

ΣΤΑΜΑΤΙΝΑ ΚΑΚΛΑΜΑΝΗ

Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Φ.Κ.Σ. Πανεπιστημίου Κρήτης

i. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

**ii. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ**

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2014

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: Σταματίνα Κακλαμάνη
ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ: Αθήνα
ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ: 1961
ΙΔΙΟΤΗΤΑ: Κοινωνιολόγος / Δημογράφος
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: Κεφαλάς - Δ. Βάρμου, 73008 Χανιά
ΤΗΛΕΦΩΝΟ: 28250 22349 - κινητό: 6942 715433
e-mail: kakltina@uoc.gr και kakltina@otenet.gr

1. ΣΠΟΥΔΕΣ

1979-1981 Histoire de l'Art (Université de Paris - Sorbonne II Degré).
1981-1982 Diplôme Supérieur d'Études Françaises (Université de Paris-Sorbonne III- Degré).
1984-1989 Université des Sciences Humaines de Strasbourg, Faculté des Sciences Sociales -France, Πτυχίο (Maîtrise) Κοινωνιολογίας.
1989-1990 Université des Sciences Humaines de Strasbourg, Faculté des Sciences Sociales, Μεταπτυχιακό Δίπλωμα (D.E.A.) στην Κοινωνιολογία.
1996 Διδάκτωρ του Université des Sciences Humaines de Strasbourg, Faculté des Sciences Sociales. "*L'interférence entre l'activité professionnelle des femmes et la maternité dans la Grèce contemporaine*" [Σχέση γυναικείας απασχόλησης και μητρότητας στην σύγχρονη Ελλάδα].

2. ΓΛΩΣΣΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ελληνικά - Γαλλικά - Αγγλικά

3. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ

- Μέλος της Γ.Σ. και της Γ.Σ.Ε.Σ. του Τμήματος Φ.Κ.Σ.
- Μέλος της Συντονιστικής και της Εξεταστικής Επιτροπής του Π.Μ.Σ. Πολιτισμός και Ανθρώπινη Ανάπτυξη. (2007-)
- Μέλος της ομάδας συγγραφής της Έκθεσης Εσωτερικής Αξιολόγησης του Φ.Κ.Σ., εαρινό εξάμηνο 2009.
- Μέλος της Επιτροπής Ετήσιας Απογραφικής Έκθεσης (ΟΜΕΑ) για το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014 (απόφαση Γ.Σ. 144/15-5-2013)
- Μέλος της Επιτροπής Προπτυχιακών Σπουδών (απόφαση Γ.Σ. 151/9-4-14)
- Μέλος της Επιτροπής παραλαβής υλικών και βεβαίωσης εκτέλεσης εργασιών(υπ' αριθμ. 35/16-1-2014 απόφαση του Πρωτανικού Συμβουλίου με ετήσια θητεία)
- Μέλος της Επιτροπής Βιβλιοθήκης (απόφαση Γ.Σ. 129/12-10-11)

- Μέλος της Επιτροπής Μεταγραφών (απόφαση Γ.Σ. 150/12-3-14)

4. ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

4.1. Διδακτική εμπειρία

Α' Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

1996-1999, εντεταλμένη διδασκαλίας (Π.Δ. 470/80), στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας.

- Κοινωνιολογία του Γάμου και της Οικογένειας (χειμερινά εξάμηνα Ακαδημαϊκών ετών 1996-97 και 1997-98). Μάθημα επιλογής.
- Κοινωνική Δημογραφία (εαρινό εξάμηνο Ακαδημαϊκού έτους 1996-97, χειμερινό και εαρινό Ακαδημαϊκού Έτους 1997-98 και χειμερινό εξάμηνο Ακαδημαϊκού Έτους 1998-99). Μάθημα επιλογής.
- Κοινωνική Στατιστική I (χειμερινό εξάμηνο Ακαδημαϊκού έτους 1998-99). Μάθημα υποχρεωτικό.
- Μέθοδοι και Τεχνικές της Κοινωνιολογικής Έρευνας (Ποσοτικές Μέθοδοι) (εαρινό εξάμηνο Ακαδημαϊκού Έτους 1998-99). Μάθημα υποχρεωτικό.
- Εργαστηριακή Άσκηση στις Μεθόδους και Τεχνικές της Κοινωνιολογικής Έρευνας (εαρινό εξάμηνο Ακαδημαϊκού Έτους 1998-99). Σεμινάριο υποχρεωτικό.
- Ασθεακή Κοινωνιολογία (εαρινό εξάμηνο Ακαδημαϊκού έτους 1996-97). Μάθημα επιλογής.

1997-2001 (εαρινά εξάμηνα), εντεταλμένη διδασκαλίας (Π.Δ. 470/80) στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης.

- Εισαγωγή στις Μεθόδους Κοινωνικής Έρευνας και της Κοινωνικής Προστασίας (εαρινά εξάμηνα Ακαδημαϊκών ετών 1997-98 και 1998-99). Μάθημα υποχρεωτικό.
- Κοινωνική Δημογραφία (εαρινά εξάμηνα Ακαδημαϊκών ετών 1997-98, 1998-99, 1999-2000 και 2000-2001). Μάθημα υποχρεωτικό.
- Κοινωνική Στατιστική (εαρινά εξάμηνα Ακαδημαϊκών ετών 1999-2000 και 2000-2001). Μάθημα υποχρεωτικό.

2000-2002 (εαρινά εξάμηνα), εντεταλμένη διδασκαλίας (Π.Δ. 470/80) στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών.

- Ανάπτυξη και Τεκμηρίωση Εκπαιδευτικών Πρακτικών (εαρινό εξάμηνο Ακαδημαϊκού έτους 2000-2001). Μάθημα επιλογής.
- Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές (εαρινό εξάμηνο Ακαδημαϊκού έτους 2001-2002). Σεμινάριο υποχρεωτικό.

Β' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (2005) έως και το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014**Προπτυχιακά:**

- Επιστημολογία των Κοινωνικών Επιστημών (ΚΕΑ 200) (χειμερινά εξάμηνα ακαδημαϊκών ετών: 2008-09, 2009-10, 2010-11). Υποχρεωτικό μάθημα.
- Εισαγωγή στη Μεθοδολογία των Κοινωνικών Επιστημών (ΚΜΑ250). (χειμερινά εξάμηνα ακαδημαϊκών ετών: 2006-07, 2007-08, 2011-2012, 2012-2013, 2013-2014). Μάθημα επιλογής.
- Εισαγωγή στην Περιγραφική Στατιστική (ΚΟΙΣ 117). (εαρινό εξάμηνο ακαδημαϊκού έτους: 2006-07). Μάθημα επιλογής.
- Ζητήματα της σύγχρονης οικογένειας στην Ελλάδα και στην Ευρώπη (ΚΔΓ495). (εαρινό εξάμηνο ακαδημαϊκού έτους 2006-07 και χειμερινά εξάμηνα: 2007-08, 2008-09, 2009-10, 2010-11, 2011-2012, 2012-2013). Σεμινάριο επιλογής.
- Εφαρμογές στις ποσοτικές μεθόδους των Κοινωνικών Επιστημών (ΚΜΑ550). (χειμερινά εξάμηνα ακαδημαϊκών ετών: 2006-07, 2007-08, 2008-09, 2009-10, 2010-11, 2011-2012 και εαρινά εξάμηνα: 2012-2013, 2013-2014). Σεμινάριο επιλογής.
- Ζητήματα Μετανάστευσης στη Σύγχρονη Ελλάδα (ΚΔΓ504). (εαρινά εξάμηνα ακαδημαϊκών ετών: 2012-2013, 2013-2013). Σεμινάριο επιλογής.

Π.Μ.Σ. Πολιτισμός και ανθρώπινη Ανάπτυξη:

- Μεθοδολογία Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες (Μ10). (εαρινά εξάμηνα ακαδημαϊκών ετών: 2007-08, 2008-09, 2009-10, 2011-2012 και χειμερινό εξάμηνο: 2013-2014). Σεμινάριο υποχρεωτικό.

Π.Μ.Σ. Εκπαιδευτική Θεωρία, Ιστορία και Πολιτική:

- Μέθοδοι Κοινωνικής και Παιδαγωγικής Έρευνας (ΚΜ61). (εαρινό εξάμηνο ακαδημαϊκού έτους 2009-10). Σεμινάριο υποχρεωτικό (περιορισμένος αριθμός παρουσιάσεων).
- Μέθοδοι Έρευνας (ΚΜ61). (εαρινό εξάμηνο ακαδημαϊκού έτους 2010-11). Σεμινάριο υποχρεωτικό (περιορισμένος αριθμός παρουσιάσεων).
- Μέθοδοι Έρευνας (ΚΜ61). (χειμερινό εξάμηνο ακαδημαϊκού έτους 2013-14). Σεμινάριο υποχρεωτικό (συνδιδασκαλία με το Μ10 του Π.Μ.Σ. Πολιτισμός και ανθρώπινη Ανάπτυξη)

Π.Μ.Σ. Population, Development, Foresight (PoDePro) (University Montesquieu-Bordeau IV- University of Thessaly):

- Research methodology (U4.5). (2nd semester 2012-2013 και 2013-2014)
(σχετική βεβαίωση στο CD: 6. βεβαιώσεις διδασκαλίας)

Εισηγήτρια κατόπιν πρόσκλησης στα Μεταπτυχιακά Προγράμματα:

- Π.Μ.Σ. Κοινωνιολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο (2011)
- Π.Μ.Σ. Κοινωνιολογίας στο Τμήμα Κοινωνιολογίας Παν/μίου Κρήτης
(σχετικές βεβαιώσεις στο CD: 6. βεβαιώσεις διδασκαλίας)

4.2. Επιστημονική και Ερευνητική Εμπειρία

2002- Επιστημονικός συνεργάτης - ερευνητής του Εργαστηρίου Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων (ΕΔΚΑ) του ΤΜΧΠΠΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που τελεί υπό τη Διεύθυνση του Καθηγητή Βύρωνα Κοτζαμάνη.
<http://www.demography-lab.prd.uth.gr>

2005- Μέλος του Εργαστηρίου Κοινωνικής Έρευνας (ΦΕΚ 253/23.10.2001)

2008- Μέλος του Εργαστηρίου Ψυχολογίας του Φ.Κ.Σ. (ΦΕΚ 177Α/2.8.2000)

5. ΑΛΛΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

5.1. Μέλος Συμβουλευτικών και Εξεταστικών Επιτροπών

- Μέλος Τριμελών Συμβουλευτικών Επιτροπών για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής

- ✓ *Ρυθμικές μιμήσεις και συρρυθμίες στις αλληλεπιδράσεις βρεφών-μητέρων*, Αντωνακάκης Δημήτριος, 2011.
- ✓ *Εξαναγκαστική μεταναστευτική εργασία στους τομείς της αγροτικής και οικιακής εργασίας*. Υποψήφιος Διδάκτωρ: Κολλάτος Θεόδωρος
- ✓ *Μικρασιάτες Πρόσφυγες στη Σάμο (1922-1940): Κοινωνική ένταξη, οικονομική δραστηριότητα, πολιτική συμπεριφορά*. Υποψήφιος Διδάκτωρ: Γιαννούτσος Κ. Μανόλης

- Μέλος Επταμελών Επιτροπών για την υποστήριξη διδακτορικής διατριβής

- ✓ *Ο κόσμος της πέτρας*, Ψιλάκη Έφη, 2010
- ✓ *Εκκλησία και Κράτος στην Ελλάδα. Κοινωνιολογική ανάλυση των ιδεολογικών αντιπαραθέσεων*, Κεσσαρέας Ευστάθιος, 2010
- ✓ *Μίμηση στις αλληλεπιδράσεις δίδυμων διζωγοτικών βρεφών μεταξύ τους και με τη μητέρα*, Πατεράκη Μαρία, 2011
- ✓ *Επιχειρηματικότητα και τουρισμός: Το παράδειγμα του Λιμένα Χερσονήσου Κρήτης*, Φραγκιαδουλάκης Ι. Μανώλης, 2014

- Επιβλέπουσα μεταπτυχιακών εργασιών

- ✓ *Ψυχοκοινωνική προσέγγιση του εφηβικού εθισμού στο Διαδίκτυο*, Μαυριδάκης Γρηγόρης, 2011.
- ✓ *Η συμβολή του Κοινωνικού Παντοπωλείου στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού: η περίπτωση του Δ. Ηρακλείου Κρήτης*, Γλόπητη Μαρία, 2013.

- Μέλος Τριμελών Επιτροπών για την εκπόνηση μεταπτυχιακής εργασίας

- ✓ *Η ανάπτυξη της φιλίας στην εφηβεία*, Παναγιωτάκη Μαρία, 2010.
- ✓ *Ιστορική και κοινωνική ανάλυση της φωτογραφίας τα χρόνια της Κρητικής Πολιτείας*, Χαλκιαδάκη Ελένη, 2011.
- ✓ *Αναμνήσεις από την παιδική ηλικία: συναίσθημα, αυτοεκτίμηση και αυτοβιογραφική μνήμη*, Καμπουρούδη Μαριάνα, 2012.
- ✓ *Η κακοποίηση εφήβων στο διαδίκτυο: ψυχο-κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις του φαινομένου*, Τσίτου Τερψιθέα, 2013.

- Επιβλέπουσα πτυχιακών εργασιών

- ✓ Ένταξη ατόμων με ειδικές ανάγκες στη γενική και επαγγελματική εκπαίδευση, Καπετανάκη Ευαγγελία, 2008.
- ✓ Οι μονογονεϊκές οικογένειες στην Κύπρο, Κασάπη Άννα, 2009.
- ✓ Ζητήματα λειτουργίας των μονογονεϊκών οικογενειών και κοινωνικός αποκλεισμός στις χώρες της Ε.Ε., Αβραάμ Μελπομένη, 2009.
- ✓ Το βίωμα του άτοπου μετανάστη, Ανίλα Αλιάι, 2014
- ✓ Οι πρόσφυγες της Μ. Ασίας: μελέτη ενός κοινωνικού μετασχηματισμού (αποκατάσταση, κοινωνική ένταξη και αλληλεπιδράσεις), Καράκης Μιχαήλ (υπό εκπόνηση).

5.2. Συμμετοχή σε Ερευνητικά Προγράμματα**Α' Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)**

- 5.2.1.** «Ορισμοί και μέθοδοι συλλογής δημογραφικών στατιστικών», Eurostat (Ινστιτούτο Δημογραφίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Παν/μιο Ανθρωπιστικών Επιστημών του Στρασβούργου), Στρασβούργο, 1991-1992.
- 5.2.2.** «Αποτίμηση εκπαιδευτικού έργου και παρεχόμενων υπηρεσιών του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης», επιστ. υπεύθυνος/ επιμ. Σ. Παπαϊωάννου Ρέθυμνο, 2000.
- 5.2.3.** Πρόγραμμα Π.ΕΝ.Ε.Δ. 2001 με τίτλο «Το πορτραίτο της σύγχρονης Ελληνίδας: Αποτύπωση και ανάλυση των κοινωνικοοικονομικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών της σύγχρονης Ελληνίδας και χωρικές διαφοροποιήσεις τους», υλοποιούμενο από το Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΤΜΧΠΠΑ), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, τριετούς διάρκειας (2003-2006), χρηματοδοτούμενο από την Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας και το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.
- 5.2.4.** «Documentation of the 2000 Round of Population and Housing Censuses in the E.U., EFTA and Candidate Countries», ερευνητικό πρόγραμμα τριετούς διάρκειας (2001-2003), που υλοποιήθηκε στο Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, από ερευνητική ομάδα στην οποία συμμετείχαν έλληνες και ξένοι ερευνητές, χρηματοδοτούμενο από την Στατιστική Υπηρεσία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (EUROSTAT).
- 5.2.5.** «Consulting on GIS and thematic mapping on non-income dimensions of poverty in Albania», ερευνητικό πρόγραμμα υλοποιούμενο από το Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, εξάμηνης διάρκειας (Απρίλιος 2003- Σεπτέμβριος 2003), χρηματοδοτούμενο από την World Bank.
- 5.2.6.** «Αποτύπωση της αγοράς εργασίας στα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου», έρευνα η οποία ανατέθηκε από την ΠΑΕΠ Α.Ε. στο Κέντρο Ερευνών του Πανεπιστημίου Πειραιώς, με υπεύθυνο έργου τον Καθηγητή Γεωργιακόδη Φώτη, εξάμηνης διάρκειας (Νοέμβριος 2003-Μάϊος 2004).
- 5.2.7.** «e-Demography – Ψηφιακή υποδομή πληροφόρησης, τεκμηρίωσης και

ανάλυσης της δημογραφικής πληροφορίας», υλοποιήθηκε από το Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Το πρόγραμμα ήταν διετούς διάρκειας (2004-2006), χρηματοδοτήθηκε από την Γ.Γ.Ε.Τ. στο πλαίσιο του ανταγωνιστικού προγράμματος «Πυθαγόρας, ενίσχυση των ερευνητικών ομάδων στα Πανεπιστήμια».

Β' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

5.2.8. Δίδυμα και μη δίδυμα βρέφη στην επικοινωνία τους με τους Σημαντικούς Άλλους: Γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη, υλοποιούμενο από το Εργαστήριο Ψυχολογίας του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης. Πρόγραμμα διετούς διάρκειας (2007-2008), χρηματοδοτούμενο από την Γ.Γ.Ε.Τ. στο πλαίσιο του ανταγωνιστικού προγράμματος «Πυθαγόρας, ενίσχυση των ερευνητικών ομάδων στα Πανεπιστήμια».

5.2.9. Μελέτη συσχέτισης ρύπων με τη νοσηρότητα και θνησιμότητα καρδιο-αναπνευστικών παθήσεων κατά τη χρονική περίοδο 2001-2007 στο Βόλο, με υπεύθυνο έργο τον Κ. Γουργουλιάνη, Καθηγητή Πνευμονολογίας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. (Εκθεση στο CD: 5. συλλογικό έργο_εκθέσεις_ετεροαναφορες)

Γ' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Επίκουρου (Μάρτιος 2011)

5.2.10. Γεωργούλας Αντώνης, Κακλαμάνη Σταματίνα, Νικολακάκης Γιώργος (επιμ.), ΣΥΜΜΕΤΕΧΩ, Καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στο Νομό Ηρακλείου, [Ερευνήτριες: Γλύπτη Μαρία, Χαλκιαδάκη Ελένη], Πανεπιστήμιο Κρήτης/ Εργαστήριο Κοινωνικής Έρευνας, Δεκέμβριος 2010. (Εκθεση στο CD: 5. συλλογικό έργο_εκθέσεις_ετεροαναφορες)

5.2.11. Α. Εμβαλωτής Κ. Μπονιδης Γ. Ανδρουλάκης, Σ. Κακλαμάνη, Δ. Σταμοβλάσης, 2011, Εμπειρίες και απόψεις εκπαιδευτικών αναφορικά με τη λειτουργία των Ολοήμερων Σχολείων Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος. (Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν σε συλλογικό τόμο: στο CD: 5. συλλογικό έργο_εκθέσεις_ετεροαναφορες).

5.3. Συμμετοχή σε Μελέτες

Α' Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

5.3.1. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

5.3.1.1. «Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Δήμου Αλικαρνασσού», Ηράκλειο, 1999.

5.3.1.2. «Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου. Περιοχή Μυλοποτάμου Ν. Ρεθύμνης», Ηράκλειο, 2000 (σε συνεργασία με την ΕΤ.ΑΜ Ε.Π.Ε).

5.3.1.3. «Μελέτη Τουριστικής-Οικολογικής Αξιοποίησης των ορεινών όγκων της Κρήτης», Ηράκλειο, 2000 (σε συνεργασία με την ΕΤ.Α.Μ. Ε.Π.Ε).

5.3.2. ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

Β' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

5.3.2.1. Σχέδιο Χωρικής & Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (ΣΧΟΟΑΠ) Δήμου

Πρεσπών, Ελλάδα, 2005-2006 (Ανάθεση: ECOPLAN Ε.Π.Ε.).

- 5.3.2.2.** «Μελέτη προκαταρκτικής διερεύνησης σκοπιμότητας του Κεντρικού Οδικού Άξονα Κρήτης», Ελλάδα, 21/7/2008 - 21/12/2008, (Ανάθεση: ECOPLAN Ε.Π.Ε.).
- 5.3.2.3.** «Επικαιροποίηση του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης», Ελλάδα, Ιουλ. 2007 -, (Ανάθεση: Α. Κοτσαμπόπουλος).
- 5.3.2.4.** «Σχέδιο Χωρικής & Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (ΣΧΟΟΑΠ) Δήμου Σκύρου», Νοέμβριος 2007 - Δεκέμβριος 2009, (Ανάθεση: Α. Κοτσαμπόπουλος).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ-ΕΡΕΥΝΕΣ

Α' Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

- 5.3.2.5.** Συμμετοχή στην «Τεχνικοοικονομική μελέτη για την κατασκευή του Περιφερειακού Νοσοκομείου Δυτικής Αττικής» (υπεύθυνος Α. Κοτσαμπόπουλος), Αθήνα, 1996.
- 5.3.2.6.** Μέλος της ομάδας έργου του Σύμβουλου Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος: «Κοινωνικός Αποκλεισμός από την Αγορά Εργασίας», Αθήνα, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων - Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (1997-1999).
- 5.3.2.7.** «Τεχνικοοικονομική μελέτη σκοπιμότητας για το έργο της Διανομής Φυσικού Αερίου, στην Ευρύτερη Περιοχή Θεσσαλονίκης», Αθήνα, 1999, (Network Ltd για την ACTOR Α.Ε.)
- 5.3.2.8.** «Τεχνικοοικονομική μελέτη σκοπιμότητας για το έργο της Διανομής Φυσικού Αερίου, στην Περιφέρεια Θεσσαλίας» (Αστικές περιοχές Λάρισας και Βόλου», Αθήνα, 1999, (Network Ltd για την ACTOR Α.Ε.)
- 5.3.2.9.** «Μελέτη προσανατολισμού των παρεμβάσεων σε σχέση με την απασχόληση στον τομέα της μεταποίησης και των υπηρεσιών στην περιοχή της Αττικής», Ελλάδα 2000, (σε συνεργασία με την ΡΕΜΑΚΟ Α.Ε.)
- 5.3.2.10.** «Μελέτη σχεδιασμού δικτύων διανομής φυσικού αερίου στους Δήμους Ευόσμου και Πανοράματος του Ν. Θεσσαλονίκης», Αθήνα 2001, (Network Ltd)
- 5.3.2.11.** «Μελέτη Χάραξης Αναπτυξιακών Κατευθύνσεων για τις υποβαθμισμένες περιοχές του Δυτικού Παραλιακού Μετώπου Ηρακλείου Κρήτης 2001-2006», που ανατέθηκε από τον Δήμο Ηρακλείου στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας URBAN (Υπεύθυνος Α. Κοτσαμπόπουλος), Αθήνα 2003.
- 5.3.2.12.** «Καταχώρηση στοιχείων Ερωτηματολογίων σε Η/Υ, διενέργεια στατιστικών επεξεργασιών και σύνταξη αναφοράς αποτελεσμάτων της πιλοτικής έρευνας αποφοίτων Δημοσίων Ι.Ε.Κ. και της έρευνας Συνεντευκτών», υπ' αριθ.πρωτ.Β/20040α διακήρυξη του Οργανισμού Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων. Αθήνα 2004.

Β' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

- 5.3.2.13.** Ολοκληρωμένο Τοπικό Πρόγραμμα Βιώσιμης Ανάπτυξης του Δήμου Καρπενησίου, σε εφαρμογή της Habitat Agenda (ΥΠΕΧΩΔΕ), 2004.
- 5.3.2.14.** Ολοκληρωμένο Τοπικό Πρόγραμμα Βιώσιμης Ανάπτυξης του Δήμου Άνω Σύρου, σε εφαρμογή της Habitat Agenda (ΥΠΕΧΩΔΕ), 2004.
- 5.3.2.15.** Μελέτη για τις δυνατότητες αναδιάρθρωσης της φυτικής παραγωγής στην Στερεά

Ελλάδα για την ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη, Ελλάδα Μάιος 2006 – Ιούνιος 2007, (Ανάθεση: THEMA Ε.Π.Ε. – ECOPLAN Ε.Π.Ε.).

Γ' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Επίκουρου (Μάρτιος 2011)

5.3.2.16. Strategic project “Making Migration Work for Development - Policy tools for strategic programming in SEE regions and cities”. «Αξιοποιώντας τη μετανάστευση για την ανάπτυξη - Εργαλεία πολιτικής για τον στρατηγικό προγραμματισμό στις περιφέρειες και τις πόλεις της Νοτιοανατολικής Ευρώπης».

5.3.3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

5.3.3.1. Αξιολόγηση προτάσεων στο πλαίσιο του Προγράμματος «Αρχιμήδης - Ενίσχυση Ερευνητικών Ομάδων στα Τ.Ε.Ι. (ΕΕΟΤ)», που υπεβλήθησαν για χρηματοδότηση από το ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων. Αθήνα, Οκτώβριος 2003.

5.3.3.2. Αξιολόγηση προτάσεων στο πλαίσιο του Προγράμματος «Ηράκλειτος - Υποτροφίες έρευνας με προτεραιότητα στη βασική έρευνα», που υπεβλήθησαν για χρηματοδότηση από το ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων. Αθήνα, Νοέμβριος 2003.

5.3.3.3. Αξιολόγηση Φυσικού Αντικειμένου του Υποέργου: «Αξιοποίηση και αναβάθμιση μελετών / ερευνών με στόχο την πρόβλεψη της δυναμικής του επιχειρηματικού και παραγωγικού συστήματος», στο πλαίσιο της Κ.Π. Equal, της Αναπτυξιακής Σύμπραξης «Εν Δράσει», με τίτλο: «Δίκτυο προώθησης της απασχόλησης», Αθήνα, 25/09/2003.

5.3.4. ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ-ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

5.3.4.1. Διοργάνωση του προγράμματος: «Σεμινάριο Ανέργων Κοινωνικών Επιστημόνων στον Δήμο Κερατσινίου», Αθήνα, 1990.

5.3.4.2. Εισηγήτρια ενδο-επιχειρησιακών σεμιναρίων σε εργαζομένους ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, με θέματα: «Βασικές Αρχές Διοίκησης», «Ζητήματα Ανθρώπινης Συμπεριφοράς», «Αρχές Επικοινωνίας», «Θεωρίες περί Ηγεσίας», Ο.Α.Ε.Δ. - Υπουργείο Εργασίας, Αθήνα, 1995.

5.3.4.3. Εισηγήτρια σε σεμινάριο «Κατάρτιση Αξιολογητών Κατάρτισης», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Π.Ε.Π. Αττικής, Αθήνα, 1997.

5.4. Συμμετοχή σε Επιστημονικά Ερευνητικά Δίκτυα

- Ε.ΔΗ.Μ.
- AIDELF
- DEMOBALK
- Ανεξάρτητο Παρατηρητήριο για ένα Δημόσιο και Δημοκρατικό Πανεπιστήμιο

6. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ

6.1. ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

“ L’interférence entre l’activité professionnelle des femmes et la maternité dans la Grèce contemporaine” [Σχέση μεταξύ Γυναικείας Απασχόλησης και Μητρότητας στην Σύγχρονη

Ελλάδα], Διδακτορική Διατριβή, Στρασβούργο, 1996.

6.2. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΥΣ ΤΟΜΟΥΣ

Α' Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα

- 6.2.1.** Δ. Ιωάννου, Τ. Κακλαμάνη, «Ανεργία και Κοινωνικός Αποκλεισμός», στο, Α. Μοσχονάς επιμ., *Ευρωπαϊκή Ένωση: Επικαιροί Προβληματισμοί*, Εξάντας, Αθήνα, 2000, σ. 67-110.
- 6.2.2.** Τ. Κακλαμάνη, Γ. Κοτσυφάκης, «Η φυσιογνωμία της θνησιμότητας στην Ελλάδα (1960-1998)», στο, Γ. Σιάμπος επιμ., *Πληθυσμός και Ανάπτυξη στην Ελλάδα* (Πανελλαδικό Δημογραφικό Συνέδριο Αθήνα, 19-20 Νοεμβρίου 1998), Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών, Κορφή, Αθήνα 2003, σ. 291-306.
- 6.2.3.** Τ. Κακλαμάνη, Μ. Παπαδάκης, Κ. Τοίμπος, «Μακροχρόνια ανεργία και κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα», στο, Γ. Ο. Τσομπάνογλου, Γ. Κορρές, Ι. Γιαννοπούλου επιμ., *Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης*, Εργαστήριο Κοινωνιολογίας της Εργασίας και των Επαγγελματιών -ΕΡΓΑΞΙΑ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη, Παπαζήσης, Αθήνα 2005, σ. 77-102.
- 6.2.4.** Τ. Κακλαμάνη, Μ. Ντυκέν, «Πληθυσμός ορεινών περιοχών : Προτυποποίηση δημογραφικών & οικονομικών δεικτών ταξινόμησης », στο, Β. Κοτζαμάνης, Β. Παππάς επιμ., *Χώρος και Πληθυσμός. Αναλυτικές Προσεγγίσεις*, Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2005, σ. 297-322.
- 6.2.5.** Τ. Κακλαμάνη, «Η άποψη των γυναικών για τον θεσμό του γάμου: Παρουσίαση και κριτική προσέγγιση ερευνητικών αποτελεσμάτων», στο, Σ. Κονιόρδος, Α. Μαράτου-Αλιπράντη, Ρ. Παναγιωτοπούλου επιμ., *Κοινωνικές εξελίξεις στη σύγχρονη Ελλάδα. Εργασία, Εκπαίδευση, Οικογένεια, Παρέκκλιση*, Σάκκουλας, Αθήνα 2006, σ. 103-124.

Β' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

- 6.2.6.** Στ. Κακλαμάνη, Γ. Κοτσυφάκης, «Η θνησιμότητα στην Ελλάδα (1960-2001)», στο, Β. Κοτζαμάνης επιμ., *Η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2009, 173-208. [το κείμενο αυτό έχει ήδη κριθεί, οι δείκτες για τους οποίους υπήρχαν πρόσφατα δεδομένα έχουν επικαιροποιηθεί έως το έτος 2006. Η έκδοσή του έπεται της εκλογής].
- 6.2.7.** Μ.Ν. Ντυκέν, Στ. Κακλαμάνη, «Οι χωρικές διαφοροποιήσεις των σύγχρονων μορφών Κινητικότητας στην υπαίθρο χώρα», στο, Β. Κοτζαμάνης επιμ., *Η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2009, 209-231.

Γ' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Επικουρου (Μάρτιος 2011)

- 6.2.8.** Στ. Κακλαμάνη, «Ζητήματα ένταξης στην αγορά εργασίας και επαγγελματικής ενεργοποίησης των αποφοίτων Α.Ε.Ι. και των πτυχιούχων

Φιλοσοφικών Σχολών, στο, Μ. Σπυριδάκης επιμ., *Ανεργία και εργασιακή ανασφάλεια*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013, 57-104.

6.3. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

- 6.3.1.** Σ. Κακλαμάνη, Ελ. Ανδρουλάκη, «Η επίδραση των αλλοδαπών και οι χωρικές της προεκτάσεις στην πληθυσμιακή δομή της Ελλάδας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 119Α', 2006, Ε.Κ.Κ.Ε., Αθήνα, σσ. 97-146.
- 6.3.2.** D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani and alii, 2008, "Risk factors for smoking among school adolescents in Greece", *Child: Care, Health & Development*, 34, 3, pp. 310-315, [Decision on Manuscript CCH-2007-0059.R1]. (Παράγοντες οι οποίοι ευνοούν τη συνήθεια του καπνίσματος στους μαθητές).
- 6.3.3.** Πατεράκη, Μ., Μαρκοδημητράκη, Μ., Κακλαμάνη, Σ. & Κουγιουμουτζάκης, Γ., 2008, «Συχνότητα, κατεύθυνση και είδη μίμησης στις αλληλεπιδράσεις δίδυμων ΔΖ βρεφών». *Ψυχολογικά Θέματα*, 14, σσ. 65-90.
- 6.3.4.** Μαρκοδημητράκη, Μ., Πατεράκη, Μ., Κακλαμάνη, Σ. & Κουγιουμουτζάκης, Γ., 2008. «Οι δομές αλληλεπίδρασης στη μίμηση δίδυμων ΔΖ βρεφών.» *Ψυχολογικά Θέματα*, 14, σσ. 91-108.
- 6.3.5.** Κακλαμάνη Σταματίνα, Ντόκεν Μαρί Νοέλ, 2009, «Διερευνώντας τις επιπτώσεις της κινητικότητας στο πολιτισμικό πλαίσιο του αγροτικού χώρου», *Αριάδνη* 14, σσ. 251-271.
- 6.3.6.** Κουγιουμουτζάκης, Γ., Κακλαμάνη, Σ. Σαραφειδου, Ε., Μαρκοδημητράκη, Μ. & Πατεράκη, Μ. (2009). «Χρονικές διάρκειες στη μιμητική αλληλεπίδραση δίδυμων ΔΖ βρεφών.» *Παιδί και Έφηβος. Ψυχική Υγεία και Ψυχοπαθολογία*, 11(1), σσ. 9-36 .
- 6.3.7.** Μαρί-Νοέλ Ντοκέν, Σταματίνα Κακλαμάνη, « Η καθημερινή κινητικότητα των απασχολούμενων στην Ελλάδα: μια προσπάθεια αποτόπωσης του φαινομένου». *Δημογραφικά Νέα*, no 6, ΕΔΚΑ, Ιούλιος-Αύγουστος 2009 (ISSN: 1791-5880).
- 6.3.8.** Σταματίνα Κακλαμάνη, Μαρί-Νοέλ Ντοκέν, «Τα νοικοκυριά και η οικογένεια στη σύγχρονη Ελλάδα». *Δημογραφικά Νέα*, no 8, ΕΔΚΑ, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2009 (ISSN: 1791-5880).

Γ' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Επίκουρου (Μάρτιος 2011)

- 6.3.9.** Eirini G. Kalantzi, Demosthenes Makris, Marie Noelle Duquenne, Stamatina Kaklamani, Hericos Stapountzis, Konstantinos I. Gourgoulis, 2011, "Air pollutants and morbidity of cardiopulmonary diseases in a semi-urban, Greek peninsula", *Atmospheric Environment*, 2011, 45: 7121-7126.
- 6.3.10.** Ντοκέν Μαρί-Νοέλ, Κακλαμάνη Σταματίνα, «Το νέο ιστορικό πλαίσιο της πληθυσμιακής γήρανσης», *Δημογραφικά Νέα*, no 21, ΕΔΚΑ, 2013 (ISSN: 1791-5880).
- 6.3.11.** Γεωργαντάς Ηλίας, Κακλαμάνη Σταματίνα, Τζανάκης Κων/νος, Φουρναράκη Ελένη, «Πιστοποίηση της ποιότητας των Προγραμμάτων Σπουδών»: μια ακόμα ενοχλητική γραφειοκρατία ή έμπρακτη ακρόωση της

ακαδημαϊκής αυτοτέλειας; Κείμενο Προβληματισμού. Σύγχρονα Θέματα, Απρίλιος-Ιούνιος 2014, τ. 125: 4-12.

- 6.3.12.** Duquenne Marie-Noelle, Kaklamani Stamatina, 2012, "Commuting flows in rural Greece: attempting to assess the spatial differences in commuting levels", *Population et Société* (υπό κρίση).
- 6.3.13.** Κακλαμάνη Σταματίνα, Ντυκέν Μαρί-Νοέλ, «Η πληθυσμιακή γήρανση στην ύπαιθρο χώρα: Μία ετερογενής κατάσταση με θετικές και αρνητικές επιπτώσεις, *Αειχώρος*, Αριθ. Πρωτ. 244/28.08.2014 (υπό τελική έγκριση κατόπιν διορθώσεων).

6.4. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

Α' Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα

- 6.4.1.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης σε πληθυσμό μεταναστών από την Ασία και την Αφρική», *Νοσοκομειακά Χρονικά*, 7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Παθολογίας, Ελληνική Εταιρεία Παθολογίας, Αθήνα, 2001, τ. 63(2001), ειδική έκδοση, σ. 94.
- 6.4.2.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στις Αγροτικές Φυλακές Χανίων», *Ελληνική Ιατρική*, 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακα, Εταιρεία μελέτης πνευμονοπαθειών και επαγγελματικών παθήσεων θώρακος, Θεσσαλονίκη, 2001, τ. 67(2001), συμπλ. τεύχος 4, σ. 131.
- 6.4.3.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στις Δικαστικές Φυλακές Χανίων», *Ελληνική Ιατρική*, 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακα, Εταιρεία μελέτης πνευμονοπαθειών και επαγγελματικών παθήσεων θώρακος, Θεσσαλονίκη, 2001, τ. 67(2001), συμπλ. τεύχος 4, σ. 205.
- 6.4.4.** Δ. Μακρής, Α. Δαμιανάκη, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό του Θεραπευτηρίου Ψυχικών Παθήσεων του Ν. Χανίων», 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Προληπτικής Ιατρικής, *Ελληνική Εταιρεία Προληπτικής Ιατρικής*, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, Αθήνα, 2002.
- 6.4.5.** Δ. Μακρής, Α. Δαμιανάκη, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στους ασθενείς του Θεραπευτηρίου Ψυχικών Παθήσεων του Ν. Χανίων», 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Προληπτικής Ιατρικής, *Ελληνική Εταιρεία Προληπτικής Ιατρικής*, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, Αθήνα, 2002.
- 6.4.6.** D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani and alii, «Cigarette smoking among schoolchildren in Chania-Crete, Preliminary Report» (Καπνιστικές συνήθειες μεταξύ των μαθητών των σχολείων του Νομού Χανίων: Προκαταρκτική Έκθεση), *1st International Seminar Lung and Environment*, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία, Royal Brompton Hospital and Harefield Hospital, NHS Trust, Athens, 2002.
- 6.4.7.** D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani and alii, « Tuberculosis screening by mantoux test in persons considered at high risk in Chania of Crete» (Δείκτης

Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στους πληθυσμούς υψηλού κινδύνου του Ν. Χανίων), *1st International Seminar Lung and Environment*, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία, Royal Brompton Hospital and Harefield Hospital, NHS Trust, Athens, 2002.

- 6.4.8.** A. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Το κάπνισμα των μαθητών στον Νομό Χανίων», 14ο Πανελλήνιο Συνέδριο Γενικής Ιατρικής, *Ελληνική Εταιρεία Γενικής Ιατρικής*, Ηράκλειο 2002.
- 6.4.9.** A. Damianaki, D. Makris, T. Kaklamani and alii, «Tuberculosis screening by mantoux test among refugees» (Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης μεταξύ προσφύγων στην Κρήτη), in *European Respiratory Journal*, 12th European Respiratory Society Annual Congress, Stockholm September 2002, vol. 20(2002), suppl. 38, p. 320s-321s, P2004.
- 6.4.10.** A. Damianaki, D. Makris, T. Kaklamani and alii, «Prevalence of TB skin test positivity among prisoners in Crete» (Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης σε πληθυσμούς φυλακισμένων της Κρήτης), in *European Respiratory Journal*, 12th European Respiratory Society Annual Congress, Stockholm September 2002, vol. 20(2002), suppl. 38, p. 165s, P1054.
- 6.4.11.** A. Damianaki, D. Makris, T. Kaklamani and alii, «Prevalence of Tuberculosis reactivity among psychiatric inpatients and health care workers in a psychiatric hospital» (Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στους ασθενείς, το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό του Θεραπευτηρίου Ψυχικών Παθήσεων του Ν. Χανίων), in *European Respiratory Journal*, 12th European Respiratory Society Annual Congress, Stockholm September 2002, vol. 20(2002), suppl. 38, p. 555s, P3435.
- 6.4.12.** A. Damianaki, D. Makris, T. Kaklamani and alii, «Tuberculosis screening by mantoux test in persons considered at high risk in Chania of Crete» (Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στους πληθυσμούς υψηλού κινδύνου του Ν. Χανίων), in *European Respiratory Journal*, 12th European Respiratory Society Annual Congress, Stockholm September 2002, vol. 20(2002), suppl. 38, p. 164s-165s, P1051.
- 6.4.13.** D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani, «Cigarette smoking among schoolchildren in Chania-Crete, Final Report» (Καπνιστικές συνήθειες μεταξύ των μαθητών των σχολείων του Νομού Χανίων: Τελική Έκθεση), in *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*, 99th International Conference of American Thoracic Society, Seattle 2003, vol. 167, no 3(2003), p. A46.
- 6.4.14.** D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani, «Patients with more than one admission in a year due to Chronic Obstructive Pulmonary Disease exacerbation» (Ασθενείς με πλέον της μίας εισαγωγές στο Νομαρχιακό Νοσοκομείο Χανίων, κατά την διάρκεια ενός έτους λόγω παρόξυνσης Χρόνιας Αναπνευστικής Πνευμονοπάθειας), in *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*, 99th International Conference of American Thoracic Society, Seattle 2003, vol. 167, no 3(2003), p. A948.
- 6.4.15.** D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani, «Hospital stay in patients with Chronic Obstructive Pulmonary Disease exacerbation» (Νοσηλεία Ασθενών στο Νομαρχιακό Νοσοκομείο Χανίων, λόγω παρόξυνσης Χρόνιας Αναπνευστικής Πνευμονοπάθειας), in *American Journal of Respiratory and*

Critical Care Medicine, 99th International Conference of American Thoracic Society, Seattle 2003, vol. 167, no 3(2003), p. A229.

- 6.4.16.** D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani, «Trends of cigarette smoking habit among schoolchildren», in *European Respiratory Journal*, 13th European Respiratory Society Annual Congress, Vienna September 2003, vol. 22(2003), suppl. 45, p. 25s, P290.
- 6.4.17.** D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani, «Smoking habits in schoolchildren: a comparison between two Cretan regions», in *European Respiratory Journal*, 13th European Respiratory Society Annual Congress, Vienna September 2003, vol. 22(2003), suppl. 45, p. 25s, P291.
- 6.4.18.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Χαρακτηριστικά της καπνιστικής συνήθειας των μαθητών», *Πνεύμων*, 12^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία και Ελληνική Βρογχολογική Εταιρεία, Αθήνα 3-7 Δεκεμβρίου 2003, συμπληρωματικό τεύχος, σ. 89.
- 6.4.19.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Οι καπνιστικές συνήθειες των μαθητών: Σύγκριση μεταξύ δύο περιοχών της Κρήτης», *Πνεύμων*, 12^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία και Ελληνική Βρογχολογική Εταιρεία, Αθήνα 3-7 Δεκεμβρίου 2003, συμπληρωματικό τεύχος, σ. 89.
- 6.4.20.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Έλεγχος του δείκτη μυκοβακτηριδιακής μόλυνσης (ΔΜΜ) σε άτομα υψηλού κινδύνου στα Χανιά», *Πνεύμων*, 12^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία και Ελληνική Βρογχολογική Εταιρεία, Αθήνα 3-7 Δεκεμβρίου 2003, συμπληρωματικό τεύχος, σ. 69.

Β' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

- 6.4.21.** T. Kaklamani, El. Androulaki, «Immigration en provenance des Balkans et modifications de la structure par sexe et âge de la population de la Grèce et de ses départements», in Al. Parant (ed.), *Migrations, crises et conflits récents dans les Balkans*, DEMOBALK, University of Thessaly Press, Volos 2005, pp. 245-265. (Εισορή μεταναστών από Βαλκανικές χώρες και μεταβολές στην κατά φύλο και ηλικία δομή της Ελλάδας και των νομών της).
- 6.4.22.** M. Duquenne, S. Kaklamani, «Dimensions et caractéristiques dominantes de l'immigration économique en Grèce», *Les migrations internationales: Observation, analyse et perspectives*, AIDELF, Colloque International de Budapest, Hongrie, 20-24 septembre 2004, P.U.F. Παρίσι 2007, σσ. 381-396. (Κυρίαρχες διαστάσεις και χαρακτηριστικά της οικονομικής μετανάστευσης στην Ελλάδα). [το κείμενο αυτό έχει ήδη κριθεί. Η έκδοσή του έπεται της εκλογής]
- 6.4.23.** M. N. Duquenne, S. Kaklamani, 2008, «Le va-et-vient culturel entre le lieu de résidence et le lieu d'origine: quels impacts?», *Population et Cultures*, Colloque International AIDELF, Québec 26-29 août 2008. (<http://www.aidelf.org/quebec-2008/actesquebec.html>). (Επιδράσεις της πολιτισμικής κινητικότητας μεταξύ τόπου καταγωγής και τόπου κατοικίας).
- 6.4.24.** Λ. Μαράτου-Αλιπράντη, Σ. Κακλαμάνη, 2009, «Γαμηλιότητα- Διαζυγίότητα και Οικογένεια στη σύγχρονη Ελλάδα», Συνέδριο του Κέντρου Ερεύνες της

Ελληνικής Κοινωνίας (ΚΕΕΚ) και της Ελληνικής Εταιρείας Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ), *Πληθυσμιακές τάσεις και προοπτικές: Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, 13-14 Μαρτίου 2009, Κέντρο Έρευνας της Ελληνικής Κοινωνίας, Ακαδημία Αθηνών & Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών, Αθήνα 2011, σσ. 33-56.

- 6.4.25.** Α. Δαμιανάκη, Σ. Χρυσικός, Σ. Κακλαμάνη κ.α., 2009, «Τρόπος διάγνωσης του καρκίνου του πνεύμονα στο Νοσοκομείο Χανίων», *Πνεύμων*, 18^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία και Ελληνική Βρογχολογική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη 26-29 Νοεμβρίου 2009, 22(συνπλ. Τεύχος), σ. 45.
- 6.4.26.** Α. Δαμιανάκη, Χ. Πετράκη, Σ. Κακλαμάνη κ.α., 2009, «Λανθάνουσα Φυματίωση στους οικονομικούς μετανάστες», *Πνεύμων*, 18^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία και Ελληνική Βρογχολογική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη 26-29 Νοεμβρίου 2009, 22(συνπλ. Τεύχος), σ. 51. Αναδημοσίευση: A. Damianaki, S. Kaklamani, alii, «Latent Tuberculosis in Immigrants in Chania, Crete», *Journal of International Medical Association Bulgaria, Annual Proceedings (Scientific Papers)*, 16(1-B), 2010, (<http://www.journal-imab-bg.org>)
- 6.4.27.** Α. Δαμιανάκη, Χ. Πετράκη, Σ. Κακλαμάνη κ.α., 2009, «Συμμόρφωση των μεταναστών με λανθάνουσα φυματίωση στη χημειοπροφύλαξη», *Πνεύμων*, 18^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία και Ελληνική Βρογχολογική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη 26-29 Νοεμβρίου 2009, 22(συνπλ. Τεύχος), σ. 52. Αναδημοσίευση: A. Damianaki, S. Kaklamani, alii, «Chemoprophylaxis Against Tuberculosis and Compliance of Immigrants in Crete, Greece», *Journal of International Medical Association Bulgaria, Annual Proceedings (Scientific Papers)*, 16(1-B), 2010, (<http://www.journal-imab-bg.org>).
- 6.4.28.** Α. Δαμιανάκη, Σ. Κακλαμάνη, κ.α., «Κατευθυνόμενη βιοψία υπό αξονικό τομογράφο στη διάγνωση του καρκίνου του πνεύμονα», *Καρκίνος Πνεύμονα*, Πνευμονολογική Κλινική Νοσοκομείου Κέρκυρας, 10-13 Ιουνίου 2010, Κέρκυρα, σ. 231-2.
- 6.4.29.** Α. Δαμιανάκη, Σ. Κακλαμάνη, κ.α., «Επίπτωση του καρκίνου του πνεύμονα στο Νομό Χανίων», *Καρκίνος Πνεύμονα*, Πνευμονολογική Κλινική Νοσοκομείου Κέρκυρας, 10-13 Ιουνίου 2010, Κέρκυρα, σ. 232-3.

Γ' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Επίκουρου (Μάρτιος 2011)

- 6.4.30.** M. Duquenne, S. Kaklamani, «La mobilité en Grèce : tentatives d'évaluation des différentiels d'intensité dans l'espace grec», *Démographie spatiale des Balkans : tendances et enjeux*, IVth International Conference of Balkans Demography, Budva-Monténégro, 13-15/05/2010. (Η κινητικότητα στην Ελλάδα: προσπάθεια αξιολόγησης της διαφορικής έντασης στον ελλαδικό χώρο). (έχει κατατεθεί σχετική βεβαίωση από τον επιμελητή του τόμου)
- 6.4.31.** S. Kaklamani, «La contribution des femmes immigrées en tant que personnel domestique auprès les personnes âgées en Grèce rurale», *Colloque international: Abdelmalek Sayad, migrations et mondialisation*, 21-22 mai 2013, CRASC, Oran-Algérie. (έχει κατατεθεί σχετική βεβαίωση)
- 6.4.32.** Σ. Κακλαμάνη, Γάμοι και Διαζύγια στην Ελλάδα: Διαχρονικές τάσεις, Συμπόσιο: « Σύγχρονη Ελληνική Οικογένεια: δημογραφικές, κοινωνικές και

νομικές διαστάσεις» με συντονίστρια την Λ. Αλιπράντη-Μαράτου, Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου «Σχολές Γονέων». *Η οικογένεια εκπαιδεύεται.....δια βίου*. Αθήνα 8-10 Νοεμβρίου 2012. ISBN 978-960-9719-03-2.

6.5. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

- 6.5.1.** Σ. Κακλαμάνη, «Τα χαρακτηριστικά της εισροής μεταναστών στην Ελλάδα σήμερα», Παγκόσμιο Συνέδριο Κρητών, *Οι Κρήτες στον κόσμο - 1913-2013*, Χανιά, 25-28 Ιουλίου 2013.
- 6.5.2.** Σ. Κακλαμάνη, «Εγκυρότητα του ερευνητικού σχεδίου και ιδιομορφίες της διαδικασίας κωδικοποίησης των μικρο-δεδομένων». *4ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εξελικτικής Ψυχολογίας: Μορφές Ανάπτυξης σε έναν απρόοπτα μεταβαλλόμενο κόσμο*, Ρέθυμνο, 8-11 Μαΐου 2014. Μίμηση, ρυθμοί και συρρυθμίες στη βρεφική επικοινωνία.
- 6.5.3.** Σ. Κακλαμάνη, «Πληθυσμιακή Εξέλιξη και Προβολές Πληθυσμού για την Περιφέρεια Κρήτης με έτος plateau το 2020», Εθνικό Συνέδριο Περιφέρειας Κρήτης, «Πληθυσμιακές Μεταβολές και Ανάπτυξη στην Περιφέρεια Κρήτης για το 2020», στο πλαίσιο του έργου «Αξιοποιώντας τη Μετανάστευση για την Ανάπτυξη-ΜΜWD», Επιμελητήριο Ηρακλείου, Αίθουσα Καστελλάκη, Δευτέρα, 30 Ιουνίου 2014.

http://www.crete.gov.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=5330&Itemid=803&lang=el#U9DdtEDprxV

7. ΕΚΘΕΣΕΙΣ - ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑ

Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα

- 7.1.** Kotzamanis, Byron, Marie-Noelle Duquenne, Vassilis Pappas, and Stamatina Kaklamani. 2003. "Consultant Report on GIS and Thematic Mapping on Nonincome Dimensions of Poverty in Albania." 2 vols. World Bank, Development Research Group, Washington, D.C.

Γ' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Επίκουρου (Μάρτιος 2011)

- 7.2.** Α. Εμβαλωτής Κ. Μπονίδης Γ. Ανδρουλάκης, Σ. Κακλαμάνη, Δ. Σταμοβλάσης, 2011, Εμπειρίες και απόψεις εκπαιδευτικών αναφορικά με τη λειτουργία των Ολοήμερων Σχολείων Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος. Μια πρώτη ανάγνωση των ευρημάτων. Αθήνα, Ινστιτούτο Παιδαγωγικών Μελετών-Ερευνών Δ.Ο.Ε. ISBN: 978-960-88239-3-8.

ΠΡΟΒΟΛΗ ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΟΥ ΕΡΓΟΥ

Προβολή άρθρων από Διεθνείς Βιβλιοθήκες και Εκπαιδευτικούς - ερευνητικούς οργανισμούς μέσω WEB/SITE

1. Site Institut National d'études démographiques, INED : www.ined.fr
Marie-Noëlle DUQUENNE, Stamatina KAKLAMANI - Dimensions et caractéristiques dominantes de l'immigration économique en Grèce. In : Les Migrations Internationales : observations, analyses et perspectives, AIDELF, No 12, 2007, pp 381-396
2. RaMses, Réseau d'excellence des centres de recherche en sciences humaines sur la méditerranée, Bibliothèque de la méditerranée (<http://bibmed.mmsh.univ-aix.fr/>)
Marie-Noëlle Duquenne et Stamatina Kaklamani, Dimensions et caractéristiques dominantes de l'immigration économique en Grèce, in : Les migrations internationales : Observation, analyse et perspectives. 13e colloque de l'AIDELF à Budapest (Hongrie), du 20 au 24 septembre 2004.
3. United Nations, Instraw: Albanian Migration to Greece (http://www.uninstraw.org/index.php?option=com_content&id=343&lang=en&task=view&Itemid=449)
4. <http://www.erudit.org/livre/aidelf/2004/001375co.pdf>
Marie-Noëlle Duquenne et Stamatina Kaklamani, Dimensions et caractéristiques dominantes de l'immigration économique en Grèce, en Colloques de l'Association des Démographes de Langue Française, Budapest, 15/06/2005.
5. www.erudit.org/livre/aidelf/2008/001551co.pdf
M. N. Duquenne, S. Kaklamani, 2008, «Le va-et-vient culturel entre le lieu de résidence et le lieu d'origine : quels impacts ? », *Population et Cultures*, Colloque International AIDELF, Québec 26-29 août 2008.
6. www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed
D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani and alii, 2008, "Risk factors for smoking among school adolescents in Greece", *Child: Care, Health & Development*, 34, 3, pp. 310-315.
7. Τμήμα Κοινωνιολογίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών. «Έρευνα για την τοπική κοινωνική ανάπτυξη και συνοχή». Ακαδ. Έτος 2012-2013. Θεματική Ενότητα «Κοινωνικός αποκλεισμός, ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και μορφές κοινωνικής περιθωριοποίησης». Συντονιστής Μιχάλης Ψημίτης (Αναπληρωτής Καθηγητής) Προσβάσιμο: <http://www.soc.aegean.gr/ext-files/gr/etkas/gr-etkas-koinonikos-apokleismos-psimitis.pdf>
Τ. Κακλαμάνη, Μ. Παπαδάκης, Κ. Τσίμπος, «Μακροχρόνια ανεργία και κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα», στο, Γ. Ο. Τσομπάνογλου, Γ. Κορρές, Ι. Γιαννοπούλου επιμ., Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης, Εργαστήριο Κοινωνιολογίας της Εργασίας και των Επαγγελματιών -ΕΡΓΑΞΙΑ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη, Παπαζήσης, Αθήνα 2005, σ. 77-102.

Αναφορές (CITATIONS)

Kotzamanis B., Duquenne M.N., Kaklamani S. and Pappas V. (2004), «Thematic mapping on non-income dimensions of poverty in Albania», Final report, World Bank.
<http://www.demography-lab.prd.uth.gr/abstract/finalreportpovertymapping.pdf>

Αναφορές: 2

- [World Bank, \(2004\), The World Bank Research Program, Abstracts of Current Studies, http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/abstracts_current_studies_2004.pdf](http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/abstracts_current_studies_2004.pdf)

- Vullnetari J., (2012), *Albania on the Move, Links between Internal and International Migration*, IMISCOE Research, Amsterdam University Press, (αναφορά σελ. 23)

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΥΣ ΤΟΜΟΥΣ

Τ. Κακλαμάνη, Γ. Κοτσυφάκης, «Η φυσιογνωμία της θνησιμότητας στην Ελλάδα (1960-1998)», στο, Γ. Σιάμπος επιμ., *Πληθυσμός και Ανάπτυξη στην Ελλάδα* (Πανελλαδικό Δημογραφικό Συνέδριο Αθήνα, 19-20 Νοεμβρίου 1998), Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών, Κορφή, Αθήνα 2003, σ. 291-306.

Αναφορές: 4

- Καλαμπαλίκης Γεράσιμος, *Θνησιμότητα και αιτίες θανάτου στην Ελλάδα, 1981-2000*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Υπεύθυνος Καθηγητής Κ. Φ. Αλεβίζος, Οκτώβριος 2005, Τμήμα Μαθηματικό, Σχολή Θετικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Πατρών, 2005. Αναφορά στην εργασία που ακολουθεί στη σ. 63.

Προσβάσιμο: www.nemertes.lis.upatras.gr > ... > [Τμήμα Μαθηματικών \(ΜΔΕ\)](#)

- Βασιλική Σ. Σπηλιοπούλου. *Εποχικά Πρότυπα Δεικτών Θνησιμότητας κατά αιτία θανάτου: 1980-2000*. Διπλωματική Εργασία. Τμήμα Στατιστικής και Ασφαλιστικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στην Εφαρμοσμένη Στατιστική. Πειραιάς Ιανουάριος 2006.
Προσβάσιμο: www.digilib.lib.unipi.gr/dspace/bitstream/unipi/1035/1/Spiliopoulou.pdf
- Αγαπούλα Κώστη. *Νοσολογία των παιδικών ηλικιών και της νεολαίας (20ος αιώνας)*. Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε. Αθήνα 2008.
Προσβάσιμο: www.helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/8889/1/46_Kotsi.pdf
- Σοφία Π. Δρεκόλια. *Ανάλυση των μεταβολών στο προσδόκιμο επιβίωσης στην Ελλάδα και παράγοντες που τις επηρεάζουν: 1991-2001*. Διπλωματική Εργασία. Τμήμα Στατιστικής και Ασφαλιστικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στην Εφαρμοσμένη Στατιστική. Πειραιάς Ιανουάριος 2012.
Προσβάσιμο: www.digilib.lib.unipi.gr/dspace/bitstream/unipi/4740/1/Drekolia.pdf

Τ. Κακλαμάνη, Μ. Παπαδάκης, Κ. Τσίμπος, «Μακροχρόνια ανεργία και κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα», στο, Γ. Ο. Τσομπάνογλου, Γ. Κορρές, Ι. Γιαννοπούλου επιμ., *Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης*, Εργαστήριο Κοινωνιολογίας της Εργασίας και των Επαγγελματιών -ΕΡΓΑΞΙΑ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη, Παπαζήσης, Αθήνα 2005, σ. 77-102.

Αναφορές: 1

- Γραμματικογιάννης Α. Ηλίας *Η Φτώχεια*, Διεπιστημονικό-Διατμηματικό Π.Μ.Σ. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Ε.Μ.Π., Επιβλέπων Καθηγητής Δ. Ρόκος, Αθήνα, Φεβρουάριος 2008. Αναφορά στην εργασία που ακολουθεί στη σ. 30.

Προσβάσιμο: <http://letterjohn.tripod.com/pdfs/ftwxeia.pdf>

Τ. Κακλαμάνη, Μ. Ντυκέν, «Πληθυσμός ορεινών περιοχών : Προτυποποίηση δημογραφικών & οικονομικών δεικτών ταξινόμησης», στο, Β. Κοτζαμάνης, Β. Παππάς επιμ., *Χώρος και Πληθυσμός. Αναλυτικές Προσεγγίσεις*, Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2005, σ. 297-322.

Προσβάσιμο: www.demography-lab.prd.uth.gr/DDAoG/.../kaklamani-dyquenne.htm

Αναφορές: 1

- Νικόλαος Δαλάκης, 2007-2008, «Χωρικοί μετασχηματισμοί και αλλαγές στον Ύπαιθρο Χώρο. Η περίπτωση της ορεινής ζώνης Βόρα-Βεγοριτίδας του Ν.Πέλλας». Μεταπτυχιακή Διατριβή. Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών. Τμήμα Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ειδίκευση στις «Τεχνικές και Μέθοδοι στην Ανάλυση, Σχεδίαση και Διαχείριση του Χώρου» με κατεύθυνση την «Οργάνωση και Διαχείριση Πόρων και Έργων Ανάπτυξης».

Προσβάσιμο: www.scribd.com/.../Χωρικοί-Μετασχηματισμοί-και-Αλλαγές-στον-Ύπαιθ...

Τ. Κακλαμάνη, «Η άποψη των γυναικών για τον θεσμό του γάμου: Παρουσίαση και κριτική προσέγγιση ερευνητικών αποτελεσμάτων», στο, Σ. Κονιόρδος, Λ. Μαράτου-Αλιπράντη, Ρ. Παναγιωτοπούλου επιμ., *Κοινωνικές εξελίξεις στη σύγχρονη Ελλάδα. Εργασία, Εκπαίδευση, Οικογένεια, Παρέκκλιση*, Σάκκουλας, Αθήνα 2006, σ. 103-124.

Αναφορές: 1

- Μαρίνα Μαροπούλου (επιμ.), 2008, Το φύλο, το σώμα και η έμφυλη διαφορά: Η συνάντηση δικαίου και κοινωνικής προβληματικής. Πρόγραμμα Σπουδών για Θέματα Φύλου και Ισότητας Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Μαρίνα Μαροπούλου. Επιστημονική σειρά ΘΕ.ΦΥΛ.ΙΣ.

Προσβάσιμο: www.thefyliscentre.uoa.gr/fileadmin/thefyliscentre.uoa.../thefylis_tomos_2.pdf

Στ. Κακλαμάνη, Γ. Κοτσυφάκης, «Η θνησιμότητα στην Ελλάδα (1960-2001)», στο, Β. Κοτζαμάνης επιμ., *Η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2009, 173-208. [το κείμενο αυτό έχει ήδη κριθεί, οι δείκτες για τους οποίους υπήρχαν πρόσφατα δεδομένα έχουν επικαιροποιηθεί έως το έτος 2006. Η έκδοσή του έπεται της εκλογής].

Προσβάσιμο: www.demography-lab.prd.uth.gr/.../7_KAKLAMANI-KOTSIFAKIS_T...

Αναφορές: 1

- Καραγεώργη Αθανασίας Η ΧΩΡΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Διπλωματική εργασία. Αθήνα, Μάρτιος 2012. Τμήμα Γεωγραφίας. Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών. Έφαρμοσμένη Γεωγραφία και Διαχείριση του Χώρου. Κατεύθυνση Έγερση/Προσφορική. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Προσβάσιμο: www.estia.hua.gr:8080/dspace/bitstream/.../1726/1/karageorgi_athanasia.pdf

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Σ. Κακλαμάνη, Ελ. Ανδρουλάκη, «Η επίδραση των αλλοδαπών και οι χωρικές της προεκτάσεις στην πληθυσμιακή δομή της Ελλάδας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 119Α', 2006, Ε.Κ.Κ.Ε., Αθήνα, σσ. 97-146.

Αναφορές: 6

- Κοτζαμάνης, Β., Σταθάκης, Δ., Η ανθρωπογεωγραφία των αλλοδαπών (2001): μια πρώτη αποτύπωση στον ελλαδικό χώρο των συγκεντρώσεών τους, της σύνθεσής τους και των δημογραφικών και οικονομικών τους χαρακτηριστικών.

Προσβάσιμο: www.demography-lab.prd.uth.gr/.../ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ%20ΤΩΝ%...

- Κοτζαμάνης Βύρων, «Οι αλλοδαποί στην Ελλάδα, μια πρώτη ανάλυση της γεωγραφικής τους διασποράς και της συμβολής τους στις πληθυσμιακές μεταβολές της τελευταίας δεκαετίας (1991-2001)», στο Καβουνίδη Τζένη, Κόντης Αντώνης, Λιανός Θεόδωρος, Φακιολάς Ρωσσέτος (επιμ.), *Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες - Πολιτικές - Προοπτικές*, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΜΕΠΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2008, 12-37. σελ. 36.
- Kokkali Ifigeneia - Evlampia, *Migrations albanaises en Grèce : stratégies migratoires et modes d'adaptation, Le cas de Thessalonique*, Thèse de Doctorat, Discipline : Etudes Urbaines, Aménagement et Urbanisme, sous la direction de François Ascher, Université Paris 8, Institut Français d'Urbanisme, Ecole Doctorale Ville et Environnement, Laboratoire Théories Des Mutations Urbaines, UMR CNRS 7136, Paris 2008. σελ. 485.
- Kostaki Anastasia, Kotzamanis Byron and Agorastakis Michail, «Effects of immigration on population growth and structures in Greece - A spatial approach», *Vienna Yearbook of Population Research* 2009, pp. 167-195. σελ. 193.
- Ευαγγελία Παπατζαχή, *Πόλη & πολύ - πολιτισμική συγκατοίκηση. Χωρικές ταυτότητες των μεταναστών στο ελληνικό αστικό τοπίο*. Ερευνητική εργασία _ Ιούνης 2011. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων

Προσβάσιμο: www.greekarchitects.gr/site_parts/doc.../poli&poli-tismikisigkatikisi.pdf

- Τάντση Αναστασία, *Αλβανοί Μαθητές στο Ελληνικό Σχολείο: Τάσεις, Εξέλιξη της διγλωσσίας και σχολικές επιδόσεις (Élèves Albanais à l'école grecque: Attitudes, développement du bilinguisme et performance scolaire)*, Θεσσαλονίκη 2012. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης- Université du Maine, Master2: Διδακτικές της πολυγλωσσίας και γλωσσικές πολιτικές, 2011 – 2012.

Προσβάσιμο: www.invenio.lib.auth.gr/record/132176/files/GRI-2013-10745.pdf?version...

D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani and alii, 2008, "Risk factors for smoking among school adolescents in Greece", *Child: Care, Health & Development*, 34, 3, pp. 310-315, [Decision on Manuscript CCH-2007-0059.R1]. (Παράγοντες οι οποίοι ευνοούν τη συνήθεια του καπνίσματος στους μαθητές).

- Ioanna G Tsiligianni, Constantine Vardavas, Izolde Bouloukaki, Epameinondas Kosmas, Evgenia Verigou, Maria Kiriakaki, Nikolaos Siafakas, Nikolaos Tzanakis, The association between alcohol and tobacco use among elementary and high school students in Crete, Greece, *Tobacco Induced Diseases*, 2012, 10, 1, 15
- Mary Hassandra, Symeon P. Vlachopoulos, Evdokia Kosmidou, Antonis Hatzigeorgiadis, Marios Goudas, Yiannis Theodorakis, Predicting students' intention to smoke by theory of planned behaviour variables and parental influences across school grade levels, *Psychology & Health*, 2011, 26, 9, 1241

Μαρί-Νοέλ Ντοκέν, Σταματίνα Κακλαμάνη, «Η καθημερινή κινητικότητα των απασχολουμένων στην Ελλάδα: μια προσπάθεια αποτύπωσης του φαινομένου». *Δημογραφικά Νέα*, no 6, ΕΔΚΑ, Ιούλιος-Αύγουστος 2009 (ISSN: 1791-5880).

Προσβάσιμο: www.demography-lab.prd.uth.gr/DEMO-NEWS-IOYLIOS-AUGOUST...

Αναφορές: 1

- Kallioras D., Kandyli Y., Kromydkakis N., Pantazis P. (2011), Definition of Local Labor Market areas in Greece on the basis of travel-to-work flows, ERSA Conference, Barcelona
- www.kathimerini.gr/.../ellada/gernaei-diarkws-o-plh8ysmos-sthn-ellada

Σταματίνα Κακλαμάνη, Μαρί-Νοέλ Ντοκέν, «Τα νοικοκυριά και η οικογένεια στη σύγχρονη Ελλάδα». *Δημογραφικά Νέα*, no 8, ΕΔΚΑ, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2009 (ISSN: 1791-5880).

Προσβάσιμο: www.demography-lab.prd.uth.gr/DEMO-NEWS%20No8%20A4.pdf

- www.enet.gr/?i=news.el.article&id=104794
- www.tovima.gr/society/article/?aid=347566
- www.issuu.com/magnesianews/docs/131113
- www.protagon.gr/?i=protagon.el.article&id=29278

Eirini G. Kalantzi, Demosthenes Makris, Marie Noelle Duquenne, Stamatina Kaklamani, Hericos Stapountzis, Konstantinos I. Gourgoulianis, 2011, "Air pollutants and morbidity of cardiopulmonary diseases in a semi-urban, Greek peninsula", *Atmospheric Environment*, 2011, 45: 7121-7126.

Αναφορές: 5

- [Application of multiple linear regression models and artificial neural networks on the surface ozone forecast in the greater Athens area, Greece](#)

KP Moustiris, PT Nastos, IK Larissi... - Advances in ..., 2012 - downloads.hindawi.com

An attempt is made to forecast the daily maximum surface ozone concentration for the next 24 hours, within the greater Athens area (GAA). For this purpose, we applied Multiple Linear Regression (MLR) models against a forecasting model based on Artificial Neural Network ...

- [Health effects of ozone focusing on childhood asthma: What is now known-a review from an epidemiological point of view](#)

SIV Sousa, MCM Alvim-Ferraz, FG Martins - Chemosphere, 2013 - Elsevier

Protecting the health of children and the environment is an essential objective for the health policies of any modern society, being also crucial for a sustainable development, according to the World Health Organization. Evaluating the risk of developing childhood asthma is ...

- [Respiratory disease in relation to outdoor air pollution in Kanpur, India](#)

HY Liu, [A Bartonova](#), M Schindler... - ... of environmental & ..., 2013 - Taylor & Francis

ABSTRACT This paper examines the effect of outdoor air pollution on respiratory disease in Kanpur, India, based on data from 2006. Exposure to air pollution is represented by annual emissions of sulfur dioxide (SO₂), particulate matter (PM), and nitrogen oxides (NO_x) from ...

- [Statins and pneumonia: data from clinical studies](#)

D Makris, E Manoulakas, E Papakrivou, E Zakynthinos - Réanimation, 2013 - Springer

Résumé Objectif Nous avons étudié la littérature actuelle en ce qui concerne le rôle des statines, en tant que thérapie d'appoint dans la pneumonie. Méthodes Les données pour cette étude ont été identifiées grâce à une recherche sur PubMed d'articles pertinents. La ...

- [\[PDF\] PROTECTION AND RESTORATION OF THE ENVIRONMENT XI](#)

KL Katsifarakis, [N Theodossiou](#), [C Christodoulatos](#)... - depotec.eu

"Protection and Restoration of the Environment" is a well-known series of international conferences, organized jointly by one American and one Greek University every two years. It started in 1992, in Thessaloniki, Greece. In 2012, the eleventh Conference of the series ...

Ντυκέν Μαρί-Νοέλ, Κακλαμάνη Σταματίνα, «Το νέο ιστορικό πλαίσιο της πληθυσμιακής γήρανσης», *Δημογραφικά Νέα*, no 21, ΕΔΚΑ, 2013 (ISSN: 1791-5880).

www.zarpa.gr/Γερνάει-η-Κρήτη-Οι-πιο-γερασμένες-π/

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

T. Kaklamani, El. Androutaki, «Immigration en provenance des Balkans et modifications de la structure par sexe et âge de la population de la Grèce et de ses départements», in Al. Parant (ed.), *Migrations, crises et conflits récents dans les Balkans*, DEMOBALK, University of Thessaly Press, Volos 2005, pp. 245-265. (Εισορή μεταναστών από Βαλκανικές χώρες και μεταβολές στην κατά φύλο και ηλικία δομή της Ελλάδας και των νομών της).

Αναφορές: 4

- Κοτζαμάνης Βόρων, «Οι αλλοδαποί στην Ελλάδα, μία πρώτη ανάλυση της γεωγραφικής τους διασποράς και της συμβολής τους στις πληθυσμιακές μεταβολές της τελευταίας δεκαετίας (1991-2001)», στο Καβουνίδη Τζένη, Κόντης Αντώνης, Λιανός Θεόδωρος, Φακιολάς Ρωσσέτος (επιμ.), *Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες - Πολιτικές - Προοπτικές*, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΜΕΠΙΟ, ΑΘΗΝΑ 2008, 12-37. σελ. 36.
- Kokkali Ifigeneia - Evlampia, *Migrations albanaises en Grèce : stratégies migratoires et modes d'adaptation, Le cas de Thessalonique*, Thèse de Doctorat, Discipline : Etudes Urbaines, Aménagement et Urbanisme, sous la direction de François Ascher, Université Paris 8, Institut Français d'Urbanisme, Ecole Doctorale Ville et Environnement, Laboratoire Théories Des Mutations Urbaines, UMR CNRS 7136, Paris 2008. σελ. 485.
- Kostaki Anastasia, Kotzamanis Byron and Agorastakis Michail, «Effects of immigration on population growth and structures in Greece - A spatial approach», *Vienna Yearbook of Population Research* 2009, pp. 167-195. σελ. 193.
- [The spatial clustering of immigrant population in Greece](#)

[A Kostaki](#), B Katzamanis, [D Stathakis](#) - Retrieved March, 2013 - demography-lab.prd.uth.gr

M. Duquenne, S. Kaklamani, «Dimensions et caractéristiques dominantes de l'immigration économique en Grèce», *Les migrations internationales: Observation, analyse et perspectives*, AIDELF, Colloque International de Budapest, Hongrie, 20-24 septembre 2004, P.U.F. Παρίσι 2007, σσ. 381-396. (Κυρίαρχες διαστάσεις και χαρακτηριστικά της οικονομικής μετανάστευσης)

στην Ελλάδα). [το κείμενο αυτό έχει ήδη κριθεί. Η έκδοσή του έπεται της εκλογής]

http://www.aidelf.org/images/stories/ancien_site/colloques/Colloque%20de%20Budapest.pdf

Αναφορές: 4

- Κακλαμάνη Σ., Ανδρουλάκη Ε., (2006), Η επίδραση των αλλοδαπών και οι χωρικές της προεκτάσεις στην πληθυσμιακή δομή της Ελλάδας, Επιθεώρηση Κοινωνικών ερευνών, Νο
- Cangiano A. (2008), International migration in Europe: Data, models and estimates, **Editor(s):** James Raymer, Frans Willekens, John Wiley & Sons, Ltd
- Cangiano A., Strozza S., (2008), Foreign immigration in Southern European receiving countries: New evidence from national data sources. In: International Migration in Europe: New Trends and New Methods of Analysis, Corrado Bonifazi, Marek Okolski, Jeannette Schoorl & Patrick Simon (eds.), IMISCOE Research, Amsterdam University Press. ISBN 978 90 5356 894 1 (2 αναφορές, σελ 161 & 178)
- Maglivera K. (2011), Migration Law in Greece,

8. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΕΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα

1. Christian de Montlibert, «Οι σύγχρονες τάσεις της Κοινωνιολογίας στην Γαλλία», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, 82 (1991), σ. 41-59.
2. Γεώργιος-Φώτιος Ταπεινός, *Δημογραφία*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2002, σ. 240, μετάφραση: Γ. Καυκιάς, επιστημονική επιμέλεια: Β. Κοτζαμάνης, επιμέλεια κειμένου: Τ. Κακλαμάνη.
3. Olivier Mériaux, «Το Γαλλικό μοντέλο “ανασύστασης” της κοινωνικής συνεργασίας», στο, Α. Μοσχονάς-Σ. Κονιόρδος επιμ., *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Εργασιακές Σχέσεις: Προβληματισμοί και Αναζητήσεις σε Εθνικό και Διευρωπαϊκό Πεδίο*, Τυπωθήτω-Γ. Δαρδάνος, Αθήνα 2004, σ. 195-216.
4. Francis Aubert, «Διαχείριση της απασχόλησης στις αγροτικές επιχειρήσεις και λειτουργία της αγοράς εργασίας», στο, Δ. Γούσιος (επιμ.), *Ο ύπαιθρος χώρος του Ευρωπαϊκού Νότου: Κοινωνικο-οικονομικοί μετασχηματισμοί και χωρικές ανασυνθέσεις*, Εκδόσεις Παν/μιου Θεσσαλίας, Βόλος 2009, υπό έκδοση.
5. Gilles Allaire, «Πόλεις και ύπαιθρος, προς νέες ισορροπίες. Νέα δεδομένα για την αγροτική απασχόληση», Δ. Γούσιος, *ό.π.*, Βόλος 2009.
6. Bertrand Hervieu «Σχετικά με την πολυ-λειτουργικότητα της γεωργίας», Δ. Γούσιος, *ό.π.*, Βόλος 2009, υπό έκδοση.
7. Δ. Γούσιος, Μ. Ντοκέν επιμ., *Ο ύπαιθρος χώρος του Ευρωπαϊκού Νότου: Κοινωνικο-οικονομικοί μετασχηματισμοί και χωρικές ανασυνθέσεις*, επιμ. κειμένου: Σ. Κακλαμάνη, υπό έκδοση από τις Εκδόσεις Παν/μιου Θεσσαλίας, Βόλος 2009, υπό έκδοση.
8. Β. Κοτζαμάνης, Β. Παπιάς επιμ., *Χώρος και Πληθυσμός. Αναλυτικές Προσεγγίσεις*, επιμ. κειμένου: Σ. Κακλαμάνη, Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2005.
9. Β. Κοτζαμάνης επιμ., *Η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα*, επιμέλεια κειμένου: Σ. Κακλαμάνη, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2009.

ii. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

5. ΑΛΛΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

5.1. *Μέλος Συμβουλευτικών και Εξεταστικών Επιτροπών*

5.2. *Συμμετοχή σε Ερευνητικά Προγράμματα*

Α' Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα

5.2.1. «Ορισμοί και μέθοδοι συλλογής δημογραφικών στατιστικών», Eurostat (Ινστιτούτο Δημογραφίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Παν/μιο Ανθρωπιστικών Επιστημών του Στρασβούργου), Στρασβούργο, 1991-1992.

Αντικείμενο του ερευνητικού προγράμματος ήταν η καταγραφή και αξιολόγηση των μεθόδων συλλογής και ανάλυσης δημογραφικών δεδομένων, στις χώρες μέλη της Ε.Ε. Ειδικότερα, διερευνήθηκε η μέθοδος με την οποία συλλέγονταν τα στοιχεία φυσικής κίνησης πληθυσμού και εσωτερικής μετανάστευσης σε κάθε χώρα και η μεθοδολογία υπολογισμού των σχετικών δημογραφικών δεικτών. Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας ήταν να καταλήξει σε οδηγίες συλλογής/ επεξεργασίας δεδομένων προκειμένου να ομογενοποιηθεί το σύστημα σε όλες τις χώρες-μέλη, ώστε να είναι συγκρίσιμα τα δεδομένα και οι δείκτες. Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου έργου κάλυψα ερευνητικά και επεξεργάστηκα τα δεδομένα της Ελλάδας και της Ιταλίας.

5.2.2. «Αποτίμηση εκπαιδευτικού έργου και παρεχόμενων υπηρεσιών του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης», επιστ. υπεύθυνος/ επιμ. Σ. Παπαϊωάννου Ρέθυμνο, 2000.

Αντικείμενο του συγκεκριμένου ερευνητικού έργου ήταν η αξιολόγηση της διδασκαλίας, της οργάνωσης των σπουδών, της παρουσίας και των δραστηριοτήτων των μελών ΔΕΠ, καθώς και οι προοπτικές των αποφοίτων. Στο πλαίσιο υλοποίησης του έργου συνέβαλλα στην σύνταξη της Έκθεσης της Πρώτης Φάσης, η οποία απετέλεσε το βασικό υλικό για την αξιολόγηση του Τμήματος Κοινωνιολογίας από «εξωτερικούς» κριτές. Ειδικότερα, εκπόνησα την επεξεργασία και ανάλυση του ερευνητικού υλικού που αφορούσε στην άποψη των φοιτητών για την λειτουργία του Τμήματος και συνέταξα το σχετικό τμήμα της τελικής έκθεσης.

5.2.3. Πρόγραμμα Π.Ε.Ν.Ε.Δ. 2001 με τίτλο «Το πορτραίτο της σύγχρονης Ελληνίδας: Αποτύπωση και ανάλυση των κοινωνικοοικονομικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών της σύγχρονης Ελληνίδας και χωρικές διαφοροποιήσεις τους», υλοποιούμενο από το Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΤΜΧΠΠΑ), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, τριετούς διάρκειας (2003-2006), χρηματοδοτούμενο από την Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας και το Κέντρο Ερευνών για Θέματα.

Αντικείμενο της έρευνας είναι η ανάδειξη του προφίλ της σύγχρονης Ελληνίδας μέσα από τα στοιχεία της τελευταίας διεξαχθείσας απογραφής πληθυσμού στην Ελλάδα (2001). Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί, αφ' ενός, στα δημογραφικά (πληθυσμός, οικογένεια, νοικοκυριό) και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά (εκπαίδευση, οικονομική δραστηριότητα και απασχόληση-ανεργία), αφ' ετέρου, στις περιφερειακές διαστάσεις και διαφοροποιήσεις τους. Το ερευνητικό έργο δεν θα περιοριστεί σε περιγραφή της φυσιογνωμίας του πληθυσμού, αλλά θα προχωρήσει στην ανάλυση και μερική ερμηνεία των φαινομένων δίδοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ανάδειξη και ερμηνεία των χωρικών συνεχειών/ ασυνεχειών σε κλίμακα νομών και αστικού και μη αστικού χώρου. Ειδικότερα, θα διερευνηθούν βασικά τα δημογραφικά, υπό την ευρεία τους έννοια, χαρακτηριστικά του υπό μελέτη πληθυσμού (δημογραφικές δομές, γήρανση, νοικοκυριά και οικογένειες, δημογραφικές συμπεριφορές, μετακινήσεις, μεταναστεύσεις, ξένες εργαζόμενες στην χώρα μας), τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά και βασικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού αναφοράς. Έμφαση θα δοθεί στην διερεύνηση των μεταβλητών που άπτονται της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας (απασχόληση-ανεργία). Στο πλαίσιο της ανωτέρω συνεργασίας ανέλαβα την επιστημονική στήριξη των υποψηφίων διδακτόρων και την επίβλεψη των διδακτορικών τους.

5.2.4. «Documentation of the 2000 Round of Population and Housing Censuses in the E.U., EFTA and Candidate Countries», ερευνητικό πρόγραμμα τριετούς διάρκειας (2001-

2003), που υλοποιήθηκε στο Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, από ερευνητική ομάδα στην οποία συμμετείχαν Έλληνες και ξένοι ερευνητές, χρηματοδοτούμενο από την Στατιστική Υπηρεσία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (EUROSTAT).

Η εργασία αυτή αφορά τη συλλογή και την οργάνωση των πληροφοριών και δεδομένων που σχετίζονται με τον σχεδιασμό, την οργάνωση και την πραγματοποίηση της απογραφής πληθυσμού και νοικοκυριών κατά την «Καμπάνια του 2000» σε 35 χώρες της Ευρώπης. Πρόκειται για τις 15 χώρες-μέλη της ΕΕ, τις 4 χώρες ΕΖΕΣ, τις 10 υπό ένταξη χώρες, τις 3 υποψήφιες χώρες στην ΕΕ και τέλος τις 3 χώρες των Δυτικών Βαλκανίων. Οι κύριοι στόχοι της έρευνας αφορούν (α) την γενική θεώρηση των απογραφών πληθυσμού και νοικοκυριών σε αυτές τις 35 χώρες και (β) την συγκριτική ανάλυση των πλέον σημαντικών χαρακτηριστικών και παραμέτρων της απογραφής μεταξύ των εξεταζομένων χωρών. Στην ερευνητική αυτή εργασία δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στο κατά πόσο η κάθε χώρα ακολούθησε τις Συστάσεις της UNECE EUROSTAT, ειδικά όσον αφορά τις έννοιες, τις μεταβλητές, το χρονοδιάγραμμα και την παραγωγή των σαράντα δύο (42) κοινών Πινάκων. Η πραγματοποίηση της συγκριτικής ανάλυσης βασίστηκε σε ερωτηματολόγιο το οποίο απεστάλη και συμπληρώθηκε από τις Εθνικές Στατιστικές Υπηρεσίες των χωρών που συμμετέχουν στην έρευνα. Τέλος, με βάση το υλικό που συλλέχθηκε συντάχθηκαν 35 εθνικές εκθέσεις οι οποίες έχουν κοινή δομή και παρουσιάζουν τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά των εθνικών απογραφών, καθώς και το σχεδιασμό για τις μελλοντικές απογραφές. Στο πλαίσιο υλοποίησης του συγκεκριμένου προγράμματος συνέβαλα στον σχεδιασμό της Βάσης Δεδομένων.

5.2.5. «Consulting on GIS and thematic mapping on non-income dimensions of poverty in Albania», ερευνητικό πρόγραμμα υλοποιούμενο από το Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, εξαμήνης διάρκειας (Απρίλιος 2003- Σεπτέμβριος 2003), χρηματοδοτούμενο από την World Bank. Reference: PO83458

Το έργο είχε ως στόχο τη διερεύνηση των μη-οικονομικών διαστάσεων της φτώχειας στην Αλβανία. Για τον σκοπό αυτό, δημιουργήθηκε μια βάση δεδομένων σε επίπεδο «communes» και «districts», περιλαμβάνοντας πάνω από 600 μεταβλητές οι οποίες καλύπτουν 11 βασικά θεματικά πεδία, δημογραφικής δομής, υποδομών και μεταφορών, πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες (υγεία, εκπαίδευση, κοινωνική ασφάλεια), γενικών υπηρεσιών και επιχειρήσεων, απασχόλησης και ανεργίας, ανέσεων των νοικοκυριών κλπ. Τα δεδομένα αυτά συλλέχθηκαν από τα αρμόδια υπουργεία, υπηρεσίες και άλλους οργανισμούς. Στο πλαίσιο υλοποίησης του ερευνητικού προγράμματος εργάστηκα για την συλλογή των πρωτογενών δεδομένων, την διαμόρφωση της Βάσης Δεδομένων και την επιλογή των κατάλληλων δεικτών «μη-οικονομικής διάστασης της φτώχειας». Τα αποτελέσματα του συγκεκριμένου έργου δημοσιεύθηκαν σε συλλογικό τόμο ο οποίος αναφέρεται στη συνέχεια (7.1.).

5.2.6. «Αποτύπωση της αγοράς εργασίας στα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου», έρευνα η οποία ανατέθηκε από την ΠΑΕΠ Α.Ε. στο Κέντρο Ερευνών του Πανεπιστημίου Πειραιώς, με υπεύθυνο έργου τον Καθηγητή Γεωργιακώδη Φώτη, εξαμήνης διάρκειας (Νοέμβριος 2003-Μάϊος 2004).

Το ζητούμενο της συγκεκριμένης έρευνας ήταν η αποτύπωση των χαρακτηριστικών της αγοράς εργασίας στα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου, καθώς και οι διαφαινόμενες τάσεις, βάσει των διαχρονικών εξελίξεων σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Στο πλαίσιο εκπόνησης της έρευνας πραγματοποίησα την ανάλυση των κοινωνικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού αναφοράς (Νομοί Σάμου, Χίου, Μυτιλήνης). Ανέλαβα επίσης την διοργάνωση και τον συντονισμό της επιτόπιας έρευνας η οποία διενεργήθηκε με την μέθοδο των ημι-καθοδηγούμενων συνεντεύξεων σε τοπικούς παράγοντες διαμόρφωσης/ άσκησης πολιτικής (Δήμοι, Νομαρχίες, Περιφέρεια) και σε παράγοντες της τοπικής οικονομικής ζωής (Επιμελητήρια, Συνεταιρισμοί) (σύνταξη οδηγού συνέντευξης, οργάνωση δεδομένων, συμβολή στην επεξεργασία και την παρουσίαση των ερευνητικών δεδομένων).

5.2.7. «e-Demography – Ψηφιακή υποδομή πληροφόρησης, τεκμηρίωσης και ανάλυσης της δημογραφικής πληροφορίας», υλοποιούμενο από το Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Το πρόγραμμα είναι διετούς διάρκειας (2004-2006), χρηματοδοτείται από την Γ.Γ.Ε.Τ. στο πλαίσιο του ανταγωνιστικού προγράμματος «Πυθαγόρας, ενίσχυση των ερευνητικών ομάδων στα Πανεπιστήμια».

Στο πλαίσιο του ανωτέρω προγράμματος, στο οποίο συμμετείχα στον κεντρικό ερευνητικό πυρήνα, εργάστηκα για τη δημιουργία τρίγλωσσου λεξικού δημογραφικών όρων, καθώς και για την προετοιμασία ενός βιβλιογραφικού οδηγού σχετικού με τις επιστημονικές δημοσιεύσεις που αναφέρονται στον πληθυσμό της Ελλάδας κατά την μεταπολεμική περίοδο. Τα αποτελέσματα του ερευνητικού προγράμματος βρίσκονται στον δικτυακό τόπο του Εργαστηρίου Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων. <http://www.demography-lab.prd.uth.gr>

B' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

5.2.8. Δίδυμα και μη δίδυμα βρέφη στην επικοινωνία τους με τους Σημαντικούς Άλλους: Γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη, υλοποιούμενο από το Εργαστήριο Ψυχολογίας του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης. Πρόγραμμα διετούς διάρκειας (2007-2008), χρηματοδοτούμενο από την Γ.Γ.Ε.Τ. στο πλαίσιο του ανταγωνιστικού προγράμματος «Πυθαγόρας, ενίσχυση των ερευνητικών ομάδων στα Πανεπιστήμια».

Στο συγκεκριμένο ερευνητικό πρόγραμμα εκπόνησα το σύνολο των αναγκαίων στατιστικών επεξεργασιών (περιγραφικά χαρακτηριστικά, τεστ ελέγχου υποθέσεων), δημιούργησα τις δευτερογενείς βάσεις δεδομένων που ήταν απαραίτητες για την διαχρονική μελέτη των αποτελεσμάτων της έρευνας (repeated measures). Η συμμετοχή μου τεκμηριώνεται μέσω των σχετικών δημοσιεύσεων (βλ. 6.3.3, 6.3.4, 6.3.6).

5.2.9. Μελέτη συσχέτισης ρύπων με τη νοσηρότητα και θνησιμότητα καρδιο-αναπνευστικών παθήσεων κατά τη χρονική περίοδο 2001-2007 στο Βόλο, με υπεύθυνο έργου τον Κ. Γουργουλιάνη, Καθηγητή Πνευμονολογίας, Πρώτανη Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Η συμμετοχή μου τεκμηριώνεται μέσω σχετικής δημοσίευσης (βλ. 6.3.9)

Σκοπός : Διερεύνηση της συσχέτισης του φορτίου νοσηρότητας και του δείκτη θνησιμότητας, παθήσεων του αναπνευστικού και καρδιαγγειακού συστήματος με τα επίπεδα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην περιοχή της πόλης του Βόλου.

Υλικό - μέθοδος : Πρόκειται για αναδρομική μελέτη που καλύπτει τη χρονική περίοδο 2001-2007. Συλλογή δεδομένων που αφορούν παθήσεις του αναπνευστικού και καρδιαγγειακού συστήματος από τη βάση δεδομένων νοσηλευόμενων ασθενών του Γενικού Νοσοκομείου Βόλου και από τα αρχεία των Ληξιαρχικών Πράξεων Θανάτου του Ληξιαρχείου Δήμου Βόλου. Καταγραφή τιμών των ημερήσιων συγκεντρώσεων ατμοσφαιρικών ρύπων.

Αποτελέσματα : Η παιδική νοσηρότητα λόγω αναπνευστικών εμφάνισε στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις με τα επίπεδα των PM10, CO, NO2, SO2. Οι νοσηλείες ενηλίκων εξαιτίας αναπνευστικών παθήσεων σχετίστηκαν θετικά με τα επίπεδα των PM10, NOX, O3. Για τις καρδιαγγειακές παθήσεις ενηλίκων ανευρέθησαν οι ίδιες συσχετίσεις ενώ επιπρόσθετα το CO φαίνεται αν σχετίζεται θετικά με τη αύξηση των νοσηλειών. Αναφορικά με το δείκτη θνησιμότητας, στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση παρουσιάζεται μεταξύ των επιπέδων PM10, NO και O3 και των θανάτων από καρδιολογικές παθήσεις, πνευμονίες και οξεία στεφανιαία σύνδρομα.

Συμπέρασμα : Η μελέτη μας ανέδειξε μια σημαντική συσχέτιση του φορτίου νοσηρότητας και του δείκτη θνησιμότητας για τις παθήσεις του αναπνευστικού και καρδιαγγειακού συστήματος, με τα επίπεδα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην περιοχή σε παιδιά και ενήλικες.

Στο συγκεκριμένο ερευνητικό πρόγραμμα εκπόνησα την στατιστική ανάλυση σε συνεργασία με την Κα Μαρι-Νοέλ Ντυκέν.

Γ' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Επίκουρου (Μάρτιος 2011)**5.2.10. Γεωργούλας Αντώνης, Κακλαμάνη Σταματίνα, Νικολακάκης Γιώργος (επιμ.), ΣΥΜΜΕΤΕΧΩ, Καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στο Νομό Ηρακλείου, [Ερευνήτριες: Γλύπη Μαρία, Χαλκιαδάκη Ελένη], Πανεπιστήμιο Κρήτης/ Εργαστήριο Κοινωνικής Έρευνας, Δεκέμβριος 2010.**

Με έναυσμα το «Κοινωνικό Παντοπωλείο», η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου σε συνεργασία με το Κέντρο Αγροτικής Ανάπτυξης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης της Νομαρχίας, ως εταίρο, υπέβαλαν από κοινού πρόταση για χρηματοδότηση από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, που περιλαμβάνει δράσεις για την ανάδειξη του διαρκώς διευρυνόμενου φαινομένου της φτώχειας καθώς και του κοινωνικού αποκλεισμού, αλλά και προτάσεις για την καταπολέμηση τους, σύμφωνα με τους στόχους του Προγράμματος. Η πρόταση της Ν.Α.Η εγκρίθηκε με απόφαση της Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης. Για την υλοποίηση μέρους των δράσεων του Προγράμματος η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου και το Κέντρο Αγροτικής Ανάπτυξης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης της Νομαρχίας συνεργάστηκε με το Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών.

Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος συντάξα τα κεφάλαια που αφορούσαν:

- ✓ Περιγραφικές στατιστικές της κοινωνικής ευθραυστότητας στην Ελλάδα και την Κρήτη
- ✓ Περιγραφικές στατιστικές της κοινωνικής ευθραυστότητας στον Νομό Ηρακλείου
- ✓ Υγεία και αναπηρίες στον Νομό Ηρακλείου
- ✓ Απασχόληση και ανεργία στον Νομό Ηρακλείου

5.2.11. Α. Εμβαλωτής Κ. Μπονιδης Γ. Ανδρουλάκης Σ. Κακλαμάνη Δ. Σταμοβλάσης, 2011, Εμπειρίες και απόψεις εκπαιδευτικών αναφορικά με τη λειτουργία των Ολοήμερων Σχολείων Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος. Μια πρώτη ανάγνωση των ευρημάτων. Αθήνα, Ινστιτούτο Παιδαγωγικών Μελετών-Ερευνών Δ.Ο.Ε. ISBN: 978-960-88239-3-8

Τύπος Έρευνας. Περιγραφική έρευνα μεικτής μεθοδολογίας

Πληθυσμός Αναφοράς. Το σύνολο των εκπαιδευτικών που εργάζονται στα Ολοήμερα Σχολεία Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος (ΟΣΕΑΕΠ). Οι σχολικές μονάδες αναφοράς ήταν οι 801 που αναφέρονταν στις σχετικές Υπουργικές Αποφάσεις.

Σκοπός της Έρευνας. Η αποτύπωση της εμπειρίας και των απόψεων εκπαιδευτικών που εργάζονται στα Ολοήμερα Σχολεία Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος (ΟΣΕΑΕΠ).

Ειδικότερα, η έρευνα επιδιώκει να καταγράψει και να ερμηνεύσει τις απόψεις των δασκάλων και των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων αναφορικά με τον τρόπο στελέχωσης του Ολοήμερου Σχολείου Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος (ΟΣΕΑΕΠ), τον τρόπο οργάνωσής του, το ωράριο. Καταγράφονται οι απόψεις των ερωτηθέντων σχετικά με επιμέρους ζητήματα λειτουργίας του ΟΣΕΑΕΠ (χρηματοδότηση, υποδομές και εξοπλισμός, διδακτικά αντικείμενα που εισάγει ή διευρύνει το ΟΣΕΑΕΠ, τρόπος επιλογής και διδασκαλίας των γνωστικών αντικειμένων που διδάσκονται, πρόγραμμα σπουδών, εκπαιδευτικό υλικό που έχει διατεθεί στους/τις εκπαιδευτικούς ή εφαρμόζεται στο σχολείο χωρίς να έχει διατεθεί. Τέλος διερευνάται η στάση των μαθητών/τριών, καθώς και των γονέων απέναντι στο ΟΣΕΑΕΠ, οι προοπτικές του ΟΣΕΑΕΠ και παρουσιάζονται οι προτάσεις που διατυπώθηκαν από τους συμμετέχοντες στην έρευνα.

5.3. Συμμετοχή σε Μελέτες**Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα****5.3.1. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ**

5.3.1.1. «Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Δήμου Αλικαρνασσού», Ηράκλειο, 1999.

5.3.1.2. «Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου. Περιοχή

Μυλοποτάμου Ν. Ρεθύμνης», Ηράκλειο, 2000 (σε συνεργασία με την ΕΤ.ΑΜ Ε.Π.Ε).

Πρόκειται για περαιωμένες μελέτες προγραμματισμού παρεμβάσεων σε τοπικό επίπεδο. Οι μελέτες αυτές καταλήγουν στον σχεδιασμό ολοκληρωμένων προγραμμάτων αναπτυξιακών έργων, με συγκεκριμένο χρονικό προγραμματισμό και οικονομικό σχεδιασμό. Στο πλαίσιο των συγκεκριμένων μελετών κάλυψα τους ακόλουθους τομείς:

- δημογραφική ανάλυση ανά περιοχή, βάσει των δεδομένων των απογραφών πληθυσμού και κατοικιών της Ε.Σ.Υ.Ε. Μελέτη της εξέλιξης της φυσιογνωμίας του πληθυσμού, κατά φύλο και ηλικία, επεξεργασία συνθετικών δεικτών χαρακτηρισμού του πληθυσμού. Επεξεργασία και εφαρμογή μοντέλου προβολής συνολικού πληθυσμού και δομής κατά ηλικία του αναμενόμενου πληθυσμού. Εκτίμηση του μεγέθους του πραγματικού πληθυσμού, με χρήση στατιστικών στοιχείων εκτός των απογραφικών, μέσω εφαρμογής κλασσικών μεθόδων εξομάλυνσης επίσημων δεδομένων.
- κάλυψη του τομέα κοινωνικής υποδομής, με ανάλυση στοιχείων που επιτρέπουν την αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης, καθώς και τον προσδιορισμό των άμεσων και προβλεπόμενων αναγκών (πρόβλεψη μαθητικού πληθυσμού, παιδικού πληθυσμού, ατόμων τρίτης ηλικίας) Εξεταζόμενοι τομείς: εκπαίδευση, κοινωνική πρόνοια, υγεία, αθλητισμός, πολιτισμός.

5.3.1.3. «Μελέτη Τουριστικής-Οικολογικής Αξιοποίησης των ορεινών όγκων της Κρήτης», Ηράκλειο, 2000 (σε συνεργασία με την ΕΤ.Α.Μ. Ε.Π.Ε).

Διερεύνηση μοντέλου ανάπτυξης τουρισμού και διατύπωση προτάσεων, για δυνατές εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Διερεύνηση ζητημάτων σχετικών με την συνοχή του κοινωνικού ιστού και της ασυμβατότητας που προκύπτει, λόγω ξένου τουρισμού, μεταξύ του κυρίαρχου παραδοσιακού και των εισαγόμενων πολιτισμικών μοντέλων. Ανάλυση των δημογραφικών χαρακτηριστικών και της διαχρονικής τους εξέλιξης, βάσει των δεδομένων των απογραφών πληθυσμού και κατοικιών της Ε.Σ.Υ.Ε. Μελέτη της εξέλιξης της φυσιογνωμίας του πληθυσμού, κατά φύλο και ηλικία, επεξεργασία συνθετικών δεικτών χαρακτηρισμού του πληθυσμού. Επεξεργασία και εφαρμογή μοντέλου προβολής συνολικού πληθυσμού και δομής ανά ηλικία του αναμενόμενου πληθυσμού. Κάλυψη του τομέα κοινωνικής υποδομής, με ανάλυση στοιχείων που επιτρέπουν την αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης, καθώς και τον προσδιορισμό των άμεσων και προβλεπόμενων αναγκών (εκπαίδευση, κοινωνική πρόνοια, υγεία, αθλητισμός, πολιτισμός).

5.3.2. ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

Β' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

5.3.2.1. Σχέδιο Χωρικής & Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (ΣΧΟΟΑΠ) Δήμου Πρεσπών, Ελλάδα, 2005-2006 (Ανάθεση: ECOPLAN Ε.Π.Ε.).

5.3.2.2. «Μελέτη προκαταρκτικής διερεύνησης σκοπιμότητας του Κεντρικού Οδικού Άξονα Κρήτης», Ελλάδα, 21/7/2008 - 21/12/2008, (Ανάθεση: ECOPLAN Ε.Π.Ε.).

5.3.2.3. «Επικαιροποίηση του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης», Ελλάδα, Ιουλ. 2007 -, (Ανάθεση: Α. Κοτζαμπόπουλος).

5.3.2.4. «Σχέδιο Χωρικής & Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (ΣΧΟΟΑΠ) Δήμου Σκάρου», Νοέμβριος 2007 - Δεκέμβριος 2009, (Ανάθεση: Α. Κοτζαμπόπουλος).

Στις ανωτέρω μελέτες εκπόνησα τη διαχρονική ανάλυση των δημογραφικών, κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών των περιοχών μελέτης, καθώς και την απαραίτητη προβολή του πληθυσμού αναφοράς.

5.3.3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ-ΕΡΕΥΝΕΣ

Α' Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα

- 5.3.3.1.** Συμμετοχή στην «Τεχνικοοικονομική μελέτη για την κατασκευή του Περιφερειακού Νοσοκομείου Δυτικής Αττικής» (υπεύθυνος Α. Κοτσαμπόπουλος), Αθήνα, 1996.

Δημογραφική ανάλυση της περιοχής Δ. Αττικής, με έμφαση στις περιοχές άμεσης και έμμεσης περιοχής επιρροής του Νοσοκομείου, στην βάση απογραφικών δεδομένων πληθυσμού και κατοικιών της Ε.Σ.Υ.Ε. 1971--1991. Εξέλιξη και πρόβλεψη στον ορίζοντα του 2015. Τυπολογία ζωνών, με βάση την δημογραφική δυναμική. Εκτίμηση του πραγματικού πληθυσμού, μέσω εφαρμογής κλασσικών μεθόδων εξομάλυνσης επίσημων δεδομένων.

- 5.3.3.2.** Μέλος της ομάδας έργου του Συμβούλου Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος: «Κοινωνικός Αποκλεισμός από την Αγορά Εργασίας», Αθήνα, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων - Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (1997-1999).

Στις συμβατικές υποχρεώσεις του Συμβούλου Διαχείρισης εντασσόταν η παρακολούθηση των προγραμμάτων του Επιχειρησιακού και η σύνταξη των σχετικών εκθέσεων προς την Επιτροπή της Ε.Ε. Στο πλαίσιο της λειτουργίας της Ομάδας Έργου, ήμουν υπεύθυνη για την σύνταξη του σχετικού ερωτηματολογίου και την οργάνωση της απαραίτητης βάσης δεδομένων, προκειμένου να παρακολουθείται η εξέλιξη υλοποίησης των προγραμμάτων, την επεξεργασία των δεδομένων φυσικού (κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των επωφελουμένων) και οικονομικού αντικείμενου (προϋπολογισμοί των προγραμμάτων και επίπεδα απορρόφησης κονδυλίων), καθώς και για την σύνταξη των εκθέσεων.

- 5.3.3.3.** «Τεχνικοοικονομική μελέτη σκοπιμότητας για το έργο της Διανομής Φυσικού Αερίου, στην Ευρύτερη Περιοχή Θεσσαλονίκης», Αθήνα, 1999, (Network Ltd για την ACTOR A.E.)

- 5.3.3.4.** «Τεχνικοοικονομική μελέτη σκοπιμότητας για το έργο της Διανομής Φυσικού Αερίου, στην Περιφέρεια Θεσσαλίας» (Αστικές περιοχές Λάρισας και Βόλου», Αθήνα, 1999, (Network Ltd για την ACTOR A.E.)

Δημογραφική ανάλυση της περιοχής μελέτης, στην βάση των δεδομένων των απογραφών πληθυσμού και κατοικιών της Ε.Σ.Υ.Ε. 1971-1991. Εξέλιξη και πρόβλεψη στον ορίζοντα του 2030. Τυπολογία ζωνών με βάση την διαπιστωθείσα δημογραφική δυναμική. Η δημογραφική ανάλυση αποσκοπούσε στην πρόβλεψη πληθυσμού και αριθμού νοικοκυριών, προκειμένου να εκτιμηθεί, μέσω σταθερότυπων (floor-area, μέση κατανάλωση φυσικού αερίου ανά τετραγωνικό μέτρο κατοικημένης επιφάνειας) η απαιτούμενη ενέργεια σε φυσικό αέριο για τον οικιακό τομέα και εμπορικό τομέα.

- 5.3.3.5.** «Μελέτη προσανατολισμού των παρεμβάσεων σε σχέση με την απασχόληση στον τομέα της μεταποίησης και των υπηρεσιών στην περιοχή της Αττικής», Ελλάδα 2000, (σε συνεργασία με την ΡΕΜΑΚΟ Α.Ε.)

Αξιολόγηση των επιπτώσεων των παρεμβάσεων του Υπουργείου Ανάπτυξης στην απασχόληση στον τομέα της μεταποίησης και των υπηρεσιών και αξιολόγηση του προσανατολισμού των παρεμβάσεων στο 3ο Κ.Π.Σ. Ανάλυση των δημογραφικών και οικονομικών χαρακτηριστικών για όλους τους δήμους του Νομού Αττικής (1971-1991), προκειμένου να εκτιμηθούν οι επιπτώσεις των παρεμβάσεων στην εξέλιξη του ανθρώπινου δυναμικού και η ενεχόμενη δυναμική. Συμμετοχή στην διεξαγωγή έρευνας πεδίου σε 1800 επιχειρήσεις του Ν. Αττικής.

- 5.3.3.6.** «Μελέτη σχεδιασμού δικτύων διανομής φυσικού αερίου στους Δήμους Ευόσμου και Πανοράματος του Ν. Θεσσαλονίκης», Αθήνα 2001, (Network Ltd)

Δημογραφική ανάλυση του πληθυσμού των δύο ανωτέρω δήμων του Ν. Θεσσαλονίκης, βάσει των δεδομένων των απογραφών πληθυσμού και κατοικιών της Ε.Σ.Υ.Ε. 1971-2001. Εξέλιξη και πρόβλεψη στον ορίζοντα του 2030. Η δημογραφική ανάλυση αποσκοπούσε στην πρόβλεψη πληθυσμού και αριθμού νοικοκυριών, σε επίπεδο οικοδομικού τετραγώνου, προκειμένου να εκτιμηθεί, μέσω σταθερότυπων (floor-area, μέση κατανάλωση φυσικού αερίου ανά τετραγωνικό μέτρο κατοικημένης επιφάνειας) η απαιτούμενη ενέργεια σε φυσικό αέριο για τον οικιακό τομέα και εμπορικό τομέα και να χαραχθεί το δίκτυο παροχής φυσικού αερίου.

- 5.3.3.7.** «Μελέτη Χάραξης Αναπτυξιακών Κατευθύνσεων για τις υποβαθμισμένες περιοχές του Δυτικού Παραλιακού Μετώπου Ηρακλείου Κρήτης 2001-2006», που ανατέθηκε από τον Δήμο Ηρακλείου στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας URBAN (Υπεύθυνος Α. Κοτσαμπόπουλος), Αθήνα 2003.

Η ανωτέρω μελέτη αφορούσε την περιοχή των Καμινίων του Δήμου Ηρακλείου. Δεδομένης της χαμηλής γεωγραφικής κλίμακας (δημοτικό διαμέρισμα), δεν ήταν διαθέσιμα επίσημα στατιστικά στοιχεία προκειμένου για την ανάλυση των κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού της περιοχής μελέτης. Κατά τούτο κρίθηκε αναγκαία η διενέργεια επιτόπιας έρευνας, με αντιπροσωπευτικό δείγμα, ώστε να συλλεγούν οι απαραίτητες πληροφορίες. Συνεκόλουθα, ανέλαβα την οργάνωση και τον συντονισμό της έρευνας (σύνταξη ερωτηματολογίου, εξαγωγή δείγματος, οργάνωση των ερευνητών, συλλογή ερωτηματολογίων). Κατόπιν οργάνωσα την σχετική βάση δεδομένων, επεξεργάστηκα τα στοιχεία και συνέταξα την σχετική έκθεση.

- 5.3.3.8.** «Καταχώρηση στοιχείων Ερωτηματολογίων σε Η/Υ, διενέργεια στατιστικών επεξεργασιών και σύνταξη αναφοράς αποτελεσμάτων της πιλοτικής έρευνας αποφοίτων Δημοσίων Ι.Ε.Κ. και της έρευνας Συνεντευκτών», υπ' αριθ.πρωτ.Β/20040α διακήρυξη του Οργανισμού Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων. Αθήνα 2004.

Στόχος της ανωτέρω μελέτης ήταν η αξιολόγηση των προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης των δημοσίων Ι.Ε.Κ. σε συνάρτηση με την ένταξη των αποφοίτων στην αγορά εργασίας. Στο πλαίσιο εκπόνησης της μελέτης ανέλυσα τα κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά 6.447 αποφοίτων δημοσίων Ι.Ε.Κ., συντάσσοντας την σχετική έκθεση.

Β' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

- 5.3.3.9.** Ολοκληρωμένο Τοπικό Πρόγραμμα Βιώσιμης Ανάπτυξης του Δήμου Καρπενησίου, σε εφαρμογή της Habitat Agenda (ΥΠΕΧΩΔΕ), 2004.
- 5.3.3.10.** Ολοκληρωμένο Τοπικό Πρόγραμμα Βιώσιμης Ανάπτυξης του Δήμου Άνω Σύρου, σε εφαρμογή της Habitat Agenda (ΥΠΕΧΩΔΕ), 2004.

Πρόκειται για πιλοτικά προγράμματα βιώσιμης ανάπτυξης αστικών περιοχών, με σκοπό την οικονομική, πολεοδομική και περιβαλλοντική ανασυγκρότηση. Στο πλαίσιο εκπόνησης των ανωτέρω μελετών, διενήργησα την δημογραφική και μακροοικονομική ανάλυση. Πραγματοποίησα τις αναγκαίες συνεντεύξεις με τοπικούς παράγοντες προκειμένου να καταγραφούν και να αξιολογηθούν οι κοινωνικές δομές και υποδομές.

- 5.3.3.11.** Μελέτη για τις δυνατότητες αναδιάρθρωσης της φυτικής παραγωγής στην Στερεά Ελλάδα για την ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη, Ελλάδα, Μάιος 2006-Ιούνιος 2007, (Ανάθεση: THEMA Ε.Π.Ε. - ECOPLAN Ε.Π.Ε.).

Πρόκειται για πιλοτικό πρόγραμμα βιώσιμης ανάπτυξης αγροτικών περιοχών, με σκοπό την οικονομική, πολεοδομική και περιβαλλοντική ανασυγκρότηση. Στο πλαίσιο εκπόνησης της ανωτέρω μελέτης διενήργησα την δημογραφική και μακροοικονομική ανάλυση.

Γ' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Επίκουρου (Μάρτιος 2011)

- 5.3.3.12.** Strategic project "Making Migration Work for Development - Policy tools for strategic programming in SEE regions and cities". «Αξιοποιώντας τη μετανάστευση για την ανάπτυξη - Εργαλεία πολιτικής για τον στρατηγικό προγραμματισμό στις περιφέρειες και τις πόλεις της Νοτιοανατολικής Ευρώπης». Το "MMWD" είναι έργο από το Πρόγραμμα Διακρατικής Συνεργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης, μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης και του Μηχανισμού Προενταξιακής Βοήθειας. www.southeast-europe.net

Το έργο "MMWD" σχεδιάστηκε, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής 2020, προκειμένου να υποστηρίξει τον περιφερειακό στρατηγικό σχεδιασμό για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Βασική παραδοχή του έργου είναι ότι οι φορείς χάραξης περιφερειακής πολιτικής για την ανάπτυξη έχουν ανάγκη ενός ολοκληρωμένου αναπτυξιακού σχεδιασμού, που θα μπορούσε να

συμβάλει στον εντοπισμό των κύριων προκλήσεων σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και να μετατρέψει τους σκοπούς και τους στόχους της στρατηγικής “Ευρώπη 2020” σε προτεραιότητες της περιφερειακής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό το “MMWD” παρέχει στις περιφέρειες γνώση, σενάρια με ορίζοντα το 2020 που απεικονίζουν τις συνέπειες των σημερινών δημογραφικών αλλαγών στην περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη, συνεδρίες για τη θεσμική ενίσχυση των περιφερειών και στρογγυλά τραπέζια διακρατικού πολιτικού διαλόγου και συνεργασίας για τη μετανάστευση.

Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος ως επιστημονικός συνεργάτης της ETAM A.E. πραγματοποιήσα προβολές πληθυσμού (δομή κατά φύλο και ηλικία) με ορίζοντα το 2020, για την Περιφέρεια Κρήτης, με διάκριση γηγενούς και αλλοδαπού πληθυσμού. Η προβολή πραγματοποιήθηκε με την χρήση των δεδομένων των 2 τελευταίων Απογραφών Πληθυσμού (2001, 2011), όσον αφορά την δομή κατά φύλο και ηλικία. Για την φυσική κίνηση πληθυσμού αξιοποιήθηκαν οι σχετικές χρονολογικές της ΕΛΣΤΑΤ και της EUROSTAT. Για την μετανάστευση χρησιμοποιήθηκαν τα σχετικά δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ, καθώς και τα δεδομένα του Προγράμματος MIMOSA.

5.3.4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Α' Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα

- 5.3.4.1.** Αξιολόγηση προτάσεων στο πλαίσιο του Προγράμματος «Αρχιμήδης - Ενίσχυση Ερευνητικών Ομάδων στα Τ.Ε.Ι. (ΕΕΟΤ)», που υπεβλήθησαν για χρηματοδότηση από το ΕΠΕΑΕΚ II, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων. Αθήνα, Οκτώβριος 2003.
- 5.3.4.2.** Αξιολόγηση προτάσεων στο πλαίσιο του Προγράμματος «Ηράκλειτος - Υποτροφίες έρευνας με προτεραιότητα στη βασική έρευνα», που υπεβλήθησαν για χρηματοδότηση από το ΕΠΕΑΕΚ II, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων. Αθήνα, Νοέμβριος 2003.
- 5.3.4.3.** Αξιολόγηση Φυσικού Αντικειμένου του Υποέργου: «Αξιοποίηση και αναβάθμιση μελετών / ερευνών με στόχο την πρόβλεψη της δυναμικής του επιχειρηματικού και παραγωγικού συστήματος», στο πλαίσιο της Κ.Π. Equal, της Αναπτυξιακής Σύμπραξης «Εν Δράσει», με τίτλο: «Δίκτυο προώθησης της απασχόλησης», Αθήνα, 25/09/2003.

5.3.5. ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ-ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

Α' Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα

- 5.3.5.1.** Διοργάνωση του προγράμματος: «Σεμινάριο Ανέργων Κοινωνικών Επιστημόνων στον Δήμο Κερατσινίου», Αθήνα, 1990.
- 5.3.5.2.** Εισηγήτρια ενδο-επιχειρησιακών σεμιναρίων σε εργαζομένους ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, με θέματα: «Βασικές Αρχές Διοίκησης», «Ζητήματα Ανθρώπινης Συμπεριφοράς», «Αρχές Επικοινωνίας», «Θεωρίες περί Ηγεσίας», Ο.Α.Ε.Δ. - Υπουργείο Εργασίας, Αθήνα, 1995.
- 5.3.5.3.** Εισηγήτρια σε σεμινάριο «Κατάρτιση Αξιολογητών Κατάρτισης», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Π.Ε.Π. Αττικής, Αθήνα, 1997.

5.4. Συμμετοχή σε Επιστημονικά Ερευνητικά Δίκτυα

5.4.1. *Association Internationale des Démographes de Langue Française (AIDELF). (Μέλος από το 2004)*

Η Association Internationale des Démographes de Langue Française (AIDELF) ιδρύθηκε το 1977. Στο AIDELF συμμετέχουν δημογράφοι και ειδικοί διαφόρων κλάδων οι οποίοι προσδίδουν δημογραφικό προσανατολισμό στις εργασίες τους. Σήμερα στο AIDELF συμμετέχουν 500 περίπου μέλη, όλοι γαλλόφωνοι και προερχόμενοι από 60 χώρες. Το AIDELF έχει ως αντικείμενο:

- τη μελέτη των δημογραφικών ζητημάτων
- την προώθηση της δημογραφίας και των εφαρμογών της
- τη διάχυση της γνώσης σχετικά με τα πληθυσμιακά ζητήματα.

5.4.2. Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ). (Μέλος από το 1998).

Η Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ) είναι ένα μη κερδοσκοπικό Επιστημονικό Σωματείο το οποίο ιδρύθηκε τον Ιούλιο 1980 με έδρα την Αθήνα. Σκοπός της εταιρείας είναι η συμβολή στη μελέτη των δημογραφικών προβλημάτων, η προώθηση της εκπαίδευσης και της ενημέρωσης στα προβλήματα αυτά και η ανάπτυξη και η προαγωγή ερευνών και μέτρων για την εξασφάλιση της βελτίωσης της δημογραφικής κατάστασης της χώρας. Τα κύρια μέσα με τα οποία πραγματοποιούνται οι στόχοι της Εταιρείας είναι:

- η προώθηση της εμπειρικής έρευνας στους διάφορους τομείς της Δημογραφίας ως βασικής κοινωνικής επιστήμης
- η συνεργασία με αρμόδια στην Ελλάδα όργανα και υπηρεσίες, με επιστημονικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα και με συναφείς οργανώσεις, συλλόγους και κέντρα
- η εκπόνηση μελετών και η υποστήριξη προγραμμάτων κατάρτισης σχετικών με την αντιμετώπιση δημογραφικών καταστάσεων και προβλημάτων
- η οργάνωση συνεδρίων, ημερίδων, διαλέξεων, δημοσίων συζητήσεων, σεμιναρίων και άλλων σχετικών εκδηλώσεων
- η έκδοση αυτοτελών και περιοδικών δημοσιευμάτων.

5.4.3. DEMOBALK www.demobalk.org

Η Ένωση DEMOBALK επιδιώκει να αναπτύξει περαιτέρω την συνεργασία μεταξύ επιστημόνων και φορέων που εξετάζουν θέματα που άπτονται των πληθυσμιακών εξελίξεων στα Βαλκάνια, να προωθήσει την ανταλλαγή υλικού και πληροφοριών, να δημιουργήσει μια βάση εθνικών και περιφερειακών δημογραφικών δεδομένων, να υλοποιήσει συγκριτικές έρευνες και μελέτες.

Οι κύριοι άξονες έρευνας της Ένωσης είναι η δημογραφική συγκυρία των βαλκανικών χωρών, η εγκατάσταση και χωρική / οικοδομική ανάπτυξη στην περιοχή των Βαλκανίων, η Αλβανική μετανάστευση των δεκαετιών 1990 και 2000, η δημογραφική γήρανση των Βαλκανίων από το 1950, η εθνική ταυτότητα των βαλκανικών χωρών, η χωρική δημογραφία των Βαλκανίων.

Ειδικότερα στον ερευνητικό άξονα «Εγκατάσταση και χωρική/οικοδομική ανάπτυξη στην περιοχή των Βαλκανίων» είμαι συντονίστρια μαζί με την Μαρί-Νοέλ Ντόκεν.

Οι χώρες των Βαλκανίων, όπως και πολλές ευρωπαϊκές χώρες, περιλαμβάνουν περιοχές με δημογραφική συρρίκνωση -κάποιες φορές με τάση ερημοποίησης- αλλά και άλλες που συγκεντρώνουν όλο και περισσότερους κατοίκους.

Ο συγκεκριμένος άξονας έρευνας θέτει ως στόχο:

- Να αναλύσει τους παράγοντες που ευθύνονται για την άνιση κατανομή του πληθυσμού που παρατηρείται σήμερα στα Βαλκάνια
- Να εκτιμήσει την επίδραση των ποικίλων αυτών παραγόντων στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και στην ευημερία των πληθυσμών
- Να μελετήσει την επίπτωση των διαφοροποιημένων δημογραφικών πυκνοτήτων στο περιβάλλον (αλλά και του περιβάλλοντος στη χωρική κατανομή του πληθυσμού)
- Να αξιολογήσει τις στρατηγικές και τους τρόπους δράσης που προάγουν την ισορροπημένη και αειφόρο συνύπαρξη -αν όχι συνέργεια- των περιοχών με αντίθετες δημογραφικές δυναμικές καθώς και με διαφοροποιημένες και άνισες δυνατότητες και ανάγκες.

5.4.4. *Ανεξάρτητο Παρατηρητήριο για ένα Δημόσιο και Δημοκρατικό Πανεπιστήμιο*

Το Παρατηρητήριο έχει ως στόχους την ενίσχυση της δημόσιας πληροφόρησης και της επικοινωνίας μεταξύ όλων των μελών του Ιδρύματος, την ανταλλαγή απόψεων και τη διατύπωση κριτικού λόγου για κρίσιμα ζητήματα που βιώνουμε πιεστικά & καθημερινά, καθώς και την από κοινού διαμόρφωση εναλλακτικών προτάσεων και την ανάληψη σχετικών δράσεων για την αποτελεσματική και δημοκρατική λειτουργία του Δημόσιου Πανεπιστημίου.

6. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ

6.1. ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

“L’interférence entre l’activité professionnelle des femmes et la maternité dans la Grèce contemporaine” [Σχέση μεταξύ Γυναικείας Απασχόλησης και Μητρότητας στην Σύγχρονη Ελλάδα], Διδακτορική Διατριβή, Στρασβούργο, 1996.

Η διδακτορική διατριβή διερευνά την σχέση που υφίσταται σήμερα μεταξύ της επαγγελματικής απασχόλησης της γυναίκας, των μεταβολών που διαπιστώνονται στον τρόπο λειτουργίας και το μέγεθος της οικογένειας. Η παρουσίαση των ερευνητικών αποτελεσμάτων επιμερίζεται σε τέσσερα κεφάλαια, ως ακολούθως: Στο 1ο Κεφάλαιο διερευνώνται τα χαρακτηριστικά του οικονομικά ενεργού πληθυσμού των γυναικών στην Ελλάδα (1971-1991), βάσει του κλάδου οικονομικής δραστηριότητας, του επαγγέλματος και της θέσης στο επάγγελμα. Επίσης μελετήθηκαν τα εν λόγω χαρακτηριστικά για τις γυναίκες που διαμένουν σε αστικές περιοχές της χώρας, σε σύγκριση με εκείνα των γυναικών που διαμένουν σε αγροτικές περιοχές, καθώς και η διαχρονική εξέλιξη των μεγεθών. Το ζητούμενο της ανάλυσης είναι να μελετηθεί ο τρόπος με τον οποίο συγκεκριμενοποιείται η συμπεριφορά των γυναικών σε συνάρτηση προς την επαγγελματική απασχόληση και η εξέλιξη της συμπεριφοράς στη διάρκεια της εξεταζόμενης εικοσαετίας. Το 2ο Κεφάλαιο αναφέρεται στην μελέτη των δημογραφικών φαινομένων της γαμηλιότητας και της γονιμότητας στην Ελλάδα, δεδομένου ότι ο γάμος και η γέννηση ενός παιδιού συνιστούν τα χαρακτηριστικά γεγονότα σύστασης μίας οικογένειας. Η δημογραφική ανάλυση πραγματοποιήθηκε για την περίοδο 1961-1991, με συστηματική σύγκριση αστικών-αγροτικών περιοχών. Στο 3ο Κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας πεδίου που διενεργήθηκε και η οποία είχε ως στόχο να διερευνήσει τις απόψεις που αναφέρονται στην επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας, τον ρόλο του παιδιού και του γάμου, σε συνάρτηση με τις πρακτικές και τα κοινωνικά, δημογραφικά, οικονομικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Στο 4ο Κεφάλαιο διερευνώνται οι κοινωνικές αναπαραστάσεις όπως αυτές καταγράφονται στην φιλολογία του 19ου και του 20ου αιώνα, ώστε να συσχετισθούν με τα σύγχρονα ευρήματα. Ειδικότερα, αναζητήθηκαν, οι συμβολισμοί που επικαλύπτουν τις κοινωνικές αναπαραστάσεις οι οποίες συνδέονται με το παιδί και την οικογένεια, αναφέρονται στις σχέσεις των δύο φύλων, ρυθμίζουν τις εξουσίες της οικογένειας. Τα κείμενα που αξιοποιήθηκαν ήταν λογοτεχνικά έργα (κυρίως ηθογραφικά διηγήματα), εγχειρίδια οικιακής οικονομίας, εκκλησιαστικά κείμενα και σχολικά θρησκευτικά εγχειρίδια. Στο κείμενο που ακολουθεί παρουσιάζονται οι υποθέσεις εργασίας, η μεθοδολογία που υιοθετήθηκε και τα ευρήματα της ερευνητικής εργασίας κατά κεφάλαιο.

Η εξέλιξη του θεσμού της οικογένειας, όπως αποτυπώνεται στη μείωση των γάμων και του τελικού αριθμού απογόνων, την αύξηση των διαζυγίων, καθώς και την εμφάνιση ποικίλων μορφών συμβίωσης, διαφορετικών από τις έως τώρα γνωστές, συνιστά ένα από τα ζητήματα που απασχολούν τους ερευνητές σήμερα. Κάποιοι εξ αυτών θεωρούν ότι οι συντελούμενες αλλαγές οδηγούν στην παρακμή και την εξαφάνιση της οικογένειας. Άλλοι διατείνονται ότι είμαστε θιασώτες ριζικών μεταβολών, από τις οποίες θα προκύψουν νέες μορφές οικογενειακών δομών και σχέσεων, διαφορετικές λειτουργίες και κατανομή ρόλων. Σ’ ένα τέτοιο πλαίσιο επιστημονικής αναζήτησης, η μελέτη των σχετικών με την οικογένεια ζητημάτων, στην Ελλάδα, παρουσιάζει ειδικό ενδιαφέρον, το οποίο συνίσταται, αφ’ ενός, στον πρόσφατο χαρακτήρα της σοβαρής υποχώρησης της γονιμότητας και, αφ’ ετέρου, στο σημαντικό συμβολικό βάρος της ελληνικής οικογένειας, η οποία εξακολουθεί να θεωρείται ως ο κατ’ εξοχήν θεσμός αναπαραγωγής της πολιτισμικής ταυτότητας.

Οι διάφοροι θεσμοί του κοινωνικού πεδίου, των οποίων η λειτουργία και δράση επιδρούν στην οικογένεια (πολιτικοί θεσμοί, νομοθετική εξουσία, εκκλησία κτλ), συμβάλλουν στην διαμόρφωση της «οικογένειας» ως κοινωνικής κατηγορίας. Επανακαθορίζουν τον ρόλο της οικογένειας, βάσει των σύγχρονων κοινωνικών, οικονομικών απαιτήσεων, προκαλώντας ανακατατάξεις στις λειτουργίες του θεσμού. Στις σύγχρονες συνθήκες ύπαρξης και ανάπτυξης της κοινωνίας, μέσα από την διαδικασία των μεταβολών ανακύπτει η ανάγκη προσαρμογής των σχετικών με την οικογένεια ρυθμιστικών κανόνων. Όμως οι απαραίτητες προσαρμογές αντίκεινται στους παραδοσιακούς κώδικες οι οποίοι επιβιώνουν και τείνουν να αναπαράγουν την μέχρι σήμερα ισχύουσα κατανομή

ρόλων. Σύμφωνα με τους παραδοσιακούς ρυθμιστικούς κανόνες, για την γυναίκα, ο ρόλος της συζύγου και μητέρας θεωρείται πρωταρχικός. Η μητρότητα οδηγεί στην ολοκλήρωσή της. Κατ' επέκταση ο νόμιμος, προνομιακός χώρος ανάπτυξης της δραστηριότητάς της είναι η «οικογενειακή εστία». Δημιουργείται ένα διακόβευμα στο οποίο εμπλέκονται η γυναίκα και η οικογένεια: Η οικογένεια θα προσαρμοστεί στην σύγχρονη απαίτηση, νομιμοποιώντας την επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας ή θα παραμείνει προσκολλημένη στις παραδοσιακές επιταγές, οι οποίες οδηγούν την εργαζόμενη σε σύγκρουση με τις προσδοκίες της και το οικογενειακό της περιβάλλον. Αποδεχόμενοι ότι είναι, κατά κύριο λόγο, οι παραδοσιακοί ρυθμιστικοί κανόνες εκείνοι οι οποίοι καθορίζουν την κατανομή των ρόλων στο πλαίσιο της καθημερινής ζωής, η γυναίκα καλείται να παίξει κατ' αρχήν τον ρόλο της μητέρας και να διασφαλίσει τα καθήκοντά της ως προς την διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Η επαγγελματική της απασχόληση είναι αποδεκτή, στον βαθμό που είναι συνεπής προς τις ανωτέρω αρμοδιότητες. Υπ' αυτήν την έννοια, το δικαίωμα της γυναίκας για εργασία δεν αποτελεί κεκτημένο.

Στην ελληνική κοινωνία οι θρησκευτικές αξίες της ορθοδοξίας διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στην διαμόρφωση του συστήματος των κυρίαρχων αναπαραστάσεων. Η ορθόδοξη εκκλησία λειτουργεί αποφασιστικά στην νομιμοποίηση αλλά και στην διαδικασία αναπαραγωγής των ρυθμιστικών κανόνων. Όσον αφορά στην οικογενειακή ζωή, η εξέλιξη των δομών και η μεταβολή των κανόνων είναι εν μέρει συνάρτηση της έντασης του θρησκευτικού συναισθήματος. Η αναπαραγωγή είναι από τα σημαντικότερα θρησκευτικά και κοινωνικά καθήκοντα της ζωής ενός παντρεμένου ζευγαριού, λειτουργώντας ως το μοναδικό γεγονός που νομιμοποιεί και προσδίδει αξία στον γάμο, εξασφαλίζοντας την σταθερότητά του. Η θέση της εκκλησίας σε σχέση με την τεκνογονία είναι σαφώς υπέρ των πολλών απογόνων. Κατ' επέκταση, όταν οι προσδοκίες των γυναικών σε σχέση με την τεκνογονία αποβλέπουν στην δημιουργία πολυμελούς οικογένειας, οι αξίες που τις υποστηρίζουν υπαγορεύονται από τις θρησκευτικές επιταγές. Η μητρότητα έχει πρωτεύοντα ρόλο και νομιμοποιεί την ίδια την ύπαρξη της γυναίκας.

Υποθέτοντας ότι εξακολουθεί να ισχύει η προτεραιότητα του ρόλου αυτού, το σύνολο των δραστηριοτήτων της γυναίκας υπόκειται στο συμφέρον της οικογένειας. Στην περίπτωση που η γυναίκα εργάζεται, η επαγγελματική δραστηριότητα δεν αντιμετωπίζεται, από την ίδια ή το οικογενειακό της περιβάλλον, ως αυτονόητο δικαίωμα για δημιουργία και ανάπτυξη της προσωπικότητάς της. Η γυναίκα εργάζεται, διότι η συνεισφορά της στο οικογενειακό εισόδημα εκτιμάται ως απαραίτητη. Η αναζήτηση εργασίας συνδέεται με αυτό το κριτήριο της συνεισφοράς. Αντίθετα, οιαδήποτε επαγγελματική απασχόληση απαιτεί ιδιαίτερη επένδυση, θεωρείται κίνδυνος για την σταθερότητα της συζυγικής σχέσης και την ομαλή ανάπτυξη των παιδιών. Η ευτυχία της οικογένειας απειλείται στον βαθμό που η επαγγελματική απασχόληση ενδέχεται να αποπροσανατολίσει τα ενδιαφέροντα και τις δραστηριότητες της γυναίκας.

Στην αγορά εργασίας οι θέσεις που απαιτούν αξιολογημένη επένδυση αυξάνονται. Στην περίπτωση που η γυναίκα ασκεί επάγγελμα υψηλών προδιαγραφών, προκειμένου η απασχόλησή της να είναι αποδεκτή, θα πρέπει η συνεισφορά της στο οικονομικό και κεφάλαιο της οικογένειας και η ανάπτυξη του δικτύου κοινωνικών σχέσεων («σχεσιακό» κεφάλαιο) να είναι ιδιαίτερα αξιολογικά. Εφόσον η πρακτική μίας σοβαρής επαγγελματικής επένδυσης υποβαθμίζει τον ρόλο των παραδοσιακών συμβολικών αξιών, θα πρέπει αντισταθμιστικά να εξασφαλίζει σημαντική αναβάθμιση της οικογένειας στην κοινωνική κλίμακα.

Κατά την διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, αναπτύχθηκε η αμειβόμενη γυναικεία απασχόληση. Η εξέλιξη συνοδεύτηκε από διαφοροποιήσεις σχετικές με τα ασκούμενα επαγγέλματα, ενώ η ζήτηση για υψηλό μορφωτικό επίπεδο είναι διαρκής. Οι αλλαγές αυτές οδηγούν στην αποδοχή μίας δυναμικής μεταβολών στις δομές της αγοράς εργασίας η οποία απευθύνεται στις γυναίκες. Μία τέτοια εξέλιξη προϋποθέτει αναδιάταξη του τρόπου ζωής και επαναπροσδιορισμό της στάσης της γυναίκας απέναντι στην επαγγελματική απασχόληση και τις εργαζόμενες. Ταυτοχρόνως, προκειμένου να εξομαλυνθεί η διάρθρωση των επιμέρους πρακτικών, καθίστανται αναγκαίες οι σχετικές μετατροπές στο εσωτερικό της οικογένειας: Αναδιάταξη της κατανομής ρόλων, επανακαθορισμός των δραστηριοτήτων που άπτονται του ρόλου του πατέρα και της μητέρας. Η αλλαγή του συστήματος αξιών και των ρυθμιστικών κανόνων που καθορίζουν την συμπεριφορά των γυναικών υπαγορεύεται από τις νέες συνθήκες κοινωνικής ζωής στις οποίες καλείται να ανταποκριθεί η οικογένεια.

Οι μεταβολές αυτές που βρίσκονται σε εξέλιξη, προς το παρόν, δεν προκαλούν καθοριστικές ρήξεις. Δεν αναιρείται ωστόσο η ύπαρξη ενδοοικογενειακών συγκρούσεων λόγω των ασυμβατοτήτων που ενέχονται στην συνύπαρξη δύο συστημάτων ρυθμιστικών κανόνων: Η οικογένεια διανύει ένα στάδιο εξέλιξης κατά το οποίο συμβιώνουν ένα οικογενειακό πρότυπο που οι άνδρες και οι γυναίκες επενδύουν σε διαφορετικές και συμπληρωματικές σφαίρες, με ένα πρότυπο που ωθεί τις γυναίκες να διαφοροποιούν την στρατηγική τους, αποβλέποντας στην προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο αναφοράς, η απόφαση της γυναίκας να εισέλθει στην αγορά εργασίας εξαρτάται από αρκετούς παράγοντες, εκ των οποίων οι σημαντικότεροι είναι το μορφωτικό της επίπεδο και η οικογενειακή της κατάσταση. Η επίδραση των δύο αυτών παραγόντων στην διαμόρφωση της ατομικής τροχιάς της γυναίκας δεν είναι μονοσήμαντη:

- Οι πιθανότητες επαγγελματικής απασχόλησης αυξάνονται με την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου.
- Όσον αφορά στην οικογενειακή κατάσταση, στην περίπτωση των ανύπαντρων γυναικών, ο γάμος καθυστερεί, μεταξύ άλλων, λόγω παράτασης της διάρκειας σπουδών και όσο ο γάμος μετατίθεται σε μεγαλύτερη ηλικία, οι πιθανότητες μεγάλου αριθμού απογόνων μειώνονται.
- Για τις γυναίκες που είναι ήδη παντρεμένες και έχουν παιδιά, η σχέση αντιστρέφεται: Η επαγγελματική απασχόληση παραμένει εξαρτημένη από την μητρότητα, κατά τα παραδοσιακά πρότυπα. Αντίθετα, εάν η παντρεμένη γυναίκα εργαζόταν πριν γίνει μητέρα, η απόφαση σχετικά με τον αριθμό απογόνων υπόκειται στον ρυθμό και τον τρόπο ζωής που ήδη υφίστανται, και η άφιξη ενός παιδιού ενσωματώνεται σε αυτό το πλαίσιο ζωής, δεν το ανατρέπει.

Στην ελληνική κοινωνία οι αρχές που διέπουν την οικογένεια παραμένουν ισχυρά προσδεσμένες σε παραδοσιακές συντεταγμένες και αυτό συνιστά, ως έναν βαθμό, την ιδιαιτερότητά της, όντας ταυτοχρόνως πηγή σημαντικών συγκρούσεων. Αφ' ενός, υφίσταται ένα πολιτισμικό σύστημα αναφοράς το οποίο διαπνέεται από σαφώς παραδοσιακές αντιλήψεις για τον θεσμό της οικογένειας και τον ρόλο της στην διαδικασία αναπαραγωγής της πολιτισμικής ταυτότητας. Αφ' ετέρου, οι συνθήκες οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικού εκσυγχρονισμού ωθούν την γυναίκα στην αγορά εργασίας. Ένας παρόμοιος συνδυασμός οδηγεί σε ανταγωνισμούς, που γεννούν ή μεταφέρουν εντάσεις στο εσωτερικό της οικογένειας.

Η ιστορική συνύπαρξη δύο τάσεων (παραδοσιακή - νεωτερική) προκαλεί αντιθέσεις και ασυμβατότητες στις πρακτικές των υποκειμένων και στην πρόσληψη του ρόλου της οικογένειας. Ιδιαίτερα η γυναίκα βιώνει μία κατάσταση σύγκρουσης. Η αντικειμενική οικονομική ανάγκη, συνδυαζόμενη με τις αντίστοιχες ιδεολογικές πιέσεις την οδηγεί στην αγορά εργασίας, ενώ η απουσία της από το σπίτι προκαλεί συναισθήματα ενοχής που έχουν να κάνουν με την παραδοσιακή αντίληψη του ρόλου της μητρότητας. Οδηγείται έτσι σε εξιδανίκευση της επιθυμίας πολυμελούς οικογένειας, επιθυμίας υποταγμένης στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες.

Βάσει των υποθέσεων εργασίας που διατυπώθηκαν στη διατριβή, το βασικό ερώτημα που τίθεται είναι αν η κύρια αιτία μεταβολής της στάσης των γυναικών σχετικά με την τεκνογονία εδράζεται στην εισοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας. Προς τούτο, αφ' ενός, διερευνήθηκε το σύστημα των κοινωνικών αναπαραστάσεων, όπως αυτό προκύπτει από τις απόψεις που διατυπώθηκαν σχετικά με την διχοτομία μεταξύ επαγγελματικής απασχόλησης της γυναίκας και δημιουργίας /λειτουργίας της οικογένειας. Αφ' ετέρου, καταγράφηκαν οι πρακτικές των υποκειμένων και εξετάστηκε σε ποιο βαθμό αυτές συνάδουν, ή συγκρούονται με τις απόψεις.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν το σύνολο των ερευνητικών ευρημάτων, η απάντηση στο ερώτημα είναι αρνητική: Για την μείωση του αριθμού απογόνων δεν ευθύνεται το γεγονός ότι η μητέρα σήμερα εργάζεται. Τόσο το μέγεθος της οικογένειας, όσο και η εισοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας υπαγορεύονται από τις σύγχρονες κοινωνικές απαιτήσεις. Η εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας με την διαρκώς εντεινόμενη ανάγκη συμμετοχής της γυναίκας στην αγορά εργασίας, σε συνάρτηση με την επιβίωση και κυριαρχία αναπαραστάσεων οι οποίες υποστηρίζουν την παραδοσιακή πρόσληψη του θεσμού της οικογένειας, της τεκνοποίησης και της κατανομής ρόλων, προκαλούν αντιθέσεις και ασυμβατότητες, τις οποίες η σύγχρονη Ελληνίδα βιώνει ως κατάσταση σύγκρουσης.

1ο Κεφάλαιο: Η επαγγελματική απασχόληση των γυναικών στην Ελλάδα: Αστικές & αγροτικές περιοχές

Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην ανάλυση των χαρακτηριστικών επαγγελματικής απασχόλησης των εργαζομένων γυναικών που διαμένουν στις αστικές και τις αγροτικές περιοχές της χώρας. Σύμφωνα με το πλαίσιο υποθέσεων, η επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας τοποθετείται μεταξύ των παραγόντων που μπορούν να διαταράξουν την οικογενειακή ζωή και να θέσουν υπό αμφισβήτηση την κατανομή των ρόλων. Υπ' αυτήν την έννοια, τα χαρακτηριστικά του οικονομικά ενεργού πληθυσμού των γυναικών μπορούν να προσφέρουν χρήσιμες ενδείξεις, προκειμένου να αναδειχθεί η σχέση της γυναίκας με την αγορά εργασίας.

Αναλυτικότερα, στο πλαίσιο του συγκεκριμένου κεφαλαίου μελετάται η φυσιογνωμία και η εξέλιξη του οικονομικά ενεργού πληθυσμού των γυναικών στις αστικές περιοχές, σε σύγκριση με εκείνον στις αγροτικές περιοχές. Οι παρατηρούμενες αλλαγές αντιμετωπίζονται και σε συνάρτηση με τις μεταβολές του συνολικού πληθυσμού για την περίοδο μετά τον πόλεμο (1951-1991). Μέσω της εξέλιξης των κατά ηλικία δεικτών απασχόλησης των γυναικών είναι δυνατόν να εντοπιστεί η κατεύθυνση των μεταβολών, οι συγκλίσεις στην συμπεριφορά διαφορετικών γενεών και ο ρόλος της ελληνίδας εργαζόμενης στην οικονομική ζωή, σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η προσέγγιση της απασχόλησης των γυναικών στην Ελλάδα, κατά ηλικία και οικογενειακή κατάσταση, επιτρέπει να εξεταστεί η μορφή συσχέτισης μεταξύ του ρόλου της εργαζόμενης και αυτού της συζύγου.

Τα δομικά χαρακτηριστικά του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (Ο.Ε.Π.) εξελίσσονται σε συνάρτηση προς την λειτουργία και την αναπαραγωγή ενός οικονομικού πεδίου, το οποίο δεν μένει αμετάβλητο. Μέσω της παρακολούθησης των μεταβολών και της ανάλυσης των επιπτώσεων τους διευκολύνεται η κατανόηση της ενδεχόμενης αλλαγής της θέσης της γυναίκας στην αγορά εργασίας. Η ανάλυση των δομικών χαρακτηριστικών του οικονομικά ενεργού πληθυσμού των γυναικών πραγματοποιήθηκε για την περίοδο 1971-1991, βάσει των απογραφικών δεδομένων. Για την ανωτέρω ανάλυση αξιοποιήθηκαν τεχνικές της περιγραφικής στατιστικής (μέτρα κεντρικής τάσης και μέτρα διασποράς). Προκειμένου για την παρακολούθηση των διαχρονικών μεταβολών, κατ' αρχήν έγιναν οι αναγκαίες εξομαλύνσεις στις κατανομές, ώστε να καθιστάται εφικτή η σύγκριση των δεδομένων. Κατόπιν, οι μεταβολές συμπεριφοράς όπως αυτές αποτυπώνονται στην συμμετοχή ή όχι στην αγορά εργασίας, συναρτήσει του κύκλου οικογενειακής ζωής, και στην επιλογή του επαγγέλματος εξετάστηκαν μέσω διαγενεακής ανάλυσης (ανασύσταση της ιστορίας γενεών). Ο πρώτος στόχος της συγκεκριμένης ανάλυσης είναι να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό οιαδήποτε αναδόμηση της αγοράς εργασίας επέτρεψε τον επανακαθορισμό του ρόλου της γυναίκας ως εργαζόμενης. Δεύτερος στόχος είναι να διερευνηθεί αν το είδος των επαγγελμάτων που ασκούν οι γυναίκες είναι τέτοιο που να απαιτείται σημαντική επένδυση και διαθεσιμότητα, που θα έθεταν σε ανταγωνιστική σχέση την επαγγελματική απασχόληση με την ευημερία και την ευτυχία της οικογένειας. Η διαγενεακή ανάλυση του Ο.Ε.Π. επιτρέπει να προσεγγιστεί η μορφή επαγγελματικής τροχιάς που ακολουθούν οι γυναίκες σε συνάρτηση με την ηλικία τους και, συνεπώς, σε συνάφεια με την μεταβολή της οικογενειακής τους κατάστασης. Η εξέλιξη του μορφωτικού επιπέδου του γυναικείου πληθυσμού, συνιστά καθοριστικό παράγοντα για την δομή του Ο.Ε.Π.

Σε διάστημα 40 ετών (1951-1991) ο συνολικός οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Ελλάδας αυξήθηκε κατά 20% περίπου, μεταβολή η οποία επιτελέστηκε ουσιαστικά κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1970. Η αντίστοιχη αύξηση για τις γυναίκες ήταν 46%, αφορούσε όλες τις ηλικίες άνω των 20 ετών και ήταν σημαντικότερη για την ομάδα 25-45 ετών. Η αστικοποίηση της χώρας οδήγησε σε διπλασιασμό του Ο.Ε.Π. των αστικών περιοχών, ενώ οι σημαντικές διαφοροποιήσεις στην κατά ηλικία δομή του συγκεκριμένου πληθυσμού προκάλεσαν εν τέλει γήρανση της φυσιογνωμίας του. Όσον αφορά στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό των αγροτικών περιοχών, στο ίδιο διάστημα μειώθηκε κατά 31%, όταν οι εργαζόμενες σε αυτήν την κατηγορία περιοχών μειώθηκε στο μισό. Η σημαντική συρρίκνωση του νεανικού τμήματος του πληθυσμού της υπαίθρου προκάλεσε σοβαρή γήρανση. Η Ελλάδα τοποθετείται μεταξύ των χωρών της Ε.Ο.Κ. με τα χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών.

Η αξιοσημείωτη βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου στις νεότερες γενεές του γυναικείου πληθυσμού οδήγησε σε αύξηση των εργαζομένων γυναικών νεαρής ηλικίας, ενώ, μετά την ηλικία των 40 ετών, τα ποσοστά απασχόλησης μειώνονται δραστικά. Κατά το εξεταζόμενο διάστημα, ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός των γυναικών που κατοικούν σε αστικές περιοχές διπλασιάστηκε.

Η αύξηση αυτή αφορούσε σε όλες τις ηλικίες, τα υψηλότερα όμως ποσοστά απασχόλησης παρουσιάζουν οι γυναίκες 20 ως 39 ετών. Στις αγροτικές περιοχές το σύνολο των μεταβολών οδήγησε σε δραστική μείωση των ποσοστών απασχόλησης των γυναικών σε όλες τις ηλικίες, καθώς και σε συγκριτικά εντονότερη γήρανση της κατά ηλικία δομής του πληθυσμού.

Το 1991, αν στις αστικές περιοχές τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών μεγιστοποιούνται στις ηλικίες 20-49 ετών, στις αγροτικές περιοχές αυτά διατηρούνται σε συγκριτικά υψηλότερα επίπεδα και μετά την ηλικία των 50. Παρά την ευνοϊκή εξέλιξη της αυξανόμενης συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας, τα ποσοστά απασχόλησης παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα.

Με βάση την ανάλυση του Ο.Ε.Π. των γυναικών, κατά οικογενειακή κατάσταση, στις αστικές περιοχές, παρατηρείται διαχρονικά σημαντική αύξηση των εργαζομένων γυναικών που είναι παντρεμένες. Η αύξηση αφορά κυρίως στις νεότερες γενεές, αναδεικνύοντας μεταστροφές στις αντιλήψεις που συνδέονται με την απασχόληση της γυναίκας. Στον αγροτικό χώρο, από την φύση της κυρίαρχης απασχόλησης (γεωργία, κτηνοτροφία), δεν διαπιστώνονται μεταβολές στην κατά οικογενειακή κατάσταση δομή του Ο.Ε.Π. των γυναικών.

♦ ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ. Στην Ελλάδα, κατά το διάστημα 1971-1991, η δομή του Ο.Ε.Π. κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας παρουσιάζει βαθιές διαφοροποιήσεις, με κύριο χαρακτηριστικό την έντονη τριτογενοποίηση. Ο πρωτογενής τομέας, παρά την συρρίκνωσή του, εξακολουθεί να εκπροσωπεί σημαντικό τμήμα της οικονομικής δραστηριότητας, ενώ μείωση παρουσιάζει το ειδικό βάρος του δευτερογενούς τομέα.

Οι διαφοροποιήσεις που επήλθαν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας επηρέασαν προφανώς και την κατανομή κατά επάγγελμα του Ο.Ε.Π. Διαπιστώνεται έτσι, μείωση του τμήματος των γεωργών-κτηνοτρόφων και σοβαρή αύξηση των υπαλλήλων και των εμπόρων-πωλητών.

Όσον αφορά στους άνδρες, καθ' όλη την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, κυριαρχεί η μισθωτή απασχόληση. Αντίθετα, μέχρι το 1971, οι γυναίκες εργάζονταν κυρίως ως μη αμειβόμενα μέλη, συνήθως λόγω της απασχόλησης στην οικογενειακή αγροτική εκμετάλλευση. Μετά το 1981, η μισθωτή απασχόληση αποτελεί τον κανόνα για τις εργαζόμενες γυναίκες, παραμένοντας ωστόσο σε πολύ χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ο.Κ.

♦ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ. Η επέκταση του τριτογενούς τομέα συνιστά χαρακτηριστική εξέλιξη του Ο.Ε.Π. των αστικών περιοχών, ενώ η συρρίκνωση του δευτερογενούς τομέα είναι έντονη. Η τριτογενοποίηση επηρέασε καθοριστικά τις εργαζόμενες γυναίκες, το μεγαλύτερο τμήμα των οποίων απασχολείται σε κλάδους του τριτογενούς τομέα. Εν γένει οι γυναίκες προσανατολίζονται σε κλάδους που δεν φαίνεται να έχουν μέλλον, και οι οποίοι ωστόσο δεν έρχονται σε αντίθεση με την παραδοσιακή εικόνα του ρόλου της γυναίκας. Σε σημαντικό βαθμό οι γυναίκες παραμένουν συγκεντρωμένες σε μικρό αριθμό κλάδων, αυτή δε η συγκέντρωση αυτή παρουσιάζει τάσεις αύξησης. Η ανάλυση κατά ηλικία και κλάδο καθιστά προφανές ότι οι κλάδοι που αναπτύχθηκαν και παρουσιάζουν δυναμισμό απορροφούν το νεανικό τμήμα των εργαζομένων γυναικών, κατ' αντίθεση με τους κλάδους που φθίνουν. Όσον αφορά στην κατανομή του Ο.Ε.Π. κατά επάγγελμα, η πολυπληθέστερη κατηγορία είναι αυτή των εργατών-τεχνητών, ανεξαρτήτως φύλου. Κατόπιν, στους άνδρες ακολουθούν οι εργαζόμενοι στο εμπόριο και οι υπάλληλοι, ενώ οι γυναίκες εργάζονται ως υπάλληλοι και σε επαγγέλματα σχετικά με την παροχή υπηρεσιών. Στον αστικό χώρο κυριαρχεί η μισθωτή σχέση απασχόλησης, ενώ σημαντικά είναι τα ποσοστά των αυτοαπασχολούμενων.

♦ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ. Παρά την μείωσή του, ο αγροτικός τομέας κυριαρχεί και φαίνεται να είναι ο τομέας που επηρεάστηκε περισσότερο από τις δημογραφικές εξελίξεις, οδηγούμενος σε έντονη γήρανση. Η βιομηχανία-βιοτεχνία βρίσκεται σε διαρκή πτώση, διατηρώντας όμως ένα σχετικά νεανικό προφίλ.

Όσον αφορά στην θέση στο επάγγελμα, στον αστικό χώρο κυριαρχεί η μισθωτή εργασία, ανεξαρτήτως φύλου, ενώ συγκριτικά αυξημένα εμφανίζονται τα ποσοστά αυτοαπασχολούμενων γυναικών. Στον αγροτικό χώρο, οι εργαζόμενες γυναίκες, κατά κανόνα, δηλώνονται ως μη αμειβόμενα μέλη σε οικογενειακή εκμετάλλευση.

Από την διαχρονική προσέγγιση της συμπεριφοράς των γυναικών σε σχέση προς την επαγγελματική απασχόληση αναδεικνύονται έντονες ασυνέχειες. Η απόφαση για την είσοδο στην

αγορά εργασίας και το διάστημα παραμονής σε αυτήν φαίνεται από ηλικιακή άποψη να είναι συνάρτηση της ηλικίας γάμου και τεκνοποίησης. Η αποχώρηση από την αγορά εργασίας πραγματοποιείται στις ηλικίες 25-30 ετών (ηλικιακό διάστημα στο οποίο βρίσκεται η μέση ηλικία γάμου και τεκνοποίησης), ενώ μερική επάνοδος καταγράφεται μετά την ηλικία των 40 ετών, οπότε και τα παιδιά έχουν μεγαλώσει, κατά τα πρότυπα, αρκετά. Η κινητικότητα που παρατηρείται δεν είναι ανεξάρτητη του ασκούμενου επαγγέλματος: Τα υψηλότερα ποσοστά αποχώρησης αφορούν εργάτριες.

Κατά το διάστημα 1971-1991, το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού της Ελλάδας βελτιώθηκε: Ο ρυθμός βελτίωσης του μορφωτικού επιπέδου των γυναικών ήταν υψηλότερος συγκριτικά με τον ρυθμό βελτίωσης του επιπέδου των ανδρών. Κατ' επέκταση μειώθηκε το χάσμα μεταξύ των δύο φύλων, αν και οι άνδρες εξακολουθούν να παρουσιάζουν συγκριτικά υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο. Η βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου των γυναικών, με βασικό χαρακτηριστικό την αύξηση αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, δεν αποτυπώνεται στα ποσοστά απασχόλησης ανά μορφωτικό επίπεδο. Αντίθετα, διαχρονικά το ποσοστό απασχόλησης των πτυχιούχων, όπως και των αποφοίτων δευτεροβάθμιας γυναικών, μειώθηκε. Οι γυναίκες πτυχιούχοι παρουσιάζουν τα συγκριτικά ψηλότερα ποσοστά απασχόλησης, όμως το ποσοστό των πτυχιούχων γυναικών που εργάζονται κινείται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Τούτο σημαίνει ότι η χρήση του πτυχίου για την γυναίκα δεν τοποθετείται υποχρεωτικά στην οικονομική αγορά. Συχνά κατατίθεται ως προσόν στην γαμηλία αγορά, οπότε και προσλαμβάνει χαρακτήρα «προϊκας».

Όπως ανακόπτει από την διαχρονική εξέλιξη του οικονομικά ενεργού πληθυσμού των γυναικών και των χαρακτηριστικών του, η συμμετοχή της γυναίκας στην αγορά εργασίας έχει σημαντικά βελτιωθεί, ποιοτικά και ποσοτικά και αναμένεται περαιτέρω βελτίωση. Ωστόσο, η επιλογή της επαγγελματικής απασχόλησης, υπό την συνθήκη της ελάχιστης δυνατής διατάραξης της οικογενειακής ζωής, παραμένει κυρίαρχη. Επιλογές όπως η διακοπτόμενη επαγγελματική απασχόληση, σε συνάρτηση με τον κύκλο της οικογενειακής ζωής, η μερική απασχόληση, η εποχιακή και χαμηλής εξειδίκευσης απασχόληση, καθώς και η επέκταση του φαινομένου της κατ' οίκον εργασίας, παραμένουν για την γυναίκα λύσεις που υπαγορεύονται από αυτήν την μέριμνα.

2ο Κεφάλαιο: Η εξέλιξη της γαμηλιότητας και της γονιμότητας στην Ελλάδα (1961-1991)

Στην Ελλάδα, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, παρατηρείται σημαντική ύφεση της γαμηλιότητας και, αξιοσημείωτη αύξηση των διαζυγίων, ενώ οι γεννήσεις εκτός γάμου δεν ξεπερνούν ετησίως το 2% των γεννήσεων. Η εξέλιξη αυτή συνοδεύεται, επίσης, από σημαντική και ταχεία ύφεση της στιγμιαίας γονιμότητας, η οποία κινείται πλέον σε πολύ χαμηλά επίπεδα, χαμηλότερα σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, έτσι ώστε να μην εξασφαλίζεται πλέον η επαρκής αναπαραγωγή των γενεών. Τα ερωτήματα τα οποία ανακύπτουν από το σύνολο αυτών των εξελίξεων είναι πολλά και συνδέονται με τις προοπτικές του θεσμού της οικογένειας. Από δημογραφική άποψη, η σημασία που αποδίδεται στην γαμηλιότητα δικαιολογείται κυρίως, λόγω της επίδρασης της γαμηλιότητας στην γονιμότητα. Ταυτόχρονα, όμως, η επιθυμία τεκνοποίησης είναι ένας από τους βασικούς λόγους, αν όχι ο κύριος, της συγκρότησης των ενώσεων. Η περίπτωση της Ελλάδας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, το οποίο συνίσταται στον πρόσφατο, -συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες-, χαρακτήρα των προαναφερομένων εξελίξεων. Δεδομένου ότι η μεταβολή της συμπεριφοράς του πληθυσμού σε αναφορικά προς τον γάμο και την τεκνοποίηση βρίσκεται υπό εξέλιξη, υπάρχει η δυνατότητα εξέτασης των προσδιοριστικών παραγόντων στο στάδιο της επίδρασής τους και όχι εκ των υστέρων. Ταυτόχρονα, είναι εφικτή η παρατήρηση των μεταβολών στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς των υποκειμένων: Πώς τα υποκείμενα εσωτερικεύουν τις μεταβολές των συνθηκών ζωής, πώς ρυθμίζουν την δράση τους ή αντιστέκονται στις ενδεχόμενες δυσμενείς συνθήκες.

Στο πλαίσιο του 2ου Κεφαλαίου, μέσω της δημογραφικής ανάλυσης μελετάται η πορεία εξέλιξης των φαινομένων γαμηλιότητας και γονιμότητας, η στάση, δηλαδή, του ελληνικού πληθυσμού ως προς τον θεσμό του γάμου και την τεκνοποίηση. Απαραίτητη, όχι όμως επαρκής, η δημογραφική προσέγγιση, ανασυστήνει την στατιστική ιστορία των πληθυσμών και σταθμίζει, κατά μίαν έννοια, την κοινωνιολογική προσέγγιση, επιτρέποντάς της να προωθήσει περαιτέρω την ανάλυση. Η μακροσκοπική προσέγγιση που επιτυγχάνεται μέσω της δημογραφικής ανάλυσης, θεωρείται

απαραίτητη, διότι στα πραγματικά δεδομένα αποκρυσταλλώνεται το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς των πληθυσμών.

Η δημογραφική ανάλυση καλύπτει την περίοδο 1961-1991 και πραγματοποιήθηκε μέσω στιγμιαίων πινάκων γαμηλιότητας και γονιμότητας. Η χρήση Στιγμιαίων Πινάκων διευκολύνει την προσέγγιση των εξελίξεων, απομονώνοντας τους παράγοντες που σχετίζονται με τις μεταβολές της σύνθεσης του πληθυσμού κατά ηλικία. Η θεωρία των πινάκων προσφέρει δυνατότητες μελέτης των δημογραφικών φαινομένων ξεπερνώντας τα προβλήματα της υιοθέτησης προτύπων πληθυσμών ή δεικτών. Η μέθοδος αυτή αφορά στην ταυτόχρονη θεώρηση της υπό διερεύνηση συμπεριφοράς των γενεών οι οποίες είναι παρούσες την στιγμή της παρατήρησης. Οι στιγμιαίοι πίνακες γαμηλιότητας και γονιμότητας στηρίζονται στην αρχή μιας ιδεατής γενεάς, αποτελούμενης από 35 γενεές ανδρών ή /και γυναικών (ηλικίας 15 έως 49 ετών). Στην ιδεατή αυτή γενεά εφαρμόζουμε τις κατά ηλικία πιθανότητες που καταγράφηκαν για κάθε μια από τις παρούσες γενεές. Οι πιθανότητες συνοψίζονται στο άθροισμά τους που καλείται συνθετικός δείκτης και αποτυπώνει την ένταση του φαινομένου. Η υπόθεση που στηρίζει την χρήση των στιγμιαίων πινάκων είναι ότι η τελική συμπεριφορά του πληθυσμού θα ταυτιστεί με αυτήν που, κατά το θεωρούμενο έτος, καταγράφηκε (υπόθεση αδρανειακής συμπεριφοράς για το υπό μελέτη φαινόμενο). Μέσω των στιγμιαίων πινάκων γαμηλιότητας μελετάται η κατά φύλο και ηλικία συμπεριφορά απέναντι στον γάμο, η μεταβολή της κατά φύλο μέσης ηλικίας γάμου, καθώς και η ένταση του φαινομένου. Στόχος της ανάλυσης των πινάκων στιγμιαίας γονιμότητας είναι να μελετηθεί η εξέλιξη της κατά ηλικία τεκνογονικής συμπεριφοράς των γυναικών (ειδικοί κατά ηλικία συντελεστές γονιμότητας), η μεταβολή της μέσης ηλικίας τεκνοποίησης καθώς και η ένταση του φαινομένου (μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα). Η γεωγραφική κλίμακα η οποία επιλέχθηκε ήταν πρώτον, η ανάλυση των δεδομένων σε επίπεδο συνόλου χώρας, δεύτερον η ανάλυση με διάκριση συνόλου αστικών και συνόλου αγροτικών περιοχών. Στον βαθμό που υπάρχουν αντίστοιχα στοιχεία, εκτιμήθηκε η θέση της Ελλάδας σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ε.Ο.Κ. Ειδικότερα για την γονιμότητα, εφόσον το φαινόμενο είναι συνάρτηση της συμπεριφοράς του πληθυσμού, αλλά και της ηλικιακής του δομής, εξετάστηκε επίσης η διαχρονική εξέλιξη της ηλικιακής κατανομής του ενεχόμενου στο φαινόμενο πληθυσμού (αναπαραγωγικός πληθυσμός γυναικών ηλικίας 15-49 ετών), κατά το διάστημα 1961-1991, με χρήση απογραφικών στοιχείων.

◆ Η μελέτη της γαμηλιότητας στην Ελλάδα κατά την πρόσφατη περίοδο (1961-1991), επέτρεψε να διαφανούν τα κύρια χαρακτηριστικά της εξέλιξής της. Η υψηλότερη γαμηλιότητα παρατηρείται στους άνδρες στις ηλικίες 25 ως 39 ετών, στις δε γυναίκες από 20 ως 34 ετών. Η γαμηλιότητα των γυναικών είναι συγκριτικά πρώιμη σε σχέση με τους άνδρες. Το φαινόμενο εξελίχθηκε ανοδικά μέχρι το 1971, κυρίως δε στις ηλικίες υψηλής γαμηλιότητας. Μετά το 1981 πέρασε σε φάση ύφεσης, που συνοδεύτηκε από συγκέντρωση του φαινομένου στις ηλικίες υψηλής γαμηλιότητας.

Η ανάλυση σε συνάρτηση προς τον τόπο κατοικίας κατέδειξε ότι οι συνθήκες άλλαξαν με το πέρασμα του χρόνου. Στις αγροτικές περιοχές της χώρας, στο διάστημα 1961-1981, η γαμηλιότητα φαίνεται να ακολουθεί το "παραδοσιακό" πρότυπο, κυμαίνεται δηλαδή σε επίπεδα σαφώς υψηλότερα απ' ό,τι στις αστικές περιοχές. Στον αγροτικό χώρο η γαμηλιότητα παρουσιάζει μεγάλη ένταση και ξεχωρίζει από τον πρώιμο ηλικιακά χαρακτήρα της. Εν τούτοις, μετά το 1981, η εικόνα αντιστρέφεται, γεγονός που συνδέεται με τα μεταναστευτικά κύματα τα οποία οδήγησαν σε γήρανση του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών.

Σε διάστημα 30 ετών, η μέση ηλικία γάμου αυξήθηκε κατά ένα έτος και στα δύο φύλα. Σήμερα είναι 29,3 έτη για τους άνδρες και 25,1 έτη για τις γυναίκες. Ως το 1981, η μέση ηλικία γάμου ήταν υψηλότερη στις αστικές περιοχές, σε σύγκριση με τις αγροτικές και η εικόνα αντιστρέφεται μετά το 1981. Στις περισσότερες χώρες οι άνδρες παντρεύονται σε μεγαλύτερη ηλικία από τις γυναίκες. Στην περίπτωση της Ελλάδας η απόκλιση αυτή είναι της τάξης των 5 ετών και διατηρήθηκε σταθερή καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο, ενώ στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες η διαφορά ηλικίας μεταξύ των δύο συζύγων είναι μόνον 2 έτη.

Όσον αφορά στην ένταση του φαινομένου, ο γάμος αποτελεί τον κανόνα. Στην Ελλάδα δεν παρατηρούνται οι διακυμάνσεις που γνώρισαν οι άλλες χώρες της Ευρώπης. Η πλειονότητα των γάμων τελείται στις ηλικίες 20-30 ετών. Στο διάστημα 1961-1981 το κέντρο βαρύτητας της κατανομής των γάμων κατά ηλικία μετατοπίστηκε προς την ηλικία των 20 ετών, ενώ η καμπύλη

των αγροτικών περιοχών είναι σαφώς πιο συρρικνωμένη. Το 1991, παρατηρείται σύγκλιση των πιθανοτήτων γάμου κατά ηλικία μεταξύ των αστικών και των αγροτικών περιοχών.

Η βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου και ειδικότερα η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, πολύ λίγο επηρεάζει την ηλικία που κατά μέσο όρο αυτές παντρεύονται. Η διαφορά μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών είναι χαρακτηριστική: Στον αγροτικό χώρο ο πρώτος γάμος αντιστέκεται, παρά την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου των γυναικών, γεγονός που υποδηλώνει διαφορές στις κυρίαρχες αναπαραστάσεις που καθορίζουν την γαμήλια συμπεριφορά. Όσον αφορά στην κατανομή των γάμων βάσει του μορφωτικού επιπέδου των δύο συζύγων, διαπιστώνεται ομογαμία. Κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, οι δύο σύζυγοι έχουν το ίδιο μορφωτικό επίπεδο. Σε αντίθεση περίπτωση, έως και το 1981, ο σύζυγος διαθέτει υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης, ενώ το 1991 η εικόνα αντιστρέφεται. Όπως διαφαίνεται από τα δεδομένα, η αξία του μορφωτικού επιπέδου στην γαμήλια αγορά διαφοροποιείται κατά φύλο. Για τους άνδρες δεν υπολογίζεται ως συμβολικό κεφάλαιο, αλλά κατ' αρχήν ως προσόν οικονομικού κεφαλαίου, που κατατίθεται στην αγορά εργασίας. Για τις γυναίκες φαίνεται να λειτουργεί ουσιαστικά ως συμβολικό κεφάλαιο, παίζοντας ενδεχόμενα, όπως σημειώθηκε, τον ρόλο «προίκας».

Σύμφωνα με τις εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών, στην Δυτική Ευρώπη ο γάμος μετατίθεται σε όλο και μεγαλύτερη ηλικία, ενώ η διάρκειά του βαίνει μειούμενη. Το φαινόμενο των διαζυγίων προσλαμβάνει σοβαρές διαστάσεις. Οι διαφοροποιήσεις που χαρακτηρίζουν τον θεσμό του γάμου επιδρούν καθοριστικά στις γεννήσεις: Η γονιμότητα συρρικνώνεται και οι γεννήσεις εκτός γάμου αυξάνονται σημαντικά. Αναλυτικότερα, στην Ευρώπη, κατά την μεταπολεμική περίοδο, η γαμήλιότητα κινήθηκε σε αρκετά υψηλά επίπεδα και η μέση ηλικία γάμου έπεσε. Η μείωση της μέσης ηλικίας γάμου ήταν σημαντικότερη στους άνδρες, με αποτέλεσμα να μειωθεί η διαφορά ηλικίας μεταξύ των δύο συζύγων. Η τάση αυτή ανατράπηκε κατά την δεκαετία του 1970, με ταυτόχρονη μετατόπιση προς τα πάνω της ηλικίας γάμου. Στην Ελλάδα και στις υπόλοιπες χώρες της Νότιας Ευρώπης, η δυσμενής αυτή εξέλιξη της γαμήλιότητας εμφανίστηκε με υστέρηση δέκα ετών, δηλαδή κατά την δεκαετία του 1980.

Εν τέλει, οι μεταβολές που επήλθαν αφήνουν να υπονοηθεί μία μετεξέλιξη της συμπεριφοράς των υποκειμένων σχετικά με τον γάμο, η οποία οδηγεί σε σύγκλιση με την συμπεριφορά που παρατηρείται στις άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Οι μεταβολές αυτές αφορούν κυρίως στις νεότερες γενεές και απέχουν από το να συνιστούν ρήξη με την συμπεριφορά των παλαιότερων γενεών.

♦ Τα δημογραφικά φαινόμενα ακολουθούν από την φύση τους διαδικασίες εξέλιξης που συνήθως προσεγγίζονται μέσα σε μεγάλα χρονικά διαστήματα. Μια βραχυχρόνια, στατική ή ολιγόχρονη θεώρηση της γονιμότητας αποτελεί για την δημογραφία απλώς μία μεμονωμένη τομή της ιστορικής πορείας, διότι δεν καλύπτει τον χρονικό ορίζοντα που απαιτείται για την ολοκλήρωση μιας κάποιας τάσης. Οι δυνάμεις όμως που μακροχρόνια ενεργοποιούν και σχηματοποιούν την καμπύλη της γονιμότητας περιέρχονται σταδιακά σε ένα επίπεδο αυξανόμενης αδράνειας. Η εξέλιξη της στιγμιαίας γονιμότητας στην Ελλάδα ήταν βραδύτερη από εκείνη άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Η μείωση όμως επήλθε μέσα σε βραχύτερη χρονική περίοδο. Από το τέλος του εμφυλίου πολέμου, παρατηρείται αξιοσημείωτη πτώση της στιγμιαίας γονιμότητας η οποία το 1991 βρίσκεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα (1,4 παιδιά ανά γυναίκα). Η Ελλάδα τοποθετείται μεταξύ των χωρών με την χαμηλότερη γονιμότητα. Μόνη εξαίρεση, η δεκαετία του '70, όπου καταγράφεται μικρή ανάκαμψη της γονιμότητας. Ήδη από το 1981, η γονιμότητα της Ελλάδας βρίσκεται σε διαρκή πτώση, αλλά με ρυθμούς χαμηλότερους στην διάρκεια των τελευταίων ετών.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της εξέλιξης αυτής, κατά την περίοδο 1961-1991 συνοψίζονται ως ακολούθως:

- το 1961 και 1971, η υψηλότερη γονιμότητα αφορά στις γυναίκες ηλικίας 20 ως 30 ετών, ενώ παρατηρείται πτώση των ειδικών ανά ηλικία συντελεστών γονιμότητας μετά την ηλικία των 30 ετών.
- το 1981 η πτώση του συνθετικού δείκτη γονιμότητας ακολουθείται από μείωση τους εθμούς της καμπύλης γονιμότητας κατά ηλικία. Το 1991 η πτώση αφορούσε σε όλες τις γόνιμες ηλικίες. Οι

διακυμάνσεις του συνθετικού δείκτη γονιμότητας συνδέονται με τις αλλαγές στην ηλικιακή κατανομή του φαινομένου. Μεταξύ του 1961 και του 1981 παρατηρείται πτώση της μέσης ηλικίας τεκνοποίησης ενώ, έκτοτε, η μέση ηλικία αυξάνεται.

Η διάκριση σε αστικές και αγροτικές περιοχές ανέδειξε διαφοροποιήσεις. Στις αστικές περιοχές, η στιγμιαία γονιμότητα βρίσκεται κάτω από το κατώφλι αναπαραγωγής των γενεών ήδη από το 1961. Η συμπεριφορά των γυναικών στις αστικές περιοχές φαίνεται να αντιστοιχεί στο μοντέλο χαμηλής γονιμότητας. Οι αγροτικές περιοχές μέχρι το 1981 παρουσιάζουν υψηλή γονιμότητα, με ειδικούς συντελεστές γονιμότητας κατά ηλικία σαφώς υψηλότερους από τους αντίστοιχους των αστικών περιοχών. Όμως η αντίσταση του μοντέλου υψηλής γονιμότητας εξέπνευσε την δεκαετία του 1980. Το 1991, ο συγκυριακός δείκτης γονιμότητας ήταν χαμηλότερος από αυτόν των αστικών περιοχών και αυξήθηκε η μέση ηλικία τεκνοποίησης.

Αυτή η εξέλιξη της γονιμότητας συνδέεται με τις μεταβολές της δομής του γόνιμου γυναικείου πληθυσμού. Αν από το 1961 ως το 1991 καταγράφηκε αύξηση κατά 16% του γόνιμου πληθυσμού, η αύξηση αυτή συνοδεύτηκε από την γήρανσή του, με μείωση του ειδικού βάρους των γυναικών που βρίσκονται σε ηλικία υψηλής γονιμότητας (20-35 ετών).

Ο πληθυσμός των αστικών περιοχών ακολούθησε πορεία εξέλιξης αντίστοιχη με αυτήν του συνόλου χώρας. Αντίθετα, ο γόνιμος πληθυσμός των αγροτικών περιοχών μειώθηκε σημαντικά και αναστράφηκε η δομή του, περνώντας από νεανική σε γηρασμένη φυσιολογία. Το σύνολο των αλλαγών που επήλθαν είχαν επίδραση στον κύκλο της οικογενειακής ζωής, αλλά και στην καθημερινή ζωή της οικογένειας.

Στην Ευρώπη η πτώση της γονιμότητας ξεκίνησε νωρίτερα, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 στις περισσότερες χώρες η γονιμότητα κινείται σε υψηλά, ή μεσαία επίπεδα. Αντίθετα, από τις αρχές της δεκαετίας που ακολούθησε, το επίπεδο γονιμότητας στην Ευρώπη είναι εξαιρετικά χαμηλό, ενώ η μέση ηλικία τεκνοποίησης μετατοπίζεται σε νεότερες ηλικίες.

Οι καταγραφόμενες πρακτικές δεν είναι ανεξάρτητες από τις απόψεις των υποκειμένων και, αναμφίβολα, οι μετρήσιμες διακυμάνσεις εκφράζουν ποιοτικές αλλαγές στις κοινωνικές αναπαραστάσεις. Οι ασυνέχειες που παρατηρήθηκαν δεν μας επιτρέπουν να απαντήσουμε στο ερώτημα εάν η οικογένεια γνώρισε αλλαγές. Μπορεί να πρόκειται για δευτερεύουσες διακυμάνσεις, οι οποίες δεν υποδηλώνουν κατ' ανάγκη διαφοροποιήσεις στο κυρίαρχο σύστημα αξιών. Οι ποσοτικές μεταβολές, όσο σημαντικές και αν είναι, δεν προσφέρουν παρά ασαφείς ενδείξεις. Δεν μας υποδεικνύουν παρά ότι κάτι διαμορφώνεται: Δεν μας λένε όμως περί τίνος πρόκειται. Κατ' επέκταση, μέσω της έρευνας πεδίου που πραγματοποιήθηκε, τα αποτελέσματα της οποίας παρουσιάζονται στο 3ο Κεφάλαιο, αναζητήθηκαν απαντήσεις σε κάποια από τα ανωτέρω ερωτήματα.

3ο Κεφάλαιο: Ερευνητικά δεδομένα: Απόψεις και εμπειρίες εργαζομένων γυναικών με παιδιά

Στο 3ο Κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας πεδίου που διεξήχθη. Στόχος της έρευνας πεδίου ήταν, ξεκινώντας από τις απόψεις που εκφράστηκαν από τις γυναίκες του δείγματος, σχετικά με την επαγγελματική απασχόληση των γυναικών, τον ρόλο του παιδιού στην οικογένεια, την σημασία του θεσμού του γάμου, η ανάδειξη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, των συστημάτων απόψεων που τις ταξινομούν βάσει της θεμελιακής διχοτομίας μεταξύ εργασίας και οικογενειακής εστίας. Με σημείο εκκίνησης τις υποθέσεις που διατυπώθηκαν στην αρχή της εργασίας, αναζητήθηκαν, αφ' ενός, τα βιογραφικά δεδομένα των γυναικών που απαρτίζουν το δείγμα της έρευνας, τα οποία σχετίζονται με την σύσταση της οικογένειάς τους και την επαγγελματική τους πορεία. Αφ' ετέρου, καταγράφηκαν οι απόψεις τους σχετικά με την συμμετοχή της γυναίκας στην αγορά εργασίας, και την πραγματικότητα που διαμορφώνεται μέσα από την «συνύπαρξη» οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, η γνώμη τους για τον θεσμό του γάμου και την τεκνοποίηση.

Τα δεδομένα που συνέλεξαν επέτρεψαν να αναλυθούν και να κατανοηθούν οι μεταστροφές και οι ρήξεις στην συμπεριφορά των γυναικών, να αναδειχθούν οι επαγγελματικές στρατηγικές, οι

οποίες είναι αποτέλεσμα οικονομικών καταναγκασμών και προβλέψεων για το μέλλον, όπως αυτές σταθμίζονται από τις αντικειμενικές συνθήκες. Κατέστη δυνατόν να διαπιστωθεί ο τρόπος με τον οποίον συνδέεται το σύστημα των κοινωνικών αναπαραστάσεων που υποστηρίζει τις πρακτικές τους με την στάση τους απέναντι στην επαγγελματική απασχόληση.

Η έρευνα διενεργήθηκε κατά την περίοδο Νοέμβριος 1991-Ιούνιος 1992 και απευθυνόταν αποκλειστικά σε γυναίκες. Για την υλοποίηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της εντοπισμένης συνέντευξης. Το δείγμα επί του οποίου πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις προέκυψε με δειγματοληψία κατά στρώματα και το μέγεθός του ανέρχεται σε 70 άτομα. Το κριτήριο στρωματοποίησης αποτέλεσε ο κλάδος οικονομικής δραστηριότητας. Η κατανομή των μονάδων κατά στρώμα έγινε με βάση την δομή του οικονομικά ενεργού πληθυσμού των γυναικών κατά κλάδο για τις αστικές περιοχές της χώρας, όπως αυτή εμφανίζεται από τα στοιχεία της απογραφής του 1981. Η προϋπόθεση ένταξης στο δείγμα, των εργαζομένων γυναικών ήταν να έχουν την εμπειρία του έγγαμου βίου (παντρεμένες, διαζευγμένες, χήρες) και να έχουν παιδιά.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο τμήμα του ερωτηματολογίου αποτελείται από ανοικτές ερωτήσεις. Στόχος αυτής της ομάδας ερωτήσεων είναι να καταγραφούν τα κίνητρα, οι απόψεις και η εμπειρία των ερωτώμενων για τα ακόλουθα θέματα: Επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας και επιπτώσεις της στην οικογενειακή ζωή, ο ρόλος του παιδιού στην οικογένεια, ενδεχόμενες αλλαγές στον οικογενειακό θεσμό, γάμος, κοινωνική ομογαμία και κατανομή ρόλων μέσα στο ζευγάρι. Η επιλογή ερωτήσεων ανοικτού τύπου διευκόλυνε στην εμβάθυνση των απόψεων. Οι ανοικτές ερωτήσεις επέτρεψαν στις ερωτώμενες να εκφραστούν χωρίς εννοιολογικούς περιορισμούς και να ξεδιπλώσουν την σκέψη τους σχετικά με τα υπό διερεύνηση θέματα. Στόχος των συνεντεύξεων ήταν να καταγραφούν οι πολλαπλές διαπλοκές και επιδράσεις των παραγόντων που καθορίζουν τα κίνητρα και τις απόψεις, όπως αυτές αποτυπώνονται μέσα από τις διάφορες αποχρώσεις έκφρασης των απαντήσεων.

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελείται από ερωτήσεις κλειστού τύπου, με στόχο να οδηγήσουν σε ταξινόμηση του δείγματος βάσει των διαφόρων κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών και του ιστορικού επαγγελματικής απασχόλησης. Στο δεύτερο μέρος εντάσσονται οι ερωτήσεις σχετικά με τα κοινωνικά, δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της ερωτώμενης, του συζύγου και των παιδιών, καθώς και ερωτήσεις σχετικές με το επαγγελματικό ιστορικό της γυναίκας. Επίσης ετέθησαν ερωτήσεις αναφορικά με την καταγωγή, το μορφωτικό επίπεδο και το επάγγελμα των γονέων των δύο συζύγων και των παππούδων της συζύγου. Στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου εμπεριέχονται ερωτήσεις για την καταγραφή των κοινωνικών, πολιτικών, θρησκευτικών δραστηριοτήτων του ζευγαριού και των γονέων του.

Για την κωδικοποίηση των δεδομένων διενεργήθηκε θεματική κατάτμηση των ερωτήσεων, σύμφωνα με τις τέσσερις ομάδες ερωτήσεων που προαναφέρθηκαν. Το «θέμα» υπακούει σ' έναν κανόνα νοηματικής κατάτμησης, βάσει σημασιολογικού κριτηρίου κατηγοριοποίησης. Οι κατηγορίες αποβλέπουν στον έλεγχο εγκυρότητας των υποθέσεων που διατυπώθηκαν. Από την διαδικασία κωδικοποίησης δημιουργήθηκαν 145 μεταβλητές, εκ των οποίων 98 αντιστοιχούν στα χαρακτηριστικά του δείγματος και 47 στις απόψεις και στάσεις.

Η στατιστική ανάλυση διενεργήθηκε επί των απόψεων με τρεις θεματικούς άξονες: γυναικεία απασχόληση, παιδί και οικογένεια, γάμος και οικογενειακή ζωή. Η ανάλυση συνδυάστηκε με τον ίδιο τον λόγο των γυναικών, στην προσπάθεια να ληφθεί υπόψη η ποικιλία των απαντήσεων, η οποία εν μέρει χάνεται λόγω κωδικοποίησης. Η παράλληλη αυτή εξέταση επέτρεψε να αναδειχθούν ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες και λεπτές αποχρώσεις της σκέψης των υποκειμένων, οι οποίες όμως δεν είναι στατιστικά σημαντικές. Επιπλέον έδωσε την δυνατότητα στον αναλυτή να συνδυάσει το στατιστικό αποτέλεσμα με την αίσθηση της αμεσότητας του λόγου και την αντίληψή του για τα λεγόμενα. Κατόπιν αναζητήθηκαν ενδεχόμενες στατιστικά σημαντικές εξαρτήσεις μεταξύ των μεταβλητών και εντοπίστηκαν οι μεταβλητές οι οποίες παρουσιάζουν υψηλή ερμηνευτική συνεισφορά.

Για την σύνθεση των αποτελεσμάτων επιλέχθηκε η Ανάλυση Πολλαπλών Αντιστοιχιών (Analyse des Correspondances Multiples). Πρόκειται για την ανάλυση επί πινάκων πολλαπλής εισόδου και είναι κατάλληλη για την επεξεργασία ερωτήσεων που αντιστοιχούν σε ποιοτικές μεταβλητές. Επιπλέον, η ανάλυση πολλαπλών αντιστοιχιών υπηρετεί τον στόχο ταξινόμησης των

αποτελεσμάτων: Η επεξεργασία πραγματοποιήθηκε με το λογισμικό SPSS. Η ανάλυση με την χρήση της ανωτέρω μεθόδου πραγματοποιήθηκε σε δύο στάδια:

- Κατ' αρχήν αναζητήθηκε η σύνθεση των απόψεων για τα τρία ζητήματα (απασχόληση, παιδί, γάμος). Στην συνέχεια, μέσω της ανάλυσης των αντικειμενικών χαρακτηριστικών, αφ' ενός, και της εμπειρίας, αφ' ετέρου, προέκυψαν ταξινομήσεις οι οποίες διευκόλυναν να διαμορφωθούν οι αντίστοιχες τυπολογίες. Από τις τυπολογίες των χαρακτηριστικών και της εμπειρίας δημιουργήθηκαν δύο νέες συνθετικές μεταβλητές, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν στο επόμενο στάδιο.

- Κατά το προηγούμενο στάδιο αναδείχθηκαν τα συστήματα απόψεων και αξιών που διαμορφώνονται βάσει των ερευνητικών δεδομένων. Το ζητούμενο κατά το δεύτερο στάδιο ήταν να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό εν τέλει τα συστήματα απόψεων που αναδείχθηκαν αντιστοιχούν σε σαφώς διαφοροποιημένες, ως προς τα κοινωνικοοικονομικά τους χαρακτηριστικά, ομάδες και διαμορφώνονται μέσα από ομόλογες εμπειρίες.

Με βάση την ανάλυση πολλαπλών αντιστοιχιών, οι ταξινομήσεις του δείγματος της έρευνας ως προς τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά και την εμπειρία εκ του γεγονότος της επαγγελματικής απασχόλησης παρουσιάζονται στους πίνακες που ακολουθούν.

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΒΑΣΕΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ	ΤΥΠΟΣ ΤΡΟΧΙΑΣ	ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ
κατώτερα κοινωνικά στρώματα	στάσιμη κοινωνική θέση	29%
κατώτερα κοινωνικά στρώματα	βελτίωση κοινωνικής	27%
ανώτερα κοινωνικά στρώματα	σταθερή κοινωνική θέση	20%
μεσαία ή ανώτερα κοινωνικά στρώματα	χειροτέρευση κοινωνικής θέσης	24%

ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΖΕΥΞΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

ΤΥΠΟΣ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ	ΕΜΠΕΙΡΙΑ	ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ
Διακοπόμενη, σε συνάρτηση με τα γεγονότα του κύκλου ζωής και τους κυρίαρχους ρυθμιστικούς κανόνες	Αρνητική αντίδραση, κυρίως συζύγου	28%
	Υποστήριξη οικογενειακού περιβάλλοντος	23%
Επαγγελματική σταδιοδρομία χωρίς διακοπές, εκτός νομίμων αδειών	Χωρίς προβλήματα από την οικογένεια	25%
	Αρνητική αντίδραση, κυρίως γονέων	24%

Τα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος αναδεικνύουν την κυριαρχία της αρχής της κοινωνικής ομογαμίας. Οι διαφορές μεταξύ των δύο συζύγων είναι σχεδόν ανύπαρκτες, καθώς και οι διαφορές μεταξύ των αντιστοιχών προγόνων.

Το μορφωτικό επίπεδο δεν εμφανίζεται ως παράγοντας που παρεμβαίνει αποφασιστικά στην εξέλιξη μίας οικογένειας. Το γεγονός ότι οι γυναίκες εργάζονται κυρίως λόγω οικονομικών αναγκών επηρεάζει αποφασιστικά την επαγγελματική τους τροχιά. Στο επίπεδο αυτό η ισχύς των ηθών που μεταδίδονται από τις προηγούμενες γενεές παραμένει κυρίαρχη, αν και έχει ήδη αρχίσει να υποχωρεί. Κατά τούτο, οι διαφορετικές γενεές, υπό συγκρίσιμες συνθήκες, εμφανίζουν την ίδια ευαισθησία σε σχέση με την απόφαση της γυναίκας να εργασθεί.

Το σύνολο σχεδόν του δείγματος (πλην δύο περιπτώσεων) εκφράζεται ευμενώς για την επαγγελματική απασχόληση ης γυναίκας και οι λόγοι που προτάσσονται είναι:

- Η ανάγκη αυτής της απασχόλησης, προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής. Στην περίπτωση αυτή, οι ερωτηθείσες διατηρούν την άποψή τους ανεξαρτήτως ηλικίας του παιδιού.
- Η ανάπτυξη της προσωπικότητας της γυναίκας και η χειραφέτησή της, ενώ αντιτίθενται σ' αυτήν όταν το παιδί είναι μικρό, κυρίως λόγω έλλειψης των αναγκαίων κοινωνικών υποδομών.

Όσον αφορά στην συσχέτιση της άποψης περί επαγγελματικής απασχόλησης της γυναίκας, με τον αριθμό των παιδιών, φαίνεται ότι ο μεγάλος αριθμός παιδιών δεν την διαφοροποιεί σε σημαντικό βαθμό. Η πλειονότητα των γυναικών διατηρεί την ευνοϊκή της άποψη ανεξαρτήτως αριθμού παιδιών στην οικογένεια.

Κατά κανόνα οι γυναίκες που θεωρούν ότι η επαγγελματική απασχόληση είναι αναγκαία για την ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας, εκτιμούν τις σύγχρονες συνθήκες ζωής ως δυσμενείς, υπογραμμίζοντας ότι η απουσία οικογενειακής πολιτικής και η λειτουργία της αγοράς εργασίας δυσχεραίνουν την γυναίκα να εργασθεί, κυρίως όταν είναι μητέρα. Πρόκειται για εμπόδια που εξωθούν στην επιστροφή στο σπίτι.

Αντίθετα, όταν το επιχείρημα που προτάσσεται για να υποστηρίξει την υπέρ της απασχόλησης θέση είναι η χειραφέτηση της γυναίκας, οι σύγχρονες συνθήκες ζωής αποτιμώνται γενικώς ως ευνοϊκές. Εκτιμάται ότι η θέση της γυναίκας βελτιώθηκε, καθώς και οι συνθήκες εργασίας, σε σύγκριση με τις προηγούμενες δεκαετίες, ενώ αυξήθηκαν και οι δυνατότητες πρόσβασης στην αγορά εργασίας.

Η πλειονότητα των γυναικών θεωρεί το παιδί ως «ενσάρκωση μίας ευτυχίας αναντικατάστατης». Η μητρότητα, προσλαμβάνομενη ως αιτία ζωής, λειτουργεί σαν πρωταρχική πηγή ικανοποίησης και προσωπικής ευχαρίστησης για την γυναίκα. Στην γέννηση του παιδιού αποτυπώνεται η ολοκλήρωση της σχέσης, το αποτέλεσμα του έρωτα ενός ζευγαριού. Η τεκνογονία είναι στόχος και αιτία του γάμου, νομιμοποιώντας την σύσταση «πραγματικής» οικογένειας.

Με βάση τις απόψεις που διατυπώθηκαν, ο επιθυμητός αριθμός παιδιών είναι δύο. Στο 50% των περιπτώσεων επιθυμητός και πραγματικός αριθμός συμπίπτουν. Πρόκειται για την υποταγή του ιδεατού στους καταναγκασμούς της πραγματικότητας, ή για έκφραση υλοποίησης του ιδεατού; Η απόκλιση μεταξύ πρακτικών και προσδοκίων υποδηλώνει ότι η διάθεση για απόκτηση πολυμελούς οικογένειας παραμένει στις μέρες μας βαθιά επιθυμία των ζευγαριών.

Σύμφωνα με τους κυρίαρχους ρυθμιστικούς κανόνες, ο γάμος λειτουργεί ως θεσμός νομιμοποίησης της σχέσης ενός ζευγαριού. Οικογένεια δεν νοείται παρά μόνον στο πλαίσιο ενός γάμου. Συνεπώς, συνεισφέρει στην αναπαραγωγή της κοινωνίας και στην ομαλή λειτουργία της. Θρησκευτικός ή πολιτικός, ο γάμος παραμένει ένας κυρίαρχος θεσμός του οποίου το τελετουργικό πρέπει να είναι σεβαστό.

Η αμοιβαία έλξη θεωρείται απαραίτητη για την απόφαση ενός γάμου, ενώ η αγάπη διαφορετική από τον έρωτα, είναι εκείνο το βαθύτερο συναίσθημα που εξασφαλίζει την ισορροπία και την ασφάλεια μέσα στον γάμο, η αγάπη ακολουθούμενη από τον αμοιβαίο σεβασμό και την κατανόηση. Όσον αφορά την ενδεχόμενη αρνητική επίδραση στον γάμο, της διαφοράς των συζύγων ως προς το θρήσκευμα, το μορφωτικό επίπεδο ή την κοινωνικοοικονομική θέση, η σχέση του ζευγαριού θεωρείται «νησίδα φυγής». Οι ερωτώμενες γενικώς πιστεύουν ότι η σχέση λειτουργεί ως προστατευτική ασπίδα, επιτρέποντας να παραβλέψει κανείς τους κοινωνικούς καταναγκασμούς: Πρόκειται για υπερεκτίμηση του ψυχολογικού είναι.

Σχετικά με την εξέλιξη του θεσμού του γάμου και την αποτίμηση της εξέλιξης αυτής, από τις μαρτυρίες αναδύονται δύο κύριες κατευθύνσεις προσέγγισης: Οι γυναίκες οι οποίες θεωρούν ότι οι μεταβολές που έχει υποστεί ο γάμος ήταν θετικές, αναφέρονται στην κατάργηση του υποχρεωτικού χαρακτήρα της προίκας και σε ζητήματα που άπτονται της ρύθμισης των σχέσεων μέσα στο ζευγάρι. Ιδιαίτερα δε υπογραμμίζουν την δυνατότητα ελεύθερης επιλογής του συζύγου και την ποιότητα της σχέσης που ανακύπτει, αναφερόμενες στον αλληλοσεβασμό, την κατανόηση, την καλύτερη επικοινωνία. Οι γυναίκες που υποστηρίζουν ότι οι αλλαγές είναι αρνητικές, αναδεικνύουν ζητήματα που συνδέονται με τις σχέσεις μεταξύ των διαφορετικών γενεών της οικογένειας. Επιμένουν στο πρόβλημα της εξασθένησης των παραδοσιακών αξιών, μέσα από τις οποίες λειτουργούσε η διαγενεακή αλληλεγγύη, οι ενδοοικογενειακές σχέσεις ήταν πιο σταθερές. Θεωρούν ότι η ελευθερία που υπάρχει σήμερα είναι υπερβολική, εμποδίζει την εύρυθμη λειτουργία της οικογένειας και συχνά την οδηγεί σε διάλυση.

Βάσει των αποτελεσμάτων από την ανάλυση πολλαπλών αντιστοιχιών, οι απόψεις συνοψίζονται ως ακολούθως:

- Όσον αφορά τις γυναίκες που εντάσσονται στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, η άποψή τους για την επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας παραμένει εν τέλει συνδεδεμένη με την παραδοσιακή θεώρηση για την κατανομή των ρόλων μέσα στην οικογένεια. Στον γάμο αποδίδουν αξίες κοινωνικής και οικονομικής υφής και η οπτική τους στο ζήτημα του παιδιού είναι συναφής με το παραδοσιακό σύστημα αξιών.
- Οι γυναίκες που ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα υπογραμμίζουν ότι η επαγγελματική απασχόληση εξασφαλίζει την χειραφέτηση της γυναίκας. Η άποψή τους για τα θέματα που άπτονται του θεσμού του γάμου δεν απομακρύνεται από τα όρια της καθεστηκίας τάξης. Αναφερόμενες στον ρόλο του παιδιού, ο λόγος τους κυριαρχείται από έντονα συναισθηματικά στοιχεία.
- Οι γυναίκες οι οποίες, ξεκινώντας από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα ακολούθησαν μία πορεία βελτίωσης της κοινωνικής τους θέσης, υποστηρίζουν ότι η επαγγελματική απασχόληση των γυναικών υπαγορεύεται από μία ανάγκη, λόγω των δυσκολιών της σύγχρονης ζωής. Η άποψή τους αυτή συνδέεται και με την στάση τους απέναντι στον ρόλο του παιδιού: Έμφαση δίδουν στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γονείς σήμερα προκειμένου να μεγαλώσουν ένα παιδί και στην ευθύνη που αυτό συνεπάγεται, παραμένοντας ωστόσο σ' ένα πλαίσιο έκφρασης έντονα συναισθηματικό.
- Η ομάδα των γυναικών που κατάγονται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, ωστόσο η κοινωνική τους θέση εξελίχθηκε σε δυσμενή κατεύθυνση δεν εκφράζουν άποψη εν τέλει ευμενή για την απασχόληση. Το παιδί διαδραματίζει θεμελιακό ρόλο στην οικογένεια, ενώ στον θεσμό του γάμου αποδίδονται αξίες κοινωνικής και πολιτισμικής υφής.

Εν τέλει, η επιχειρηματολογία που αναδεικνύεται από τις απόψεις που εκφράστηκαν θεμελιώνεται με άξονα την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της οικογένειας. Η οικογένεια ως θεσμός διατηρεί πρωταρχικό ρόλο στην ζωή του ατόμου και υφίσταται ισχυρή συσχέτιση μεταξύ κοινωνικών αναπαραστάσεων και πρακτικών. Τούτο σημαίνει ότι οι παραδοσιακοί κανόνες κοινωνικής αναπαραγωγής διατηρούν την ισχύ τους. Το συζυγικό πρότυπο καθορίζει την κοινωνική ταυτότητα, ενώ η συναισθηματική και κοινωνική ισορροπία του ζευγαριού παραμένει προσοδεδεμένη σ' έναν καθορισμό ταυτοτήτων με βάση το φύλο. Κατά συνέπεια, η οικογένεια όπως εμφανίζεται αναδεικνύεται μέσα από τις μαρτυρίες των γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα, δεν φαίνεται να αντιστοιχεί στην ευρέως διαδεδομένη εικόνα ενός θεσμού σε κρίση. Δεν αποκλείεται να πρόκειται για μία περίοδο σιωπηρών, αδήλωτων μεταστροφών οι οποίες ως έναν βαθμό διέπουν την συμπεριφορά των ατόμων, διακρίνονται στις απόψεις τους, αλλά δεν διατυπώνονται ρητά. Τα νήματα που συνδέουν πρακτικές και αναπαραστάσεις που αφορούν την γυναικεία εργασία είναι αρκετά περίπλοκα πλεγμένα. Ως εάν να είμαστε θιασώτες μίας μεταβατικής περιόδου, όπου οι συνοχές εξακολουθούν να υφίστανται, τα ρήγματα έχουν ήδη διαφανεί, ενώ η ανάγκη για νέες μορφές συναισθησών θεωρείται δυνατή.

4ο Κεφάλαιο: Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις περί οικογένειας και παιδιού στη φιλολογία του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα

Στο 4ο Κεφάλαιο διερευνώνται οι κοινωνικές αναπαραστάσεις όπως αυτές καταγράφονται στην φιλολογία του 19ου και του 20ου αιώνα, ώστε να συσχετισθούν με τα σύγχρονα ευρήματα. Στο πλαίσιο αυτής της διερεύνησης αναλύονται οι ρόλοι τους οποίους ενσαρκώνει το παιδί σε μία σειρά λογοτεχνικά έργα κυρίως από τον χώρο του ηθογραφικού διηγήματος του τέλους του 19ου αιώνα (διάθεση περιγραφής της κοινωνικής πραγματικότητας) και των αρχών του 20ου αιώνα (θρίαμβος του αστικού προτύπου). Κατόπιν η έρευνα επεκτάθηκε στα προγράμματα και τους στόχους της εκπαίδευσης των κοριτσιών, όπως εμφανίζονται στα εγχειρίδια οικιακής οικονομίας. Αξιοποιήθηκε επίσης το παράδειγμα περιοδικού που απευθυνόταν σε νέους (*Διάπλασις των Παιδών*). Τέλος, αναζητήθηκε η θέση της Εκκλησίας όπως αυτή αναδεικνύεται, αφ' ενός, από τα εγχειρίδια θρησκευτικών που διδάσκονται στα σχολεία και, αφ' ετέρου, τα εγχειρίδια που διδάσκονται στο Κατηχητικό της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Τα επιχειρήματα που εκπορεύονται από την ηθική, αυτά που είναι σχετικά με τους κινδύνους που διατρέχει η οικογένεια, τα επιχειρήματα που συνιστούν την άποψη περί γάμου και οικογενειακών υποχρεώσεων είναι ασύμβατα με την επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας. Στην περίπτωση

που η μορφή απασχόλησης της γυναίκας ήταν αποδεκτή (πρόκειται κυρίως για το επάγγελμα της δασκάλας), το να εργάζεται ήταν κοινωνικά ανεκτό μέχρι την ημέρα του γάμου. Εργασία και γάμος θεωρούνται ασύμβατα. Η σχέση μεταξύ υψηλού μορφωτικού επιπέδου και γυναικείας φύσης θεωρείται αρνητική: Μορφώνονται οι γυναίκες οι οποίες απέτυχαν στους άλλους τομείς. Το σύνολο των επιχειρημάτων που αποσαφηνίζουν τον ρόλο και τον προορισμό της γυναίκας στην ζωή αναφέρονται ρητά στον αποκλειστικό ρόλο της συζύγου και της μητέρας, ενώ η δυνατότητα μόνον του άνδρα να κινείται στον δημόσιο χώρο αντιμετωπίζεται ως «φυσική» κατανομή ρόλων.

Όσον αφορά τα εγχειρίδια οικιακής οικονομίας, διαπιστώνεται ότι, παρά τις ενδεχόμενες αλλαγές που διαχρονικά επήλθαν στο περιεχόμενό τους, δεν πρόκειται για ριζικά αναδιατύπωσή τους. Ο στόχος ήταν και παραμένει αμετάβλητος: Η κατά το δυνατόν καλύτερη προετοιμασία της γυναίκας για τα οικιακά καθήκοντα.

Στα εγχειρίδια θρησκευτικών η θέση είναι σαφής, στόχος ενός γάμου είναι η τεκνοποίηση, ενώ στα κείμενα του κατηχητικού οι διατυπώσεις είναι πιο ακραίες και αυστηρές. Για την κρίση της σημερινής κοινωνίας, όπως αποτυπώνεται στην κρίση της χριστιανικής οικογένειας, ευθύνεται το γεγονός ότι η γυναίκα εργάζεται.

Όλη η φιλολογία της συγκεκριμένης εποχής διαπνέεται από ένα ενιαίο πλαίσιο αρχών, οι οποίες αποδίδουν υπέρτατη αξία στην οικογένεια και την μητρότητα, ενώ το παιδί είναι η ενσάρκωση της ευτυχίας, η εκπλήρωση στόχου ζωής. Είναι συναρπαστικό να συναντά κανείς σε γραπτά κείμενα του 19ου αιώνα εκφράσεις, οι οποίες καταγράφηκαν επίσης κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων, χωρίς την παραμικρή λεκτική διαφοροποίηση.

Το ερευνητικό αντικείμενο της συγκεκριμένης διδακτορικής διατριβής ή ακριβέστερα η ενασχόληση με την τεκνογονική συμπεριφορά πληθυσμών έχει κατ' επανάληψη απασχολήσει επιστήμονες κυρίως των ανθρωπιστικών επιστημών. Υπ' αυτήν την έννοια δεν υφίσταται ζήτημα πρωτοτυπίας ως προς το ερευνητικό αντικείμενο. Ωστόσο, για την περίπτωση της Ελλάδας ήταν η πρώτη φορά που επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μορφή έρευνας (εντοπισμένη συνέντευξη), η οποία επέτρεψε να εμβαθύνουμε ως ένα βαθμό στην σκέψη των υποκειμένων, στο συναίσθημα και το βίωμα που συνδέονται με την ύπαρξη ενός παιδιού στην ζωή μίας γυναίκας, ταυτοχρόνως με τον ρόλο της γυναίκας ως συζύγου και ως εργαζόμενης. Η «μικροσκοπική» (3ο κεφ.) αυτή προσέγγιση οδήγησε σε συμπεράσματα συναφή με αυτά της «μακροσκοπικής» (1ο και 2ο κεφ.). Επίσης, πρωτότυπη ήταν η προσφυγή στην φιλολογία του 19ου και του 20ου αιώνα προκειμένου να αναζητηθεί η ιστορία των σήμερα κυρίαρχων κοινωνικών αναπαραστάσεων.

6.2. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΥΣ ΤΟΜΟΥΣ

Α' Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα

- 6.2.1.** Δ. Ιωάννου, Τ. Κακλαμάνη, «Ανεργία και Κοινωνικός Αποκλεισμός», στο, Α. Μοσχονάς επιμ., *Ευρωπαϊκή Ένωση: Επείκαιροι Προβληματισμοί*, Εξάντας, Αθήνα, 2000, σ. 67-110.

Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης εργασίας προσεγγίζεται η περίπτωση κατά την οποία το ενδεχόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού συνδέεται αιτιακά με την φυσιογνωμία της ανεργίας. Συνεπώς, παρουσιάζονται και αναλύονται τα στοιχεία εκείνα που αφορούν στην ένταση και τα χαρακτηριστικά του φαινομένου της ανεργίας. Στην πλειονότητα των χωρών της Ε.Ε. ο γενικευμένος χαρακτήρας της ανεργίας και η διάρκειά της αποκλείουν την προσέγγιση υπό το πρίσμα της συγκυριακότητας: Η ανεργία αφορά κυρίως σε νέους, άτομα ηλικίας άνω των 45-50 ετών, γυναίκες, μη εξειδικευμένους, η πλειονότητα των ανέργων είναι μακροχρόνια άνεργοι. Τα χαρακτηριστικά της ανεργίας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το πρόβλημα είναι συνυφασμένο με την σημερινή διάρθρωση της αγοράς εργασίας, ως αποτελέσματος τεχνολογικών εξελίξεων και επηρεάζεται καθοριστικά από τις πολλαπλές ανεπάρκειες του εκπαιδευτικού συστήματος. Το πρόβλημα της αναδιοργάνωσης της οικονομίας μεταφράζεται σε μία επανεκκίνηση της οικονομίας με έντονη όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων που, προς το παρόν, προκαλεί μία υποβόσκουσα κοινωνική κρίση. Τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού των ανέργων και η διάρκεια της ανεργίας απαιτούν αναστοχασμό, ως προς την προσέγγιση, την ανάλυση και την πρόβλεψη του τύπου των επιπτώσεων που προκαλούνται μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό η Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Απασχόληση, όπως αυτή έχει ως σήμερα εφαρμοστεί, δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται στο εύρος και στην ένταση των προβλημάτων που παρουσιάζονται λόγω της ανεργίας και τα οποία οδηγούν αυξανόμενα τμήματα του πληθυσμού σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού.

- 6.2.2.** Τ. Κακλαμάνη, Γ. Κοτσυφάκης, «Η φυσιογνωμία της θνησιμότητας στην Ελλάδα (1960-1998)», στο, Γ. Σιάμπος επιμ., *Πληθυσμός και Ανάπτυξη στην Ελλάδα* (Πανελλαδικό Δημογραφικό Συνέδριο Αθήνα, 19-20 Νοεμβρίου 1998), Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών, Κορφή, Αθήνα 2003, σ. 291-306.

Τα **βασικά ερωτήματα** της εργασίας αφορούσαν, αφ' ενός, τα επίπεδα θνησιμότητας κατά αιτία στην Ελλάδα και, αφ' ετέρου, με την μέτρηση της απώλειας σε έτη ζωής λόγω των βασικών αιτιών θανάτου.

Δεδομένα και περίοδος ανάλυσης. Η διερεύνηση των ανωτέρω ερωτημάτων διενεργήθηκε σε επίπεδο Συνόλου Χώρας. Κατασκευάστηκαν οι Στιγμαίοι Πίνακες Θνησιμότητας, για τα απογραφικά έτη 1981 και 1991. Οι Πίνακες Θνησιμότητας υπολογίστηκαν για το σύνολο των αιτιών και για επιλεγμένες αιτίες θανάτου, στις οποίες καταγράφεται υψηλή συγκέντρωση περιστατικών.

Ευρήματα. Όσον αφορά στην κατανομή των θανάτων κατά αιτία το γενικό προφίλ αιτιολογιών δεν έχει υποστεί σημαντικές αναδιαμορφώσεις: Οι θάνατοι λόγω νόσων του κυκλοφορικού συστήματος συνιστούν κύρια αιτία θανάτου, με διπλασιασμό του ειδικού βάρους των θανάτων και διαφοροποιήσεις ως προς την εσωτερική κατανομή των ασθενειών. Οι θάνατοι από κακοήθη νεοπλασμάτα αυξήθηκαν: Καθ' όλη την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου υπερέχουν οι θάνατοι από κακοήθη νεοπλασμάτα του πεπτικού συστήματος. Οι κακοήθειες του αναπνευστικού συστήματος σημείωσαν σημαντική αύξηση διαχρονικά και οι κακοήθειες του ουρογεννητικού συστήματος διπλασιάστηκαν.

Θνησιμότητα κατά φύλο και ηλικία: Η μέση προσδοκώμενη ζωή θα παρετίετο σε όλες τις ηλικίες, παράταση που θα ήταν σημαντικότερη για τους άνδρες, αν εξέλειπαν οι θάνατοι από καρδιαγγειακά νοσήματα. Στους άνδρες η εν λόγω αύξηση εμφανίζεται συγκριτικά υψηλότερη για τις ηλικίες ως 25 ετών, ενώ στις γυναίκες η αύξηση εμφανίζεται σημαντικότερη ως την ηλικία των 45 ετών. Η απώλεια ετών ζωής λόγω καρδιαγγειακών νοσημάτων μειώθηκε στο διάστημα 1981-1998. Η αντίστοιχη εικόνα που θα πρόκυπτε στην περίπτωση της απουσίας θανάτων από κακοήθη

νεοπλάσματα είναι διαφορετική: Η ενδεχόμενη παράταση της μέσης προσδοκώμενης ζωής εμφανίζεται υψηλότερη το 1998 έναντι του 1981, υποδηλώνοντας περαιτέρω επιβάρυνση της θνησιμότητας από τα κακοήθη νεοπλάσματα. Συνοπτικά, η θνησιμότητα των ανδρών εμφανίζεται συστηματικά υψηλότερη, κυρίως στις ηλικίες 10-30 ετών, με διαχρονική αύξηση της απόκλισης των πιθανοτήτων θανάτου κατά ηλικία.

6.2.3. Τ. Κακλαμάνη, Μ. Παπαδάκης, Κ. Τσίμπος, «Μακροχρόνια ανεργία και κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα», στο, Γ. Ο. Τσομπάνογλου, Γ. Κορρές, Ι. Γιαννοπούλου επιμ., *Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης*, Εργαστήριο Κοινωνιολογίας της Εργασίας και των Επαγγελματιών –ΕΡΓΑΞΙΑ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη, Παπαζήσης, Αθήνα 2005, σ. 77-102.

Στόχος της εργασίας είναι η μελέτη των τάσεων εξέλιξης της ανεργίας, καθώς και των μεταβολών των χαρακτηριστικών της (ηλικία και κλάδος οικονομικής δραστηριότητας). Έμφαση δίδεται στην μακροχρόνια ανεργία διότι οι μακροχρονίως άνεργοι αντιμετωπίζουν συγκριτικά υψηλότερη πιθανότητα να οδηγηθούν σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού αλλά και δημογραφικού αποκλεισμού.

Δεδομένα και περίοδος αναφοράς. Η ανάλυση στηρίζεται σε δημοσιευμένα και αδημοσίευτα στοιχεία από τις Ετήσιες Έρευνες Εργατικού Δυναμικού, για την περίοδο 1990-2001, με χρήση κλασικών δεικτών (δείκτες συμμετοχής, ανεργίας και μακροχρόνιας ανεργίας). Αυτή διενεργήθηκε σε Σύνολο Χώρας και κατά Περιφέρεια.

Ευρήματα. Η ανεργία στην Ελλάδα είναι από τις υψηλότερες της Ευρώπης. Μεταξύ των ετών 1990 και 2001 ο συνολικός δείκτης ανεργίας αυξήθηκε από 7% σε 10%. Οι κατά φύλο διαφοροποιήσεις είναι σημαντικές και διαχρονικά διευρύνονται: Ο δείκτης ανεργίας των γυναικών είναι υπερδιπλάσιος του αντίστοιχου των ανδρών και ο υψηλότερος μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι περιφέρειες που παρουσιάζουν δείκτες ανεργίας μεγαλύτερους του μέσου όρου της χώρας είναι η Δυτική Μακεδονία, η Στερεά Ελλάδα & Εύβοια, η Ήπειρος και η Θεσσαλία. Στις περιφέρειες αυτές μεγιστοποιείται η ανεργία των γυναικών, καθώς και η απόκλιση μεταξύ των δύο φύλων. Οι υψηλότεροι δείκτες ανεργίας παρατηρούνται στους κλάδους της μεταποίησης, του εμπορίου και των ξενοδοχείων – εστιατορίων.

Μεταξύ των ετών 1991 και 2001 ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων αυξήθηκε από 142 σε 242 χιλιάδες περίπου, δηλαδή κατά 70%. Μεταξύ των χωρών της Ε.Ε., η Ελλάδα είναι η χώρα με τον υψηλότερο δείκτη μακροχρόνιας ανεργίας (2001: 5,4%). Όλες οι ομάδες ηλικιών πλήττονται από την μακροχρόνια ανεργία. Η Ήπειρος εμφανίζει την υψηλότερη αναλογία μακροχρονίως. Διαχρονικά η μακροχρόνια ανεργία αυξάνεται σε όλες τις περιφέρειες, ωστόσο η επιδείνωση είναι σημαντικότερη στις περιφέρειες υψηλής ανεργίας. Οι κλάδοι με τους υψηλότερους δείκτες συνολικής ανεργίας παρουσιάζουν και την μεγαλύτερη συγκέντρωση μακροχρονίως ανέργων.

Από τα ανωτέρω συμπεράσματα καθίσταται φανερό ότι η ένταση και τα χαρακτηριστικά της ανεργίας στην Ελλάδα σε ορισμένα πληθυσμιακά τμήματα αυξάνει την πιθανότητα κοινωνικού αποκλεισμού. Η αύξηση του τμήματος της ανεργίας μακράς διάρκειας δηλώνει ότι το πρόβλημα της ανεργίας στην Ελλάδα έχει κυρίως διαρθρωτικό χαρακτήρα. Ως εκ τούτου οι δυνατότητες επανένταξης των μακροχρονίως ανέργων στην αγορά εργασίας μειώνονται με την πάροδο του χρόνου, εξ αιτίας της απουσίας συντονισμένης και αξιόπιστης πολιτικής σχετικά με την δια βίου εκπαίδευση.

Οι μακροχρονίως άνεργοι αποτελούν πληθυσμό υψηλού κινδύνου, δεδομένου ότι εκπίπτουν από τις «παθητικές» πολιτικές απασχόλησης και είναι οι λιγότερο επωφελούμενοι από τις «ενεργητικές» πολιτικές απασχόλησης. Αντίθετα, σημαντικός φαίνεται να είναι ο ρόλος των άτυπων δικτύων υποστήριξης, κυρίως στον αγροτικό χώρο.

Η μακροχρόνια ανεργία ασκεί επίσης επίδραση επί των δημογραφικών γεγονότων, οδηγώντας σε κάποιες περιπτώσεις σε δημογραφικό αποκλεισμό: Καθυστερήση στην πραγματοποίηση των γάμων, επηρεάζοντας κατά συνέπεια τα διαγεννησιακά διαστήματα, αν όχι και την τελική γονιμότητα των ζευγαριών. Τα πρότυπα και τα επίπεδα της θνησιμότητας και της νοσηρότητας διαφοροποιούνται στις ομάδες που πλήττονται από την μακροχρόνια ανεργία και τους αποκλεισμούς που αυτή συνεπάγεται. Οι μακροχρονίως άνεργοι εμφανίζουν αυξημένη ροπή προς

εσωτερική μετανάστευση. Σημαντικές είναι τέλος, οι δυσμενείς επιπτώσεις πάνω στην οικογένεια και ειδικότερα στις μονογονεϊκές οικογένειες. Η σύνδεση της μακροχρόνιας ανεργίας με το ενδεχόμενο ενός φαινομένου «δημογραφικού αποκλεισμού» συνιστά μία νέα διάσταση στην προσέγγιση του φαινομένου της ανεργίας και η περαιτέρω ανάπτυξη του ζητήματος μπορεί να οδηγήσει σε ενδιαφέρουσες ερευνητικές κατευθύνσεις.

6.2.4. Τ. Κακλαμάνη, Μ. Ντυκέν, «Πληθυσμός ορεινών περιοχών: Προτυποποίηση δημογραφικών & οικονομικών δεικτών ταξινόμησης», στο, Β. Κοτζαμάνης, Β. Παπιάς επιμ., *Χώρος και Πληθυσμός. Αναλυτικές Προσεγγίσεις*, Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2005, σ. 103-124.

Στόχος. Στην εργασία επιχειρείται η διερεύνηση των μεθοδολογικών εργαλείων που επιτρέπουν την ανάδειξη των διαφορετικών τύπων δημογραφικής παρακμής που παρατηρούνται. Οι ορεινές και ημιορεινές περιοχές στην Ελλάδα, όπως και στις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε., παρουσιάζουν, στο σύνολό τους, έντονο δημογραφικό πρόβλημα και συνεπώς, ακολουθούν φθίνουσα και διαφορετική, σε σχέση με τις πεδινές περιοχές, κοινωνική και οικονομική πορεία. Πέρα από την γενική και γνωστή αυτή τάση, η συστηματική ανάλυση της κοινωνικό-δημογραφικής δομής και των οικονομικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού αναδεικνύει σημαντικές εσωτερικές ιδιομορφίες και διαφοροποιήσεις στον ορεινό χώρο. Επομένως, αυτός δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελείται από ομοιογενείς χωρικές ενότητες.

Πληθυσμός, περίοδος αναφοράς. Η προτεινόμενη μεθοδολογία εφαρμόζεται σε δύο πολύ διαφορετικές, από ιστορική και κοινωνικο-οικονομική πλευρά, περιφέρειες της Χώρας, οι οποίες παρουσιάζουν φαινόμενα δημογραφικής παρακμής: την Κρήτη και την Ήπειρο. Στις δύο αυτές περιφέρειες η ανάλυση διενεργήθηκε αποκλειστικά για τα δημοτικά διαμερίσματα των ορεινών και ημιορεινών¹ δήμων και κοινοτήτων των δύο περιφερειών, με βάση τα δεδομένα της απογραφής 1991.

Η ανάλυση διενεργήθηκε σε δύο διαδοχικές φάσεις:

α. Δημιουργία οικονομετρικού μοντέλου, με την μέθοδο της προτυποποίησης δημογραφικών και οικονομικών δεικτών, μέσω του οποίου εξετάζεται η αλληλεπίδραση μεταξύ δημογραφικών δομών και των βασικών οικονομικών χαρακτηριστικών (κλάδος απασχόλησης, θέση στο επάγγελμα, κλπ) του ορεινού/ημιορεινού πληθυσμού.

β. Τυπολογία των ορεινών/ ημιορεινών περιοχών, δηλαδή ταξινόμησή τους σε ομοιογενείς, ως προς τα δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά, χωρικές ενότητες, ώστε να αναδεικνύονται οι πραγματικές διαφοροποιήσεις του ορεινού χώρου.

Ευρήματα. Από την ανάλυση προέκυψαν 2 βασικές ομάδες δημοτικών διαμερισμάτων, προβάλλοντας την πόλωση που υφίσταται μεταξύ δυναμικών κέντρων και μικρών απομακρυσμένων οικισμών που φθίνουν από όλες τις απόψεις. Η λεπτομερής διαβάθμιση, η οποία υφίσταται στην πραγματικότητα, δεν στάθηκε δυνατόν να εντοπιστεί, μέσω περιγραφικών μεθόδων.

Η προτυποποίηση των χαρακτηριστικών και συνακόλουθα η συστηματική ταξινόμηση των δημοτικών διαμερισμάτων κατέληξε στη διαμόρφωση 6 ομάδων, εντός των οποίων εξακολουθούν να εμφανίζονται οι 2 ανωτέρω κατηγορίες. Όμως, αναδεικνύεται σαφώς η ύπαρξη 2 «ενδιάμεσων» ομάδων, των οποίων ο δυναμισμός είναι, εν τέλει, συνάρτηση, αφενός, των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών και, αφετέρου, των υφισταμένων δικτύων και υποδομών. Διαχωρίζεται η κατηγορία των δημοτικών διαμερισμάτων στα οποία ο δυναμισμός συναρτάται με την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων. Τέλος, εμφανίζεται μία ομάδα δημοτικών διαμερισμάτων στην οποία τα δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά δεν παρουσιάζουν συνοχή και, συνεπώς, δεν είναι δυνατόν να ενταχθούν ικανοποιητικά σε μία λογική διαβάθμιση αναπτυξιακού δυναμισμού. Η ύπαρξη μιας τέτοιας ομάδας, «προβληματικής» ως προς τη

¹ Για λόγους που αναλύονται στο κείμενο και υποστηρίζονται επίσης από την σχετική βιβλιογραφία, στην μελέτη συμπεριλαμβάνονται και οι κατά τον ορισμό της ΕΣΥΕ ημι-ορεινές περιοχές.

φυσιογνωμία της, οδηγεί στο τελικό συμπέρασμα ότι όταν τα αρχικά δεδομένα είναι προβληματικά, παρά την προτυποποίηση και την ανασύσταση, δεν επιτυγχάνεται συστηματικά ο στόχος για «αναγνώσιμα» δεδομένα.

6.2.5. Τ. Κακλαμάνη, «Η άποψη των γυναικών για τον θεσμό του γάμου: Παρουσίαση και κριτική προσέγγιση ερευνητικών αποτελεσμάτων», στο, Σ. Κονιόρδος, Λ. Μαράτου-Αλιπράντη, Ρ. Παναγιωτοπούλου επιμ., *Κοινωνικές εξελίξεις στη σύγχρονη Ελλάδα*. Εργασία, Εκπαίδευση, Οικογένεια, Παρέκκλιση, Σάκκουλας, Αθήνα 2006, σ. 103-124.

Στην Ελλάδα, όπως και στις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε., παρουσιάζεται έντονο δημογραφικό πρόβλημα, δεδομένης της εξαιρετικά χαμηλής γονιμότητας των ζευγαριών. Ταυτόχρονα, από την μια μεριά, οι εκτός γάμου γεννήσεις στην χώρα εξακολουθούν να κινούνται σε πολύ χαμηλά επίπεδα και από την άλλη, η γαμλιότητα χαρακτηρίζεται από φθίνουσα εξέλιξη. Στο πλαίσιο αυτών των μεταβολών που άπτονται του προτύπου της οικογένειας, η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο τα υποκείμενα αντιμετωπίζουν τον θεσμό του γάμου, τον ρόλο του και την διαπλοκή των σχέσεων μέσα σ' αυτόν προσλαμβάνει ειδικό και επίκαιρο χαρακτήρα.

Στόχος της παρούσης εργασίας είναι η ενδελεχέστερη ανάλυση τμήματος των αποτελεσμάτων της έρευνας η οποία διενεργήθηκε στο πλαίσιο της διδακτορικής διατριβής. Ειδικότερα, πρόκειται για την περαιτέρω ανάλυση των αποτελεσμάτων της ανάλυσης πολλαπλών αντιστοιχιών (correspondence analysis):

- σχετικά με τις απόψεις περί του θεσμού του γάμου: ρόλος, κριτήρια απόφασης, κατανομή ρόλων, ρόλος του παιδιού

- σχετικά με την σχέση και διάδραση μεταξύ κοινωνικό-οικονομικών χαρακτηριστικών, εμπειρίας και απόψεων των υποκειμένων.

Ευρήματα. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης προσεγγίζονται υπό το πρίσμα των νεώτερων βιβλιογραφικών/ ερευνητικών δεδομένων και επιχειρείται μία κριτική προσέγγιση της χρήσης μαθηματικών μοντέλων στην κοινωνιολογική ανάλυση.

Βάσει των αποτελεσμάτων, η οικογένεια δεν διανύει περίοδο κρίσης. Παρατηρείται αναδιπλώση της οικογένειας, λόγω αντικειμενικών δυσχερειών, προσφυγή στις παραδοσιακές αξίες, αυξάνονται οι προσδοκίες από την συζυγική σχέση και εντείνεται η συναισθηματική επένδυση στο παιδί. Η τεκνοποίηση και ο γάμος συνιστούν απαραίτητα γεγονότα αυτό-εκπλήρωσης. Η άποψη για την επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας και η εμπειρία επηρεάζονται κυρίως από τον σύζυγο. Απόψεις και πρακτικές διαμορφώνονται βάσει των συμφερόντων της οικογένειας. Οι γυναίκες με παραδοσιακές απόψεις, παρουσιάζουν υψηλότερη γονιμότητα και ακολούθησαν διακοπτόμενη επαγγελματική σταδιοδρομία. Θεωρούν αναγκαία, όχι επιθυμητή την εργασία, άρα συγκρούονται οι απόψεις με την πρακτική. Αυτές που εξέφρασαν νεωτερικές αντιλήψεις έχουν χαμηλή γονιμότητα και ακολούθησαν μη διακοπτόμενη επαγγελματική σταδιοδρομία, οπότε υφίσταται ισχυρή συσχέτιση αναπαραστάσεων και πρακτικών.

Β' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

6.2.6. Στ. Κακλαμάνη, Γ. Κοτσουφάκης, «Η θνησιμότητα στην Ελλάδα (1960-2001)», στο, Β. Κοτζαμάνης επιμ., *Η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2009, 173-208.

Στόχος. Η μελέτη των επιπέδων θνησιμότητας στην Ελλάδα και η επίδραση επί αυτής των κύριων αιτιών θανάτου (νοσήματα των εγκεφαλικών αγγείων και της καρδιάς και κακοήθη νεοπλασμάτα).

Περίοδος αναφοράς, επίπεδο ανάλυσης. Στην συγκεκριμένη εργασία -αποτελεί συνέχεια αυτής που έγινε το 1998 (6.2.2.)- αξιοποιώντας τα αποτελέσματα της Απογραφής του 2001 προχωρήσαμε στην κατασκευή των Στιγμιαίων Πινάκων Θνησιμότητας για το έτος 2001. Οι Πίνακες Θνησιμότητας υπολογίστηκαν για το σύνολο των αιτιών και για επιλεγμένες αιτίες θανάτου, στις οποίες καταγράφεται υψηλή συγκέντρωση περιστατικών. Επιπλέον, η διαθεσιμότητα των απογραφικών δεδομένων επέτρεψε την μελέτη της θνησιμότητας κατά αιτία στο επίπεδο των

γεωγραφικών διαμερισμάτων, μέσω των αντίστοιχων Στιγματιών Πινάκων Θνησιμότητας, ενώ στην προηγούμενη εκδοχή της η διερεύνηση της θνησιμότητας περιορίζεται στο Σύνολο της Χώρας.

Ευρήματα. Στα τέλη του 2002 δημοσιεύτηκε η Έκθεση της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας για την υγεία στον κόσμο και κρίθηκε ενδιαφέρον να συσχετισθούν τα αποτελέσματα με την κατάσταση της χώρας. Σύμφωνα με την Έκθεση της Π.Ο.Υ. για την κατάσταση της παγκόσμιας υγείας, ένας συγκριτικά περιορισμένος αριθμός αιτιών ευθύνεται για εξαιρετικά μεγάλο αριθμό πρόωρων θανάτων και ένα ευρύ φάσμα ασθενειών. Κάποιοι εκ των παραγόντων που επιβαρύνουν την υγεία των πληθυσμών συνδέονται με την φτώχεια και την ανεπαρκή οικονομική ανάπτυξη: Υποσιτισμός, επικίνδυνες σεξουαλικές συνήθειες /πρακτικές, χρήση μη πόσιμου νερού, υγιεινή και υγιεινομία, σιδηροπενία, μόλυνση του αέρα στο εσωτερικό των κατοικιών λόγω χρήσης στερεών καυσίμων. Στον κατάλογο αυτόν προστίθενται παράγοντες που συνδέονται με τις καταναλωτικές κοινωνίες, όπως η υπέρταση και η υπερχοληστερολαιμία, το κάπνισμα και η υψηλή κατανάλωση οινοπνεύματος, η παχυσαρκία και η απουσία σωματικής άσκησης. Οι παράγοντες αυτοί και οι ασθένειες που συνεπάγονται κυριαρχούν στις χώρες μεσαίων και υψηλών εισοδημάτων.

Κατά την μεταπολεμική περίοδο οι συνθήκες θνησιμότητας στην Ελλάδα έχουν διαφοροποιηθεί. Η θνησιμότητα μειώθηκε και η χώρα έχει ολοκληρώσει την επιδημιολογική της μετάβαση. Η πλέον σημαντική μείωση αφορά στην υποχώρηση της θνησιμότητας από λοιμώδη νοσήματα, ενώ διαχρονικά διαπιστώνεται αύξηση της θνησιμότητας από κακοήθη νεοπλασμάτα και από νοσήματα του κυκλοφορικού συστήματος, ως αποτέλεσμα των σύγχρονων συνθηκών ζωής και της γήρανσης του πληθυσμού. Η σημαντικότητα των χρόνιων παθήσεων στο επίπεδο θνησιμότητας της χώρας είναι εύρημα που συναντάται στα δεδομένα θνησιμότητας των αναπτυγμένων χωρών. Η νοσηρότητα και η θνησιμότητα που παρουσιάζει η χώρα είναι συνυφασμένες με τον σύγχρονο τρόπο ζωής, όπου η αυξανόμενη αποτελεσματικότητα της ιατρικής παρέμβασης συνδυάζεται με την αυξανόμενη επίδραση των επιβαρυντικών παραγόντων.

Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα οι αιτίες θανάτου που παρουσιάζουν σήμερα την υψηλότερη συχνότητα εμφάνισης οφείλονται σε νοσήματα των εγκεφαλικών αγγείων και της καρδιάς και στα κακοήθη νεοπλασμάτα. Η θνησιμότητα από νόσους του αναπνευστικού συστήματος, εκτός των καρκίνων, είναι εξίσου σημαντική με αυτήν εκ κακοηθειών, η οποία ενώ κατά την δεκαετία του '80 μειώθηκε, μετά το 1990 εμφανίζει εκ νέου αυξητική εξέλιξη. Ακολουθούν οι θάνατοι από ατυχήματα (κυρίως τροχαία), που αφορούν σε νεαρά κατά κύριο λόγο άτομα.

Κατά το διάστημα 1981-2001 παρατηρείται αύξηση της θνησιμότητας από νόσους του κυκλοφορικού συστήματος, ιδιαίτερα λόγω ισχαιμικής καρδιοπάθειας. Όσον αφορά στους θανάτους από κακοήθη νεοπλασμάτα, επίσης ακολούθησαν αυξητική πορεία. Αυτό ως έναν βαθμό οφείλεται στην βελτίωση καταγραφής/ διάγνωσης των συγκεκριμένων ασθενειών. Καθ' όλη την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου υπερέχουν οι θάνατοι από κακοήθη νεοπλασμάτα του πεπτικού συστήματος, με τον καρκίνο του στομάχου να υπερισχύει. Στο ίδιο διάστημα οι θάνατοι από κακοήθειες του αναπνευστικού συστήματος σημείωσαν συγκριτικά σημαντικότερη αύξηση και πρόκειται κυρίως για καρκίνο των πνευμόνων. Υποχώρηση παρουσιάζει η θνησιμότητα από άλλες νόσους των συγκεκριμένων συστημάτων.

Η συνολική βελτίωση των επιπέδων θνησιμότητας ήταν συγκριτικά μεγαλύτερη στις γυναίκες και κατά συνέπεια, διευρύνεται η διαφορική κατά φύλο θνησιμότητα. Υπό την υπόθεση απουσίας θνησιμότητας εκ καρδιαγγειακών νοσημάτων, η διαφορά των δύο φύλων αυξήθηκε λόγω ταχύτερης αύξησης της επιβάρυνσης από καρδιαγγειακά νοσήματα στις γυναίκες. Υπό την υπόθεση απουσίας θνησιμότητας εκ κακοηθών νεοπλασμάτων, η διαφορά των δύο φύλων μειώθηκε, λόγω μεγαλύτερης αύξησης της επιβάρυνσης στους άνδρες: Οι κακοήθειες πεπτικού και αναπνευστικού επιβαρύνουν συγκριτικά περισσότερο τους άνδρες και διαχρονικά αυξάνονται.

Τα βασικά χαρακτηριστικά εξέλιξης της θνησιμότητας του συνολικού πληθυσμού της χώρας διαπιστώνονται και στο επίπεδο των γεωγραφικών διαμερισμάτων. Καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο η Θράκη, η Μακεδονία και η Περιφέρεια Πρωτεύουσας παρουσιάζουν την συγκριτικά δυσμενέστερη εικόνα, ενώ η Πελοπόννησος και η Κρήτη την πλέον ευνοϊκή ως προς τα επίπεδα, αλλά και την τάση εξέλιξης της θνησιμότητας. Όσον αφορά στις διαφοροποιήσεις που διαπιστώνονται μεταξύ των γεωγραφικών διαμερισμάτων ως προς την κατά αιτία θνησιμότητα, αυτές φαίνεται να συνδέονται με το επίπεδο ανάπτυξης, δηλαδή με τις υφιστάμενες υποδομές, τις

μορφές οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και με τις ειδικές διατροφικές συνήθειες, το πολιτισμικό επίπεδο της κάθε περιοχής. Η Περιφέρεια Πρωτεύουσας, η Ήπειρος και η Θράκη κατά την τελευταία εικοσαετία διατηρούν την πρώτη θέση στις ισχαιμίες, ανεξαρτήτως φύλου. Η θνησιμότητα από καρκίνους του πεπτικού και του αναπνευστικού αυξήθηκαν διαχρονικά σε όλα σχεδόν τα γεωγραφικά διαμερίσματα. Η αύξηση των καρκίνων του αναπνευστικού ήταν συγκριτικά σημαντικότερη, στις δε γυναίκες που κατοικούν στην Θράκη και στην Λοιπή Στερεά & Εύβοια ήταν ιδιαίτερα σημαντική. Διαχρονικά διαπιστώνεται ότι οι γεωγραφικές ανισότητες όσον αφορά στην κατά ηλικία κατανομή των θανάτων ανά αιτία ελαχιστοποιούνται. Σε διάστημα μίας εικοσαετίας περίπου τα γεωγραφικά διαμερίσματα που παρουσιάζουν αξιόλογη βελτίωση της θνησιμότητας των ανδρών λόγω καρδιαγγειακών νοσημάτων είναι η Περιφέρεια Πρωτεύουσας, η Θεσσαλία και η Κρήτη, ενώ επιδείνωση εμφανίζει η θνησιμότητα στην Θράκη και την Μακεδονία. Οι ανισότητες μεταξύ των γεωγραφικών διαμερισμάτων στην περίπτωση των γυναικών κινούνται με ευνοϊκές τάσεις και οι ταξινομήσεις δεν ανατρέπονται από την μία δεκαετία στην άλλη στον βαθμό που ανατρέπονται για τους άνδρες.

Η θέση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι γενικά ευνοϊκή, δεδομένου ότι παρουσιάζει χαμηλούς συγκριτικά δείκτες θνησιμότητας από ισχαιμικές καρδιοπάθειες. Επίσης χαμηλοί είναι οι δείκτες θνησιμότητας από τις κυρίαρχες μορφές κακοήθειας στην υπόλοιπη Ευρώπη, ως αποτέλεσμα του μεσογειακού τρόπου διατροφής. Αντίθετα, στην χώρα μας καταγράφονται οι υψηλότερες τιμές θνησιμότητας λόγω καρκίνου του ήπατος.

6.2.7. Μ.Ν. Ντωκέν, Στ. Κακλαμάνη, 2009, «Οι χωρικές διαφοροποιήσεις των σύγχρονων μορφών Κινητικότητας στην υπαίθρο χώρα», στο, Β. Κοτζαμάνης επιμ., *Η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2009, 209-231.

Η συγκεκριμένη εργασία εντάσσεται σε ένα ευρύτερο ερευνητικό σχέδιο το οποίο μελετά την ανασημαιοδότηση του υπαίθρου χώρου, όπως αυτή αποτυπώνεται κατ' αρχήν από την αυξημένη γεωγραφική κινητικότητα.

Στόχος: Η διερεύνηση μεθόδων μέτρησης της έντασης της γεωγραφικής κινητικότητας, η οποία ευνοεί την ανάπτυξη αμοιβαίων δεσμών μεταξύ πόλης και υπαίθρου στην Ελλάδα.

Επίπεδο ανάλυσης: Καλλικρατικοί δήμοι, (νυν δημοτικές ενότητες), οι οποίοι με βάση τον ορισμό του ΟΟΣΑ (1993) θεωρούνται ως «κατ' εξοχήν αγροτικοί δήμοι» (predominant rural) [738 μονάδες επί συνόλου 1033]

Δεδομένα: Αποτελέσματα Απογραφής 2001.

Ειδικότερα, διερευνώνται τα χαρακτηριστικά, το εύρος και οι επιπτώσεις αυτού του φαινομένου, θεωρώντας ταυτοχρόνως ότι η προαναφερθείσα κινητικότητα είναι ως ένα βαθμό άμεσα συνδεδεμένη με τους υφιστάμενους δεσμούς των μετακινούμενων ατόμων με τον τόπο καταγωγής τους.

Ευρήματα. Η μελέτη της γεωγραφικής κινητικότητας παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες ως προς την ποσοτική της αποτύπωση. Κατ' αρχήν, εντοπίστηκαν οι μακροσκοπικά μετρήσιμοι τύποι γεωγραφικής κινητικότητας και προέκυψε ότι τα διαθέσιμα δεδομένα περιορίζουν σε σημαντικό βαθμό το πεδίο έρευνας. Άμεσα ή έμμεσα, δύο είναι οι μετρήσιμες μορφές γεωγραφικής κινητικότητας: οι μετακινήσεις μεταξύ τόπου εργασίας και κατοίκησης καθώς και οι μετακινήσεις κατά την ημέρα της απογραφής πληθυσμού, μεταξύ τόπου κατοίκησης και «τόπου καταγωγής». Στο πλαίσιο της διερεύνησης των δυνατοτήτων αναζωογόνησης πολιτισμικών και κοινωνικο-οικονομικών πτυχών της υπαίθρου, η δεύτερη κατηγορία παρουσιάζει ενδιαφέρον με την έννοια ότι αντανάκλα, τουλάχιστον έμμεσα, τη διατήρηση στενών σχέσεων με τον τόπο καταγωγής. Στη συνέχεια διερευνήθηκαν οι χωρικές ιδιομορφίες των τύπων κινητικότητας και μελετήθηκαν τα δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά των ενοτήτων που προέκυψαν από την ταξινομική ανάλυση.

Η συγκεκριμένη εργασία αποτελεί συνέχεια της παρουσίασης στο Συνέδριο του Κεμπέκ (6.4.23), διότι για την ανάλυση υπολογίστηκαν και συμπεριλαμβάνονται σε αυτήν νέοι δείκτες που αποβλέπουν στην εκτίμηση των δυνατοτήτων πρόσβασης από την έδρα του εκάστοτε Νομού στους κατ' εξοχήν αγροτικούς δήμους. Επομένως η νέα ταξινόμηση που προκύπτει θεωρούμε ότι

αποτυπώνει πιο ικανοποιητικά τα διαφορετικά επίπεδα δυναμικής της γεωγραφικής κινητικότητας.

Γ' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Επίκουρου (Μάρτιος 2011)

6.2.8. Στ. Κακλαμάνη, «Ζητήματα ένταξης στην αγορά εργασίας και επαγγελματικής ενεργοποίησης των αποφοίτων Α.Ε.Ι. και των πτυχιούχων Φιλοσοφικών Σχολών, στο, Μ. Σποριδάκης επιμ., *Ανεργία και εργασιακή ανασφάλεια*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013, 57-104.

Στόχος. Το κεντρικό ερώτημα της συγκεκριμένης εργασίας αφορά την επαγγελματική ενεργοποίηση και τις κοινωνικές τροχιές των αποφοίτων Φιλοσοφικών Σχολών μετά την κατάργηση της Επετηρίδας Εκπαιδευτικών Μέσης Εκπαίδευσης στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Δεδομένα και περίοδος αναφοράς

α. Στατιστικές Εκπαίδευσης Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Α.Ε.Ι. Δευτερογενή δεδομένα από την επεξεργασία των ετήσιων Στατιστικών Στοιχείων των Ακαδημαϊκών Τμημάτων και περιλαμβάνουν στοιχεία κατανομής και δημογραφικών χαρακτηριστικών του φοιτητικού πληθυσμού. Από τα ανωτέρω δεδομένα που είναι διαθέσιμα ανά Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, Σχολή και Τμήμα, εξήχθησαν τα μεγέθη για τον φοιτητικό πληθυσμό και τους πτυχιούχους επί συνόλου Α.Ε.Ι. και επί συνόλου Φιλοσοφικών Σχολών. Με κριτήριο την κατάργηση της Επετηρίδας, για μία πρώτη αξιολόγηση των διαχρονικών τάσεων, μελετήθηκαν τα στοιχεία μιας σχετικά μακράς περιόδου: 1981-1986 και 1993-2007 (τελευταία διαθέσιμα).

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Από τις στατιστικές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, και ενδεικτικά για τα έτη 1993/4, 2001/2 και 2006/7 αναζητήθηκαν οι διδάσκοντες με ειδικότητα φιλολόγου και ξένων γλωσσών (Γαλλικά, Αγγλικά, Γερμανικά).

β. Απογραφές Πληθυσμού Από τις Απογραφές των ετών 1981, 1991 και 2001 εξετάστηκαν τα κοινωνικά-οικονομικά χαρακτηριστικά (φύλο, ηλικία και μορφωτικό επίπεδο) του πληθυσμού ηλικίας 10 ετών για να απαντηθεί το ερώτημα της συμμετοχής των πτυχιούχων σε αυτόν και η μεταβολή της στο χρόνο.

Κατόπιν μελετήθηκαν τα χαρακτηριστικά του Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού (Ο.Ε.Π., απασχολούμενοι και άνεργοι), σε συνάρτηση με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: φύλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο (σύνολο, πτυχιούχοι Α.Ε.Ι., πτυχιούχοι Φιλοσοφικών Σχολών) και κατάσταση απασχόλησης. Όσον αφορά στην απασχόληση/ ανεργία κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, διερευνήθηκε ο κλάδος της Εκπαίδευσης για τα έτη 1991 και 2001 (στην ταξινόμηση του 1981 η Εκπαίδευση είναι ενσωματωμένη στις Υπηρεσίες). Όσον αφορά στο ατομικό επάγγελμα απομονώθηκαν οι ασκούντες επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα. Το κύριο ερώτημα το οποίο διερευνάται από τη μελέτη του Ο.Ε.Π. αφορά στην ενδεχόμενη εμφάνιση σημανουσών διαφοροποιήσεων της ένταξης των αποφοίτων Α.Ε.Ι. και αποφοίτων Φιλοσοφικών Σχολών, σε σύγκριση με τον συνολικό οικονομικά ενεργό πληθυσμό της χώρας.

γ. Έρευνες Εργατικού Δυναμικού Από τις Έρευνες Εργατικού Δυναμικού μελετήθηκε η εξέλιξη της απασχόλησης και της ανεργίας για την περίοδο 1993-2008, σε συνάρτηση με το φύλο και την ηλικία, για το σύνολο του εργατικού δυναμικού, τους έχοντες πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τους έχοντες μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο.

Ευρήματα. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριάντα χρόνων η μαζικοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε συνδυασμό με τον πολλαπλασιασμό των αναντιστοιχιών πτυχίων και θέσεων εργασίας ήταν παράγοντες που συνετέλεσαν στην εμφάνιση και παγίωση νέων μορφών ανισότητας, ως προς την επαγγελματική ενεργοποίηση.

Προφανής είναι η αύξηση της συμμετοχής στα Α.Ε.Ι., ενώ ανοικτό παραμένει το ερώτημα περί χαμηλότερης «ζήτησης» των Φ.Σ. Αυξήθηκαν οι πτυχιούχοι Α.Ε.Ι. και Φ.Σ. και μάλιστα με δυσανάλογα υψηλότερους ρυθμούς. Η διαπίστωση αυτή ενδεχομένως συναρτάται με αλλαγές εντός του θεσμού. Αλλαγές σχετικές με την διαδικασία και τις προϋποθέσεις ολοκλήρωσης των σπουδών και απόκτησης βασικού πτυχίου. Σαφής είναι η αύξηση της συμμετοχής των αποφοίτων Α.Ε.Ι. και κατόχων μεταπτυχιακού τίτλου στον πληθυσμό της Ελλάδας, κατά την περίοδο 1991-2001.

Αυξήθηκε ο πληθυσμός των απασχολουμένων τόσο των πτυχιούχων συνολικά, όσο και των πτυχιούχων Φ.Σ. Αυξήθηκαν οι άνεργοι και στις δύο ομάδες, με αύξηση υψηλότερη για τους πτυχιούχους Φ.Σ. Ως αποτέλεσμα των διαχρονικών μεταβολών, ο δείκτης ανεργίας των πτυχιούχων επί συνόλου υποχώρησε. Στους άνδρες όμως αυξήθηκε, και ειδικότερα στους νεότερους ηλικιακά. Οι ίδιες διαπιστώσεις ισχύουν και για τους αποφοίτους Φιλοσοφικών Σχολών, των οποίων οι δείκτες ανεργίας κινούνται σε συγκριτικά υψηλότερα επίπεδα.

6.3. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

6.3.1. Σ. Κακλαμάνη, Ελ. Ανδρουλάκη, «Η επίδραση των αλλοδαπών και οι χωρικές της προεκτάσεις στην πληθυσμιακή δομή της Ελλάδας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 119Α', 2006, Ε.Κ.Κ.Ε., Αθήνα, σσ. 97-146.

Στόχος. Ο στόχος της παρούσης εργασίας οποία είναι να μετρηθεί και να εκτιμηθεί η επίδραση στην κατά φύλο και ηλικία δομή του πληθυσμού της Ελλάδας της εισροής μεταναστών κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας του εικοστού αιώνα.

Δεδομένα Η ανάλυση βασίζεται στα αποτελέσματα των απογραφών 1991 και 2001. Ο πληθυσμός της Ελλάδας διαχωρίζεται σε δύο τμήματα: τους Έλληνες και τους αλλοδαπούς. Προκειμένου να διερευνηθεί η διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού των αλλοδαπών χρησιμοποιείται ο πραγματικός πληθυσμός (κατανομή κατά εθνικότητα), ενώ για την υπόλοιπη ανάλυση τα διαθέσιμα δεδομένα αναφέρονται στον μόνιμο πληθυσμό του 2001.

Επίπεδο ανάλυσης. Η ανάλυση διενεργήθηκε επί συνόλου χώρας και σε επίπεδο νομών.

Μεθοδολογία. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε περιλαμβάνει τρία στάδια. Το πρώτο είναι αμιγώς περιγραφικό και τα εργαλεία της δημογραφικής ανάλυσης τα οποία χρησιμοποιούνται είναι οι πληθυσμιακές πυραμίδες και μία σειρά δεικτών που αντικατοπτρίζουν τις δημογραφικές δομές (αναλογία φύλων, ποσοστό μεταβολής του ειδικού βάρους των μεγάλων ηλικιακών ομάδων, 0-14, 15-64 και 65 ετών και άνω). Στόχος είναι να συγκριθούν ο συνολικός πληθυσμός της χώρας και αυτός των αλλοδαπών.

Κατά το δεύτερο στάδιο της ανάλυσης χρησιμοποιείται η μέθοδος της «εξομοίωσης»: υποτίθεται η ύπαρξη ενός πληθυσμού στον οποίο οι αλλοδαποί είναι απόντες, αποτελείται δηλαδή μόνον από Έλληνες. Η σύγκριση του απογραφέντος πληθυσμού με αυτόν των Ελλήνων επιτρέπει να μετρηθεί η επίδραση των αλλοδαπών στις δημογραφικές δομές της χώρας. Τα εργαλεία ανάλυσης που χρησιμοποιούνται είναι οι πληθυσμιακές πυραμίδες και οι δείκτες που προαναφέρθηκαν.

Προκειμένου να εκτιμηθεί η επίδραση των αλλοδαπών στη δομή κατά φύλο των νομών της χώρας, υπολογίζεται και χαρτογραφείται η σχετική αλγεβρική διαφορά της αναλογίας κατά φύλο ανάμεσα στον συνολικό πληθυσμό και τον πληθυσμό των Ελλήνων. Η διερεύνηση της επίδρασης των αλλοδαπών στην κατά ηλικία δομή του πληθυσμού πραγματοποιείται μέσω του υπολογισμού του «Συγκεφαλαιωτικού Δείκτη Σχετικής Διαφοράς» (IRD). Για την ταξινόμηση των νομών σύμφωνα με τον βαθμό επίδρασης των αλλοδαπών στη δομή του πληθυσμού τους χρησιμοποιήθηκε η 'κατά συστάδες' μέθοδος ταξινόμησης (cluster analysis, Jenks' algorithm).

Στο τρίτο στάδιο, επιχειρείται η ταξινόμηση των νομών της χώρας βάσει της χωροθέτησης των αλλοδαπών και των χωρικών διαφοροποιήσεων της επίδρασής τους. Με στόχο την ερμηνευτική προσέγγιση, χρησιμοποιούνται μεταβλητές που αποτυπώνουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των νομών, την επίδραση επί των δημογραφικών δομών και μεταβλητές που αφορούν στην οικονομική τους δομή. Κατόπιν διερεύνησης των συσχετίσεων μεταξύ των ανωτέρω μεταβλητών, επελέγησαν εκείνες οι μεταβλητές που επέτρεψαν να προκύψουν σημαίνοντες άξονες που αντιπροσωπεύουν επαρκές ποσοστό πληροφόρησης. Έπειτα, πραγματοποιήθηκε Ανάλυση σε Κύριες Συνιστώσες Α.Κ.Σ. (factor analysis in principal components, maxivar algorithm), ενώ για την ταξινόμηση χρησιμοποιήθηκαν ως νέες μεταβλητές οι περισσότερο σημαντικοί άξονες που προέκυψαν από την Α.Κ.Σ. (hierarchical classification, method furthest neighbor, Chebytshev interval).

Ευρήματα. Η υψηλότερη συγκέντρωση «αλλοδαπών» καταγράφεται στη νησιωτική Ελλάδα και στους παράλιους νομούς της χώρας, ενώ η παρουσία τους επηρέασε ελάχιστα την γεωγραφική κατανομή του συνολικού πληθυσμού. Η εισοδος και η παραμονή τους στη χώρα δεν προκάλεσε ανατροπή της φυσιολογίας της πυραμίδας των ηλικιών. Αντιθέτως, επέδρασε στην σχέση μεταξύ των φύλων, οδηγώντας σε υπεροχή των ανδρών. Επηρέασε ήπια τις παραγωγικές ηλικιακές ομάδες, αλλά προκάλεσε μείωση του δείκτη γήρανσης. Κατά κυριολεξία προέκυψε ο πληθυσμός να είναι λιγότερο γερασμένος, με μείωση του ποσοστού των ηλικιωμένων, ενώ δεν επηρεάστηκε εν τέλει το ειδικό βάρος αλλά και το μέγεθος του πληθυσμού στις νεαρές ηλικίες έως 19 ετών. Τέλος, πόλους έλξης αλλοδαπών αποτελούν οι νομοί με έντονη ανάπτυξη στην γεωργία, την μεταποίηση και τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό, οι νομοί που εμφανίζουν υψηλό βαθμό αστικοποίησης ή εκείνοι που γειτνιάζουν με μεγάλα αστικά κέντρα.

6.3.2. D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani and alii, 2008, "Risk factors for smoking among school adolescents in Greece", *Child: Care, Health & Development*, 34, 3, pp. 310–315, [Decision on Manuscript CCH-2007-0059.R1]. (Παράγοντες οι οποίοι ευνοούν τη συνήθεια του καπνίσματος στους μαθητές)

Στόχος. Η συγκεκριμένη έρευνα διεξήχθη μεταξύ εφήβων, μαθητών στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση και είχε ως στόχο τον εντοπισμό των παραγόντων οι οποίοι ευνοούν τη συνήθεια του καπνίσματος στους μαθητές.

Μέθοδοι. Η συγχρονική έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 924 μαθητών όλων των τάξεων (μαθητές ηλικίας 12-18 ετών), σε 15 δημόσια σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τα οποία βρίσκονται σε αστικές / ημιαστικές περιοχές της Κρήτης, με χρήση κλειστού ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 46 ερωτήσεις που αφορούν της ημερήσιες καπνιστικές συνήθειες των μαθητών, την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους, τη συχνότητα επίφοβων συμπεριφορών, τις γνώσεις τους σχετικά με τους κινδύνους και τις μακροχρόνιες επιπτώσεις του καπνίσματος.

Αποτελέσματα. 23,9% των ερωτηθέντων μαθητών ήταν περιστασιακοί καπνιστές, 18,6% συστηματικοί καπνιστές, ενώ 11,4% των μαθητών δήλωσαν ότι καπνίζουν σε ημερήσια βάση. Στις μεγαλύτερες τάξεις καταγράφεται στατιστικά σημαντική αύξηση των περιστασιακά και συστηματικά καπνιζόντων. Τα αγόρια ξεκινούν το κάπνισμα σε μικρότερη ηλικία από τα κορίτσια, 13.4 (2.3) έτη και 14.1 (2.3) αντίστοιχα, ($P = 0.01$).

Η λογιστική παλινδρόμηση (stepwise logistic regression) κατέδειξε θετική συσχέτιση του συστηματικού καπνίσματος:

- με την ύπαρξη αδελφού ή αδελφής που είναι καπνιστές [odds ratio (95% confidence interval) 2.7 (1.7–4.4) and 1.8 (1.1–3.3) αντίστοιχως]

- όταν περισσότεροι από 3 φίλους είναι καπνιστές [2.6 (2–3.4)]

- όταν οι μαθητές βρίσκονται στην τελευταία τάξη του λυκείου (παράγοντας ηλικίας) [1.4 (1.2–1.7)].

Με βάση τις απαντήσεις που έδωσαν, οι μαθητές φαίνεται ότι είναι ενημέρωτοι σχετικά με τις μακροχρόνιες επιπτώσεις του καπνίσματος και εκφράζουν αρνητική άποψη για τους μαθητές που καπνίζουν, ιδιαίτερα στις μικρότερες τάξεις.

Συμπεράσματα. Αναγκαία κρίνεται η εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ πολιτικές για το κόψιμο του καπνίσματος θα πρέπει να εφαρμοστούν σε όλες τις βαθμίδες και τάξεις, ιδιαίτερα στις τάξεις που, όπως αναδείχθηκε από την ανάλυση, ο κίνδυνος καπνίσματος είναι αυξημένος.

Στην συγκεκριμένη έρευνα διαμόρφωσα το τελικό ερωτηματολόγιο, σύμφωνα με τα ερευνητικά ερωτήματα, κατασκεύασα την βάση δεδομένων από τα πρωτογενή δεδομένα (ερωτηματολόγια) και εκπόνησα το σύνολο των στατιστικών επεξεργασιών.

6.3.3. Πατεράκη, Μ., Μαρκοδημητράκη, Μ., Κακλαμάνη, Σ. & Κουγιουμουτζάκης, Γ., 2008, «Συχνότητα, κατεύθυνση και είδη μίμησης στις αλληλεπιδράσεις διδύμων ΔΖ βρεφών». *Ψυχολογικά Θέματα*, 14, σσ. 65-90.

Το Εργαστήριο Ψυχολογίας του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης εκπόνησε πρόγραμμα διετούς διάρκειας (2007-2008), χρηματοδοτούμενο από την Γ.Γ.Ε.Τ. στο πλαίσιο του ανταγωνιστικού προγράμματος «Πυθαγόρας, ενίσχυση των ερευνητικών ομάδων στα Πανεπιστήμια». Το ερευνητικό πρόγραμμα αφορούσε στα «Δίδυμα και μη δίδυμα βρέφη και την επικοινωνία τους με τους Σημαντικούς Άλλους: Γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη» (βλ. 4.2.8).

Τα τελευταία 35 χρόνια η συστηματική διερεύνηση της μίμησης κατά τη νεογνική και τη βρεφική ηλικία κατέδειξε την έμφυτη καταγωγή της, την εμφάνισή της αμέσως μετά τον τοκετό, τη συνεχή παρουσία της καθ' όλη τη διάρκεια του πρώτου έτους και τις πολλές λειτουργίες της. Η μίμηση δεν είναι ένα απλό, κινητικό και αισθητηριακό συμβάν. Υπηρετεί την επικοινωνία γονέα-βρέφους και μέσω αυτής, με πολλούς τρόπους, υπηρετεί τη μάθηση και την ανάπτυξη στον γνωστικό, συγκινησιακό, κοινωνικό και γλωσσικό τομέα. Η ανάπτυξη και η ανάπτυξη της μίμησης σε δίδυμα βρέφη δεν έχει μελετηθεί συστηματικά.

Η μελέτη ήταν νατουραλιστικού τύπου, ήταν διαχρονική και έλαβε χώρα στην Κρήτη. Στη μελέτη έλαβαν μέρος 99 άτομα (42 μητέρες και τα 57 βρέφη τους) και με κάμερα καταγράφηκε η αλληλεπίδραση στις 4 ομάδες φυσικής επικοινωνίας. Έγιναν 10 επισκέψεις σε κάθε οικογένεια, σε μηνιαία βάση, από τον 1ο έως τον 10ο μήνα των βρεφών. Η διερεύνηση επικεντρώθηκε στην ανάπτυξη της μίμησης κατά τη δυαδική αλληλεπίδραση:

α) μη διδυμων βρεφών με τις μητέρες τους (Ομάδα 1)

β) διδυμων διζυγωτικών (ΔΖ) βρεφών με τις μητέρες τους (Ομάδα 2: μητέρες με τα πρωτότοκα και Ομάδα 3: μητέρες με τα δευτερότοκα)

γ) των διδυμων ΔΖ βρεφών μεταξύ τους

Το μιμητικό επεισόδιο ορίστηκε ως η περίοδος επικοινωνίας από τη στιγμή της πρώτης εκδήλωσης της συμπεριφοράς του προτύπου (μοντέλου) μέχρι τη στιγμή κατά την οποία ο επικοινωνιακός σύντροφος (μιμητής) ολοκλήρωνε την τελευταία μιμητική του δραστηριότητα. Πιο ειδικά, η μίμηση ορίστηκε ως η κοινωνική δραστηριότητα, κατά τη διάρκεια της οποίας ο ένας σύντροφος κάνει κάτι που δεν έχει γίνει από τον άλλο σύντροφο τα προηγούμενα 10 δευτερόλεπτα και η συμπεριφορά του πρώτου αναπαράγεται από τον δεύτερο σύντροφο σε διάστημα μικρότερο ή ίσο των 10 δευτερολέπτων.

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι η περιγραφή και η συζήτηση των συγκρίσεων στην κατεύθυνση και στα είδη της μίμησης ανάμεσα στις 4 Ομάδες του δείγματος.

Ευρήματα. Τα αποτελέσματα δείχνουν κάποιες διαφορές, αλλά κυρίως ομοιότητες μεταξύ των Ομάδων του δείγματος ως προς την κατεύθυνση (ποιός μιμείται ποιόν και πόσο συχνά) και τα είδη μίμησης:

- 1) σε μέσες συχνότητες η μίμηση παρουσιάζεται το ίδιο συχνά στις αλληλεπιδράσεις των μητέρων με τα βρέφη (μη δίδυμα και δίδυμα, πρωτότοκα ΔΖ δίδυμα και δευτερότοκα ΔΖ δίδυμα),
- 2) η ασύμμετρη μίμηση χαρακτηρίζει τη μιμητική συμπεριφορά των μητέρων, όταν επικοινωνούν με τα μη δίδυμα και με τα δίδυμα βρέφη τους,
- 3) η συμμετρική μίμηση χαρακτηρίζει τη μιμητική συμπεριφορά των διδυμων βρεφών, όταν επικοινωνούν μεταξύ τους,
- 4) οι μητέρες και τα βρέφη τους (μη δίδυμα και δίδυμα) καθώς και τα δίδυμα βρέφη μεταξύ τους χρησιμοποιούν στην επικοινωνία τους τα ίδια είδη και σχεδόν τα ίδια υπο-είδη μίμησης,
- 5) σιωπηρή και ηχηρή (φωνητική) μίμηση παρατηρείται σε όλες τις Ομάδες του δείγματος - η ηχηρή 3 φορές περισσότερο από τη σιωπηρή μίμηση,
- 6) η μίμηση των φωνηέντων επικρατεί στις φωνητικές μιμήσεις και η μίμηση των «απροσδιόριστων» ήχων επικρατεί στη μίμηση των μη λεκτικών ήχων στις δυάδες μητέρων βρεφών (μη διδυμων και διδυμων),
- 7) στις αλληλεπιδράσεις των μητέρων με τα δίδυμα πρωτότοκα και δευτερότοκα βρέφη τους παρατηρήθηκαν τα ίδια είδη μίμησης με τις ίδιες περίπου συχνότητες, και
- 8) οι μητέρες αναπαρήγαγαν σε ίση συχνότητα τις πράξεις των πρωτότοκων και τις πράξεις των δευτερότοκων διδυμων ΔΖ παιδιών τους.

6.3.4. Μαρκοδημητράκη, Μ., Πατεράκη, Μ., Κακλαμάνη, Σ. & Κουγιουμουτζάκης, Γ., 2008. «Οι δομές αλληλεπίδρασης στη μίμηση διδυμων ΔΖ βρεφών.» *Ψυχολογικά Θέματα*, 14, σσ. 91-108.

Στόχος. Σε συνέχεια του 6.3.3 μελετήθηκαν διεξοδικότερα οι δομές αλληλεπίδρασης στη μίμηση.

Ευρήματα. Τα αποτελέσματα δείχνουν ομοιότητες μεταξύ των Ομάδων του δείγματος ως προς το παιγνιώδες και το σοβαρό της μίμησης, ως προς τη χρήση ή τη μη χρήση αντικειμένων κατά τη μίμηση και ως προς τις μορφές αλληλεπίδρασης (εναλλαγή σειράς, σύμπτωση δράσης, συνδυασμοί) μέσα στις οποίες λαμβάνει χώρα η μίμηση.

Συνοπτικά, οι ομοιότητες που βρέθηκαν στη μελέτη δείχνουν ότι:

- 1) η παιγνιώδης μίμηση επικρατεί της σοβαρής μίμησης στην επικοινωνία μητέρων-βρεφών (μη δίδυμων και δίδυμων) καθώς και στην επικοινωνία των δίδυμων ΔΖ βρεφών μεταξύ τους ,
- 2) η μίμηση χωρίς αντικείμενα επικρατεί της μίμησης με αντικείμενα στην επικοινωνία μητέρων-βρεφών (μη δίδυμων και δίδυμων) καθώς και στην επικοινωνία των δίδυμων ΔΖ βρεφών μεταξύ τους, και
- 3) οι μητέρες και τα βρέφη τους (μη δίδυμα και δίδυμα) καθώς και τα δίδυμα ΔΖ βρέφη μεταξύ τους μιμούνται αλλήλους στις ίδιες μορφές αλληλεπίδρασης, στις οποίες επικρατεί η εναλλαγή σειράς, έπεται η σύμπτωση δράσης και ακολουθούν οι συνδυασμοί τους.

6.3.5. Κουγιουμουτζάκης, Γ., Κακλαμάνη, Σ. Σαραφείδου, Ε., Μαρκοδημητράκη, Μ. & Πατεράκη, Μ. (2009). «Χρονικές διάρκειες στη μιμητική αλληλεπίδραση δίδυμων ΔΖ βρεφών.» *Παιδί και Έφηβος. Ψυχική Υγεία και Ψυχοπαθολογία*, 11(1), σσ. 9-36 .

Στην εισαγωγή συνοψίζεται η επιστημονική προκατάληψη εναντίον των δίδυμων και στη συνέχεια περιγράφονται τα πρόσφατα ερευνητικά ευρήματα της μίμησης κατά τη νεογνική και τη βρεφική ηλικία. Κατόπιν παρουσιάζεται η μεθοδολογία και τα ευρήματα των συγκριτικών αναλύσεων ανάμεσα στις Ομάδες του δείγματος, ως προς τις διάρκειες της μίμησης, η οποία έλαβε χώρα σε τρεις δομές ή μορφές αλληλεπίδρασης. Στη Συζήτηση ερμηνεύονται τα ευρήματα, και συζητούνται τα πιθανά πλεονεκτήματα της διδυμίας, οι χρόνοι που εμπλέκονται στη μίμηση, οι διυποκειμενικές δομές μέσα στις οποίες αναδύεται, και τα παιχνίδια του χρόνου στους δίδυμους - μυθικά, φανταστικά και πραγματικά παιχνίδια.

Για τα ανωτέρω άρθρα (6.3.3., 6.3.4, 6.3.5) δημιούργησα/ κατασκεύασα την βάση δεδομένων βάσει των πρωτογενών δεδομένων της μικρο-ανάλυσης και στην συνέχεια εκπόνησα το σύνολο των στατιστικών επεξεργασιών (περιγραφική στατιστική, t-tests και repeated measures), σύμφωνα με τα ερευνητικά ερωτήματα.

6.3.6. Κακλαμάνη Σταματίνα, Ντόκεν Μαρί Νοέλ, 2009, «Διερευνώντας τις επιπτώσεις της κινητικότητας στο πολιτισμικό πλαίσιο του αγροτικού χώρου», *Αριάδνη* 14, σσ. 251-271.

Η παρούσα εργασία συνιστά τμήμα ενός ευρύτερου ερευνητικού σχεδίου εντοπισμού των χαρακτηριστικών, του εύρους και των επιπτώσεων της γεωγραφικής κινητικότητας που παρατηρούνται στον ύπαιθρο χώρο.

Στόχος είναι η διερεύνηση της δυνατότητας προσέγγισης διαχρονικών μεταβολών στο προϋπάρχον πολιτισμικό, εφαρμόζοντας την μέθοδο της διερευνητικής προσέγγισης (méthode exploratoire). Η συγκεκριμένη διερεύνηση περνά μέσα από τη μελέτη της οργάνωσης και επιτέλεσης τοπικών εορτών (πανηγύρια), καθώς και διαβατηρίων τελετών (γάμοι, βαπτίσεις). Μέρος των ερευνητικών δεδομένων παρουσιάστηκαν σε αδρές γραμμές στο συνέδριο του Κεμπέκ (6.4.23), ενώ στο παρόν άρθρο αναλύθηκε το σύνολο του υλικού των συνεντεύξεων, λαμβάνοντας επίσης υπόψη, κατά την ανάλυση, την σχετική βιβλιογραφία.

Συμπεράσματα. Κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών, στον ύπαιθρο χώρο της Ελλάδας καταγράφονται σημαντικές κοινωνικές-οικονομικές μεταβολές οι οποίες κατά ένα μεγάλο μέρος οφείλονται στις νέες μορφές λειτουργιών που έχουν αναπτυχθεί σε αυτόν. Οι μεταβολές αυτές συνιστούν με τη σειρά τους τη γενεσιουργό αιτία επιτάχυνσης της πληθυσμιακής κινητικότητας. Η αυξημένη κινητικότητα πληθυσμού μεταξύ τόπου μόνιμης κατοικίας και τόπου καταγωγής επηρεάζει με τη σειρά της τις λειτουργίες του τοπικού χώρου, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί δυνατότητες πολιτισμικής αλληλεπίδρασης μεταξύ μόνιμων κατοίκων και μετακινουμένων. Το φαινόμενο αυτό συνεισφέρει στην αναζωογόνηση της πολιτιστικής ζωής του χωριού που έχει ενδεχόμενα εξασθενήσει και στην δυνατότητα προσαρμογής όψεών της στα σύγχρονα δεδομένα. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο συντελείται η διαδικασία αναπαραγωγής των πολιτισμικών αρχών,

ανοίγοντας επίσης τον δρόμο για την μεταβίβασή τους στις νεότερες γενεές. Μέσω της αναπτυσσόμενης γεωγραφικής κινητικότητας διαμορφώνεται ένα δίκτυο επικοινωνίας μεταξύ πόλης και υπαίθρου, δίκτυο του οποίου η παρουσία και η επίδραση της λειτουργίας του μπορούν να προσεγγιστούν μέσω των ορατών επιπτώσεων στην υπαίθρο.

6.3.7. Μαρι-Νοέλ Ντυκέν, Σταματίνα Κακλαμάνη, « Η καθημερινή κινητικότητα των απασχολουμένων στην Ελλάδα: μια προσπάθεια αποτύπωσης του φαινομένου». *Δημογραφικά Νέα*, no 6, ΕΔΚΑ, Ιούλιος-Αύγουστος 2009. (ISSN: 1791-5880).

Στόχος. Η συγκεκριμένη εργασία -ως συνέχεια της 6.2.7, εξετάζει ειδικότερα την κινητικότητα που αναφέρεται στις καθημερινές μετακινήσεις των απασχολουμένων μεταξύ τόπου διαμονής και εργασίας (Pendulum mobility).

Δεδομένα, περίοδος αναφοράς. Οι σχετικές ροές υπολογίστηκαν κατ' αρχήν σε επίπεδο Καποδοστριακών Δήμων και τα διαθέσιμα δεδομένα αναφέρονται αποκλειστικά στο έτος 2001. Στο πλαίσιο της εργασίας αυτής μελετάται η κινητικότητα (ι) σε επίπεδο διοικητικών περιφερειών, σε συνάρτηση με την κατανομή της απασχόλησης (ιι) σε επίπεδο Νομών λαμβανομένου υπόψη και του εύρους των διαφορών μεταξύ τους. Επίσης ταξινομήθηκαν οι νομοί σε συνάρτηση με την διερευνώμενη μορφή κινητικότητας.

Ευρήματα. Η κινητικότητα εκφραζόμενη ως ποσοστό των απασχολουμένων που εργάζονται σε διαφορετικό δήμο από αυτόν που διαμένουν, αφορά το 27% των εργαζομένων της χώρας. Η έντασή της παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις σε επίπεδο Περιφέρειας και σε επίπεδο Νομού. Στις περιφέρειες των δύο μεγαλύτερων μητροπολιτικών κέντρων της Χώρας, η κινητικότητα είναι ιδιαίτερα έντονη (44% στην Αττική, 36% στο Νομό Θεσσαλονίκης), ενώ για τις εν λόγω περιπτώσεις εντοπίστηκαν οι δήμοι προέλευσης με σημαντική κινητικότητα.

Στις υπόλοιπες περιφέρειες η κινητικότητα περιορίζεται σημαντικά: Η έντασή της συσχετίζεται άμεσα με την κατανομή της απασχόλησης κατά περιφέρεια, δηλαδή με το σχετικό μέγεθός της. Παρατηρούνται επίσης σημαντικές διακυμάνσεις στο εσωτερικό ορισμένων περιφερειών, με σοβαρές διαφορές μεταξύ των νομών τους ως προς την ένταση της κινητικότητας. Το εύρος αυτών των διαφορών προσεγγίζεται μέσω του σταθμισμένου συντελεστή μεταβλητότητας (WCV). Λαμβάνοντας υπόψη το επίπεδο κινητικότητας και τις τιμές WCV, οι συγγραφείς προχώρησαν σε ταξινόμηση των νομών της χώρας, με βάση τη μέθοδο ταξινόμησης του Bertin.

Από την ανάλυση προκύπτει ότι η ανάπτυξη της κινητικότητας στο πλαίσιο της εργασίας και η έντασή της σχετίζονται με μια σειρά χαρακτηριστικών των Νομών της χώρας (γεωμορφολογικά, βαθμός αστικοποίησης και βαθμός συγκέντρωσης της απασχόλησης στα κύρια αστικά κέντρα, εγγύτητα των δήμων της Υπαίθρου με τις κύριες αγορές εργασίας, χωροθέτηση της πρωτεύουσας μέσα στο Νομό, βαθμός εξειδίκευσης του οικονομικού ιστού και δημογραφικός δυναμισμός).

6.3.8. Σταματίνα Κακλαμάνη, Μαρι-Νοέλ Ντυκέν, «Τα νοικοκυριά και η οικογένεια στη σύγχρονη Ελλάδα». *Δημογραφικά Νέα*, no 8, ΕΔΚΑ, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2009. (ISSN: 1791-5880).

Στόχος. Το κεντρικό ερώτημα της εργασίας αναφέρεται στο ενδεχόμενο καταγραφής χαρακτηριστικών τα οποία υποδηλώνουν μεταβολές ή αναδιαμόρφωση της δομής των νοικοκυριών και της οικογένειας στην Ελλάδα.

Δεδομένα και επίπεδο ανάλυσης. Στο συγκεκριμένο άρθρο μελετώνται τα χαρακτηριστικά των νοικοκυριών και της οικογένειας, κατ' αρχήν επί συνόλου χώρας, με χρήση δευτερογενών μακροσκοπικών δεδομένων (απογραφή 2001). Ειδικότερα για τη συγκριτική ανάλυση σε επίπεδο νομού υπολογίζονται και χαρτογραφούνται δείκτες οι οποίοι αποτυπώνουν τις χωρικές διαφοροποιήσεις σχετικά με το μέσο μέγεθος των νοικοκυριών, τα άτομα που ζουν μόνα και τους ηλικιωμένους που ζουν μόνοι.

Συμπεράσματα. Στην Ελλάδα κατά κανόνα ο γάμος είναι προϋπόθεση εγκατοίκησης για το ζευγάρι και αναγκαία προϋπόθεση για την τεκνοποίηση. Στις οικογένειες παντρεμένων ζευγαριών υπερτερούν αυτές με δύο παιδιά. Η εξάρτηση των νέων από τους γονείς, μετά την νόμιμη ενηλικίωση, αποτελεί συχνό φαινόμενο και η αποχώρηση από την πατρική στέγη συναρτάται από τον γάμο ή/ και την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών. Οι μορφές συμβίωσης στο βαθμό που αποτυπώνουν πλευρές της σχέσης γονέων και παιδιών, οδηγούν στη διαπίστωση ότι οι

συγγενικοί δεσμοί έχουν ενεργό ρόλο στις διευθετήσεις αυτών των μορφών και χαρακτηρίζονται από υψηλή πυκνότητα και ισχυρή συνοχή.

Γ' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Επίκουρου (Μάρτιος 2011)

6.3.9. Eirini G. Kalantzi, Demosthenes Makris, Marie Noelle Duquenne, Stamatina Kaklamani, Hericos Stapountzis, Konstantinos I. Gourgoulianis, 2011, "Air pollutants and morbidity of cardiopulmonary diseases in a semi-urban, Greek peninsula", *Atmospheric Environment*, 2011, 45: 7121-7126.

Στόχος: Προσέγγιση της σχέσης μεταξύ της συχνότητας εισαγωγών για νοσηλεία λόγω αναπνευστικών και καρδιαγγειακών παθήσεων και της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.

Υλικό-Μέθοδος: Χρονολογικές σειρές επταετούς διάρκειας (2001-2007) σε μια ημιαστική τουριστική Ελληνική χερσόνησο. Τα στοιχεία συλλέχθηκαν από την ηλεκτρονική βάση δεδομένων του Γενικού Νοσοκομείου Βόλου και περιλαμβάνουν σε ημερήσια βάση όλες τις εισαγωγές για νοσηλεία έκτακτων περιστατικών ενηλίκων (>14 ετών), λόγω αναπνευστικών ή καρδιαγγειακών προβλημάτων. Οι ημερήσιες συγκεντρώσεις των ρύπων [σωματίδια με διάμετρο μικρότερη των 10mm (PM10), μονοξείδιο του άνθρακα (CO), διοξείδιο του θείου (SO₂), οξείδια του αζώτου (NO, NO₂, NO_x) και όζον (O₃)] ελήφθησαν από τρεις σταθμούς παρακολούθησης. Η επίδραση των ατμοσφαιρικών ρύπων στη νοσηρότητα μελετήθηκε μέσω της ανάλυσης χρονοσειρών. Ελήφθησαν υπόψη οι επιδράσεις των μακροχρόνιων τάσεων, της εποχικότητας, και άλλων κυκλικών/περιοδικών παραγόντων, της θερμοκρασίας, της υγρασίας. Έγιναν διορθώσεις επί των αυτοσυσχετίσεων και της υπερδιασποράς.

Ευρήματα: Διαπιστώθηκαν σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ των εισαγωγών για νοσηλεία και όλων των δεικτών ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Οι ημερήσιες αυξήσεις στις συγκεντρώσεις των PM10, NO, CO, O₃ προκάλεσαν στατιστικά σημαντική αύξηση των εισαγωγών για νοσηλεία λόγω αναπνευστικών/καρδιαγγειακών αιτιών, την ίδια μέρα αλλά και την επόμενη ($p < 0,05$). Η συνδυασμένη αύξηση του CO, O₃ και PM10 και CO συνδέεται με ακόμη υψηλότερα ποσοστά νοσηλείας.

Συμπέρασμα: Τα ευρήματά μας υποδηλώνουν την ύπαρξη στατιστικά σημαντικής σχέσης μεταξύ της επιβάρυνσης της νοσηρότητας λόγω αναπνευστικών και καρδιαγγειακών παθήσεων και των επιπέδων της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Τα αποτελέσματα αυτά αναδεικνύουν και υπογραμμίζουν την ανάγκη για ενίσχυση των μέτρων που στοχεύουν στον έλεγχο των επιπέδων ρύπανσης του περιβάλλοντος.

6.3.10. Ντυκέν Μαρι-Νοέλ, Κακλαμάνη Σταματίνα, «Το νέο ιστορικό πλαίσιο της πληθυσμιακής γήρανσης», *Δημογραφικά Νέα*, no 21, ΕΔΚΑ, 2013 (ISSN: 1791-5880).

Στόχος. Τις τελευταίες δεκαετίες η δημογραφική γήρανση προβληματίζει όλες τις χώρες της Ευρώπης (και προφανώς και την Ελλάδα). Στο κείμενο αυτό επιχειρούμε να διερευνήσουμε σε ποιο βαθμό υπάρχουν διακριτές χωρικές διαφορές στα επίπεδα γήρανσης οι οποίες με τη σειρά τους συνδέονται με σημαίνουσες διαφορές στα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού τους. Υπό αυτό το πρίσμα, καθίσταται δυνατή μια νέα προσέγγιση - όχι κατ' ανάγκη αρνητική - της έννοιας της γήρανσης και ανακλύπει το ζήτημα προσδιορισμού νέων δεικτών.

Περίοδος αναφοράς και επίπεδο ανάλυσης. Για την κατανόηση του φαινομένου και των προοπτικών του, η διερεύνηση οφείλει να υπερβαίνει την αποκλειστική ανάλυση των τάσεων σε εθνικό επίπεδο. Η προσέγγιση των διαφορετικών εξελίξεων σε χαμηλή γεωγραφική κλίμακα θα επιτρέψει την ανάδειξη της διαφορετικής επίδρασης στο χώρο των παραγόντων που καθορίζουν τις καταγραφόμενες εξελίξεις. Προκειμένου να αναδειχθούν τα διαφορετικά επίπεδα γήρανσης στο χώρο, η ανάλυση βασίζεται στα δεδομένα της απογράφης πληθυσμού του 2001. Μελετάται η δημογραφική δομή του μόνιμου πληθυσμού ηλικίας 55 ετών και άνω κατά φύλο και πενταετείς ομάδες ηλικιών σε επίπεδο Καποδοστριακών δήμων (σήμερα δημοτικές ενότητες). Η ανάλυση εστιάζεται στον υπαίθριο χώρο της Ελλάδας, αφαιρέθηκαν επομένως οι Δήμοι των Π.Σ. Αθηνών και Θεσσαλονίκης, καθώς και 13 κοινότητες εξαιτίας του ιδιαίτερα μικρού μεγέθους τους.

Με την χρήση Μεθόδων Ανάλυσης Δεδομένων καταλήξαμε σε περιορισμένο αριθμό συνθετικών δεικτών οι οποίοι αντανακλούν την εσωτερική δομή (κατά φύλο και ηλικία) του πληθυσμού ηλικίας 55 ετών και άνω. Κατόπιν, η εφαρμογή της ιεραρχικής ταξινόμησης με βάση τους ανωτέρω

συνθετικούς δείκτες ανέδειξε 4 ομάδες, διακρίνοντας τους κύριους τύπους γήρανσης στην υπαίθρο χώρα.

Ευρήματα. Η συστηματική μελέτη των γεωμορφολογικών και κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών των επιμέρους ομάδων επέτρεψε την ανάδειξη μιας σαφούς χωρικής διάκρισης μεταξύ του βορειοανατολικού και του νοτιοδυτικού τμήματος της χώρας, ενώ με σαφήνεια εντοπίζονται στο εσωτερικό του υπαίθρου χώρου οι περιοχές με αστικά ή περιαστικά χαρακτηριστικά. Εντοπίζονται 4 μεγάλες ομάδες καποδιστριακών δήμων, με διακριτά επίπεδα γήρανσης:

1. Νοτιοανατολικές ορεινές περιφέρειες με υψηλά επίπεδα γήρανσης (254 Καποδιστριακοί δήμοι, που βρίσκονται στην ορεινή ενδοχώρα ή ορεινές περιοχές με προχωρημένη γήρανση, σε γειτνίαση με την θάλασσα).
2. Βορειοανατολικές περιφέρειες της Ελλάδας με συγκριτικά χαμηλότερα επίπεδα γήρανσης (144 Καποδιστριακοί δήμοι, πρόκειται για πεδινούς δήμους ή ανεπτυγμένες παράκτιες περιοχές που βρίσκονται σε διαδικασία γήρανσης)
3. Σχετική σταθεροποίηση της διαδικασίας γήρανσης (196 Καποδιστριακοί δήμοι, διάσπαρτοι και απομακρυσμένοι από τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, οι οποίοι ωστόσο συχνά γειτνιάζουν με περιφερειακά αστικά κέντρα).
4. Περιφερειακά αστικά και περι-αστικά κέντρα με περιορισμένη γήρανση:
 - Μεσαίες και μεγάλες πόλεις της Επαρχίας (188 Καποδιστριακοί δήμοι που βρίσκονται σε άμεση γειτνίαση με τις κύριες μητροπολιτικές περιοχές της χώρας).
 - Πόλεις και περι-αστικές περιοχές με πολύ περιορισμένη γήρανση (165 Καποδιστριακοί δήμοι, που βρίσκονται στην περι-αστική ζώνη κυρίως της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης)

Συμπεράσματα. Η γήρανση στον υπαίθρο χώρο της Ελλάδας ακολουθεί αρκετά διαφορετικά μονοπάτια, κρύβοντας σημαντικές και ουσιαστικές ανομοιομορφίες. Η γήρανση εξεταζόμενη σε τοπικό επίπεδο δεν είναι πάντοτε το αποτέλεσμα απερήμωσης και επομένως αρνητική εξέλιξη. Σε κάποιες περιπτώσεις, όπως και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, η γήρανση είναι μία από τις επιπτώσεις της αναζωογόνησης του υπαίθρου χώρου, όπως αυτή επιτυγχάνεται μέσω των μεταναστευτικών ροών, οπότε -υπό συνθήκες- μπορεί να θεωρηθεί θετική εξέλιξη.

Αναλυτικότερα, στον Ελλαδικό υπαίθρο χώρο διακρίνονται δύο κατηγορίες αιτιών που συντείνουν στην διαδικασία γήρανσης, υπό την έννοια της αδυναμίας υποδοχής πληθυσμού. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται εκείνα τα χαρακτηριστικά γεωμορφολογίας των περιοχών που προκαλούν σοβαρά εμπόδια πρόσβασης. Στην δεύτερη κατηγορία αιτιών θα εντάσσονταν χαρακτηριστικά δυνατοτήτων επικοινωνίας με αστικούς πόλους και αναφερόμαστε στην αντικειμενική απόσταση από αυτούς ή από κεντρικούς πόρους σύνδεσης (εθνικό οδικό δίκτυο, λιμάνια, αεροδρόμια) και τον βαθμό ανάπτυξης των μέσων μεταφοράς, αλλά και στην υποκειμενική πρόσληψη αυτής της απόστασης.

6.3.11. Γεωργαντάς Ηλίας, Κακλαμάνη Σταματίνα, Τζανάκης Κων/νος, Φουρναράκη Ελένη, «Πιστοποίηση της ποιότητας των Προγραμμάτων Σπουδών»: μια ακόμα ενοχλητική γραφειοκρατία ή έμπρακτη ακύρωση της ακαδημαϊκής αυτοτέλειας; Κείμενο Προβληματισμού. Σύγχρονα Θέματα, Απρίλιος-Ιούνιος 2014, τ. 125: 4-12..

Άρθρο προβληματισμού στο οποίο το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσον η πιστοποίηση ποιότητας των Προγραμμάτων Σπουδών συνίσταται σε μία ακόμη γραφειοκρατική διαδικασία ή πρόκειται για έμπρακτη ακύρωση της ακαδημαϊκής αυτοτέλειας.

6.3.12. Duquenne Marie-Noelle, Kaklamani Stamatina, 2012, "Commuting flows in rural Greece: attempting to assess the spatial differences in commuting levels", *Population et Société*, (υπό κρίση).

Στόχος. Η συγκεκριμένη εργασία -ως συνέχεια της 6.4.30, εξετάζει, αφενός την κινητικότητα που αναφέρεται στις καθημερινές μετακινήσεις των απασχολουμένων μεταξύ τόπου διαμονής και εργασίας (επίπεδο καποδιστριακών δήμων) σε συνάρτηση με την σχετική διεθνή βιβλιογραφία. Κατόπιν διερευνώνται οι μετατοπίσεις των τιμών έντασης του φαινομένου σε συνάρτηση με τα διαφορετικά χωρικά επίπεδα ανάλυσης και η πιθανή χωρική αυτό-συσχέτιση.

Επίπεδο ανάλυσης και περίοδος. Με βάση την ήδη υπάρχουσα μήτρα «προέλευσης - προορισμού» διερευνήθηκε η συσχέτιση «εισορών-εκροών» και ο τύπος δήμων που εντάσσεται στην κάθε περίπτωση.

Ευρήματα. Σε εθνικό επίπεδο οι μετακινήσεις στο πλαίσιο της εργασίας αφορούν το 27% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, ενώ παρουσιάζουν σημαντική ενδο-εθνική και δια-περιφερειακή μεταβλητότητα. Σε περιφέρειες υψηλής αστικοποίησης η ένταση των μετακινήσεων υπερβαίνει το 40%. Στην περίπτωση της Ελλάδας, τα αποτελέσματα της ιεραρχικής ανάλυσης επιβεβαιώνουν ότι υφίσταται σαφής διαχωρισμός μεταξύ τόπου κατοικίας και τόπου εργασίας. Οι ροές αυτές παρατηρούνται κυρίως με κατεύθυνση από τις αγροτικές περιοχές προς τα αστικά κέντρα, ενώ οι αντίθετες ροές καταγράφουν ένταση δύο φορές χαμηλότερη. Συχνά αυτή η διαδικασία ακόμη σε πρώιμο στάδιο, ιδίως στις πλέον απομονωμένες περιοχές.

Ακόμη και αν τα αντικειμενικά μειονεκτήματα (ορεινός χαρακτήρας, νησιωτικότητα) εξηγούν εν μέρει τη χωρική διακύμανση του φαινομένου αυτού, επιτρέπουν μόνον ένα πρώτο επίπεδο διαφοροποίησης (χαμηλή - υψηλή συχνότητα μετακινήσεων). Η γειτνίαση, αλλά ακόμη περισσότερο η προσβασιμότητα σε περιοχές αγοράς εργασίας και σε ζώνες όπου αναπτύσσεται οικονομική δραστηριότητα πρέπει να συνιστά κριτήριο διάκρισης, προκειμένου να προσδιοριστεί η διαφορετική ένταση και ως εκ τούτου τα διάφορα στάδια της ανάπτυξης της κινητικότητας στο πλαίσιο της εργασίας. Οι δύο ανωτέρω παράγοντες μπορούν ωστόσο να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο μόνον στον βαθμό που έχει επιτευχθεί η ενσωμάτωση των αγροτικών περιοχών στον περιφερειακό οικονομικό ιστό. Να υπογραμμιστεί επίσης ότι στην Ελλάδα παρατηρείται πόλωση των οικονομικών δραστηριοτήτων σε άμεση γειτνίαση με την Πρωτεύουσα.

Τα προταθέντα μέτρα για τον υπολογισμό της έντασης των εισροών και εκροών, προφανώς αντανακλούν την ενσωμάτωση των αγροτικών δήμων στο πλαίσιο των τοπικών και περιφερειακών οικονομικών δικτύων (εξωστρέφεια). Από την ανάλυση διαφάνηκε ότι οι μετακινήσεις συνδέονται επίσης με τα εγγενή/ ίδια χαρακτηριστικά των δήμων. Η χαρτογράφηση των επιπέδων έντασης των μετακινήσεων (εισορών/ εκροών) επιτρέπει να εντοπίσουμε την περιοχή επιρροής αγροτικών συγκεντρώσεων περιορισμένης απασχόλησης. Η έκταση των μετακινήσεων στο πλαίσιο της εργασίας επηρεάζεται έντονα από τα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά του ενεργού πληθυσμού, ιδιαίτερα δε από την επαγγελματική κατηγορία στην οποία ανήκουν.

6.3.13. Κακλαμάνη Σταματίνα, Ντοκέν Μαρί-Νοέλ, «Η πληθυσμιακή γήρανση στην ύπαιθρο χώρα: Μία ετερογενής κατάσταση με θετικές και αρνητικές επιπτώσεις, *Αειχώρος*, Αριθ. Πρωτ. 244/28.08.2014 (υπό τελική έγκριση κατόπιν διορθώσεων).

Στόχος. Η συγκεκριμένη εργασία –ως συνέχεια της 6.3.10, εξετάζει διεξοδικά την διαφορετικότητα των επιπέδων γήρανσης στην ύπαιθρο Χώρα, σε συνάρτηση με τα κοινωνικοοικονομικά και γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά των διακριτών χωρικών ομάδων που αναδείχθηκαν από την προαναφερθείσα εργασία. Κατόπιν διερευνάται η πρόσφατη εξέλιξη των επιπέδων γήρανσης, με βάση τα αποτελέσματα της απογραφής του 2011 και επιχειρείται ερμηνεία των μεταβολών μέσω του υπολογισμού της φαινόμενης μετανάστευσης.

Περίοδος αναφοράς και επίπεδο ανάλυσης. Η ανάλυση βασίζεται στα δεδομένα της απογραφής πληθυσμού του 2001, καθώς και σε εκείνα του 2011. Μελετάται η δημογραφική δομή του μόνιμου πληθυσμού ηλικίας 55 ετών και άνω κατά φύλο και πενταετείς ομάδες ηλικιών σε επίπεδο Καποδιστριακών δήμων (σήμερα δημοτικές ενότητες). Η ανάλυση εστιάζεται στον ύπαιθρο χώρο της Ελλάδας, αφαιρέθηκαν επομένως οι Δήμοι των Π.Σ. Αθηνών και Θεσσαλονίκης, καθώς και 13 κοινότητες εξαιτίας του ιδιαίτερα μικρού μεγέθους τους.

Ευρήματα. Στην εποχή μας το φαινόμενο της γήρανσης συνιστά σημαντικό ζήτημα για όλες τις χώρες της Ευρώπης. Η ένταση, η έκταση αλλά και η διαφορετικότητα των μορφών γήρανσης αναδεικνύουν την αναγκαιότητα μίας προσέγγισης που θα επέτρεπε την λεπτομερέστερη εξακρίβωση των επιπτώσεων του φαινομένου. Σε κάποιες περιπτώσεις η πληθυσμιακή γήρανση συνδέεται με σχετική δημογραφική ανάπτυξη, ιδιαίτερα στην ύπαιθρο χώρα. Η ανάπτυξη αυτή η οποία οφείλεται στην εγκατάσταση γηραιού πληθυσμού, προκαλεί μεταβολές –θετικές και αρνητικές που αντανακλούν την πολυπλοκότητα του φαινομένου. Κατά συνέπεια, η μελέτη της γήρανσης θα πρέπει να υπερβεί την ανάλυση των τάσεων σε εθνικό επίπεδο, ενώ φαίνεται επίσης αναγκαίο να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα των παραδοσιακών μεθοδολογικών προσεγγίσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, πιστεύουμε ότι, από μεθοδολογική άποψη, οι αγροτικές περιοχές εμφανίζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, λόγω της ανομοιογένειάς τους σε διάφορα επίπεδα. Ο πρώτος στόχος της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει αν διαμορφώνεται κάποια τυπολογία της γήρανσης του πληθυσμού του ύπαιθρου χώρου της Ελλάδας, με ανάλυση σε χαμηλό χωρικό επίπεδο. Συνακόλουθα, να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό μία ενδεχόμενη τυπολογία αντιστοιχεί σε ομοιογενείς ομάδες χωρικών εννοιών, με διακριτά χαρακτηριστικά και διαφορετικές προοπτικές.

6.4. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

Α' Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα

- 6.4.1.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης σε πληθυσμό μεταναστών από την Ασία και την Αφρική», *Νοσοκομειακά Χρονικά*, 7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Παθολογίας, Ελληνική Εταιρεία Παθολογίας, Αθήνα, 2001, τ. 63(2001), ειδική έκδοση, σ. 94.

Η έρευνα διενεργήθηκε από κλιμάκιο ιατρών της Πνευμονολογικής Κλινικής του Νομαρχιακού Νοσοκομείου Χανίων σε πληθυσμό παρανόμων οικονομικών μεταναστών οι οποίοι περιουλλέγησαν από τις Λιμενικές Αρχές Χανίων τον Ιούνιο του 2001 και κατευθύνοντο προς χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας ήταν η μελέτη της παρατηρούμενης αύξησης των επιδημιολογικών δεικτών της φυματίωσης και η συσχέτισή τους με τα χαρακτηριστικά του εξεταζομένου πληθυσμού.

Εξετάστηκαν 141 ενήλικες, μέσης ηλικίας 25 ετών, στην πλειονότητά τους εργάτες και 23 παιδιά, μέσης ηλικίας 9,8 ετών. Όσον αφορά τους ενήλικες, 48% είχαν θετική mantoux και ένας έπασχε από ενεργό φυματίωση. Τα παιδιά είχαν αρνητική mantoux. Ως προς την εθνικότητα, επισημαίνεται ότι στους Τούρκους μετανάστες τα ποσοστά θετικής mantoux ήταν συγκριτικά υψηλότερα.

Η έρευνα αυτή ήταν η πρώτη από μία σειρά έρευνες στις οποίες συμμετείχα, με αντικείμενο μελέτης την φυματίωση. Όπως καταδείχθηκε από την πρώτη παγκόσμια έρευνα υγείας την οποία διεξήγαγε η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (Έκθεση Π.Ο.Υ., διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο www.who.org), στις υπό ανάπτυξη χώρες καταγράφεται σοβαρή αύξηση της φυματίωσης. Τα σημαντικά μεταναστευτικά ρεύματα που παρατηρούνται από τις χώρες αυτές με προορισμό τις ανεπτυγμένες χώρες επιδρούν στην συχνότητα εμφάνισης του ΔΜΜ στις χώρες υποδοχής. Η Ελλάδα είναι σήμερα χώρα προσωρινής παραμονής (transit) και εγκατάστασης οικονομικών μεταναστών από περιοχές με υψηλό ΔΜΜ. Συνεπώς, η μελέτη του ΔΜΜ σε πληθυσμούς οι οποίοι κατά την διεθνή βιβλιογραφία θεωρούνται «υψηλού κινδύνου» είναι αναγκαία προκειμένου για την διαμόρφωση προληπτικής πολιτικής υγείας.

- 6.4.2.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στις Αγροτικές Φυλακές Χανίων», *Ελληνική Ιατρική*, 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακα, Εταιρεία μελέτης πνευμονοπαθειών και επαγγελματικών παθήσεων θώρακος, Θεσσαλονίκη, 2001, τ. 67(2001), συμπλ. τεύχος 4, σ. 131.

Σκοπός της έρευνας ήταν η εκτίμηση του ΔΜΜ με την μέθοδο mantoux στους φυλακισμένους και το προσωπικό των αγροτικών φυλακών του Νομού Χανίων. Ο έλεγχος πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2001. Ελέγχθηκαν συνολικά 15 εργαζόμενοι και 116 τρόφιμοι άνδρες. Στο 52% των τροφίμων και το 27% των εργαζομένων η τιμή του ΔΜΜ ήταν αρκετά υψηλή. Ειδικότερα στους τροφίμους, στατιστικά σημαντική είναι η διαφορά μεταξύ Ελλήνων κι αλλοδαπών φυλακισμένων: στους αλλοδαπούς οι υψηλές τιμές ΔΜΜ είναι συχνότερες. Επίσης, όταν ο χρόνος παραμονής στην φυλακή είναι μεγάλος ο ΔΜΜ εμφανίζει συγκριτικά υψηλότερες τιμές, αν και οι μεταβλητές στατιστικά είναι ανεξάρτητες.

- 6.4.3.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής

Μόλυνσης στις Δικαστικές Φυλακές Χανίων», *Ελληνική Ιατρική*, 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακα, Εταιρεία μελέτης πνευμονοπαθειών και επαγγελματικών παθήσεων θώρακος, Θεσσαλονίκη, 2001, τ. 67(2001), συμπλ. τεύχος 4, σ. 205.

Σκοπός της έρευνας ήταν η εκτίμηση του ΔΜΜ με την μέθοδο mantoux στους τροφίμους των δικαστικών φυλακών του Νομού Χανίων. Ο έλεγχος πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2001. Ελέγχθηκαν 97 τρόφιμοι άνδρες. Στο 27% των τροφίμων η τιμή του ΔΜΜ ήταν υψηλή. Το ποσοστό των αλλοδαπών με υψηλή τιμή ΔΜΜ είναι ελαφρά μεγαλύτερη, αλλά στην περίπτωση των δικαστικών φυλακών ο ΔΜΜ δεν είναι εξαρτημένος στατιστικά από την εθνικότητα. Επίσης, όταν ο χρόνος παραμονής στην φυλακή είναι μεγάλος ο ΔΜΜ εμφανίζει συγκριτικά υψηλότερες τιμές, αν και οι μεταβλητές στατιστικά είναι ανεξάρτητες.

6.4.4. Δ. Μακρής, Α. Δαμιανάκη, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό του Θεραπευτηρίου Ψυχικών Παθήσεων του Ν. Χανίων», 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Προληπτικής Ιατρικής, *Ελληνική Εταιρεία Προληπτικής Ιατρικής* υπό την αιγίδα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, Αθήνα, 2002.

Η έρευνα διενεργήθηκε στο πλαίσιο προγράμματος ελέγχου των ομάδων υψηλού κινδύνου για την εκδήλωση της φυματίωσης. Στόχος της έρευνας ήταν η εκτίμηση του ΔΜΜ στο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό του Θεραπευτηρίου Ψυχικών Παθήσεων του Ν. Χανίων και η συσχέτιση του με την διάρκεια εργασίας τους στο Ψυχιατρείο. Ο έλεγχος πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2001 επί 115 εργαζομένων με μέση ηλικία 42 έτη και μέσο χρόνο εργασίας 135 μήνες.

67 άτομα (58%) είχαν θετική mantoux (42 άνδρες και 25 γυναίκες). Ο μέσος όρος θετικών mantoux ήταν 19,4 χιλιοστά και σ' αυτήν την ομάδα εντάσσονται εργαζόμενοι μέσης ηλικίας 43 έτη. Από έλεγχο που διενεργήθηκε διαπιστώθηκε ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του μεγέθους της φυματινοαντίδρασης και του χρόνου εργασίας.

6.4.5. Δ. Μακρής, Α. Δαμιανάκη, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στους ασθενείς του Θεραπευτηρίου Ψυχικών Παθήσεων του Ν. Χανίων», 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Προληπτικής Ιατρικής, *Ελληνική Εταιρεία Προληπτικής Ιατρικής* υπό την αιγίδα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, Αθήνα, 2002.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2001, με στόχο την εκτίμηση του ΔΜΜ στους τροφίμους του ΘΨΠΧ και η συσχέτισή του με την διάρκεια παραμονής τους στο Ψυχιατρείο. Ελέγχθηκαν συνολικά 261 τρόφιμοι, μέσης ηλικίας 50.51±15.06 ετών (60% άνδρες και 40% γυναίκες). Ο μέσος χρόνος παραμονής των εξετασθέντων ανέρχεται σε 114,3±135,7 μήνες. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων, ο ΔΜΜ είναι πολύ υψηλός (44,8%) στους τροφίμους του ΘΨΠΧ. Ο υψηλότερος ΔΜΜ καταγράφηκε στην ηλικιακή ομάδα 40-49 ετών. Ο ΔΜΜ συσχετίζεται θετικά με τον χρόνο παραμονής στο Ψυχιατρείο.

Στο πλαίσιο των ανωτέρω ερευνών (6.4.1-6.4.5) οργάνωσα την απαραίτητη βάση δεδομένων βάσει των αντίστοιχων ιατρικών πρωτοκόλλων και διενήργησα την στατιστική ανάλυση: Περιγραφή χαρακτηριστικών πληθυσμού, συσχέτιση μεταβλητών, tests ελέγχου υποθέσεων.

6.4.6. D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani and alii, «Cigarette smoking among schoolchildren in Chania-Crete, Preliminary Report» (Καπνιστικές συνήθειες μεταξύ των μαθητών των σχολείων του Νομού Χανίων: Προκαταρκτική Έκθεση), 1st *International Seminar Lung and Environment*, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία, Royal Brompton Hospital and Harefield Hospital, NHS Trust, Athens, 2002.

Σκοπός της έρευνας ήταν η συγκριτική μελέτη των καπνιστικών συνηθειών των μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ των σχολείων της πόλης και της επαρχίας του Νομού Χανίων. Η Έρευνα οργανώθηκε με ευθύνη της Πνευμονολογικής Κλινικής του Νομαρχιακού Νοσοκομείου Χανίων, σε συνεργασία με το Τμήμα Προαγωγής Υγείας της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Η συγκεκριμένη έρευνα, όπως και αυτή που πραγματοποιήθηκε στην συνέχεια στα σχολεία του Ρεθύμνου είναι σημαντική, διότι όπως έχει καταδειχθεί από αντίστοιχες έρευνες σε άλλες χώρες

(Πορτογαλία, Ισραήλ κτλ), η καπνιστική συνήθεια κατά την εφηβεία αυξάνει τις πιθανότητες καπνίσματος στους ενήλικες. Εάν δε ληφθεί υπόψη η διαχρονική αύξηση της νοσηρότητας και της θνησιμότητας στην Ελλάδα από νόσους του αναπνευστικού συστήματος και ειδικότερα η περαιτέρω αύξηση της θνησιμότητας από κακοήγη νεοπλασμάτα του αναπνευστικού, παρόμοιες έρευνες είναι απολύτως αναγκαίες, προκειμένου για την διαμόρφωση σχετικών πολιτικών ενημέρωσης και πρόληψης.

Στο συγκεκριμένο δείγμα περιλαμβάνονται οι μαθητές Γυμνασίου και Γενικού Λυκείου. Πρόκειται για ένα δείγμα 553 μαθητών, εκ των οποίων απήντησαν 458 μαθητές. Σε 40% ανέρχεται το ποσοστό των μαθητών που δήλωσαν ότι έχουν καπνίσει τουλάχιστον μία φορά: 23% περιστασιακοί καπνιστές και 16% συστηματικοί καπνιστές. Οι μαθητές που δήλωσαν ότι έχουν καπνίσει τις δύο τελευταίες εβδομάδες θεωρήθηκαν συστηματικοί καπνιστές. Εξετάζοντας την κατανομή των περιστασιακών και συστηματικών καπνιστών ανά τάξη, διαπιστώνεται σημαντική αύξηση του ειδικού βάρους των περιστασιακών καπνιστών μεταξύ της Α' και Β' Γυμνασίου και των συστηματικών καπνιστών μεταξύ Α' και Β' Λυκείου.

Ειδικότερα, όσον αφορά τους συστηματικούς καπνιστές, 58% καπνίζουν καθημερινώς (13,7 τσιγάρα κατά μέσο όρο ημερησίως). Στην πλειονότητα των περιπτώσεων αυτών το πρώτο τσιγάρο το πήραν από φίλο και δοκίμασαν από περιέργεια. Γενικώς, οι γονείς είναι ενήμεροι για τις καπνιστικές συνήθειες των παιδιών τους και οι περιπτώσεις κατά τις οποίες συναινούν είναι ελάχιστες (19%).

Στην συγκεκριμένη έρευνα ήμουν υπεύθυνη για την διαμόρφωση και κωδικοποίηση του τελικού ερωτηματολογίου, την δημιουργία της βάσης δεδομένων και την διενέργεια των αναγκαίων λογικών ελέγχων. Κατόπιν διενήργησα το σύνολο της στατιστικής στατιστική ανάλυσης. Λόγω του όγκου των ερευνητικών δεδομένων, όπως θα φανεί και στη συνέχεια, τα αποτελέσματα παρουσιάστηκαν τμηματικά σε διάφορα επιστημονικά συνέδρια.

- 6.4.7.** D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani and alii, « Tuberculosis screening by mantoux test in persons considered at high risk in Chania of Crete» (Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στους πληθυσμούς υψηλού κινδύνου του Ν. Χανίων), *1st International Seminar Lung and Environment*, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία, Royal Brompton Hospital and Harefield Hospital, NHS Trust, Athens, 2002.

Κοινή ανακοίνωση με αυτήν η οποία παρουσιάστηκε επίσης στα αγγλικά, «Tuberculosis screening by mantoux test in persons considered at high risk in Chania of Crete» στο *12th European Respiratory Society Annual Congress* [6.4.9. κάτωθι].

- 6.4.8.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρή, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Το κάπνισμα των μαθητών στον Νομό Χανίων», 14ο Πανελλήνιο Συνέδριο Γενικής Ιατρικής, *Ελληνική Εταιρεία Γενικής Ιατρικής*, Ηράκλειο 2002.

Στην συγκεκριμένη εργασία το δείγμα ανέρχεται σε 595 μαθητές, διότι περιλαμβάνονται και οι μαθητές από τα Τεχνικά Λύκεια. Επί δείγματος 595 μαθητών του Νομού Χανίων, εκ των οποίων απήντησαν 531 μαθητές. Σε 43% ανέρχεται το ποσοστό των μαθητών που δήλωσαν ότι έχουν καπνίσει τουλάχιστον μία φορά: 25% περιστασιακοί καπνιστές και 18% συστηματικοί καπνιστές. Οι μαθητές που δήλωσαν ότι έχουν καπνίσει τις δύο τελευταίες εβδομάδες θεωρήθηκαν συστηματικοί καπνιστές. Το κάπνισμα μεταξύ των αγοριών παρουσιάζει αυξημένη συχνότητα, με στατιστικά σημαντική διαφορά από τα κορίτσια. Δεν εντοπίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές στην συμπεριφορά των μαθητών της επαρχίας, έναντι των μαθητών της πόλης.

Στην συγκεκριμένη έρευνα ήμουν υπεύθυνη ... όπως 6.4.6.

- 6.4.9.** A. Damianaki, D. Makris, T. Kaklamani and alii, «Tuberculosis screening by mantoux test among refugees». (Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης μεταξύ προσφύγων στην Κρήτη), in *European Respiratory Journal*, 12th European Respiratory Society Annual Congress, Stockholm September 2002, vol. 20(2002), suppl. 38, p. 320s-321s, P2004.

Σκοπός της έρευνας ήταν η εκτίμηση του ΔΜΜ με την μέθοδο mantoux σε 475 πρόσφυγες που συνελήγησαν από τις Λιμενικές Αρχές στον Νομό Χανίων. 94% εξ αυτών ήταν άνδρες. Οι κύριες εθνικότητες ήταν: 24% Ιρακινοί, 19% Πακιστανοί, 28% Μαροκινοί. Για την καλύτερη διαχείριση των δεδομένων οι πρόσφυγες κατηγοριοποιήθηκαν ανά Ήπειρο καταγωγής. Επί συνόλου πληθυσμού ο ΔΜΜ ανήλθε σε 22,5%. Τον υψηλότερο ΔΜΜ εμφάνισαν οι Τούρκοι-Κούρδοι: 50%. Ο στατιστικός έλεγχος κατέδειξε ότι ο ΔΜΜ εξαρτάται από την εθνικότητα, αλλά είναι ανεξάρτητος από το φύλο, την ηλικία και το εργασιακό ιστορικό των εξετασθέντων. Τα αποτελέσματα της έρευνας υποδηλώνουν ότι ο ΔΜΜ φαίνεται να είναι υψηλότερος στους πρόσφυγες σε σύγκριση με τον ΔΜΜ που εκτιμάται για τον πληθυσμό της Ελλάδας και συμφωνούν με τα αντίστοιχα συμπεράσματα των πρόσφατων εκθέσεων της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας. Στην συγκεκριμένη εργασία εκπόνησα την στατιστική ανάλυση, καθώς και την βιβλιογραφική έρευνα.

6.4.10. A. Damianaki, D. Makris, T. Kaklamani and alii, «Prevalence of TB skin test positivity among prisoners in Crete» (Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης σε πληθυσμούς φυλακισμένων της Κρήτης), in *European Respiratory Journal*, 12th European Respiratory Society Annual Congress, Stockholm September 2002, vol. 20(2002), suppl. 38, p. 165s, P1054.

Σκοπός της έρευνας ήταν η εκτίμηση του ΔΜΜ με την μέθοδο mantoux στους τροφίμους των φυλακών του Νομού Χανίων. Στην έρευνα συμμετείχαν 245 άνδρες φυλακισμένοι, εκ των οποίων 52% Έλληνες και 48% αλλοδαποί προερχόμενοι κυρίως από Βαλκανικές χώρες. Ο έλεγχος πραγματοποιήθηκε σε 213 ενήλικες, μέσης ηλικίας 35,3 έτη και μέσης διάρκειας φυλάκισης 35,5 μηνών. Συνολικά ο ΔΜΜ ανήλθε σε 40,4%. Οι υψηλές τιμές του ΔΜΜ συσχετίζονται με την εθνικότητα και τον τύπο ασύλου (αγροτικές/ δικαστικές φυλακές). Στην συγκεκριμένη εργασία εκπόνησα την στατιστική ανάλυση.

6.4.11. A. Damianaki, D. Makris, T. Kaklamani and alii, «Prevalence of Tuberculosis reactivity among psychiatric inpatients and health care workers in a psychiatric hospital» (Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στους ασθενείς, το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό του Θεραπευτηρίου Ψυχικών Παθήσεων του Ν. Χανίων), in *European Respiratory Journal*, 12th European Respiratory Society Annual Congress, Stockholm September 2002, vol. 20(2002), suppl. 38, p. 555s, P3435.

Σκοπός της έρευνας ήταν η εκτίμηση του ΔΜΜ με την μέθοδο mantoux στους ασθενείς και το ιατρικό/ νοσηλευτικό προσωπικό του Θεραπευτηρίου Ψυχικών Παθήσεων του Ν. Χανίων. Στην έρευνα συμμετείχαν 370 άτομα, εκ των οποίων 261 ασθενείς και 109 εκ των 114 εργαζομένων. Η μέση διάρκεια νοσηλείας ανέρχεται σε 114 μήνες και η μέση διάρκεια εργασίας στο Ψυχιατρείο σε 140 μήνες. Ο ΔΜΜ στο ιατρικό/ νοσηλευτικό προσωπικό ανήλθε σε 61,5% και στους ασθενείς σε 44,8%. Επίσης στους ασθενείς έγινε ακτινογραφία θώρακος και 16,4% εξ αυτών εμφάνισαν σημεία ενεργούς φυματίωσης ή στοιχεία υψηλού κινδύνου για μελλοντική ανάπτυξη φυματίωσης. Οι υψηλές τιμές του ΔΜΜ συσχετίζονται με την διάρκεια ασυλοποίησης για τους ασθενείς, το φύλο και την διάρκεια εργασίας για τους εργαζόμενους. Στην συγκεκριμένη εργασία εκπόνησα την στατιστική ανάλυση.

6.4.12. A. Damianaki, D. Makris, T. Kaklamani and alii, «Tuberculosis screening by mantoux test in persons considered at high risk in Chania of Crete» (Δείκτης Μυκοβακτηριδιακής Μόλυνσης στους πληθυσμούς υψηλού κινδύνου του Ν. Χανίων), in *European Respiratory Journal*, 12th European Respiratory Society Annual Congress, Stockholm September 2002, vol. 20(2002), suppl. 38, p. 164s-165s, P1051.

Σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία, οι μετανάστες, οι φυλακισμένοι, οι τρόφιμοι και το ιατρικό/ νοσηλευτικό προσωπικό των ψυχιατρείων θεωρούνται πληθυσμοί υψηλού κινδύνου για την ανάπτυξη φυματίωσης. Στόχος της συγκεκριμένης εργασίας ήταν να αναδειχθεί η αναγκαιότητα χορήγησης αντιφυματικού ορού στους πληθυσμούς υψηλού κινδύνου στα Χανιά και η μελέτη των παραγόντων που επηρεάζουν την εμφάνιση θετικής mantoux.

Στην έρευνα συμπεριελήφθησαν 1101 άτομα (475 πρόσφυγες, 213 φυλακισμένοι, 261 τρόφιμοι ψυχιατρείου, 152 ιατροί/ νοσηλευτές του ψυχιατρείου). Ο έλεγχος πραγματοποιήθηκε στο 95% του ανωτέρω πληθυσμού, εκ των οποίων 83% ήταν άνδρες, 46% Έλληνες και 54% αλλοδαποί.

Ο ΔΜΜ επί συνόλου ελεγχόμενου πληθυσμού ανήλθε σε 35,6%: 22,9 στους πρόσφυγες, 40,4% στους φυλακισμένους, 44,8% στους ασθενείς ψυχιατρείου, 61,5% στο προσωπικό του ψυχιατρείου. Στους Έλληνες ο ΔΜΜ ανήλθε σε 56,8%. Η λογιστική παλινδρόμηση κατά βήματα (stepwise logistic regression analysis) ανέδειξε ότι προγνωστικοί παράγοντες για την εμφάνιση θετικής μαντοχ είναι η διάρκεια εργασίας/ φυλάκισης/ ασυλοποίησης (odds ratio 0,902, 95%), η εθνικότητα και η ομάδα αναφοράς. Στην συγκεκριμένη εργασία εκπόνησα την στατιστική ανάλυση.

6.4.13. D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani, «Cigarette smoking among schoolchildren in Chania-Crete, Final Report» (Καπνιστικές συνήθειες μεταξύ των μαθητών των σχολείων του Νομού Χανίων: Τελική Έκθεση), in *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*, 99th International Conference of American Thoracic Society, Seattle 2003, vol. 167, no 3(2003), p. A46.

Το κάπνισμα κατά την εφηβεία φαίνεται να είναι προγνωστικός παράγοντας για το κάπνισμα των ενηλίκων. Στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας διερευνήθηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν την καπνιστική συνήθεια των παιδιών, καθώς και η άποψή τους περί του καπνίσματος.

Όταν ένας μαθητής είναι αγόρι, έχει περισσότερους από τρεις φίλους που καπνίζουν και πηγαίνει σε μεγάλη τάξη του σχολείου αυξάνεται η πιθανότητα να είναι καπνιστής. 59,0% των περιστασιακών καπνιστών και 29,5% των συστηματικών καπνιστών την πρώτη φορά δοκίμασαν τσιγάρο από περιέργεια και αμηχανία. Σε 28,4% και 9,1% ανέρχεται το ποσοστό των συστηματικών και περιστασιακών καπνιστών αντιστοίχως, οι οποίοι την πρώτη φορά δοκίμασαν τσιγάρο λόγω προσωπικών προβλημάτων. 96% των μαθητών ήταν επαρκώς πληροφορημένοι για τις συνέπειες του καπνίσματος. 57% των μαθητών ενημερώθηκαν για τις συνέπειες του καπνίσματος από τους γονείς, τους δασκάλους και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Κατάπληξη προκαλεί το γεγονός ότι 25% των περιστασιακών καπνιστών και 34,7% των συστηματικών καπνιστών υποφέρει από άσθμα ή σχετικά συμπτώματα και εξακολουθεί να καπνίζει. Η πλειονότητα των μαθητών, ανεξαρτήτως καπνιστικής συνήθειας, εκφράζει αρνητική άποψη για τους μαθητές που καπνίζουν. Οι συστηματικοί καπνιστές παίρνουν συγκριτικά περισσότερα χρήματα ημερησίως από τους γονείς τους. Οι αθλητικές δραστηριότητες δεν φαίνεται να επηρεάζουν την καπνιστική συνήθεια.

Στην συγκεκριμένη έρευνα ήμουν υπεύθυνη ... όπως 6.4.6.

6.4.14. D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani, «Patients with more than one admission in a year due to Chronic Obstructive Pulmonary Disease exacerbation» (Ασθενείς με πλέον της μίας εισαγωγές στο Νομαρχιακό Νοσοκομείο Χανίων, κατά την διάρκεια ενός έτους λόγω παρόξυνσης Χρόνιας Αναπνευστικής Πνευμονοπάθειας), in *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*, 99th International Conference of American Thoracic Society, Seattle 2003, vol. 167, no 3(2003), p. A948.

Το κόστος νοσηλείας ασθενών οι οποίοι εισάγονται λόγω παρόξυνσης Χ.Α.Π. έχει σοβαρή επίπτωση στις δαπάνες νοσοκομειακής περίθαλψης. Στόχος της συγκεκριμένης εργασίας είναι να εντοπιστούν προγνωστικοί παράγοντες μακράς νοσηλείας ασθενών, λόγω παρόξυνσης Χ.Α.Π. Για την ανωτέρω εργασία χρησιμοποιήθηκαν τα σχετικά Πρωτόκολλα της Πνευμονολογικής Κλινικής του Νομαρχιακού Νοσοκομείου Χανίων και συμπεριελήφθησαν 327 εισαγωγές οφειλόμενες σε παρόξυνση Χ.Α.Π. κατά την διάρκεια ενός έτους. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, οι συνυπάρχουσες νόσοι, οι καπνιστικές συνήθειες, τα συμπτώματα κατά την εισαγωγή, το pH του αίματος κατά την εισαγωγή, η αρχική FEV1 (forced expiratory volume in 1 second) και τα αποτελέσματα καλλιέργειας πτυέλων εισήχθησαν στην ανάλυση ως ανεξάρτητες μεταβλητές. Η μέση ηλικία του δείγματος ήταν 72,2 έτη. 39% εξ αυτών είχαν αρχική FEV1 χαμηλότερη από το 40% της προβλεπόμενης. Η μέση διάρκεια νοσηλείας ήταν 7,67 ημέρες. Η διάρκεια νοσηλείας συσχετίζεται με την αρχική FEV1, τον εντοπισμό βακτηριακών στελεχών στα πτύελα, τις συνυπάρχουσες νόσους, το pH και τις καπνιστικές συνήθειες. Στην παρούσα εργασία εκπόνησα το σύνολο των στατιστικών επεξεργασιών.

6.4.15. D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani, «Hospital stay in patients with Chronic

Obstructive Pulmonary Disease exacerbation» (Νοσηλεία Ασθενών στο Νομαρχιακό Νοσοκομείο Χανίων, λόγω παρόξυνσης Χρόνιας Αναπνευστικής Πνευμονοπάθειας), in *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*, 99th International Conference of American Thoracic Society, Seattle 2003, vol. 167, no 3(2003), p. A229.

Σύμφωνα με σχετικές έρευνες, μία κατηγορία των ασθενών από Χ.Α.Π. (άτομα μεγάλης ηλικίας, σοβαρή βρογχική απόφραξη) παρουσιάζει σημαντικό αριθμό εισαγωγών στο νοσοκομείο κατά την διάρκεια ενός έτους. Στόχος της παρούσης εργασίας είναι να εντοπισθούν αυτοί οι ασθενείς και να περιγραφούν τα κλινικά και επιδημιολογικά χαρακτηριστικά τους.

Η διερευνητική μελέτη επικεντρώθηκε στις εισαγωγές, λόγω παρόξυνσης Χ.Α.Π., κατά την διάρκεια της περιόδου 2001-2002, στην Πνευμονολογική Κλινική του Νομαρχιακού Νοσοκομείου Χανίων. Μελετήθηκαν 214 ασθενείς/ 327 εισαγωγές, οι οποίοι επιμερίστηκαν σε δύο ομάδες αναλόγως του αριθμού των εισαγωγών.

Α' ομάδα: 70 ασθενείς (33% του δείγματος), με περισσότερες της μίας εισαγωγές (μέσος αριθμός εισαγωγών 2,43), αντιστοιχούν στο 53% των εισαγωγών λόγω παρόξυνσης Χ.Α.Π. Μέση ηλικία 72,7 έτη, 47,6% εξ αυτών είχαν αρχική FEV1 χαμηλότερη από το 40% της προβλεπόμενης, 39% είχαν καρδιαγγειακά προβλήματα, 56% ήταν πρώην και 25% νυν καπνιστές, μέσο pH=7,356.

Β' ομάδα: Υψηλότερη αρχική FEV1. Εντοπίστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ως προς την FEV1, τις καπνιστικές συνήθειες, το pH και τον εντοπισμό βακτηριακών στελεχών στην καλλιέργεια πτυέλων. Η ηλικία, το φύλο και οι συνυπάρχουσες νόσοι δεν εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων.

Συνεπώς, στους ασθενείς με Χ.Α.Π. η αρχική FEV1, η καπνιστική συνήθεια και ο εντοπισμός βακτηριακών στελεχών στην καλλιέργεια πτυέλων είναι παράγοντες που επηρεάζουν την συχνότητα προσφυγής στις νοσοκομειακές δομές.

Στην παρούσα εργασία εκπόνησα το σύνολο των στατιστικών επεξεργασιών.

6.4.16. D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani, «Trends of cigarette smoking habit among schoolchildren», in *European Respiratory Journal*, 13th European Respiratory Society Annual Congress, Vienna September 2003, vol. 22(2003), suppl. 45, p. 25s, P290.

Σκοπός της έρευνας ήταν η συγκριτική μελέτη των καπνιστικών συνηθειών των μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ των σχολείων της πόλης και της επαρχίας του Νομού Ρεθύμνης. Η έρευνα οργανώθηκε και εκπονήθηκε με ευθύνη της Πνευμονολογικής Κλινικής του Νομαρχιακού Νοσοκομείου Χανίων, σε συνεργασία με το Τμήμα Προαγωγής Υγείας της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Η έρευνα διενεργήθηκε επί δείγματος 371 μαθητών του Νομού, εκ των οποίων απήντησαν 362 μαθητές. Σε 42% ανέρχεται το ποσοστό των μαθητών που δήλωσαν ότι έχουν καπνίσει τουλάχιστον μία φορά: 22,4% περιστασιακοί καπνιστές και 19,6% συστηματικοί καπνιστές. Οι μαθητές που δήλωσαν ότι έχουν καπνίσει τις δύο τελευταίες εβδομάδες θεωρήθηκαν συστηματικοί καπνιστές. 80% των αγοριών και 87% των κοριτσιών που είναι συστηματικοί καπνιστές, καπνίζουν περισσότερα από 6 τσιγάρα ημερησίως. Τα κορίτσια ξεκίνησαν το κάπνισμα κατά μέσο όρο στην ηλικία των 14,04 ετών και τα αγόρια στην ηλικία των 13,62 ετών. Σημαντική είναι η αύξηση των συστηματικών καπνιστών στην Γ' Γυμνασίου και την Γ' Λυκείου (15 και 18 ετών). Στην πόλη το ποσοστό των συστηματικών καπνιστών ανέρχεται σε 18,7% και στην επαρχία σε 20,2%. Η πλειονότητα των μαθητών δοκίμασαν τσιγάρο επηρεασμένοι από τους φίλους τους. 33% των συστηματικών καπνιστών δήλωσε ότι ξεκίνησε το τσιγάρο από περιέργεια. Στο 50% των περιπτώσεων οι γονείς γνωρίζουν την καπνιστική συνήθεια των παιδιών τους και 15,5% εξ αυτών δεν διαφωνούν. 46% των συστηματικών καπνιστών καπνίζουν οπουδήποτε.

Στην συγκεκριμένη έρευνα ήμουν υπεύθυνη ... όπως 6.4.6.

6.4.17. D. Makris, A. Damianaki, S. Kaklamani, «Smoking habits in schoolchildren: a comparison between two Cretan regions», in *European Respiratory Journal*, 13th European Respiratory Society Annual Congress, Vienna September 2003, vol. 22(2003), suppl. 45, p. 25s, P291.

Σκοπός της μελέτης ήταν η σύγκριση των χαρακτηριστικών των μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που είναι συστηματικοί καπνιστές, μεταξύ δύο περιοχών της Κρήτης, των Χανίων και

του Ρεθύμνου. Στην μελέτη συμπεριελήφθησαν 893 μαθητές. Χανιά: 531 μαθητές, 42% αγόρια, μέση ηλικία 14,8 έτη. Ρέθυμνο: 362 μαθητές, 45% αγόρια, μέση ηλικία 14,8 έτη.

Στα Χανιά 95 μαθητές (17,%) είναι συστηματικοί καπνιστές: η μέση ηλικία των καπνιστών είναι 13,7 έτη και ο μέσος αριθμός τσιγάρων που καπνίζουν εβδομαδιαίως ανέρχεται σε 41 τσιγάρα. Στο Ρέθυμνο 71 μαθητές (20,%) είναι συστηματικοί καπνιστές: η μέση ηλικία των καπνιστών είναι 14,0 έτη και ο μέσος αριθμός τσιγάρων που καπνίζουν εβδομαδιαίως ανέρχεται σε 61 τσιγάρα. Συγκρίνοντας τους δύο υποπληθυσμούς διαπιστώνεται ότι η διαφορά της μέσης ηλικίας καπνιστών και του μέσου αριθμού τσιγάρων είναι στατιστικά σημαντική.

Η λογιστική παλινδρόμηση κατά βήματα ανέδειξε ως προγνωστικούς παράγοντες για την καπνιστική συνήθεια: το φύλο (αγόρι), την ηλικία, τον αριθμό των φίλων που καπνίζουν, το να υπάρχει αδελφός που καπνίζει. Τα αποτελέσματα αυτά ισχύουν και για τις δύο περιοχές, αλλά με διαφορετική σειρά σημαντικότητας ενός εκάστου προγνωστικού παράγοντα.

Στην συγκεκριμένη έρευνα ήμουν υπεύθυνη ... όπως 6.4.6.

- 6.4.18.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Χαρακτηριστικά της καπνιστικής συνήθειας των μαθητών», Πνεύμων, 12^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία και Ελληνική Βρογχολογική Εταιρεία, Αθήνα 3-7 Δεκεμβρίου 2003, συμπληρωματικό τεύχος, σ. 89.

Κοινή ανακοίνωση με αυτήν η οποία παρουσιάστηκε στα αγγλικά: «Trends of cigarette smoking habit among schoolchildren» στο 13th European Respiratory Society Annual Congress. Η ερευνητική ομάδα θεώρησε ότι η παρούσα εργασία, όπως και οι επόμενες, αν και είχαν ήδη ανακοινωθεί σε διεθνή συνέδρια, εκ του αντικειμένου τους θα ήταν χρήσιμο να ανακοινωθούν και σε συνέδριο στην Ελλάδα.

Στην συγκεκριμένη έρευνα ήμουν υπεύθυνη ... όπως 6.4.6.

- 6.4.19.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Οι καπνιστικές συνήθειες των μαθητών: Σύγκριση μεταξύ δύο περιοχών της Κρήτης», Πνεύμων, 12^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία και Ελληνική Βρογχολογική Εταιρεία, Αθήνα 3-7 Δεκεμβρίου 2003, συμπληρωματικό τεύχος, σ. 89.

Κοινή ανακοίνωση με αυτήν η οποία παρουσιάστηκε στα αγγλικά: «Smoking habits in schoolchildren: a comparison between two Cretan regions» στο 13th European Respiratory Society Annual Congress.

- 6.4.20.** Α. Δαμιανάκη, Δ. Μακρής, Τ. Κακλαμάνη κ.α., «Έλεγχος του δείκτη μυκοβακτηριδιακής μόλυνσης (ΔΜΜ) σε άτομα υψηλού κινδύνου στα Χανιά», Πνεύμων, 12^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία και Ελληνική Βρογχολογική Εταιρεία, Αθήνα 3-7 Δεκεμβρίου 2003, συμπληρωματικό τεύχος, σ. 69.

Κοινή ανακοίνωση με αυτήν η οποία παρουσιάστηκε στα αγγλικά: «Tuberculosis screening by mantoux test in persons considered at high risk in Chania of Crete» στο 12th European Respiratory Society Annual Congress.

Β' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα (Νοέμβριος 2005)

- 6.4.21.** Τ. Kaklamani, ΕΙ. Androutaki, «Immigration en provenance des Balkans et modifications de la structure par sexe et âge de la population de la Grèce et de ses départements», in ΑΙ. Parant (ed.), *Migrations, crises et conflits récents dans les Balkans*, DEMOBALK, University of Thessaly Press, Volos 2005, pp. 245-265.

«Εισροή μεταναστών από Βαλκανικές χώρες και μεταβολές στην κατά φύλο και ηλικία δομή της Ελλάδας και των νομών της»

Στόχος της παρούσας εργασίας, η οποία βασίζεται στα αποτελέσματα της τελευταίας απογραφής (2001), είναι να εντοπίσει, να μετρήσει και να αξιολογήσει την επίδραση στην κατά φύλο και ηλικία δομή του πληθυσμού της Ελλάδας της εισροής μεταναστών από τις βαλκανικές χώρες.

Δεδομένα Η ανάλυση βασίζεται στα αποτελέσματα των απογραφών 1991 και 2001. Ο πληθυσμός της Ελλάδας διαχωρίζεται σε δύο τμήματα: τους Έλληνες και τους αλλοδαπούς. Ειδικότερα, ο πληθυσμός των αλλοδαπών διαχωρίζεται σε αυτούς που προέρχονται από τις βαλκανικές χώρες και σε εκείνους που προέρχονται από χώρες εκτός Βαλκανίων, δεδομένου ότι μας ενδιαφέρουν μόνον οι πρώτοι. Προκειμένου να διερευνηθεί η διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού των εκ Βαλκανίων αλλοδαπών χρησιμοποιείται ο πραγματικός πληθυσμός (κατανομή κατά εθνικότητα), ενώ για την υπόλοιπη ανάλυση τα διαθέσιμα δεδομένα αναφέρονται στον μόνιμο πληθυσμό του 2001.

Επίπεδο ανάλυσης. Η ανάλυση διενεργήθηκε επί συνόλου χώρας και σε επίπεδο νομών.

Μεθοδολογία. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε περιλαμβάνει δύο στάδια. Το πρώτο είναι αμιγώς περιγραφικό και τα εργαλεία της δημογραφικής ανάλυσης τα οποία χρησιμοποιούνται είναι οι πληθυσμιακές πυραμίδες και μία σειρά δεικτών που αντικατοπτρίζουν τις δημογραφικές δομές (αναλογία φύλων, ποσοστό μεταβολής του ειδικού βάρους των μεγάλων ηλικιακών ομάδων, 0-14, 15-64 και 65 ετών και άνω). Στόχος είναι να συγκριθούν ο συνολικός πληθυσμός της χώρας και αυτός των αλλοδαπών, αφενός, και ο συνολικός πληθυσμός των αλλοδαπών με τους προερχομένους αποκλειστικά από τις βαλκανικές χώρες (εφεξής για λόγους οικονομίας οι τελευταίοι θα αποκαλούνται «αλλοδαποί»). Επίσης υπολογίστηκαν δείκτες χωρικής ανάλυσης προκειμένου να εξετασθεί η παρουσία «αλλοδαπών» ανά νομό και να διερευνηθούν οι εξ αυτής επιπτώσεις.

Κατά το δεύτερο στάδιο της ανάλυσης χρησιμοποιείται η μέθοδος της «εξομοίωσης»: υποτίθεται η ύπαρξη ενός πληθυσμού στον οποίο οι «αλλοδαποί» είναι απόντες, αποτελείται δηλαδή μόνον από Έλληνες και αλλοδαπούς εκτός βαλκανικών χωρών (G.N.B. = greeks & non balkans). Η σύγκριση του απογραφέντος πληθυσμού με αυτόν των G.N.B. επιτρέπει να μετρηθεί η επίδραση των «αλλοδαπών» στις δημογραφικές δομές της χώρας. Τα εργαλεία ανάλυσης που χρησιμοποιούνται είναι οι πληθυσμιακές πυραμίδες και οι δείκτες που προαναφέρθηκαν.

Προκειμένου να εκτιμηθεί η επίδραση των αλλοδαπών στη δομή κατά φύλο των νομών της χώρας, υπολογίζεται και χαρτογραφείται η σχετική αλγεβρική διαφορά της αναλογίας κατά φύλο ανάμεσα στον συνολικό πληθυσμό και τον πληθυσμό των G.N.B.. Η διερεύνηση της επίδρασης των «αλλοδαπών» στην κατά ηλικία δομή του πληθυσμού διενεργείται μέσω του υπολογισμού του «Συγκεφαλαιωτικού Δείκτη Σχετικής Διαφοράς» (IRD). Για την ταξινόμηση των νομών σύμφωνα με τον βαθμό επίδρασης των «αλλοδαπών» στη δομή του πληθυσμού χρησιμοποιήθηκε η «κατά συστάδες» μέθοδος ταξινόμησης (cluster analysis, Jenks' algorithm). Ως κριτήριο της ταξινόμησης ήταν η τιμή IRD και η στρατηγική ταξινόμησης ήταν η ελαχιστοποίηση της διακύμανσης στο εσωτερικό των ομάδων.

Ευρήματα. Η υψηλότερη συγκέντρωση αλλοδαπών συνολικά παρατηρείται στη νησιωτική χώρα και στους παράκτιους νομούς. Όσον αφορά στους αλλοδαπούς που προέρχονται από βαλκανικές χώρες, η υψηλότερη συγκέντρωση καταγράφεται στους νομούς της ηπειρωτικής χώρας. Η παρουσία του συνόλου των αλλοδαπών επηρέασε την γεωγραφική διασπορά του συνολικού πληθυσμού, ενώ η παρουσία εκείνων που προέρχονται από βαλκανικές χώρες δεν επέδρασε στην κατά νομό κατανομή του πληθυσμού. Η εισροή αλλοδαπού πληθυσμού, ανεξαρτήτως χώρας προέλευσης, δεν ανέτρεψε τα κύρια χαρακτηριστικά της πυραμίδας ηλικιών της Ελλάδας.

Οι αλλοδαποί επηρέασαν τον δείκτη λόγου των φύλων, υπέρ των ανδρών κατά κανόνα και κυρίως στους νομούς που εμφανίζουν οικονομικό δυναμισμό, είτε στον αγροτικό τομέα, είτε στη βιομηχανία ή στον τουρισμό. Πρόκειται για νομούς οι οποίοι συχνά γειτνιάζουν με μεγάλα αστικά κέντρα. Αντιθέτως, η έλευση μεταναστών από τις βαλκανικές χώρες επέδρασε σε μικρότερο βαθμό επί του δείκτη, επιβεβαιώνοντας τον οικογενειακό χαρακτήρα της μετανάστευσης.

Η παρουσία των αλλοδαπών συνολικά αλλά και των προερχομένων από βαλκανικές χώρες επηρέασε την κατά ηλικία δομή του πληθυσμού της χώρας, βελτιώνοντας την δομή του οικονομικά ενεργού πληθυσμού και προκαλώντας μείωση του δείκτη γήρανσης. Η χωρική αποτύπωση της επίδρασης των εξεταζόμενων πληθυσμών επί της δομής κατά ηλικία: στην ανατολική Ελλάδα, από Βορρά προς Νότο, διαμορφώνεται ένα τόξο ισχυρής επίδρασης του συνόλου των αλλοδαπών, επίδραση επίσης έντονη στην νησιωτική χώρα. Η επίδραση εκείνων που προέρχονται από τις βαλκανικές χώρες είναι σημαντική στην Κεντρική Ελλάδα, την Πελοπόννησο και τα Ιόνια νησιά.

Οι δείκτες που μετρούν την κατά ηλικία επίδραση (indexes of relative difference) καταγράφουν τις υψηλότερες τιμές στις ηλικίες 20-39 ετών και μειοδοποιούνται για την ομάδα 25-29 ετών. Η ταξινόμηση των νομών της χώρας με βάση τον ανωτέρω δείκτη και άλλους δημογραφικούς επέτρεψε τον εντοπισμό εκείνων των νομών στους οποίους η παρουσία των αλλοδαπών που προέρχονται από βαλκανικές χώρες έχει ένα κρίσιμο μέγεθος τέτοιο που να επιδρά στην δομή του πληθυσμού στις ηλικίες υψηλής συγκέντρωσης αλλοδαπών.

6.4.22. M. Duquenne, S. Kaklamani, « Dimensions et caractéristiques dominantes de l'immigration économique en Grèce », *Les migrations internationales : Observation, analyse et perspectives*, AIDELF, Colloque International de Budapest, Hongrie, 20-24 septembre 2004, P.U.F. Παρίσι 2007, σσ. 381-396.

«Κυρίαρχες διαστάσεις και χαρακτηριστικά της οικονομικής μετανάστευσης στην Ελλάδα».

Η εισροή οικονομικών μεταναστών -σχετικά πρόσφατο φαινόμενο στην Ελλάδα, κυρίως μετά την πτώση των λεγόμενων σοσιαλιστικών καθεστώτων- κατά τη διάρκεια της δεκαετίας '90 εντάθηκε.

Σκοπός της παρούσας δημοσίευσης είναι όχι μόνο να παρουσιάσει τα οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του «νέου» πληθυσμού αλλά και την γεωγραφική διάχυση του εξεταζόμενου φαινομένου και την εξέλιξη της μέσα στον χρόνο. Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, το ζητούμενο είναι κυρίως να δοθούν απαντήσεις σε ένα σύνολο σημαντικών ερωτημάτων σχετικά με (ι) τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στην δημογραφική φυσιογνωμία της Ελλάδας, σήμερα και στο μέλλον και, (ii) τις εξελίξεις και τις αλλαγές σχετικά με τη δομή του οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

Δεδομένα, περίοδος αναφοράς, επίπεδο ανάλυσης. Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας είναι οι εξής:

1. Τα δεδομένα των αιτήσεων για την έκδοση της κάρτας προσωρινής παραμονής (λευκή κάρτα) και της κάρτας εργασίας (πράσινη κάρτα). Οι αιτήσεις αυτές καταγράφηκαν το 1998 και περιλαμβάνουν πληροφορίες για το φύλο, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση, το επίπεδο εκπαίδευσης και την εθνικότητα των αιτούντων (εθνικό και περιφερειακό επίπεδο).
2. Τα δεδομένα των Τριμηνιαίων Ερευνών Εργατικού Δυναμικού για την περίοδο 1990-2003 (εθνικό και περιφερειακό επίπεδο). Από τα δεδομένα αυτά, είναι πιθανή η εξαγωγή πληροφοριών σχετικά με τα δημογραφικά (φύλο, ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης) και οικονομικά χαρακτηριστικά (απασχόληση και ανεργία, κλάδος δραστηριότητας, επάγγελμα και θέση στο επάγγελμα) του αλλοδαπού ενεργού πληθυσμού.
3. Τέλος, μια τρίτη πηγή πληροφόρησης αφορά στα δεδομένα της τελευταίας απογραφής πληθυσμού 2001 ως προς τον αλλοδαπό πληθυσμό που ασκεί μια οικονομική δραστηριότητα. Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται στην εθνικότητα, το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, την αιτία εισόδου στην χώρα, τη διάρκεια παραμονής, το επάγγελμα, τον κλάδο δραστηριότητας, την θέση στο επάγγελμα. Το σύνολο αυτών των δεδομένων είναι διαθέσιμο τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο.

Μεθοδολογία.

1. Επεξεργασία ανωτέρω δεδομένων τωντους με σκοπό την δημιουργία συνθετικών μεταβλητών, που θα οδηγήσουν στην ανάλυση των αναγκαίων χαρακτηριστικών του εξεταζόμενου πληθυσμού.
2. Πραγματοποιείται η στατιστική πολυκριτηριακή ανάλυση η οποία βασίζεται στις μεταβλητές που δημιουργήσαμε.
3. Τέλος, με την βοήθεια των κλασικών μεθόδων ταξινόμησης δεδομένων, προτείνεται τυπολογία, βάσει των συνθετικών μεταβλητών, εκ των οποίων καθίσταται πιθανόν δυνατή η πρόβλεψη των αναμενόμενων εξελίξεων.

Ευρήματα. ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ. Η δεκαετία του '90 χαρακτηρίστηκε από εντατικοποίηση των μεταναστευτικών ροών, κυρίως από την Αλβανία. Το σύνολο του αλλοδαπού πληθυσμού σχεδόν πενταπλασιάστηκε μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός εισροών επηρεάστηκε από το πρόγραμμα νομιμοποίησης του 1998.

Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού των αλλοδαπών είναι ανομοιόμορφος στο εσωτερικό της χώρας. Η συγκέντρωση αλλοδαπών είναι ιδιαίτερα υψηλή στην Αττική, με διαχρονική ωστόσο μείωση. Αύξηση των συγκεντρώσεων καταγράφεται σε περιοχές εντατικής γεωργίας, ή/ και σε περιοχές με

ανεπτυγμένες δραστηριότητες στον κλάδο των κατασκευών και τον τουρισμό (Κεντρική Μακεδονία, Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα και Πελοπόννησος).

ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ. Κατά την περίοδο 1993-2003, το μέγεθος του ξένου εργατικού δυναμικού έχει σχεδόν διπλασιαστεί σε όλες τις περιοχές της χώρας. Καθόλη την εξεταζόμενη περίοδο, ο πληθυσμός των αλλοδαπών ανδρών απασχολούμενων παραμένει μεγαλύτερος εκείνου των αλλοδαπών γυναικών.

Σε εθνικό επίπεδο, το ξένο εργατικό δυναμικό τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών συγκεντρώνεται σε περιορισμένο αριθμό κλάδων: 75% των ανδρών στους κλάδους κατασκευών, μεταποίησης και εμπορίου με διαχρονική αύξηση του ειδικού βάρους των κατασκευών. Σχεδόν το 70% των γυναικών εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί, σε δεραστηριότητες σχετικές με τον τουρισμό και στην μεταποίηση, το σχετικό βάρος των οικιακών βοηθών διαχρονικά αυξάνεται σημαντικά. Από την συγκριτική ανάλυση μεταξύ των περιφερειών διακρίνουμε δύο σημαντικές διαφορές στην περιφερειακή διάρθρωση της απασχόλησης των ανδρών:

- Η γεωργία απορροφά ένα σημαντικό μέρος των αλλοδαπών εργαζομένων σε περιοχές όπου η γεωργία και η κτηνοτροφία εξακολουθούν να είναι κινητήρια δύναμη της οικονομικής δραστηριότητας (Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησος, Κρήτη). Πρέπει να τονιστεί εδώ ότι η παραδοσιακή κτηνοτροφία έχει διατηρηθεί σε πολλές ορεινές περιοχές χάρη στην σημαντική συμβολή των αλλοδαπών.
- Ο τουρισμός παίζει σημαντικό ρόλο για την απασχόληση κυρίως των αλλοδαπών γυναικών, και λιγότερο των ανδρών (Ιόνια νησιά, Νότιο Αιγαίο και Κρήτη).

6.4.23. M. N. Duquenne, S. Kaklamani, 2008, «Le va-et-vient culturel entre le lieu de résidence et le lieu d'origine : quels impacts ? », *Population et Cultures*, Colloque International AIDELF, Québec 26-29 août 2008. (<http://www.aidelf.org/quebec-2008/actesquebec.html>)

«Επιδράσεις της πολιτισμικής κινητικότητας μεταξύ τόπου καταγωγής και τόπου κατοικίας»

Στόχος. Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να προτείνει μια μέθοδο αξιολόγησης της ύπαρξης και της έντασης των αμοιβαίων σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των κατοίκων που διαμένουν είτε μόνιμα είτε παροδικά, σε μια περιοχή. Σύμφωνα με την κεντρική υπόθεση μας, οι δεσμοί αυτοί έχουν εννοηθεί από την ένταση της γεωγραφικής κινητικότητας μεταξύ του αστικού και του υπαίθρου χώρου, την ίδια στιγμή που ο υπαίθρος χώρος προσλαμβάνει όλο και περισσότερο χαρακτήρα πολλαπλών χρήσεων υποστήριξης, σύμφωνα με τις πρόσφατες προσεγγίσεις της πολυλειτουργικότητας αυτού του χώρου.

Δεδομένα, περίοδος ανάλυσης, επίπεδο αναφοράς. Αποτελέσματα απόγραφών 1991 και 2001 (δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά και χαρακτηριστικά κατοικιών). Η ανάλυση διενεργήθηκε επί των 738 κατ'έξοχην αγροτικών Καποδιστριακών δήμων της χώρας.

Υποθέσεις. Η γεωγραφική κινητικότητα δύναται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να εξαρτάται από ισχυρούς ή μη πολιτισμικούς δεσμούς με τον τόπο καταγωγής, και μέσα σε αυτό το πλαίσιο, πρόκειται να διερευνήσουμε τα χαρακτηριστικά, το μέγεθος και τις επιπτώσεις αυτής της κινητικότητας. Η κινητικότητα αυτή προσδιορίζεται σε δύο επίπεδα: (i) η κινητικότητα της οποίας οι συνέπειες είναι ήδη ορατές στο χώρο και που θα μπορούσαν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να ποσοτικοποιηθούν και (ii) η κινητικότητα, η επίδραση της οποίας στο χώρο παραμένει ακόμη ασαφής και που μπορεί να προσδιοριστεί έμμεσα, δηλαδή ποιοτικά. Γνωρίζοντας ότι αυτή η διαδικασία δύσκολα μπορεί να ποσοτικοποιηθεί, προσπαθήσαμε με την βοήθεια των διαθέσιμων δεδομένων, πρώτον να προσδιορίσουμε τις γεωγραφικές ενότητες του υπαίθρου χώρου που εμφανίζουν σημαντικά σημάδια κινητικότητας και, δεύτερον να ανιχνεύσουμε εκείνες τις γεωγραφικές ενότητες που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν από πολιτισμικούς δεσμούς σε σχέση με τον τόπο καταγωγής.

Ευρήματα. Η μακροσκοπική ανάλυση και η προσφυγή σε μεθόδους ταξινόμησης μη ιεραρχημένες μας επέτρεψαν να διακρίνουμε τέσσερις τύπους δήμων που εμφάνιζαν διαφορετικές μορφές εμφανούς κινητικότητας, καθώς και διαφορετικούς βαθμούς έντασης αυτής της κινητικότητας.

Η ανάλυση των πολιτισμικών δεσμών βασίστηκε στην μελέτη των διαρθρωτικών και λειτουργικών πτυχών που χαρακτηρίζουν αυτά τις χωρο-εδαφικές ενότητες. Η πολιτισμική διάσταση

διερευνήθηκε με βάση την παρατήρηση και την ερμηνεία γεγονότων που προσδιορίζουν τον ρυθμό της ζωής της τοπικής κοινωνίας.

6.4.24. Λ. Μαράτου-Αλιπράντη, Σ. Κακλαμάνη, 2009, «Γαμηλιότητα- Διαζυγιότητα και Οικογένεια στη σύγχρονη Ελλάδα», Συνέδριο του Κέντρου Ερευνας της Ελληνικής Κοινωνίας (ΚΕΕΚ) και της Ελληνικής Εταιρείας Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ), *Πληθυσμιακές τάσεις και προοπτικές: Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, 13-14 Μαρτίου 2009.

Στόχος. Οι μεταβολές της συμπεριφοράς του πληθυσμού στην Ελλάδα σε σχέση με τον γάμο και την ενδεχόμενη διάλυσή του κατά την μεταπολεμική περίοδο. Τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης οικογένειας στην Ελλάδα: σημαντικές μεταβολές ή αναδιαμόρφωση της δομής της;

Δεδομένα και περίοδος αναφοράς.

(α) Εξέλιξη αδρού δείκτη γαμηλιότητας (1860-2007) Μηνιαία κατανομή γάμων και γάμοι σε συνάρτηση με την προηγούμενη οικογενειακή κατάσταση (1960-2006). Μελέτη της γαμηλιότητας του πληθυσμού της Ελλάδας: δημογραφική ανάλυση των πρώτων γάμων, με διάκριση κατά φύλο και ηλικία, μέσω ετήσιων στιγμιαίων πινάκων γαμηλιότητας για την περίοδο από το 1960 έως και το 2006. (ετήσιες εκδόσεις της ΕΛΣΤΑΤ στοιχείων φυσικής κίνησης πληθυσμού - ετήσιες εκτιμήσεις για το μέγεθος της κατά ηλικία δομής του πληθυσμού της χώρας).

(β) Μελέτη των διαζυγίων επί συνόλου χώρας: εξέλιξη αδρού δείκτη διαζυγιότητας (1960-2006) και οριστικές αποφάσεις διαζυγίων, κατά λόγο, υπαιτιότητα και διάρκεια λυθέντος γάμου για την περίοδο 1975-2006 (ετήσιες στατιστικές δικαιοσύνης).

(γ) Σύνθεση νοικοκυριών και μορφές οικογένειας σύμφωνα με τα απογραφικά δεδομένα του 2001, επί συνόλου χώρας.

Ευρήματα. Στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών η γαμηλιότητα υποχωρεί προοδευτικά. Την ίδια περίοδο οι γάμοι γίνονται όλο και πιο εύθραυστοι, ενώ οι εκτός γάμου γεννήσεις αυξάνονται αν και ελάχιστα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ο συνθετικός δείκτης γαμηλιότητας παρουσιάζει καθοδική τάση, φτάνοντας το 2006 σε 0,65 για τις γυναίκες και 0,61 για τους άνδρες. Η μέση ηλικία γάμου αυξάνεται ανεξαρτήτως φύλου (άνδρες: 31,5 έτη και γυναίκες: 28 έτη), ενώ συρρικνώνεται η απόκλιση της μέσης ηλικίας μεταξύ των δύο συζύγων. Σχετικά με τη διαζυγιότητα, ενώ έως το 1984 ο αδρός δείκτης διαζυγίων παραμένει σταθερός και κινείται σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα (λιγότερα από 5 διαζύγια επί 10.000 κατοίκων), κατά τη διάρκεια της περιόδου 1984-1992 (αλλαγή του θεσμικού πλαισίου) ακολουθεί ανοδική πορεία, σταθεροποιείται στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας (6-8 διαζύγια επί 10.000 κατοίκων). Μετά το 1995 καταγράφεται έντονη αύξηση και το 2007 ανέρχεται σε 12 διαζύγια επί 10.000 κατοίκων. Οι εξελίξεις αυτές αποτελούν ενδείξεις των σημαντικών μεταβολών που συντελούνται στη δομή και τη διάρκεια της οικογένειας στην Ελλάδα, καθώς και στον τρόπο ρύθμισης της αναπαραγωγής. Ακόμη, οι παρατηρούμενες αλλαγές συντελούν στην επικράτηση και στη διαρκή αύξηση των νέων σχημάτων και μορφών οικογενειακής ζωής (όπως συμβίωση χωρίς γάμο, μονογονεϊκές οικογένειες, μοναχικά άτομα, μονομελή νοικοκυριά κ.λπ.) και στη μεγαλύτερη ποικιλία των οικογενειακών διαδρομών. Οι τάσεις αυτές αντανακλούν την αμφισβήτηση της παραδοσιακής οικογένειας και τη διαφοροποιημένη αντιμετώπιση της συμβίωσης (με ή χωρίς γάμο) και της συντροφικότητας στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας, ενώ διαμορφώνουν τη νέα κοινωνική δυναμική.

6.4.25. Α. Δαμιανάκη, Σ. Χρυσικός, Σ. Κακλαμάνη κ.α., 2009, «Τρόπος διάγνωσης του καρκίνου του πνεύμονα στο Νοσοκομείο Χανίων», *Πνεύμων*, 18^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία και Ελληνική Βρογχολογική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη 26-29 Νοεμβρίου 2009, 22(συμπλ. Τεύχος), σ. 45.

Η διάγνωση του ΚΠ σε ένα δευτεροβάθμιο νοσοκομείο μπορεί να είναι δύσκολη ελλείψει κατάλληλου εξοπλισμού. Το ινοβρογχοσκόπιο χωρίς χρήση κάμερας είναι το κυριότερο εργαλείο

μας. Η κατευθυνόμενη βιοψία μέσω αξονικού τομογράφου (CT FNA/FNB) διενεργείται την τελευταία εξαιτία.

Σκοπός. Η μελέτη του τρόπου της διαγνωστικής προσπέλασης στον ΚΠ, του ποσοστού επιτυχίας και της συμβολής της CT FNA/FNB στη διάγνωση.

Υλικό-Μέθοδος: Μελετήθηκαν αναδρομικά οι φάκελοι ασθενών που νοσηλεύτηκαν στην πνευμονολογική κλινική από 01/12/2003 έως και 31/12/2008 με πρωτοδιαγνωσθέντα ΚΠ.

Ευρήματα. Καταγράφηκαν 305 περιπτώσεις ΚΠ. 283 (92,7%) πρωτοπαθή, 4 (1,31 %) μεταστατικά και 18 (5,9%) αδιάγνωστα. 254 (83,27) ήταν άνδρες, ενώ 51 (16,72%) γυναίκες. Μέσος όρος ηλικίας 67,46 ετη. 53 (18,72%) ήταν μικροκυτταρικά και 229 (80,91 %) μη μικροκυτταρικά: (33,62% πλακώδη 32,3% αδενοκαρκινώματα 34% χαμηλής διαφοροποίησης). Στη διάγνωση συνέβαλαν όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Διαγνωστική εξέταση	Θετική διάγνωση (Αριθμός ασθενών %)	Θετική διάγνωση*
Κυτταρολογική πτυέλων	53(19)	32(11)
Κυτταρολογική βρογχ. εκπλύματος	109(39)	51(18)
Κυτταρολογική μεταβρογχ. Πτυέλων	34 (12)	0 (0)
Κυτταρολογική πλευριτικού υγρού	41(14)	36(13)
Βιοψία βρογχικού βλεννογόνου	62(22)	27(10)
CT FNA/FNB	49(17)	49(17)
Κυτταρολογ. εξωπνευμ. Λεμφαδένων	17 (6)	17 (6)

* όταν όλες οι άλλες εξετάσεις ήταν αρνητικές

Συμπεράσματα: Η βρογχοσκόπηση είναι το κύριο μέσο για τη διάγνωση μέσω της βιοψίας βρόγχου και των βρογχικών εκπλυμάτων. Οι υπόλοιπες εξετάσεις και κυρίως η κυτταρολογική πτυέλων βοήθησε όταν απέτυχε η βρογχοσκόπηση, η CT FNA/FNB βοήθησε στο 17% των περιπτώσεων στις περιφερικές βλάβες με αποτέλεσμα αυτοί οι ασθενείς να μην παραπεμφθούν σε τριτοβάθμιο νοσοκομείο.

6.4.26. Α. Δαμιανάκη, Χ. Πετράκη, Σ. Κακλαμάνη κ.α., 2009, «Λανθάνουσα Φυματίωση στους οικονομικούς μετανάστες», *Πνεύμων*, 18^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία και Ελληνική Βρογχολογική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη 26-29 Νοεμβρίου 2009, 22(συνπλ. Τεύχος), σ. 51. Αναδημοσίευση: Α. Damianaki, S. Kaklamani, alii, Latent Tuberculosis in Immigrants in Chania, Crete, *Journal of International Medical Association Bulgaria, Annual Proceedings (Scientific Papers)*, 16(1-B), 2010, (<http://www.journal-imab-bg.org>)

Μετανάστες προερχόμενοι από χώρες με αυξημένο φορτίο φυματίωσης κινδυνεύουν με αναζωπύρωση μιας ΛΦ. Η ΛΦ ανιχνεύεται με την θετικοποίηση της mantoux ή την αύξηση της γ-ιντερφερόνης.

Σκοπός. Ο έλεγχος του ποσοστού της ΑΦ στους μετανάστες στα Χανιά με τη μέθοδο της mantoux σε μια προοπτική μελέτη από 11 /2005 έως 12/2008.

Υλικό - Μέθοδος. Προς αποφυγή ψευδώς αρνητικών αποτελεσμάτων, άτομα με κακοήθειες και ανοσοκαταστολή αποκλείστηκαν. Αφού συμπληρώθηκε ένα σύντομο ερωτηματολόγιο, ακολούθησε η διαδερμική χορήγηση φυματίνης (5U PPD) και εκτιμήθηκε μετά από 48-72 ώρες. Σκληρίες > 10 mm θεωρήθηκαν θετικές σε μετανάστες από αναπτυσσόμενες χώρες και >15mm από αναπτυγμένες.

Ευρήματα. Μελετήθηκαν 2036 άτομα, 51% άνδρες, μέση ηλικία 30 ±10 έτη, μέσος χρόνος παραμονής στην Ελλάδα 31 μήνες. Το ποσοστό ΛΦ φαίνεται στον πίνακα:

Mantoux mm	Ανατ. Ευρώπη	Νοτιοαν. Ασία	Αφρική	Αναπτυγμένες χώρες*	Σύνολο
Αρνητική 0-4mm	614	139	135	20	908
Αμφίβολη 5-9mm	305	56	67	3	431
Θετική 10-15mm	268	41	85	4	398
Υπερεργική >15mm	195	21	81	2	299
Σύνολο	1382	257	368	29	2036
ΛΦ (%)	33,5	24,1	45,1	20,7	34,2

* U.S.A., Καναδάς Αυστραλία, Δυτική Ευρώπη

Το ποσοστό των ασθενών με ΛΦ επηρεάζεται από την χώρα προέλευσης με το χαμηλότερο ποσοστό να σημειώνεται στις αναπτυγμένες χώρες ($p < 0.05$) και το υψηλότερο σε μετανάστες από την Αφρική. 45% των μεταναστών έχουν αρνητική mantoux.

Συμπεράσματα. Το ποσοστό ΛΦ στους μετανάστες στα Χανιά είναι υψηλό. Η προέλευση από αναπτυσσόμενη χώρα αποτελεί παράγοντα κινδύνου για ύπαρξη ΛΦ που μπορεί να οδηγήσει σε αναζωπύρωση της νόσου δεδομένου των συνθηκών μετανάστευσης και διαβίωσης.

6.4.27. Α. Δαμιανάκη, Χ. Πετράκη, Σ. Κακλαμάνη κ.α., 2009, «Συμμόρφωση των μεταναστών με λανθάνουσα φυματίωση στη χημειοπροφύλαξη», *Πνεύμων*, 18^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Ελληνική Πνευμονολογική Εταιρεία και Ελληνική Βρογχολογική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη 26-29 Νοεμβρίου 2009, 22(συνπλ. Τεύχος), σ. 52. Αναδημοσίευση: A. Damianaki, S. Kaklamani, alii, Chemoprophylaxis Against Tuberculosis and Compliance of Immigrants in Crete, Greece, *Journal of International Medical Association Bulgaria, Annual Proceedings (Scientific Papers)*, 16(1-B), 2010, (<http://www.journal-imab-bg.org>).

Η αντιφυματική χημειοπροφύλαξη ασθενών με ΛΦ ελαττώνει κατά πολύ την πιθανότητα αναζωπύρωσης της νόσου και αποτελεί αποτελεσματική μέθοδο για τον έλεγχο της.

Σκοπός. Η μελέτη της συμμόρφωσης στη χημειοπροφύλαξη των οικονομικών μεταναστών με ΛΦ στα Χανιά με μια προοπτική μελέτη την περίοδο Π/2005 έως 12/2008.

Υλικό-Μέθοδος. Οι μετανάστες προέρχονταν από την ανατολική Ευρώπη, Νοτιοανατολική Ασία, Αφρική και λιγότερο από τις ανεπτυγμένες χώρες και εξετάζονταν στο πνευμονολογικό ιατρείο του Νοσοκομείου για ΛΦ με τη μέθοδο της mantoux για χορήγηση πιστοποιητικού υγείας για άδεια παραμονής στην Ελλάδα, ενώ υπήρχε και τηλεφωνική επικοινωνία κάθε μήνα για τον έλεγχο της συμμόρφωσης.

Αποτελέσματα. Μελετήθηκαν 2036 μετανάστες, 51% άνδρες. 691(34%) είχαν ΛΦ (θετική mantoux) και υποβλήθηκαν σε α/α θώρακος και εξέταση πτυέλων ή γαστρικού υγρού για τον B koch. Ένας είχε ενεργό TB. 19(2.7%) είχαν ακτινολογικά στοιχεία παλαιάς TB. Στους μετανάστες με ΛΦ χορηγήθηκε συνταγή για χημειοπροφύλαξη με ισονιαζίδη για 9 μήνες και οδηγίες για τακτικό αιματολογικό έλεγχο προς πρόληψη παρενεργειών. Μόνο 20 (2,9%) συμμορφώθηκαν πλήρως με την αγωγή. 36(5,2%) δεν την ολοκλήρωσαν και 92% δεν την έλαβαν καθόλου.

Συμπεράσματα. Το ποσοστό των μεταναστών με ΛΦ στα Χανιά είναι υψηλό. Προκλητικά υψηλό όμως είναι το ποσοστό που δεν λαμβάνει χημειοπροφύλαξη ενώ τους έχει συσταθεί και πιθανόν να αποτελέσουν στο μέλλον αίτιο αύξησης των κρουσμάτων της φυματίωσης στην πόλη μας. Οι Ελληνικές αρχές θα πρέπει να επιληφθούν του θέματος και ίσως η λήψη της χημειοπροφύλαξης πρέπει να αποτελεί προϋπόθεση για την χορήγηση άδειας παραμονής.

6.4.28. Α. Δαμιανάκη, Σ. Κακλαμάνη, κ.α., «Κατευθυνόμενη βιοψία υπό αξονικό τομογράφο στη διάγνωση του καρκίνου του πνεύμονα», *Καρκίνος Πνεύμονα*, Πνευμονολογική Κλινική Νοσοκομείου Κέρκυρας, 10-13 Ιουνίου 2010, Κέρκυρα, σ. 231-2.

Η διάγνωση του ΚΠ σε ένα δευτεροβάθμιο νοσοκομείο μπορεί να είναι δύσκολη. Η κατευθυνόμενη βιοψία μέσω αξονικού τομογράφου (CT F.N.A./F.N.B.) διενεργείται την τελευταία επταετία.

Σκοπός. Η μελέτη του τρόπου διάγνωσης του ΚΠ, του ποσοστού επιτυχίας και της συμβολής της CT FNA/FNB.

Υλικό και μέθοδος. Μελετήθηκαν αναδρομικά οι φάκελοι ασθενών που νοσηλεύτηκαν στην πνευμονολογική κλινική από 01/01/2003 έως 31/12/2009 με πρωτοδιαγνωσθέντα ΚΠ.

Αποτελέσματα. Καταγράφηκαν 348 περιπτώσεις ΚΠ. 323(92.81%) πρωτοπαθή, 6 (1.72%) μεταστατικά και 19(5.45%) αδιάγνωστα. 294 (84.48%) ήταν άνδρες, ενώ 54 (15,51%) γυναίκες. Μέσος όρος ηλικίας 67,13 έτη. 61(18,88%) ήταν μικροκυτταρικά και 262(81,11%) μη μικροκυτταρικά:(35,11% πλακώδη, 31,68% αδενοκαρκίνωμα, 0,76% μεγαλοκυτταρικό, 32,44% χαμηλής διαφοροποίησης. Στη διάγνωση συνέβαλαν όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Διαγνωστική εξέταση	Θετική διάγνωση (Αριθμός ασθενών %)	Θετική διάγνωση*
Κυτταρολογική πτυέλων	56 (17)	33 (10)
Κυτταρολογική βρογχ. εκπλύματος	130 (40)	64 (20)
Κυτταρολογική μεταβρογχ. Πτυέλων	38 (12)	0 (0)
Κυτταρολογική πλευριτικού υγρού	49 (15)	44 (14)
Βιοψία βρογχικού βλεννογόνου	68 (21)	29 (9)
CT FNA/FNB	55 (17)	55 (17)
Κυτταρολογ. εξωπνευμ. Λεμφαδένων	18 (5,5)	18 (5,5)

* όταν όλες οι άλλες εξετάσεις ήταν αρνητικές

Συμπεράσματα. Η CT FNA/FNB βοήθησε στο 17% των περιπτώσεων στις περιφερικές βλάβες με αποτέλεσμα αυτοί οι ασθενείς να μην παραπεμφθούν σε τριτοβάθμιο νοσοκομείο. Η βρογχοσκόπηση παραμένει το κύριο μέσο διάγνωσης. Οι υπόλοιπες εξετάσεις και κυρίως η κυτταρολογική πτυέλων και βοήθησε όταν απέτυχε η βρογχοσκόπηση.

6.4.29. Α. Δαμιανάκη, Σ. Κακλαμάνη, κ.α., «Επίπτωση του καρκίνου του πνεύμονα στο Νομό Χανίων», *Καρκίνος Πνεύμονα*, Πνευμονολογική Κλινική Νοσοκομείου Κέρκυρας, 10-13 Ιουνίου 2010, Κέρκυρα, σ. 232-3.

Ο ΚΠ είναι ο πλέον θανατηφόρος παγκοσμίως. Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν επαρκή δεδομένα της επίπτωσης του ΚΠ. Οι επιδημιολογικές μελέτες επικεντρώνονται σε στοιχεία θνησιμότητας. Στα Χανιά γίνεται για πρώτη φορά προσπάθεια καταγραφής των περιστατικών και του υπολογισμού της ετήσιας επίπτωσης του ΚΠ από την πνευμονολογική κλινική η οποία έχει το πλεονέκτημα ότι είναι η μοναδική στο νομό.

Σκοπός. Η μελέτη της επίπτωσης της νόσου και της διαχρονικής εξέλιξής της για την επταετία 2003-2009.

Υλικό και μέθοδος. Μελετήθηκαν αναδρομικά οι φάκελοι ασθενών που νοσηλεύτηκαν στην κλινική από 01/01/2003 έως 31/12/2009 με πρωτοδιαγνωσθέντα ΚΠ.

Ευρήματα. Καταγράφηκαν 348 νέες περιπτώσεις ΚΠ. 294(84,48%) ήταν άνδρες ενώ 54(15,5%) ήταν γυναίκες. Μέσος όρος ηλικίας ήταν 67,13 έτη. Νυν ή πρώην καπνιστές 90% με μέση καπνιστική συνήθεια 80 p.y. 323(92,8%) πρωτοπαθείς 6(1.72%) μεταστατικοί, 19(5,45%) αδιάγνωστοι. Κατά ιστολογικό τύπο βρέθηκαν: μικροκυτταρικός καρκίνος πνεύμονα 61(18,88%), μη μικροκυτταρικός 262(81,11%) όπου 35,11% αφορούσαν πλακώδες, 31,68% αδενοκαρκίνωμα, 0,76% μεγαλοκυτταρικό και 32,44% χαμηλής διαφοροποίησης. Κατά τη διάρκεια της επταετίας παρατηρήθηκε αυξητική τάση του ΚΠ στους άνδρες. Ο μικροκυτταρικός παρουσιάζει σαφή αυξητική τάση. Στη διάγνωση βοήθησε η βρογχοσκόπηση σε 73%, η αξονική τομογραφία (F.N.A./ F.N.B.) 17%, οι κυτταρολογικές

εξετάσεις (πτυέλων- πλευριτικού υγρού -εξω-πνευμονικών αδένων) 38%. Η ετήσια επίπτωση της νόσου υπολογίζεται σε 33,5/100.000 κατοίκους.

Συμπεράσματα. Η καταγραφή της επίπτωσης είναι επιβεβλημένη σε τοπικό και εθνικό επίπεδο για την εφαρμογή μέτρων πρόληψης και διάγνωσης.

Στις εργασίες 6.4.25 - 6.4.29 εκπόνησα το σύνολο των στατιστικών επεξεργασιών.

Γ' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Επίκουρου (Μάρτιος 2011)

6.4.30. M. Duquenne, S. Kaklamani, «La mobilité en Grèce : tentatives d'évaluation des différentiels d'intensité dans l'espace grec», Démographie spatiale des Balkans : tendances et enjeux», IVth International Conference of Balkans Demography, Budva-Monténégro, 13-15/05/2010. (Η κινητικότητα στην Ελλάδα: προσπάθεια αξιολόγησης της διαφορικής έντασης στον ελλαδικό χώρο).

Η εργασία εντάσσεται επίσης στο ανωτέρω αναφερθέν ερευνητικό σχέδιο που μελετά την γεωγραφική κινητικότητα στην Ελλάδα (CV 4.2.3, 5.3.6, 5.2.7). Ειδικότερα αποτελεί συνέχεια της εργασίας CV 5.3.7 στην οποία εξετάστηκε η καθημερινή κινητικότητα στο πλαίσιο της εργασίας με επίπεδο αναφοράς την περιφέρεια και τον νομό.

Στόχος. Ο στόχος της παρούσας εργασίας είναι να αναλύσει το φαινόμενο της κινητικότητας σε χαμηλή χωρική κλίμακα (Καποδοιστριακή δήμοι-LAU1), και να προτείνει μια μέθοδο αξιολόγησης της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού μέσω δεικτών κατάλληλων που ερμηνεύουν την κινητικότητα (φυσικά και έμμεσα εμπόδια), για την επιλεγμένη χωρική κλίμακα.

Δεδομένα και επίπεδο ανάλυσης. Το φαινόμενο μελετάται, με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της απογραφής 2001, σε επίπεδο καποδοιστριακών δήμων και αφορά τις αγροτικές περιοχές της χώρας.

Ευρήματα. Μέσω ιεραρχικής ταξινόμησης των κατ' εξοχήν αγροτικών δήμων της χώρας αναδείχτηκε η ανομοιογένεια της ανθρωπίνης συμπεριφοράς στον χώρο: (ι) όσον αφορά στην ένταση των εκροών από την ανάλυση προκύπτουν 8 διακριτές ομάδες δήμων (ιι) εκ της έντασης των εισροών προκύπτουν 7 διακριτές ομάδες δήμων.

Τα φυσικά εμπόδια εξηγούν εν μέρει την διαπιστούμενη κινητικότητα, ωστόσο η εγγύτητα και η δυνατότητα πρόσβασης σε πόλους απασχόλησης (bassins d'emploi) συνιστούν διακριτικά κριτήρια εντοπισμού των διαφορικών εντάσεων και των διαφορετικών φάσεων ανάπτυξης του φαινομένου.

Οι διάφορες μορφές κινητικότητας συσχετίζονται με σημαντικές μεταβολές στην οργάνωση και τη λειτουργία των χωρο-εδαφικών ενότητων, ιδίως στην περίπτωση εκείνων των περιοχών της υπαίθρου οι οποίες βρίσκονται σε άμεση γειτνίαση με μικρού ή μεσαίου μεγέθους αστικό κέντρο. Ταυτόχρονα, η διεύρυνση του ζωτικού χώρου/χώρου διαβίωσης των ατόμων και των νοικοκυριών θα μπορούσε να συμβάλλει στην οικονομική αναβάθμιση και συνεπώς στην δημογραφική αναζωογόνηση αυτών των μικρών χωρο-εδαφικών ενότητων της υπαίθρου, ακριβέστερα αυτών των γεωγραφικών ή/και κοινωνικο-πολιτιστικών χωρικών ενότητων.

Τέλος, αναδεικνύεται ένα ερώτημα σχετικό με τον ίδιο τον ισχύοντα ορισμό της έννοιας της αγροτικότητας (ruralité) στον οποίο ενδεχομένως θα πρέπει να συμπεριληφθεί η ένταση της κινητικότητας.

6.4.31. S. Kaklamani, «La contribution des femmes immigrées en tant que personnel domestique auprès les personnes âgées en Grèce rurale», Colloque international: Abdelmalek Sayad, migrations et mondialisation, 21-22 mai 2013, CRASC, Oran-Algérie. (έχει κατατεθεί σχετική βεβαίωση).

Στην Ελλάδα, η εμπειρία υποδοχής μεταναστών είναι ιστορικά πρόσφατη, με έντονα ρεύματα εισροών από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Σύμφωνα με τα δεδομένα της απογραφής του 2001, 413.201 μετανάστες, εκ των οποίων το 41% γυναίκες, δήλωσαν ως αιτία εγκατάστασης την εργασία.

Ένα σημαντικό μέρος των μεταναστριών εργάζονται στην άτυπη αγορά εργασίας, ιδίως ως οικιακό προσωπικό (φροντίδα παιδιών, ηλικιωμένων κλπ).

Η απασχόληση των μεταναστριών ως οικιακών βοηθών συνδέεται με μία αυξανόμενη γήρανση του πληθυσμού, που είναι υψηλότερη στις αγροτικές περιοχές (2001: 24,5% ηλικίας 65 ετών και άνω, εθνικός μέσος όρος: 16,7%). Εάν και η οικογενειακή αλληλεγγύη παραμένει ριζωμένη στα έθιμα της ελληνικής κοινωνίας, η γήρανση του πληθυσμού, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές, θέτει με οξύτητα το ζήτημα της διαγενεακής αλληλεγγύης. Αυτή δεν μπορεί να διασφαλισθεί κυρίως λόγω της απουσίας των παιδιών (αγροτική έξοδος). Επιπλέον, οι ελλειμματικές κοινωνικές πολιτικές και η έλλειψη δομών στήριξης των ηλικιωμένων είναι ένα αναμφισβήτητο γεγονός. Τέλος, η λύση του γηροκομείου δεν είναι κοινωνικά αποδεκτή για τους ηλικιωμένους γονείς, πέραν του γεγονότος ότι αυτή είναι οικονομικά επώδυνη και η φροντίδα είναι αμφιβόλου ποιότητας. Υπό αυτές τις συνθήκες, η απασχόληση μεταναστριών ως οικιακών βοηθών ανταποκρίνεται ακριβώς στις ανάγκες των ηλικιωμένων, μεγάλο μέρος των οποίων ζουν μόνοι.

Στόχος. Ο Sayad τονίζει ότι «οι μετανάστες μεταναστεύουν μαζί με την ιστορία τους» και το σύνολο του πολιτιστικού τους συστήματος. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας επιδιώκεται η ανάλυση του λόγου των μεταναστριών με τις οποίες πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις και οι οποίες εργάζονται στην φροντίδα των ηλικιωμένων και ζουν σε ένα ορεινό χωριό της Κρήτης. Στόχος των μη καθοδηγούμενων συνεντεύξεων ήταν να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό ο τρόπος με τον οποίο αυτές μιλούν για την μεταναστευτική τους εμπειρία και την απασχόλησή τους κοντά σε ηλικιωμένα άτομα φέρει τα αποτυπώματα των κυρίαρχων οικογενειακών αξιών της χώρας καταγωγής τους.

Ευρήματα. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες, διακρίνεται η ύπαρξη ενός συστήματος αξιών σύμφωνα με το οποίο οι ηλικιωμένοι έχουν θέση σημαντική και αξιοσεβαστή. Οι σχέσεις με τους ηλικιωμένους είναι καλές, είναι αξιολάπητοι, ευγενείς, με κατανόηση, χαρακτηριστικά που συχνά δεν έχουν οι απόγονοί τους. Η άποψή τους είναι ιδιαίτερα κριτική για την απουσία ενός κράτους πρόνοιας που θα αναλάμβανε την φροντίδα των ηλικιωμένων. Τονίζουν τις θυσίες που εκείνοι έχουν κάνει για τα παιδιά τους, και μιλούν με θλίψη για την αδιαφορία και την αποξένωση των παιδιών, για τον ατομισμό τους. Θεωρούν ότι από την στιγμή που την φροντίδα των γονέων έχει αναλάβει ένα αμειβόμενο πρόσωπο, απελευθερώνονται από τις υποχρεώσεις τους. Αυτή η απαράδεκτη συμπεριφορά σχετίζεται με τον υπερ-προστατευτισμό που επιδεικνύουν οι γονείς στην Ελλάδα. Όσον αφορά τις συνθήκες εργασίας τους, δεν είναι ικανοποιητικές από την άποψη του όγκου των εργασιών των καθηκόντων τους, τα οποία είναι ιδιαίτερα κουραστικά.

Ο σεβασμός και η αγάπη που επιδεικνύουν μέσω της φροντίδας τους προς τους ηλικιωμένους φαίνεται να είναι προβολή της μεγάλης αξίας της τρίτης ηλικίας στη σοσιαλιστική κοινωνία, όπως αυτή έχει εσωτερικευθεί μέσα από την διαπαιδαγώγηση που είχαν από το σχολείο, αλλά και μέσω της άμιλλας μεταξύ των παιδιών.

Ο τρόπος που εκφράζονται για τους ηλικιωμένους ενδέχεται επίσης να είναι αποτέλεσμα ενοχών απέναντι προς τους γονείς τους που έμειναν πίσω μόνοι. Η δημιουργία ψευδο-οικογενειακών σχέσεων αντισταθμίζει την έλλειψη της δικής τους οικογένειας. Επιπλέον, αυτή η συναισθηματική επένδυση, η οποία λειτουργεί ως αντίβαρο της χαμηλού κύρους εργασίας, φέρει τα χαρακτηριστικά μιας δουλειάς μεταμφιεσμένης σε αφοσίωση.

Η συμπεριφορά του μεταναστριών υπαγορεύεται επίσης από τον ρόλο που διαδραματίζει η γυναίκα-μητέρα στην κοινωνία καταγωγής. Η μεγάλη έμφαση που αποδίδεται στο ρόλο της μητέρας διοχετεύεται με διπλό τρόπο. Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, από τη μία πλευρά η αναχώρηση-μετανάστευση υπαγορεύεται από την ανάγκη να στηρίξουν τις οικογένειές τους και ιδιαίτερα τα παιδιά και την εκπαίδευσή τους. Από την άλλη πλευρά, στον τόπο της μετανάστευσης αναλαμβάνουν τον ίδιο ρόλο, δηλαδή της γυναίκας που είναι υπεύθυνη για την ευημερία των μελών της οικογένειας και τη φροντίδα για των ηλικιωμένων.

Εν τέλει, οι αξίες που αποδίδονται στις οικογενειακές σχέσεις και η κατανομή των «παραδοσιακών» αυτών καθηκόντων παραμένουν σχεδόν άθικτες. Αυτό που αλλάζει είναι η ιδεολογική πλαίσιο που κινητοποιείται προκειμένου να νομιμοποιηθεί η συγκεκριμένη τάξη πραγμάτων. Από αυτήν την άποψη, συμμετέχουν σε μια αναπαραγωγή των παραδοσιακών προτύπων, πρότυπα που θεωρούνται φυσιολογικά, όπως και τα καθήκοντά τους σε σχέση με τους ηλικιωμένους.

- 6.4.33.** Σ. Κακλαμάνη, «Γάμοι και Διαζύγια στην Ελλάδα: Διαχρονικές τάσεις», Συμπόσιο: «Σύγχρονη Ελληνική Οικογένεια: δημογραφικές, κοινωνικές και νομικές διαστάσεις» με συντονίστρια την Λ. Αλιπράντη-Μαράτου, Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου «Σχολές Γονέων». *Η οικογένεια εκπαιδεύεται.....δια βίον*. Αθήνα 8-10 Νοεμβρίου 2012. ISBN 978-960-9719-03-2.

Στόχος. Διαχρονική εξέλιξη των χαρακτηριστικών των γάμων και των διαζυγίων στην Ελλάδα. Η συγκεκριμένη εργασία αποτελεί συνέχεια της ανωτέρω 6.4.24, με επικαιροποίηση βάσει νεότερων στατιστικών δεδομένων.

Δεδομένα και περίοδος αναφοράς (α) Εξέλιξη αδρού δείκτη γαμηλιότητας (1860-2009) Μηνιαία κατανομή γάμων και γάμοι σε συνάρτηση με την προηγούμενη οικογενειακή κατάσταση (1960-2009). Μελέτη της γαμηλιότητας του πληθυσμού της Ελλάδας: δημογραφική ανάλυση των πρώτων γάμων, με διάκριση κατά φύλο και ηλικία, μέσω ετήσιων στιγμιαίων πινάκων γαμηλιότητας για την περίοδο από το 1960 έως και το 2009. (ετήσιες εκδόσεις της ΕΛΣΤΑΤ στοιχείων φυσικής κίνησης πληθυσμού - ετήσιες εκτιμήσεις για το μέγεθος της κατά ηλικία δομής του πληθυσμού της χώρας).

(β) Μελέτη των διαζυγίων επί συνόλου χώρας: εξέλιξη αδρού δείκτη διαζυγιότητας (1960-2009) και οριστικές αποφάσεις διαζυγίων, κατά λόγο, υπαιτιότητα και διάρκεια λυθέντος γάμου για την περίοδο 1975-2009 (ετήσιες στατιστικές δικαιοσύνης).

Ευρήματα. Στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών η γαμηλιότητα υποχωρεί προοδευτικά, με τον συνθετικό δείκτης γαμηλιότητας να παρουσιάζει καθοδική τάση και τη μέση ηλικία γάμου να αυξάνεται ανεξαρτήτως φύλου, ενώ συρρικνώνεται η απόκλιση της μέσης ηλικίας μεταξύ των δύο συζύγων. Την ίδια περίοδο οι γάμοι γίνονται όλο και πιο εύθραυστοι, ενώ οι εκτός γάμου γεννήσεις αυξάνονται αν και ελάχιστα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Σχετικά με τη διαζυγιότητα, ενώ έως το 1984 ο αδρός δείκτης διαζυγίων παραμένει σταθερός και κινείται σε ιδιαίτερα χαμηλά, μετά το 1995 καταγράφεται σημαντική αύξηση. Οι εξελίξεις αυτές αποτελούν ενδείξεις των σημαντικών μεταβολών που συντελούνται στη δομή και τη διάρκεια των έγγαμων συμβιώσεων στην Ελλάδα, καθώς και στον τρόπο ρύθμισης της αναπαραγωγής. Ακόμη, συντελούν στην επικράτηση και διαρκή αύξηση νέων μορφών οικογενειακής διαβίωσης και στη μεγαλύτερη ποικιλία των οικογενειακών διαδρομών.

6.5. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

6.5.1. Σ. Κακλαμάνη, «Τα χαρακτηριστικά της εισροής μεταναστών στην Ελλάδα σήμερα», Παγκόσμιο Συνέδριο Κρητών, Οι Κρήτες στον κόσμο - 1913-2013, Χανιά, 25-28 Ιουλίου 2013. **ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ**

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

6.5.1. Σ. Κακλαμάνη, «Τα χαρακτηριστικά της εισροής μεταναστών στην Ελλάδα σήμερα», Παγκόσμιο Συνέδριο Κρητών, Οι Κρήτες στον κόσμο - 1913-2013, Χανιά, 25-28 Ιουλίου 2013.

Η παρουσίαση βασίστηκε στα δεδομένα του άρθρου 6.3.1., δεδομένου ότι δεν υπήρχαν πιο πρόσφατα στοιχεία.

6.5.2. Σ. Κακλαμάνη, «Εγκυρότητα του ερευνητικού σχεδίου και ιδιομορφίες της διαδικασίας κωδικοποίησης των μικρο-δεδομένων». 4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εξελικτικής Ψυχολογίας: *Μορφές Ανάπτυξης σε έναν απρόοπτα μεταβαλλόμενο κόσμο*, Ρέθυμνο, 8-11 Μαΐου 2014. Μίμηση, ρυθμοί και συρρυθμίες στη βρεφική επικοινωνία.

Η συγκεκριμένη εργασία συνιστά μία πρώτη κριτική προσέγγιση της ερευνητικής διαδικασίας και ανάλυσης που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο προγράμματος που αφορούσε τα «Δίδυμα και μη δίδυμα βρέφη και την επικοινωνία τους με τους Σημαντικούς Άλλους: Γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη» (βλ. 4.2.8 και 6.3.3, 6.3.4, 6.3.5)

Στόχος (α) Η συζήτηση σχετικά με την εξωτερική και εσωτερική εγκυρότητα του ερευνητικού σχεδίου (θεωρητική θεμελίωση και αντίστοιχα ερευνητικά εγχειρήματα) και (β) Η ανάδειξη των ιδιομορφιών και των δυσκολιών που παρουσιάζει η κωδικοποίηση των μικρο-δεδομένων

(ιδιομορφίες υλικού: πλεονεκτήματα/μειονεκτήματα και βαθμός υποκειμενικότητας του βλέμματος του κωδικοποιητή: παρεμβαίνοντες παράγοντες).

Σύνοψη. 1. Μέθοδος συλλογής δεδομένων και τύπος δεδομένων

Με βάση τις θεωρητικές προκείμενες, για να μελετηθούν τα διάφορα στάδια της ανάπτυξης των βρεφών είναι αναγκαίο κατά τον ερευνητικό σχεδιασμό να λαμβάνονται υπόψη το κρίσιμο χαρακτηριστικό της διαδικασίας, αφενός, και ο καθοριστικός ρόλος της αλληλεπίδρασης του βρέφους με τους συντρόφους του, αφετέρου.

(α) Εφόσον τα δεδομένα προέκυψαν από νατουραλιστική διαχρονική μελέτη, η ανασύσταση της διαδικασίας ανάπτυξης των βρεφών είναι δυνατή. Επομένως, ο σχεδιασμός και η μέθοδος συλλογής των δεδομένων είναι απολύτως συνεπή με την θεωρητική προσέγγιση που υιοθετήθηκε, κατ' αρχήν ως προς το σκέλος της «διαδικασίας».

(β) Ως μονάδα παρατήρησης ορίζεται -ανά περίπτωση, το ζεύγος μητέρα (ή άλλος ενήλικας)-βρέφος ή βρέφος-βρέφος, ή ακόμη η τριάδα μητέρα-δίδυμα βρέφη. Το στοιχείο που καταγράφεται είναι η αλληλεπίδραση - μοίρασμα σε ομάδες φυσικής επικοινωνίας. Επομένως, η διαδικασία ανάπτυξης μελετάται στη βάση της αλληλεπίδρασης και διασφαλίζεται η εξωτερική εγκυρότητα των συμπερασμάτων.

(γ) Η απαίτηση για παρατήρηση στο πραγματικό πλαίσιο (in vivo) καλύπτεται εφόσον η καταγραφή των δεδομένων πραγματοποιείται στον φυσικό χώρο των μονάδων παρατήρησης, χωρίς αυτός να διαφοροποιείται, ενώ ταυτοχρόνως εκ των τεχνικών μέσων διασφαλίζεται η διακριτική παρουσία του ερευνητή.

(δ) Ωστόσο, η επιλογή ως μονάδας καταγραφής της δυάδας δεν καταργεί απολύτως το πρόβλημα των «εξωγενών» διαφοροποιήσεων των εμπλεκόμενων υποκειμένων.

(ε) Η συχνότητα επανάληψης των καταγραφών είναι συνάρτηση των αναπτυξιακών σταδίων των βρεφών.

2. Κωδικοποίηση -μεταγραφή εικόνας και ήχου μικρο-δεδομένων

Δύο είναι τα ζητήματα που ανακύπτουν κατά την μεταγραφή της εικόνας και του ήχου σε επεξεργάσιμα δεδομένα: (α) Η φύση των δεδομένων προς κωδικοποίηση απαιτεί έμπειρους ερευνητές (εξασκημένο βλέμμα και αυτί). (β) Η εξαιρετικά μικρή χρονική διάρκεια των μιμητικών ή άλλων επικοινωνιακών επεισοδίων αυξάνει τον βαθμό δυσκολίας ως προς την ακρίβεια της κωδικοποίησης. Για την αντιμετώπιση των ανωτέρω δυσκολιών αξιοποιήθηκαν όλα τα προτεινόμενα από την σχετική βιβλιογραφία μέσα.

Παρόλο που κάποια χαρακτηριστικά της έμφυτης δι-υποκειμενικότητας φαίνεται να είναι οικουμενικά (Culture-free), κρίνεται αναγκαίο ο παρατηρητής να συμμετέχει στο πολιτισμικό συγκείμενο, δηλαδή να μοιράζεται κοινές αξίες και κώδικες με τους παρατηρούμενους. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η μεταγραφή από την έννοια (concept) στην σημασία (meaning) να είναι ακριβέστερη σε μία τέτοια περίπτωση; Εάν αυτού του τύπου οι ιδιαιτερότητες επηρεάζουν την διακριτική ευχέρεια του κωδικοποιητή, ενδεχομένως προκύπτει ένα ζητούμενο πολιτισμικής συνάφειας μεταξύ παρατηρητή και μονάδων παρατήρησης.

3. Μοντέλο Επεξεργασίας

(α) Το ζητούμενο της μελέτης των αλληλεπιδράσεων και της εξέλιξής τους στον χρόνο υπηρετείται μέσω της μεθόδου των επανειλημμένων μετρήσεων. Παραμένει προβληματική η μελέτη αλληλεπιδράσεων που συμπεριλαμβάνουν περισσότερα των δύο υποκειμένων, δηλαδή το πέρασμα από μία μονάδα παρατήρησης που συνίσταται από ζεύγος σε εκείνη της τριάδας. (β) Το στατιστικό μοντέλο υποστηρίζει τον στόχο της πρόβλεψης, υπό την συνθήκη επαρκών καταγραφών (σε πλήθος) και επαρκών χρονικών σημείων (αριθμός επαναλαμβανόμενων μετρήσεων).

Συμπερασματικά, ο ερευνητικός σχεδιασμός, η συλλογή των δεδομένων, όσο και η κωδικοποίηση και η μικρο-ανάλυση των δεδομένων είναι συνεπή με τις θεωρητικές προκείμενες, καθώς και με την απαίτηση περαιτέρω ανάπτυξη της σχετικής αναπτυξιακής θεωρίας.

6.5.3. Σ. Κακλαμάνη, «Πληθυσμιακή Εξέλιξη και Προβολές Πληθυσμού για την Περιφέρεια Κρήτης με έτος plateau το 2020», Εθνικό Συνέδριο Περιφέρειας Κρήτης,

«Πληθυσμιακές Μεταβολές και Ανάπτυξη στην Περιφέρεια Κρήτης για το 2020», στο πλαίσιο του έργου «Αξιοποιώντας τη Μετανάστευση για την Ανάπτυξη-ΜΜWD», Επιμελητήριο Ηρακλείου, Αίθουσα Καστελλάκη, Δευτέρα, 30 Ιουνίου 2014.

5.3.3.12

Στόχος. Προβολή συνολικού πληθυσμού και πληθυσμού αλλοδαπών για την Περιφέρεια Κρήτης με έτος προβολής το 2021.

Δεδομένα. Λόγω της ανομοιογένειας των πηγών και τις ελλείψεις χρονολογικές σειρές, κρίθηκε σκόπιμο να ληφθούν υπόψη όλες τις διαθέσιμες πηγές (EUROSTAT, ΕΛΣΤΑΤ), καθώς και επιπλέον σχετικές έρευνες (ΕΛΣΤΑΤ: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, MIMOSA Project).

Μελέτη διαχρονικής εξέλιξης της κατά φύλο και ηλικία δομής του πληθυσμού και της φυσικής κίνησης πληθυσμού της Περιφέρειας Κρήτης:

Ετήσιες εκτιμήσεις πληθυσμιακού μεγέθους και ηλικιακής δομής, στο μέσον του έτους (Σύνολο Χώρας, NUTS2) 1991-2011.

Κατανομή θανάτων κατά φύλο και ηλικία - Περιφέρεια Κρήτης (1991-2011). Regional Statistics EUROSTAT

Κατανομή γεννήσεων κατά ηλικία της μητέρας - Περιφέρεια Κρήτης (1991-2011). Regional Statistics EUROSTAT

Μελέτη χαρακτηριστικών της μετανάστευσης

ΕΛΣΤΑΤ, MIMOSA. Εκτιμώμενες εισροές και εκροές κατά φύλο, ηλικία και μεγάλες ομάδες υπηκοοτήτων. (Σύνολο Χώρας) 2002-2011.

Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (Σύνολο Χώρας, NUTS2) 2005-2010. Πληθυσμός κατά φύλο, ηλικία και μεγάλες ομάδες υπηκοοτήτων

ΕΛΣΤΑΤ Απογραφικά Δεδομένα για την εξέλιξη του συνολικού πληθυσμού και την χώρα προέλευσης (2001 και 2011).

Μεθοδολογία. Εφόσον δεν είναι διαθέσιμες χρονολογικές σειρές μεταναστευτικών ροών σε επίπεδο περιφερειών, ούτε στοιχεία για την διαχρονική εξέλιξη της ηλικιακής δομής των αλλοδαπών, κρίθηκε αναγκαία η συγκριτική μελέτη των διαχρονικών τάσεων των κατά φύλο και ηλικία κατανομών: Ελλάδα και Κρήτη για την περίοδο 1991-2011. Μεταξύ άλλων η μελέτη των τάσεων μας επέτρεψε να εξετάσουμε κατά πόσον τα στοιχεία των μεταναστευτικών ροών σε εθνικό επίπεδο είναι κατάλληλα για την χρήση τους στην εν λόγω προβολή. Επίσης διερευνήθηκε η διαχρονική εξέλιξη των συνιστωσών της φυσικής κίνησης πληθυσμού (γεννήσεις, θάνατοι) στην Κρήτη (1991-2011).

Ευρήματα.

Εξέλιξη συνολικού πληθυσμού. Κατά την διάρκεια της πρόσφατης δεκαετίας ο πληθυσμός της Κρήτης αυξήθηκε κατά 4,8%. Η αύξηση αυτή ήταν πιο σημαντική για τις γυναίκες. Η Κρήτη παρουσιάζει μία δημογραφική φυσιογνωμία νεανικότερη, σε σύγκριση με τον εθνικό μέσο όρο. Επισημαίνεται επίσης ότι η διαδικασία γήρανσης βρίσκεται σε υστέρηση σε σύγκριση με την Ελλάδα. Συγκρινόμενη με την Ελλάδα, η Κρήτη παρουσιάζει σχεδόν το ίδιο μοντέλο διαχρονικής εξέλιξης, με κάποιες ωστόσο διαφορές στα επίπεδα έντασης των παρατηρούμενων μεταβολών, οι οποίες δεν είναι πάντα στατιστικά σημαντικές. Οι διαφορές αυτές αφορούν κυρίως την πρώτη περίοδο (1991-2001). Κατά τη διάρκεια της πρόσφατης περιόδου (2001-2011) οι καταγεγραμμένες διαφορές έντασης των μεταβολών αφορούν τις κυρίως τους ηλικιωμένους.

Εξέλιξη της Θνησιμότητας. Παρατηρείται γενικώς αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης σε όλες σχεδόν τις ηλικίες, λιγότερο σημαντική κατά την τελευταία δεκαετία. Αυτή η αύξηση που αντικατοπτρίζει χαμηλότερα επίπεδα θνησιμότητας σε όλες σχεδόν τις ομάδες ηλικιών. Η αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης των γυναικών είναι χαμηλότερη σε σύγκριση με τους άνδρες.

Εξέλιξη της Γονιμότητας. Ο συνθετικός δείκτης γονιμότητας (μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα) παρουσιάζει αύξηση μετά το 2000 και μέχρι την έναρξη της σοβαρής κρίσης (2008). Από τη μελέτη της εξέλιξης των ποσοστών γονιμότητας κατά ηλικία, φαίνεται ότι η αύξηση αυτή οφείλεται σε αύξηση της μέσης ηλικίας τεκνοποίησης

Απογραφή 2011. Μόνιμος Πληθυσμός κατά ομάδες υπηκοοτήτων. Στην Κρήτη με βάση τα αποτελέσματα της απογραφής του 2011 ο αλλοδαπός πληθυσμός ανέρχεται σε 63.335 κατοίκους, ήτοι 10% του συνολικού πληθυσμού των 623.065 κατοίκων. Σε σύγκριση με το σύνολο χώρας, στην Κρήτη το ποσοστό αλλοδαπών είναι υψηλότερο. Η διαφορά αυτή οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην παρουσία πολιτών της Ε.Ε. Ωστόσο, το ποσοστό των προερχομένων από την Ε.Ε. συνοψίζει

δύο διαφορετικά φαινόμενα: αφενός, πρόκειται για την μετανάστευση συνταξιούχων από την Β.Δ. Ευρώπη, και, αφετέρου, για Βουλγάρους και Ρουμάνους και πρόκειται για οικονομικούς μετανάστες.

Δομή κατά ηλικία του αλλοδαπού πληθυσμού. (2001 & 2011)

Κατά το 2001 ο αλλοδαπός πληθυσμός της Κρήτης, σε σύγκριση με την Ελλάδα, είναι ελαφρά νεανικότερος, με συγκριτικά υψηλότερες συγκεντρώσεις στις ηλικίες 25-40 ετών περίπου. Προφανής είναι η διαχρονική γήρανση του αλλοδαπού πληθυσμού. Αυτή η γήρανση είναι πολύ πιο έντονη στην Κρήτη λόγω της εισροής συνταξιούχων από χώρες της Ε.Ε.

Εισροές μεταναστών (ELSTAT). Επί συνόλου χώρας κατά την περίοδο 2001-2011 διαπιστώνεται στασιμότητα στην ένταση των εισροών μέχρι και το 2008 που ακολουθείται από αξιόλογη αύξηση έως το 2011 (τελευταία διαθέσιμα στοιχεία).

Εκροές μεταναστών (ELSTAT). Αυτές κατά την ίδια περίοδο είναι λιγότερο σημαντικές. Οι διαχρονικές τάσεις είναι παρόμοιες με εκείνες των εισροών.

Προβολή Πληθυσμού Κρήτης: 2016 & 2021

Υποθέσεις. Για τον υπολογισμό των κατά ηλικία πιθανοτήτων επιβίωσης: μέσος όρος θανάτων κατά ηλικία για την περίοδο 2007-2011. Για τον υπολογισμό των κατά ηλικία δεικτών γονιμότητας: μέσος όρος γεννήσεων κατά ηλικία της μητέρας για την περίοδο 2001-2011. Μετανάστευση:

- ✓ 1^ο Σενάριο: κλειστός πληθυσμός (μηδενική μετανάστευση)
- ✓ 2^ο Σενάριο: ρυθμός μετανάστευσης βάσει της περιόδου 2001-2011
- ✓ 3^ο Σενάριο: ρυθμός μετανάστευσης βάσει της περιόδου 2007-2011

Αποτελέσματα. Με βάση τα σενάρια των προβολών για το έτος 2011 προβλέπεται αύξηση κατά 2,8, 3,7 και 4,8% αντιστοίχως. Η αύξηση αυτή επηρεάζεται ουσιαστικά από την προβλεπόμενη μεταβολή του αλλοδαπού πληθυσμού. Επισημαίνεται ωστόσο και πάλι ότι οι μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μετανάστευσης όπως αυτοί προκύπτουν στο σύνολο της χώρας, δεν αποκλείεται να υπερεκτιμούν τις εισροές και να υποεκτιμούν τις εκροές.

Διαχρονική μεταβολή κατά μεγάλες ομάδες ηλικιών: σύγκριση σεναρίων. Εξετάζοντας συγκριτικά τις προβλεπόμενες διαχρονικές μεταβολές για τις μεγάλες ομάδες ηλικιών, αναδεικνύεται μικρή αύξηση στο νεανικό του τμήμα 0-14 ετών, οφειλόμενη κυρίως στον αλλοδαπό πληθυσμό. Η αύξηση του τμήματος που αντιστοιχεί στις ηλικίες απασχόλησης είναι επίσης ευνοϊκή και αποδίδεται αποκλειστικά στους αλλοδαπούς, εφόσον για τους Έλληνες προβλέπεται ελαφρά μείωση. Τέλος σημαντική είναι η επιβάρυνση στις μεγάλες ηλικίες, ουσιαστικά λόγω εισροής συνταξιούχων από χώρες της Ε.Ε.

10. ΕΚΘΕΣΕΙΣ - ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑ

Πριν την εκλογή στη Βαθμίδα του Λέκτορα

7.1. Kotzamanis, Byron, Marie-Noelle Duquenne, Vassilis Pappas, and Stamatina Kaklamani. 2003. "Consultant Report on GIS and Thematic Mapping on Nonincome Dimensions of Poverty in Albania." 2 vols. World Bank, Development Research Group, Washington, D.C.

Η ανάλυση της οικονομικής φτώχειας από το Εθνικό Στατιστικό Ινστιτούτο της Αλβανίας (INSTAT) κατέδειξε ορισμένες χωρικές διαφοροποιήσεις ως προς τις ανισότητες και το βαθμό φτώχειας, ειδικά μεταξύ (α) των βορειών και ανατολικών περιοχών και (β) των νότιων περιοχών της χώρας (LSMS survey). Αυτή η μονοδιάστατη ανάλυση δεν επέτρεψε όμως μια πιο διευρυμένη ανάλυση των χωρικών διαφοροποιήσεων, δεδομένου ότι σημαντικές μη-οικονομικές μεταβλητές δεν ενσωματώθηκαν στην παραπάνω προσέγγιση. Η παρούσα έρευνα είχε επομένως ως βασικό στόχο να διερευνήσει συστηματικά όλες τις σημαντικότερες μη-οικονομικές διαστάσεις της φτώχειας και αυτό, σε όσο το δυνατό κατώτερα διοικητικά επίπεδα έτσι ώστε να αναδειχθούν οι πραγματικές χωρικές ανισότητες και τα διάφορα επίπεδα φτώχειας που προκύπτουν από αυτή τη διαφορετική αλλά ταυτόχρονα και συμπληρωματική προσέγγιση.

Το κύριο μέρος της έρευνας αναφέρεται (α) στη πολυμεταβλητή ανάλυση, μετά από προσεκτική επιλογή και υπολογισμό των κυριότερων δεικτών μη-οικονομικής φτώχειας, και (β) στην

χαρτογραφική απεικόνιση (πάνω από 100 χάρτες) των επιπέδων φτώχειας που προέκυψαν κατόπιν της συστηματικής ταξινόμησης των εξεταζομένων χωρικών ενοτήτων με βάση τη γνωστή μεθοδολογία ταξινόμησης του J. Bertin (1977). Στο τέλος, γίνεται σύγκριση μεταξύ των επιπέδων οικονομικής και μη-οικονομικής διάστασης της φτώχειας και τα αποτελέσματα αυτής της σύγκρισης απεικονίζονται σε συνθετικούς χάρτες, αναδεικνύοντας ουσιαστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς τις δύο διαφορετικές - αλλά ταυτόχρονα και συμπληρωματικές - προσεγγίσεις.

Γ' Μετά την εκλογή στη Βαθμίδα του Επίκουρου (Μάρτιος 2011)

7.2. Α. Εμβαλωτής Κ. Μπονιδης Γ. Ανδρουλάκης, Σ. Κακλαμάνη, Δ. Σταμοβλάσης, 2011, Εμπειρίες και απόψεις εκπαιδευτικών αναφορικά με τη λειτουργία των Ολοήμερων Σχολείων Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος. Μια πρώτη ανάγνωση των ευρημάτων. Αθήνα, Ινστιτούτο Παιδαγωγικών Μελετών-Ερευνών Δ.Ο.Ε. ISBN: 978-960-88239-3-8.

1. Χαρακτηριστικά του δείγματος των εκπαιδευτικών

ΦΥΛΟ. Στο σύνολο αλλά και στις επιμέρους ομάδες η κατανομή των εκπαιδευτικών κατά φύλο είναι 73% γυναίκες και 27% άνδρες.

ΗΛΙΚΙΑ. Στους δασκάλους η μέση ηλικία είναι 42 έτη. Οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων είναι νεότεροι, με μέση ηλικία 38 έτη.

ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΕΤΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑΣ. Οι δάσκαλοι παρουσιάζουν μέσο όρο συνολικής προϋπηρεσίας 16,3 έτη, ενώ οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων εμφανίζουν σαφώς μικρότερη συνολική προϋπηρεσία 9,2 ετών.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ. Το 73,2% των εκπαιδευτικών του δείγματος είναι δάσκαλοι και το 26,8% εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων. Αναφορικά με τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων: το 36,1% δηλώνει βασικές σπουδές στην αγγλική γλώσσα και φιλολογία, το 4,3% στη γαλλική γλώσσα και φιλολογία, το 21,7% είναι πτυχιούχοι τμημάτων πληροφορικής, το 10,4% απόφοιτοι τμημάτων θεατρικών και μουσικών σπουδών και το 27,6% απόφοιτοι τμημάτων ΤΕΦΑΑ.

ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΟΙ ΤΙΤΛΟΙ ΣΠΟΥΔΩΝ. Οι μισοί περίπου δάσκαλοι έχουν πρόσθετους τίτλους σπουδών (μετεκπαίδευση ή μεταπτυχιακούς τίτλους). Οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων εμφανίζουν χαμηλότερο ποσοστό (34,8%).

ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΟΣΕΑΕΠ. Το σύνολο σχεδόν των ΟΣΕΑΕΠ αναφέρεται σε αστικές περιοχές με πληθυσμό μεγαλύτερο των 50.000 κατοίκων. ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΕ ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ. Οι δάσκαλοι διαθέτουν κατά μέσο όρο 3,5 έτη προϋπηρεσίας σε τμήματα ολοήμερου σχολείου. Οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων που συμμετείχαν στην έρευνα δηλώνουν προϋπηρεσία 4,3 ετών κατά μέσο όρο. ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ-ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ. Η πλειονότητα των δασκάλων κατέχει οργανική θέση στη σχολική μονάδα αναφοράς (65%), ενώ το 21% είναι αποσπασμένοι. Διαφορετική είναι η εικόνα για τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων: οργανική θέση δηλώνει ότι κατέχει το 24%, αποσπασμένοι το 29%, ενώ σε ποσοστό 37,6% δηλώνουν αναπληρωτές ή ωρομίσθιοι.

2. Χαρακτηριστικά Σχολικής Μονάδας [Τμήματα-Κατανομές Μαθητών]

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΜΗΜΑΤΩΝ. Οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν ότι εργάζονται σε σχολική μονάδα ΟΣΕΑΕΠ με 12 (κατά μέσο όρο) τμήματα. ΤΜΗΜΑΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ. Οι δάσκαλοι εργάζονται σε ένα τμήμα του ΟΣΕΑΕΠ, ενώ οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων αναλαμβάνουν συνήθως περισσότερα από 6 τμήματα.

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΝΑ ΤΜΗΜΑ. Ο μέσος όρος μαθητών ανά τμήμα ανέρχεται σε 17 μαθητές.

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ. Οι δάσκαλοι θεωρούν ότι ο αριθμός των μαθητών στα τμήματα του ΟΣΕΑΕΠ είναι κανονικός ή/και ικανοποιητικός. Οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων θεωρούν ότι ο αριθμός των μαθητών ανά τμήμα είναι υπερβολικός.

3. Μονομεταβλητή ανάλυση

ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ. Ελλείψεις προκύπτουν στον βαθμό ενημέρωσης για τους σκοπούς του ΟΣΕΑΕΠ. Οι εκπαιδευτικοί ειδικότητας, έναντι των δασκάλων, δηλώνουν περισσότερο ενημερωμένοι. Το 79% των ερωτηθέντων απάντησαν αρνητικά στο ερώτημα αναφορικά με την οργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων για τις στοχεύσεις του ΟΣΕΑΕΠ. Αρνητική είναι και η αξιολόγηση των όποιων επιμορφωτικών πρωτοβουλιών ελήφθησαν. Η πλειονότητα ζητά η επιμόρφωση να είναι ενδοσχολική, να υλοποιείται από ειδικούς του αντικειμένου και ενδεχομένως να παρουσιάζει περιοδικότητα. Η ανάληψη επιμορφωτικών πρωτοβουλιών από τον σχολικό σύμβουλο αντιμετωπίζεται με επιφύλαξη, ενώ το σενάριο συμμετοχής σε προγράμματα επιμόρφωσης (αποκλειστικά) από απόσταση παρουσιάζει χαμηλές συγκεντρώσεις προτίμησης. Αναφορικά με την αξιολόγηση της επιμόρφωσης, δεν προκύπτει στατιστικά σημαντική διαφορά στις απαντήσεις δασκάλων και εκπαιδευτικών ειδικοτήτων.

ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΑ - ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ. Καταγράφεται δυσαρέσκεια για τη μισθοδοσία των εκπαιδευτικών ειδικότητας: το 45% εξ αυτών δηλώνουν απολύτως δυσαρεστημένοι και η πλειονότητα τοποθετείται σαφώς στον αρνητικό πόλο της κλίμακας. Η πλειονότητα των ερωτηθέντων θεωρεί ότι οι οικονομικές απαιτήσεις για την εύρυθμη λειτουργία του ΟΣΕΑΕΠ είναι ιδιαίτερα αυξημένες, ενώ δηλώνει ότι η χρηματοδότηση του ΟΣΕΑΕΠ δεν είναι επαρκής. Η οργάνωση του ΟΣΕΑΕΠ σε “ζώνες” και “περιόδους” εκτιμάται ως μάλλον δυσλειτουργική. Εντοπίζεται διαφορά στις εκτιμήσεις μεταξύ δασκάλων και εκπαιδευτικών ειδικότητας, με τους δεύτερους να εμφανίζονται περισσότερο ανεκτικοί, γεγονός που αποτυπώνεται με συγκεντρώσεις γύρω από τις μεσαίες τιμές.

Ωράριο ΟΣΕΑΕΠ: οι δάσκαλοι κρίνουν ότι δεν είναι λειτουργικό, άποψη την οποία δεν συμμερίζονται οι εκπαιδευτικοί ειδικότητας. Χρόνος αποχώρησης μαθητών: οι δάσκαλοι, σε αντίθεση με τους εκπαιδευτικούς ειδικότητας, δηλώνουν ότι δημιουργεί προβλήματα και καθίσταται “αντιπαιδαγωγικός” και δυσλειτουργικός. Αναφορικά με τη σίτιση των μαθητών και τη χρηματοδότηση του ΟΣΕΑΕΠ, διαπιστώνεται συμφωνία όλων (δασκάλων και εκπαιδευτικών ειδικοτήτων) ως προς το γεγονός ότι δεν πληρούνται στοιχειώδεις προϋποθέσεις. Συμφωνία και συναντιληψη δασκάλων και εκπαιδευτικών ειδικοτήτων προκύπτει και αναφορικά με τον απαραίτητο εξοπλισμό, ο οποίος (θα πρέπει να) καλύπτει τις λειτουργικές ανάγκες του σχολείου συνολικά αλλά και εκείνες που σχετίζονται με τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται στον συγκεκριμένο τύπο σχολείου. Η διαθέσιμη υλικοτεχνική υποδομή, σύμφωνα με το σύνολο των εκπαιδευτικών, ανεξαρτήτως ειδικότητας, απέχει κατά πολύ από τις απαιτήσεις. Με εξαίρεση την ύπαρξη Εργαστηρίου Πληροφορικής, η υποδομή των σχολείων δεν ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες απαιτήσεις των ΟΣΕΑΕΠ.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ, ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΟ. Δεν αναδύονται σοβαρά προβλήματα συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών που εργάζονται σε διαφορετική ζώνη, καθώς η πλειονότητα διαπιστώνει την ύπαρξη πολύ καλών ή άριστων σχέσεων. Το ποσοστό όμως αυτών που αποτιμούν τις σχέσεις ως τυπικές δεν είναι αμελητέο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών θεωρεί εφικτή τη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών πρωινού προγράμματος και εκπαιδευτικών ολοήμερης και απογευματινής ζώνης. Προβλήματα εντοπίζονται σε σχέση με την παροχή βοήθειας στο εκπαιδευτικό έργο από τον σχολικό σύμβουλο. Για το συγκεκριμένο ζήτημα οι εκπαιδευτικοί ειδικότητας εμφανίζονται περισσότερο επικριτικοί.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ. Υπάρχει συμφωνία ως προς την επιλογή και εφαρμογή του συνόλου σχεδόν των αντικειμένων, με εξαίρεση τη διδασκαλία Αγγλικών στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού. Διαφοροποιείται όμως η ένταση της συμφωνίας, με υψηλότερα ποσοστά απόλυτης συμφωνίας σχετικά με αντικείμενα που εισάγονται στο ΟΣΕΑΕΠ και προωθούν δραστηριότητες περισσότερο ευχάριστες για τους μικρούς μαθητές. Ακολουθούν τα μαθήματα που επέχουν το ρόλο ενισχυτικής διδασκαλίας. Οι εκπαιδευτικοί ειδικότητας υποστηρίζουν τα νέα γνωστικά αντικείμενα (εκτός της διδασκαλίας των Αγγλικών στις μικρότερες τάξεις) με μεγαλύτερη ένταση.

ΑΠΟΨΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ. Το σύνολο των εκπαιδευτικών δηλώνει ότι οι βασικοί στόχοι επετεύχθησαν σε μικρό βαθμό, αν και εντοπίζονται διακυμάνσεις στην αξιολόγησή τους και διαφοροποιήσεις στις απόψεις των ειδικοτήτων: Οι δάσκαλοι εμφανίζονται αυστηρότεροι

στην κριτική τους, όπως και οι εκπαιδευτικοί των Αγγλικών. Οι στόχοι που εκπληρώθηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό αφορούν στον ενισχυτικό ρόλο της διδασκαλίας, δηλαδή την εμπέδωση γνώσεων και δεξιοτήτων του πρωινού προγράμματος. Επιτυχώς λειτούργησε το σχολείο στην κατεύθυνση ανάπτυξης του πνεύματος συνεργασίας των μαθητών, εμπλουτίζοντας τις γνώσεις και εμπειρίες τους, καθώς και σε ζητήματα ευαισθητοποίησής τους σε περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα. Αναφορικά με την “αναβάθμιση” της σχολικής ζωής, οι δάσκαλοι είναι λιγότερο ικανοποιημένοι σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς ειδικότητων. Οι σκοποί του ΟΣΕΑΕΠ που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με πτυχές της προσωπικότητας των μαθητών κατά κοινή ομολογία επετεύχθησαν σε μικρό βαθμό. Η γενική εκτίμηση των εκπαιδευτικών είναι ότι η διαθεματική προσέγγιση δεν επιτυγχάνεται επαρκώς, με τους εκπαιδευτικούς ειδικότητας να είναι περισσότερο θετικοί. Αναφορικά με την επίτευξη πιο “ευαίσθητων” στόχων (επαφή με πολιτισμικά θέματα, άμβλυνση κοινωνικών ανισοτήτων κτλ) και αυτοί επετεύχθησαν σε μικρό βαθμό. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΟΣΕΑΕΠ Πολύ σημαντικά είναι τα προβλήματα λειτουργίας του ΟΣΕΑΕΠ. Οι εκπαιδευτικοί εστιάζουν στα προβλήματα υποδομών και εξοπλισμού, οργάνωσης και απόδοσης προσφερόμενου διδακτικού έργου (απόρροια της ανομοιομορφίας των αναγκών των μαθητών) και σε προβλήματα συνεργασίας με τους γονείς. Έμφαση δίνεται στην απουσία κινήτρων για τους εκπαιδευτικούς, την επιμόρφωση, το ωράριο και τη σχολειοποίηση της ζωής των μαθητών.

ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΩΝ ΟΣΕΑΕΠ Ως προς τις παιδαγωγικές προτεραιότητες, οι εκπαιδευτικοί εκτιμούν ότι αυτές επετεύχθησαν σε ικανοποιητικό βαθμό. Οι γνωστικές προτεραιότητες είναι αυτές στις οποίες το σχολείο ανταποκρίθηκε περισσότερο ικανοποιητικά.

ΑΠΟΨΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΤΟΥ ΟΣΕΑΕΠ Μετριοπαθής είναι η στάση των εκπαιδευτικών, δεδομένου ότι κατά κανόνα θεωρούν ότι οι στόχοι είναι μερικώς όχι όμως απολύτως εφικτοί. Στόχοι που άπτονται των προγραμμάτων σπουδών, του περιεχομένου και της δομής της διδασκαλίας για την πλειονότητα των ερωτηθέντων είναι εφικτοί. Η εφαρμογή του τρόπου αξιολόγησης των μαθητών που προτείνεται στο πλαίσιο του ΟΣΕΑΕΠ, αλλά και της συνεργασίας των εμπλεκόμενων δεν θεωρείται εφικτή. Ως προς το εκπαιδευτικό υλικό που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο, η πλειονότητα των εκπαιδευτικών επιλέγει την παραγωγή - προσαρμογή υλικού, το οποίο είτε αγοράζει, είτε προκύπτει από το υλικό που διαθέτει η πολιτεία. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών εκφράζει πολύ έντονα την επιθυμία να διατίθεται εκπαιδευτικό υλικό από την πολιτεία, ανεξαρτήτως τύπου (έντυπο ή ψηφιακό), με διακυμάνσεις ως προς την “ένταση” της αναγκαιότητας. Οι δάσκαλοι δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην υποστήριξη του μαθήματος από τα ψηφιακά βοηθήματα. Οι εκπαιδευτικοί ειδικότητων δίνουν μεγάλη έμφαση στην ανάγκη για προγράμματα σπουδών σαφή ως προς τους στόχους κάθε διδακτικής ενότητας, καθώς και στην ανάγκη για βιβλία του δάσκαλου και του μαθητή.

Η ΤΣΑΝΤΑ ΣΤΟ ΣΠΠΤ Οι εκπαιδευτικοί εκτιμούν ότι ο στόχος “να μένει η τσάντα στο σχολείο” δεν επετεύχθη και δηλώνουν μάλλον απαισιόδοξοι με την ισχύουσα λειτουργία του ΟΣΕΑΕΠ (οι δάσκαλοι σε ποσοστό 65% περίπου δηλώνουν ότι ο συγκεκριμένος στόχος είναι ανέφικτος).

ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ και ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΣΕΑΕΠ Οι δάσκαλοι σε γενικές γραμμές, με σημαντικές όμως διαφοροποιήσεις, εκτιμούν ότι οι μαθητές δεν είναι ιδιαίτερα ικανοποιημένοι από το αναμορφωμένο πρόγραμμα και εστιάζουν στο γεγονός της εξουθένωσης (και σωματικής) των μαθητών. Οι εκπαιδευτικοί ειδικότητων εμφανίζουν περισσότερο θετική και αισιόδοξη εκτίμηση, ενώ και αυτοί σημειώνουν (με μικρότερη όμως ένταση) το πρόβλημα κούρασης των μαθητών. Από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών δεν προκύπτει ξεκάθαρη εικόνα αναφορικά με τις απόψεις των γονέων για τη λειτουργία του ΟΣΕΑΕΠ. Η γενική εκτίμηση είναι ότι αυτή είναι μάλλον θετική για τη λειτουργία του σχολείου, η θεώρηση όμως εστιάζει στην κοινωνική λειτουργία του σχολείου.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ Η πλειονότητα των δασκάλων θεωρεί αναγκαίο τον επαναπροσδιορισμό του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας του ΟΣΕΑΕΠ, με ορισμένους να εισηγούνται έως και την κατάργησή του. Οι εκπαιδευτικοί ειδικότητων, σε ηπιότερους τόνους, περιορίζονται στο αίτημα ρεαλιστικών στοχεύσεων και επαρκέστερου σχεδιασμού με έμφαση στο Πρόγραμμα Σπουδών. Διχασμένες εμφανίζονται οι εκτιμήσεις των δασκάλων ως προς την πρόθεση συνέχισης της εργασίας τους στο ΟΣΕΑΕΠ, με το 51% να δηλώνει ότι δεν επιθυμεί να συνεχίσει να εργάζεται. Αντίθετα, το 83% των εκπαιδευτικών ειδικότητων δηλώνει πρόθυμο να συνεχίσει να εργάζεται. Το εύρημα συνάδει και ερμηνεύεται (και) από τη γενική εκτίμηση των ερωτώμενων αναφορικά με την εμπειρία τους στο ΟΣΕΑΕΠ: Τέσσερις στους δέκα δασκάλους ισχυρίζονται ότι η εμπειρία είναι

αρνητική ενώ οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων τοποθετούνται μάλλον θετικά. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί με έμφαση το υψηλό ποσοστό των εκπαιδευτικών που τοποθετούνται ουδέτερα. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών, ανεξαρτήτως ειδικότητας, θεωρούν επιβεβλημένη την ανάπτυξη ενός νέου αναμορφωμένου Προγράμματος Σπουδών για τη λειτουργία του ΟΣΕΑΕΠ.

4. Διμεταβλητή Ανάλυση

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΟΥ Ο μέσος όρος μαθητών ανά τμήμα αυξάνεται σε σχέση με τον βαθμό αστικότητας της περιοχής του σχολείου. Γενικώς, το μέγεθος των τμημάτων θεωρείται ικανοποιητικό. Η γνώμη των εκπαιδευτικών διαφοροποιείται σε σχέση με την προϋπηρεσία: οι νεότεροι εκπαιδευτικοί και εκείνοι που εργάζονται σε μεγάλα αστικά κέντρα εκτιμούν την αναλογία μαθητών ανά τμήμα υπερβολική.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί δηλώνουν “λίγο” ή “αρκετά” ενημερωμένοι αναφορικά με τους σκοπούς και τις επιμέρους στοχεύσεις του ΟΣΕΑΕΠ. Στατιστικά σημαντική διαφορά εμφανίζεται όταν η ενημέρωση συναρτάται με το φύλο, με τους άνδρες να δηλώνουν περισσότερο ενημερωμένοι.

ΠΑΡΟΧΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ Οι εκπαιδευτικοί με προϋπηρεσία έως 10 έτη παρουσιάζουν μικρή θετική μετατόπιση αναφορικά με την εμπειρία επιμόρφωσης στους στόχους του ΟΣΕΑΕΠ. Διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στις περιοχές χαμηλής αστικότητας, με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών που εργάζονται σε αυτές τις περιοχές να μετατοπίζονται προς το “όχι” (δεν έχουν επιμορφωθεί).

ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ Προκύπτει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση κατά φύλο, με τους άνδρες να τοποθετούνται θετικότερα ως προς την επάρκεια. Σημαντικές διαφορές παρατηρούνται σε συνάρτηση με την προϋπηρεσία: οι εκπαιδευτικοί με προϋπηρεσία έως 10 έτη εκφράζουν θετικότερες κρίσεις ως προς την επάρκεια, αν και ο μέσος όρος παραμένει ιδιαίτερα χαμηλός.

ΕΠΙΘΥΜΗΤΗ ΜΟΡΦΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ Διαπιστώνονται στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις κατά φύλο, με την προτεραιότητα στον τύπο επιμόρφωσης να αποδίδεται στην ενδοσχολική επιμόρφωση από ειδικούς, και τις γυναίκες να επιλέγουν το συγκεκριμένο τύπο περισσότερο σε σχέση με τους άντρες. Η κατανομή του φύλου ενδεχομένως ερμηνεύει τις χαμηλές συγκεντρώσεις στην επιλογή της εξ αποστάσεως επιμόρφωσης. Οι εκπαιδευτικοί με μεγάλη προϋπηρεσία επιλέγουν τη “διαρκή ενδοσχολική επιμόρφωση”, τοποθετούνται αρνητικά για την “επιμόρφωση στα ΠΕΚ”, την “επιμόρφωση στο Πανεπιστήμιο” και την “εξ αποστάσεως επιμόρφωση”. Αντίθετα, οι εκπαιδευτικοί με λιγότερα έτη προϋπηρεσίας τοποθετούνται θετικότερα για την “εισαγωγική ενδοσχολική επιμόρφωση από ειδικούς του αντικειμένου” και την επιμόρφωση από απόσταση. Όσο μειώνεται ο δείκτης αστικότητας της περιοχής στην οποία είναι εγκατεστημένο το ΟΣΕΑΕΠ εμφανίζεται θετικότερη μετατόπιση στην επιλογή “ενδοσχολική επιμόρφωση από ειδικούς του αντικειμένου” και της “ενδοσχολικής επιμόρφωσης από το σχολικό σύμβουλο”. Αντίθετα, όσο αυξάνεται η αστικότητα της περιοχής εμφανίζεται αρνητική μετατόπιση της γνώμης για την “επιμόρφωση στο Πανεπιστήμιο”. Η επιλογή της “εξ αποστάσεως επιμόρφωσης” εμφανίζεται συρρικνωμένη ιδιαίτερα στις περιοχές χαμηλής αστικότητας.

ΜΙΣΘΟΔΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΩΝ Οι εκπαιδευτικοί είναι δυσαρεστημένοι από τη μισθοδοσία των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων. Οι εκπαιδευτικοί με μεγάλη προϋπηρεσία είναι εντονότερα δυσαρεστημένοι.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΟΣΕΑΕΠ ΣΕ ΖΩΝΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ Οι εκπαιδευτικοί που κινούνται γύρω από την επικρατούσα τιμή στο δείκτη προϋπηρεσίας, κρίνουν ότι η συγκεκριμένη μορφή οργάνωσης είναι δυσλειτουργική.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ Διαφορές εντοπίζονται στην εξέταση των απόψεων αναφορικά με τη λειτουργικότητα του ωραρίου, το χρόνο αποχώρησης των μαθητών και τον τρόπο χρηματοδότησης του ΟΣΕΑΕΠ, όταν αυτές συναρτώνται με το φύλο. Οι γυναίκες εκτιμούν ότι το ωράριο και ο χρόνος αποχώρησης των μαθητών είναι δυσλειτουργικές συνθήκες, ενώ οι άνδρες εστιάζουν στη χρηματοδότηση, η οποία κρίνεται επίσης χαμηλή και παράγοντας δυσλειτουργίας του σχολείου. Ο χρόνος προϋπηρεσίας των εκπαιδευτικών επηρεάζει τις απόψεις σχετικά με τη λειτουργία του ΟΣΕΑΕΠ και στους ελεγχόμενους άξονες. Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί με λίγα

έτη προϋπηρεσίας και με πολλά έτη προϋπηρεσίας (31-35), εμφανίζουν θετική μετατόπιση της άποψής τους αναφορικά με το ωράριο του ΟΣΕΑΕΠ, το χρόνο αποχώρησης των μαθητών, τη σίτιση των μαθητών, τις εφημερίες των εκπαιδευτικών και τον τρόπο χρηματοδότησης του ΟΣΕΑΕΠ. Στατιστικά σημαντική εμφανίζεται η επίδραση της περιοχής του σχολείου στη γνώμη των εκπαιδευτικών για τη λειτουργία του ΟΣΕΑΕΠ. Οι εκπαιδευτικοί των περιοχών υψηλής αστικότητας, εκφράζουν εντονότερη δυσαρέσκεια για το ωράριο και τις εφημερίες, ενώ οι εκπαιδευτικοί των μικρότερων αστικών κέντρων αναδεικνύουν τα προβλήματα σίτισης των μαθητών. Οι εκπαιδευτικοί που έχουν παιδί(ά) στο ΟΣΕΑΕΠ είναι συγκριτικά πιο αυστηροί στις κρίσεις τους σχετικά με το ωράριο, το χρόνο αποχώρησης των μαθητών, τη σίτιση των μαθητών και τον τρόπο χρηματοδότησης του ΟΣΕΑΕΠ.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΟΣΕΑΕΠ Οι εκπαιδευτικοί με λίγα έτη προϋπηρεσίας εμφανίζουν μικρή, αλλά στατιστικά σημαντική μετατόπιση προς την αρνητική εκτίμηση για τις επιπλέον οικονομικές απαιτήσεις. Εντοπίζεται στατιστικά σημαντική επίδραση της περιοχής του σχολείου: οι εκπαιδευτικοί από περιοχές χαμηλότερης αστικότητας, απαντούν συχνότερα ότι το ΟΣΕΑΕΠ έχει αυξημένες οικονομικές απαιτήσεις.

ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΟΣΕΑΕΠ Οι απαντήσεις διαφοροποιούνται σε συνάρτηση με την προϋπηρεσία των εκπαιδευτικών. Εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη προϋπηρεσία θεωρούν ανεπαρκέστερη την χρηματοδότηση.

ΑΝΑΓΚΑΙΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ Η αναγκαιότητα ύπαρξης αναγνωστήριου/βιβλιοθήκης, αίθουσας πολλαπλών χρήσεων, αίθουσας ανάπαυσης και χαλάρωσης και τραπεζαρίας τονίζεται εντονότερα όσο αυξάνεται ο δείκτης αστικότητας της περιοχής.

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ. Οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη προϋπηρεσία τοποθετούνται θετικότερα αναφορικά με την επάρκεια του διαθέσιμου εξοπλισμού. Οι εκπαιδευτικοί από τα σχολεία μεγάλων αστικών κέντρων δηλώνουν ότι ο διαθέσιμος εξοπλισμός είναι σε καλύτερη κατάσταση, σε σύγκριση με εκείνους των σχολείων που είναι εγκατεστημένα σε περιοχές μικρότερης αστικότητας.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΩΙΝΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ – ΟΛΟΗΜΕΡΗΣ & ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗΣ ΖΩΝΗΣ Δεν εμφανίζεται στατιστικά σημαντική επίδραση της περιοχής του σχολείου στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών

ΕΦΙΚΤΟΤΗΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΩΙΝΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ – ΟΛΟΗΜΕΡΗΣ & ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗΣ ΖΩΝΗΣ Οι άνδρες εκπαιδευτικοί θεωρούν περισσότερο εφικτή τη συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών πρωινού προγράμματος και ολοήμερης/απογευματινής ζώνης. Δεν εμφανίζεται στατιστικά σημαντική επίδραση της περιοχής του σχολείου στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών

ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΟΣΕΑΕΠ Αναφορικά με τη συχνότητα συνεδρίασης του συλλόγου διδασκόντων για θέματα σχετικά με τη λειτουργία του ΟΣΕΑΕΠ, αποτυπώνεται μια θετική μετατόπιση της συχνότητας στην επιλογή “μερικές φορές το χρόνο”, όσο αυξάνεται η αστικότητα της περιοχής.

ΠΑΡΟΧΗ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΟ Οι γυναίκες τοποθετούνται επικριτικότερα στο ερώτημα αναφορικά με την παροχή βοήθειας από το σχολικό σύμβουλο. Οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη προϋπηρεσία αποτιμούν ευμενέστερα την παροχή βοήθειας, ενώ οι εκπαιδευτικοί των σχολείων σε περιοχές χαμηλής αστικότητας, επισημαίνουν την ανάγκη συστηματικότερης και ουσιαστικότερης βοήθειας από το σχολικό σύμβουλο.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΟΣΕΑΕΠ Οι απόψεις των δύο φύλων αναφορικά με τα διδακτικά αντικείμενα που εισάγει ή διευρύνει το ΟΣΕΑΕΠ παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στους εννέα από τους δέκα άξονες που αναφέρονται στο ερωτηματολόγιο. Δεν εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές (αποκαλύπτοντας συναίνεση) στην άποψη των εκπαιδευτικών για την πληροφορική. Ειδικότερα, οι απόψεις των γυναικών εμφανίζονται θετικά μετατοπισμένες σε σχέση με τις αντίστοιχες των ανδρών εκπαιδευτικών. Εάν ληφθεί υπόψη η προϋπηρεσία, οι απόψεις των εκπαιδευτικών παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στους οκτώ από τους δέκα άξονες που αναφέρονται στο ερωτηματολόγιο. Δεν εντοπίζονται διαφορές σε σχέση με την “αύξηση των ωρών του γλωσσικού μαθήματος στην Α' και Β' τάξη” καθώς και με “το

μάθημα της Φυσικής Αγωγής στις τέσσερις πρώτες τάξεις". Η αύξηση των ετών προϋπηρεσίας μετατοπίζει θετικά την άποψη των εκπαιδευτικών αναφορικά με την "αύξηση των ωρών των μαθηματικών στις Α' και Β' τάξεις" και αρνητικά την άποψη τους αναφορικά με τη "διδασκαλία των Αγγλικών στις Α' και Β' τάξεις", τα "εικαστικά", τη "μουσική", τη "θεατρική αγωγή" και την "ευέλικτη ζώνη". Οι εκπαιδευτικοί που έχουν λίγα και πολλά έτη προϋπηρεσίας εμφανίζουν θετική μετατόπιση στην άποψή τους για την "αύξηση των ωρών των Αγγλικών στις Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεις". Οι εκπαιδευτικοί των σχολείων χαμηλής αστικότητας είναι κατά κανόνα περισσότερο θετικοί στην εισαγωγή των διδακτικών αντικειμένων και τη διεύρυνση του ΟΣΕΑΕΠ.

ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΣΤΟΧΩΝ ΟΣΕΑΕΠ Ο παράγοντας "φύλο" δεν διαφοροποιεί (σε γενικές γραμμές) τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τους βασικούς στόχους του ΟΣΕΑΕΠ. Οι άνδρες θεωρούν ότι οι βασικοί στόχοι που κυρίως επιτεύχθηκαν είναι η αναβάθμιση της σχολικής ζωής και η προοδευτική και ομαλή ένταξη μαθητών στην κοινωνία ως υπεύθυνων και δημοκρατικών πολιτών. Οι εκπαιδευτικοί με λίγα ή πολλά έτη προϋπηρεσίας εκφράζονται ευμενέστερα σε σχέση με την επιτυχία του συνόλου των στόχων. Με την αύξηση του βαθμού αστικότητας οι απαντήσεις παρουσιάζουν μικρή αρνητική μετατόπιση σε συνδυασμό με συγκέντρωση σε απαντήσεις με μεγαλύτερη αβεβαιότητα σε όλα τα υποερωτήματα.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ Για τα προβλήματα που δυσχεραίνουν τη λειτουργία του ΟΣΕΑΕΠ εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα. Οι εκπαιδευτικοί με λίγα ή πολλά έτη υπηρεσίας εμφανίζουν αρνητική, στατιστικά σημαντική, μετατόπιση της άποψής τους για τη σημαντικότητα όλων των προβλημάτων που αναφέρονται. Η αύξηση του δείκτη αστικότητας μετατοπίζει αρνητικά την ένταση του προβλήματος της διαφορετικότητας στο επίπεδο των μαθητών, παραμένοντας ωστόσο στον θετικό πόλο. Αντίθετα, οι εκπαιδευτικοί των σχολείων ημιαστικών και μικρών αστικών περιοχών αποκαλύπτουν μικρή αλλά στατιστικά σημαντική θετική διαφοροποίηση στο πρόβλημα της συνεργασίας τους με τους γονείς. Το πρόβλημα της απουσίας ελκυστικών μαθημάτων και δραστηριοτήτων είναι επίσης εντονότερο όταν μειώνεται η αστικότητα. Για τους εκπαιδευτικούς που έχουν παιδιά στο ΟΣΕΑΕΠ τα εξεταζόμενα προβλήματα (υλικοτεχνική υποδομή, συνεργασία με τους γονείς, κόπωση των μαθητών/τριών, μη άρτια οργάνωση των διαδικασιών/δραστηριοτήτων, σχολειοποίηση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών/τριών) κρίνονται περισσότερο σημαντικά.

ΤΡΟΠΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΧΕΤΙΚΗ ΡΥΘΜΙΣΗ Οι απαντήσεις παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες εκπαιδευτικούς, με τις τελευταίες να εμφανίζουν μετατόπιση δηλώσεων προς τις αρνητικές τιμές. Τα έτη προϋπηρεσίας των εκπαιδευτικών διαφοροποιούν τις απαντήσεις τους στο συγκεκριμένο ερώτημα, με έναν περιοδικό κύκλο 10 ετών προϋπηρεσίας να μετατοπίζει τις απαντήσεις προς το θετικό πόλο τις απαντήσεις.

ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΩΝ ΟΣΕΑΕΠ Δεν παρουσιάζονται διαφορές κατά φύλο σε σχέση με το αν υπηρετούν οι παιδαγωγικές, γνωστικές και κοινωνικές προτεραιότητες. Οι εκπαιδευτικοί με λίγα ή πολλά έτη προϋπηρεσίας εκτιμούν ότι ικανοποιούνται σε μεγαλύτερο βαθμό κυρίως οι παιδαγωγικές, γνωστικές και κοινωνικές προτεραιότητες του ΟΣΕΑΕΠ. Οι εκπαιδευτικοί που υπηρετούν σε αστικές περιοχές δεν είναι ικανοποιημένοι από την επίτευξη των παιδαγωγικών στοχεύσεων, σε αντίθεση με εκείνους που υπηρετούν σε περιοχές χαμηλότερης αστικότητας. Ως προς τις γνωστικές προτεραιότητες η αύξηση της αστικότητας ενισχύει την αβεβαιότητα των απαντήσεων των εκπαιδευτικών.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ Το φύλο επηρεάζει τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με την "ανάπτυξη του ενδιαφέροντος των μαθητών [που φοιτούν στο ΟΣΕΑΕΠ] για δημιουργικές δραστηριότητες", με τις γυναίκες εκπαιδευτικούς να εκφράζονται ευμενέστερα. Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σε όλα τα υποερωτήματα διαφοροποιούνται ανάλογα με τα έτη προϋπηρεσίας, με μεταβαλλόμενη όμως ένταση. Οι εκπαιδευτικοί των σχολείων σε περιοχές χαμηλής αστικότητας, θεωρούν ότι υπηρετούνται περισσότερο οι παιδαγωγικές προτεραιότητες του ΟΣΕΑΕΠ.

ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟΧΩΝ Οι άνδρες εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η λειτουργία πολιτιστικών ομίλων, η στενή συνεργασία εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων στο σχεδιασμό του εβδομαδιαίου προγράμματος, η στενή συνεργασία εκπαιδευτικού-σχολικού συμβούλου, η στενή συνεργασία εκπαιδευτικού-γονέων, η ενεργός συμμετοχή των παιδιών στον προγραμματισμό και

την οργάνωση της διαδικασίας του γυμνασίου, είναι εφικτές δράσεις και ενέργειες σε μεγαλύτερο βαθμό έναντι των γυναικών εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε σχολεία ΟΣΕΑΕΠ. Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σε όλα τα υποερωτήματα διαφοροποιούνται ανάλογα με τα έτη προϋπηρεσίας, με μεταβαλλόμενη όμως ένταση ανάμεσα στους νεοδιόριστους και στους εκπαιδευτικούς με πολλά έτη προϋπηρεσίας. Η επίδραση του δείκτη αστικότητας δημιουργεί στατιστικά σημαντικές διαφορές στις απόψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με το εφικτό ορισμένων στόχων του ΟΣΕΑΕΠ. Οι εκπαιδευτικοί, τα παιδιά των οποίων φοιτούν σε ΟΣΕΑΕΠ, είναι πιο επικριτικοί σχετικά με το εφικτό των στόχων.

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ Οι εκπαιδευτικοί που έχουν προϋπηρεσία άνω των 15 ετών, δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν κυρίως υλικό που παράγουν οι ίδιοι, ενώ οι εκπαιδευτικοί που έχουν προϋπηρεσία κάτω των 15 ετών δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν κυρίως υλικό από άλλες πηγές. Οι εκπαιδευτικοί των σχολείων στις περιοχές χαμηλής αστικότητας, δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν περισσότερο υλικό που παράγουν οι ίδιοι ή διαθέτουν από τις σπουδές τους, ενώ οι εκπαιδευτικοί των σχολείων σε μεγάλα αστικά κέντρα δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν περισσότερο υλικό που τους παρέχει η πολιτεία.

ΕΠΙΘΥΜΗΤΟ ΥΛΙΚΟ ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ Διαπιστώνονται στατιστικά σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις των δύο φύλων αναφορικά με το επιθυμητό είδος του εκπαιδευτικού υλικού. Η αστικότητα της περιοχής που στεγάζεται το ΟΣΕΑΕΠ διαφοροποιεί τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών ως προς την αναγκαιότητα για σαφή προγράμματα σπουδών και βιβλία δασκάλου και μαθητή, προκαλώντας (η αύξησή της) θετικότερη μετατόπιση στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτικοί των σχολείων σε περιοχές χαμηλής αστικότητας, εστιάζουν στην ενίσχυση του εξοπλισμού άθλησης.

ΤΣΑΝΤΑ ΣΤΟ ΣΠΠΠ Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί θέτουν συχνότερα σε αμφισβήτηση την εφικτότητα του συγκεκριμένου στόχου. Οι εκπαιδευτικοί με λίγα ή πολλά έτη προϋπηρεσίας εμφανίζουν θετική μετατόπιση στις απαντήσεις τους, σε σύγκριση με τους εκπαιδευτικούς με 16-25 έτη προϋπηρεσίας. Οι εκπαιδευτικοί, τα παιδιά των οποίων φοιτούν σε ΟΣΕΑΕΠ εκφράζουν συστηματικότερα την αμφισβήτησή τους στην εφικτότητα του συγκεκριμένου στόχου.

ΑΠΟΨΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΘΕΣΜΟ Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί αποτιμούν θετικότερα τη συμμετοχή και το ενδιαφέρον των μαθητών για τις δραστηριότητες του νέου προγράμματος, αλλά συγχρόνως αναδεικνύουν συστηματικότερα την εκτίμηση ότι το αναμορφωμένο πρόγραμμα είναι κουραστικό για τους μαθητές. Οι εκπαιδευτικοί με προϋπηρεσία μικρότερη των 15 ετών, δηλώνουν ότι οι μαθητές είναι γενικά ευχαριστημένοι από το αναμορφωμένο πρόγραμμα και το παιδαγωγικό κλίμα που επιβάλλει, συμμετέχοντας (οι μαθητές) με ενδιαφέρον στις δραστηριότητές του. Αντίθετα, οι εκπαιδευτικοί με προϋπηρεσία μεγαλύτερη των 15 ετών εκτιμούν ότι το αναμορφωμένο πρόγραμμα είναι κουραστικό για τους μαθητές. Οι εκπαιδευτικοί των σχολείων χαμηλής αστικότητας δηλώνουν ότι μαθητές είναι ευχαριστημένοι από το αναμορφωμένο πρόγραμμα, ενώ οι εκπαιδευτικοί των σχολείων που λειτουργούν σε μεγάλες αστικές περιοχές, θεωρούν ότι το αναμορφωμένο πρόγραμμα είναι κουραστικό για τους μαθητές. Οι εκπαιδευτικοί, τα παιδιά των οποίων φοιτούν σε ΟΣΕΑΕΠ, θεωρούν ότι το αναμορφωμένο πρόγραμμα είναι κουραστικό για τους μαθητές.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί δηλώνουν λιγότερο ικανοποιημένες από την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου. Καθώς αυξάνονται τα έτη προϋπηρεσίας οι απαντήσεις παρουσιάζουν αρνητική μετατόπιση. Όσο αυξάνεται ο βαθμός αστικότητας της περιοχής που στεγάζεται το ΟΣΕΑΕΠ τόσο λιγότερο φαίνεται (από τις δηλώσεις των εκπαιδευτικών) να εξυπηρετείται ο στόχος της συνεργασίας μεταξύ μαθητών διαφορετικής πολιτισμικής ή κοινωνικής προέλευσης. Οι εκπαιδευτικοί τα παιδιά των οποίων δεν φοιτούν σε ΟΣΕΑΕΠ δηλώνουν λιγότερο ικανοποιημένοι από την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου.

ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΟΣΕΑΕΠ Οι άνδρες εκπαιδευτικοί εκτιμούν ότι η άποψη των γονέων για το ΟΣΕΑΕΠ είναι θετική. Η αύξηση των ετών προϋπηρεσίας μετατοπίζει προς το θετικό πόλο την εκτίμηση των εκπαιδευτικών για τις απόψεις των γονέων αναφορικά με τη λειτουργία του ΟΣΕΑΕΠ.

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΟΣΕΑΕΠ Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί δηλώνουν λιγότερο αισιόδοξες για τις προοπτικές του ΟΣΕΑΕΠ. Η αύξηση των ετών προϋπηρεσίας μετατοπίζει προς τον αρνητικό πόλο τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών.

ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟ ΟΣΕΑΕΠ Δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στις απαντήσεις των δύο φύλων αναφορικά με την επιθυμία τους να συνεχίσουν να εργάζονται στο ΟΣΕΑΕΠ. Οι εκπαιδευτικοί με λίγα ή πολλά έτη προϋπηρεσίας εμφανίζουν θετική μετατόπιση στις απαντήσεις τους, με τάση αυτή να γίνεται εντονότερη στους νεοδιόριστους. Δεν εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών σε σχέση με την αστικότητα της περιοχής που στεγάζεται το ΟΣΕΑΕΠ. Δεν εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών που έχουν παιδιά που φοιτούν ή όχι στο ΟΣΕΑΕΠ.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΝΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΟΣΕΑΕΠ Οι άνδρες εκπαιδευτικοί διατυπώνουν θετικότερη εκτίμηση αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του αναμορφωμένου προγράμματος. Οι εκπαιδευτικοί διατυπώνουν αρνητικότερη εκτίμηση όσο αυξάνεται η προϋπηρεσία τους, εικόνα που αντιστρέφεται από τα 20 έτη προϋπηρεσίας και πάνω. Η αστικότητα της περιοχής που στεγάζεται το ΟΣΕΑΕΠ δημιουργεί στατιστικά σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών. Εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε περιοχές μέσης αστικότητας, διατυπώνουν θετικότερες εκτιμήσεις, ενώ οι περιοχές υψηλής και χαμηλής αστικότητας εμφανίζουν ουδέτερη θέση.

ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΝΕΟ ΑΝΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΣΕΑΕΠ Δεν εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών, όταν (οι απαντήσεις) συναρτώνται με τη μεταβλητή του φύλου. Οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη προϋπηρεσία δεν θεωρούν επιβεβλημένη την ανάπτυξη ενός νέου αναμορφωμένου προγράμματος. Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών δεν εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές σε συνάρτηση με την αστικότητα της περιοχής που στεγάζεται το ΟΣΕΑΕΠ.

ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΟΣΕΑΕΠ Οι άνδρες τοποθετούνται με συστηματικότερο τρόπο υπέρ της συνέχισης λειτουργίας του ΟΣΕΑΕΠ. Οι νεοδιόριστοι εκπαιδευτικοί εμφανίζουν μια στατιστικά σημαντική θετική μετατόπιση σε τιμές που παραπέμπουν στη συνέχιση της λειτουργίας του ΟΣΕΑΕΠ. Η αστικότητα της περιοχής δεν επηρεάζει τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τη συνέχιση της λειτουργίας του ΟΣΕΑΕΠ.

5. Γενικές διαπιστώσεις από την προκαταρκτική ποιοτική έρευνα

Διενεργήθηκε έρευνα μέσω συνεντεύξεων σε δασκάλους και εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων που εργάζονται σε ΟΣΕΑΕΠ και ανάλυση των ανοικτών ερωτήσεων στο ερωτηματολόγιο που χορηγήθηκε. Στόχος ήταν η καταγραφή εμπειρίας και απόψεων αναφορικά με την οργάνωση του σχολείου, τη λειτουργία του, τις παιδαγωγικές και διδακτικές πρακτικές που εφαρμόζονται, το ρόλο των εκπαιδευτικών, καθώς και τις εκτιμήσεις των μαθητών/τριών και των γονέων/κηδεμόνων τους. Αποτελέσματα ανάλυσης των 11 πιλοτικών συνεντεύξεων:

Τρόπος στελέχωσης του ΟΣΕΑΕΠ

1. Τα μέλη των σχολικών μονάδων δεν ερωτήθηκαν πριν τον ορισμό του σχολείου τους ως ΟΣΕΑΕΠ, δεν προηγήθηκε σχετική συζήτηση ούτε έγκαιρη ενημέρωσή τους.
2. Η τοποθέτηση των εκπαιδευτικών, κυρίως των ειδικοτήτων, στα σχολεία ήταν τυχαία και βεβιασμένη.
3. Οι τελευταίοι/ες δεν ενημερώθηκαν έγκαιρα για την τοποθέτησή τους στα ΟΣΕΑΕΠ και προτείνουν αλλαγή του τρόπου επιλογής των εκπαιδευτικών που πρόκειται να εργαστούν σε ΟΣΕΑΕΠ, τη διατήρηση των θέσεων των εκπαιδευτικών που διδάσκουν τα αντικείμενα των ειδικοτήτων και την πρόσληψη εξειδικευμένου-υποστηρικτικού προσωπικού, που θα υποστηρίζει το έργο των εκπαιδευτικών.
4. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αναφορικά με το ΟΣΕΑΕΠ ήταν ελλιπής έως ανύπαρκτη. Θεωρούν δε ότι είναι αναγκαία, καθώς τη συνδέουν με τη βελτίωση του ρόλου και του έργου τους.
5. Δεν έχει παρασχεθεί στους εκπαιδευτικούς καμιά υποστήριξη για τη διδακτική πράξη ή όταν υπάρχει κάποια βοήθεια αυτή την κρίνουν περιορισμένη και ανεπαρκή.

Τρόπος οργάνωσης του ΟΣΕΑΕΠ και λειτουργία του

1. Η οργάνωση του ΟΣΕΑΕΠ σε «ζώνες» και «περιόδους»:

- δεν εξυπηρετεί την παιδαγωγική-εκπαιδευτική του στοχοθεσία
- δεν επιφέρει οποιαδήποτε εσωτερική, οργανωτική μεταβολή.

2. Η επιμήκυνση της σχολικής διάρκειας κρίνεται αρνητικά:

- σχολειοποιεί τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών
- προκαλεί κόπωση
- με τον τρόπο που λειτουργεί δεν απαλλάσσει τους μαθητές/τριες από την εξωσχολική εκπαίδευση.

3. Τα περισσότερα σχολεία δεν διαθέτουν εξειδικευμένο προσωπικό και κατάλληλους χώρους για τη σίτιση των μαθητών/τριών και, επιπλέον, η πολιτεία δεν έχει αναλάβει τη δαπάνη αυτή.

4. Οι εφημερίες των εκπαιδευτικών είναι ιδιαίτερα απαιτητική υποχρέωση, καθώς τροποποιείται το εργασιακό τους ωράριο, χωρίς να αμειβονται επιπλέον.

5. Στην ανεπαρκή οργάνωση του θεσμού συμπεριλαμβάνονται:

- η αργοπορία στην καταβολή των μηνιαίων αποδοχών από το πρόγραμμα ΕΣΠΑ
- το ύψος των αποδοχών των εκπαιδευτικών που εργάζονται ως αναπληρωτές μειωμένου ωραρίου ή ωρομίσθιοι.

Ο στόχος του Υπουργείου Παιδείας Δια βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων «κατά την εφαρμογή του ολοήμερου προγράμματος, ιδιαίτερα στις μικρές τάξεις, η τσάντα να μένει στο σχολείο» κρίνουν ότι είναι φιλόδοξος, αλλά ελάχιστος επιτεύξιμος εξαιτίας του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας του ΟΣΕΑΕΠ. Για να επιτευχθεί ο στόχος απαιτείται:

- κατάλληλη επιμόρφωση
- εξασφάλιση της απαραίτητης υλικοτεχνικής υποδομής
- επανασχεδιασμός των προδιαγραφών της διδασκαλίας των επιμέρους διδακτικών αντικειμένων.

Τρόπος χρηματοδότησης, εξοπλισμός και υλικοτεχνική υποδομή

1. Ελλιπής και με σημαντική καθυστέρηση η ενημέρωση σχετικά με τη χρηματοδότηση του σχολείου. Οι εκπαιδευτικοί ζητούν υψηλότερη χρηματοδότηση, καθώς η λειτουργία των ΟΣΕΑΕΠ προϋποθέτει την ύπαρξη σύγχρονης και ποικίλης υλικοτεχνικής υποδομής.

2. Η διαθέσιμη υλικοτεχνική υποδομή είναι υποτυπώδης και ανεπαρκής για την εφαρμογή του προγράμματος, κυρίως των ειδικοτήτων και της σίτισης. Στην απαραίτητη υλικοτεχνική υποδομή συμπεριλαμβάνονται η ύπαρξη ειδικής αίθουσας για τη διδασκαλία της μουσικής, των εικαστικών, της θεατρικής αγωγής, την ύπαρξη γυμναστηρίου και γενικά χώρων άθλησης και την ύπαρξη τραπεζαρίας.

Διδακτικά αντικείμενα που εισάγει ή διευρύνει το ΟΣΕΑΕΠ

1. Αξιολογείται θετικά η αύξηση των ωρών διδασκαλίας του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής στις Α', Β', Γ' και Δ' τάξεις.

2. Αναφορικά με την εισαγωγή της Αγγλικής Γλώσσας στις Α' και Β' τάξεις: οι απόψεις διίστανται.

- Ένας αριθμός συμφωνεί (εκπαιδευτικοί Αγγλικής Γλώσσας και δασκάλες), με την προϋπόθεση ότι το μάθημα θα διδάσκεται με παιγνιώδη τρόπο.
- Άλλοι προτείνουν την κατάργηση του μαθήματος από τις τάξεις αυτές, γιατί επιβαρύνει τα παιδιά. Εκφράζουν επιφυλάξεις για τη δυνατότητα απόκτησης επάρκειας στην Αγγλική Γλώσσα στο σχολείο με τη αύξηση και μόνον των ωρών διδασκαλίας της γλώσσας αυτής στις μεγαλύτερες τάξεις, χωρίς τη δημιουργία των προϋποθέσεων για επιτυχημένη διδασκαλία.

3. Θετικά αξιολογείται η εισαγωγή ή αύξηση των διδακτικών ωρών του μαθήματος των Εικαστικών.
4. Υπερβολική κρίνεται η αύξηση των ωρών του μαθήματος μουσικής στις μικρές τάξεις και λανθασμένη η μείωσή τους στις τάξεις Ε' και ΣΤ'.
5. Θετικά αξιολογείται η εισαγωγή του μαθήματος της Θεατρικής Αγωγής.
6. Η εισαγωγή του μαθήματος της Πληροφορικής και η ανάγκη του γραμματισμού στις ΤΠΕ θεωρείται απαραίτητη στο σύγχρονο σχολείο, ενώ κάποιοι προτείνουν τη μείωση των ωρών διδασκαλίας του μαθήματος αυτού στην Α' τάξη.
7. Με συστηματικό τρόπο προτείνεται η ελάφρυνση του προγράμματος σπουδών και του ωρολογίου προγράμματος των δύο πρώτων τάξεων.
8. Προτείνεται η βελτίωση του αναμορφωμένου προγράμματος με έμφαση στην ενισχυτική διδασκαλία με "εξωσχολικές" ή "φροντιστηριακές" ασκήσεις, η εκπόνηση εργασιών και η μελέτη/προετοιμασία για τα μαθήματα της επόμενης ημέρας.

Δομή και ανάπτυξη των προγραμμάτων σπουδών, περιεχόμενα διδασκαλίας και μάθησης, μορφές και μέθοδοι, σχολικά βιβλία και άλλα διδακτικά μέσα, αξιολόγηση

1. Προτείνεται ο επαναπροσδιορισμός των στόχων του σχολείου και η παραχώρηση μερικής αυτονομίας στους εκπαιδευτικούς στον τομέα του σχεδιασμού/της ανάπτυξης των προγραμμάτων σπουδών.
2. Κρίνεται ότι τα περιεχόμενα μάθησης που προβλέπονται στο πρόγραμμα είναι αναγκαία. 3. Τονίζεται η πληθώρα και η ασυνέχεια της ύλης από τάξη σε τάξη.
4. Τα βιβλία "βασικών" μαθημάτων -και ιδιαίτερα του γλωσσικού μαθήματος και των Μαθηματικών σε ορισμένες τάξεις, αξιολογούνται αρνητικά.
5. Τα περιεχόμενα κάποιων βιβλίων δεν ανταποκρίνονται στο γνωστικό και νοητικό επίπεδο των παιδιών, στην αντιληπτική τους ικανότητα και στην οικογενειακή, κοινωνική και πολιτισμική προέλευση του συνόλου των μαθητών/τριών.
6. Επισημαίνονται θετικά στοιχεία, αδυναμίες και δυνατότητες των βιβλίων για τα μαθήματα των ειδικοτήτων.
7. Από ορισμένους/ες προτείνεται η εισαγωγή του πολλαπλού βιβλίου.
8. Κρίνεται αρνητικό το γεγονός ότι δεν παρέχεται, πέραν του βιβλίου του μαθητή/τριας και το βιβλίο του/ης εκπαιδευτικού, κάποιο επιπλέον έντυπο υλικό.
9. Διαπιστώνεται ανεπάρκεια ενημέρωσης για το διαθέσιμο ψηφιακό υλικό με αποτέλεσμα οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί να μην το χρησιμοποιούν.
10. Όσες/οι γνωρίζουν την ύπαρξη του διαθέσιμου (ψηφιακού) υλικού το αξιολογούν ως ικανοποιητικό.

Σχέσεις των εκπαιδευτικών του πρωινού προγράμματος με τους/ις εκπαιδευτικούς του ολοήμερου και η μεταξύ τους συνεργασία: οι απόψεις των εκπαιδευτικών διαφοροποιούνται αναλόγως των εμπειριών τους, της ειδικότητάς τους και του εργασιακού καθεστώτος τους. Μολονότι θεωρείται αναγκαία η συνεργασία, υπογραμμίζεται πως συχνά δεν επιτυγχάνεται ή δεν είναι διαρκής, λόγω των διαφορετικών ωραρίων εργασίας και των συνθηκών εργασίας των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων.

Στάση των μαθητών/τριών και των γονέων τους απέναντι στο θεσμό του ΟΣΕΑΕΠ

1. Η στάση των παιδιών είναι μάλλον θετική. Η θετική όμως αυτή άποψη των μαθητών/τριών αποδυναμώνεται σημαντικά εξαιτίας ορισμένων πολύ βασικών δομικών προβλημάτων λειτουργίας του σχολείου, του επιβαρυνμένου ωραρίου, του τρόπου λειτουργίας του ολοήμερου προγράμματος, της υποχρεωτικής συνεργασίας τους με πολλούς/ές εκπαιδευτικούς, της έλλειψης των αναγκαίων υλικοτεχνικών υποδομών και της έλλειψης κινητρωτών και ενδιαφέροντος από πλευράς κάποιων εκπαιδευτικών.

2. Οι απόψεις των εκπαιδευτικών που τροφοδότησαν με ερευνητικό υλικό την ποιοτική ανάλυση, αναφορικά με τις εκτιμήσεις των γονέων για τη λειτουργία των ΟΣΕΑΕΠ επιτρέπουν τη διάκριση στις παρακάτω κατηγορίες:

- η πλειονότητα των εργαζόμενων γονέων έχει θετική στάση απέναντι στο θεσμό του ΟΣΕΑΕΠ και κυρίως στο μη υποχρεωτικό πρόγραμμά του. Συχνά οι γονείς αντιμετωπίζουν το σχολείο ως χώρο ασφαλούς φύλαξης των παιδιών
- πολλοί γονείς τοποθετούνται θετικά απέναντι στα νέα γνωστικά αντικείμενα
- υπάρχουν όμως και γονείς που ασκούν αρνητική κριτική στο ΟΣΕΑΕΠ, βασίζοντας την επιχειρηματολογία τους στη σχολειοποίηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών, στην υποβάθμιση της (κοινωνικής) επαφής μεταξύ των μελών της οικογένειας, στην ποιότητα και την αποτελεσματικότητα του έργου που παράγεται και
- ορισμένοι (ενδεχομένως πολλοί) γονείς τηρούν μια αδιάφορη στάση. Παράλληλα, κάποιιο θεωρούν απαραίτητη την ενημέρωση και ενεργό συμμετοχή των γονέων στην οργάνωση και λειτουργία του ΟΣΕΑΕΠ.

Προοπτικές του ΟΣΕΑΕΠ Οι απόψεις των εκπαιδευτικών διαφοροποιούνται μεταξύ:

- αυτών που αποδέχονται τον εν λόγω θεσμό και θεωρούν πως είναι επιθυμητή αλλά και εφικτή η προοπτική γενίκευσής του σε όλα τα πολυθέσια Δημοτικά Σχολεία της επικράτειας και
- εκείνων που θεωρούν ότι το ΟΣΕΑΕΠ δεν έχει προοπτικές με την παρούσα δομή, οργάνωση, στελέχωση, χρηματοδότηση, κτλ, δεδομένα που καθιστούν, κατά τη γνώμη τους, απαγορευτική την επέκταση του θεσμού σε όλα τα Δημοτικά Σχολεία της επικράτειας. Γενικώς οι απόψεις των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων είναι μετριοπαθέστερες και ασθενέστερα επικριτικές.